

Α. Τ. Ε. Ι. ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΘΕΜΑ :

**“ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗ :
Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ, ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ
ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΗ ΗΛΙΚΙΑ”**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΜΑΔΑ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡΥΣΟΥΛΑ

ΤΖΕΛΕΠΗ ΓΑΡΥΦΑΛΛΙΑ

ΦΡΑΓΚΟΜΙΧΑΛΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ
ΒΑΛΙΡΗ – ΑΝΔΡΕΑΤΟΥ ΚΑΤΕΡΙΝΑ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ , 2004

*«Θέλετε να δώσετε περιεχόμενον εις το Κράτος ;
Προσεγγίσατε τα δυο άκρα όσον τούτο είναι δυνατόν.
Μην ανέχεσθε ούτε ανθρώπους ζώντας εις την χλιδήν,
ούτε ανθρώπους ζώντας εις την αθλιότητα»*

Ζαν Ζακ Ρουσσώ

Η παρούσα πτυχιακή αφιερώνεται στους γονείς μας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία έχει ως αντικείμενο περιγραφής, μελέτης και διερεύνησης τις επιδράσεις της συνταξιοδότησης στους κύριους τομείς ζωής της Τρίτης Ηλικίας, δηλαδή στον οικονομικό, κοινωνικό και ψυχολογικό-συναισθηματικό. Επίσης, κρίθηκε απαραίτητο να μελετηθεί η επίδραση της συνταξιοδότησης στη σωματική – βιολογική κατάσταση των ηλικιωμένων, καθώς από τη μελέτη της βιβλιογραφίας προέκυψε ότι το γεγονός της συνταξιοδότησης επιταχύνει σε αρκετές περιπτώσεις τη σωματική κατάπτωση, με απόγειο ορισμένες φορές τον θάνατο.

Η επιλογή του παραπάνω θέματος πραγματοποιήθηκε με αφορμή την τρέχουσα επικαιρότητα, κύριο θέμα της οποίας είναι οι αυξομειώσεις στις συντάξεις και οι αλλαγές στο ασφαλιστικό σύστημα. Πρόσθετα, αποτελεί ένα θέμα πρωτότυπο. Καθώς δεν έχει πραγματοποιηθεί στο παρελθόν παρεμφερής πτυχιακή εργασία.

Ακόμα, η καταγραφή του θεωρητικού μέρους ολοκληρώθηκε μετά από τη μελέτη της βιβλιογραφίας, η οποία εκτείνεται σ' ένα πολυδιάστατο επίπεδο, λόγω της πληθώρας των διαστάσεων του θέματος που μελετώνται στην συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία. Έτσι, λοιπόν, αρχικά στο 1^ο μέρος περιγράφεται η φιλοσοφία του ελληνικού ασφαλιστικού συστήματος και η ισχύουσα νομοθεσία. Εν συνεχεία, αναφέρονται στο 2^ο μέρος οι διάφορες θεωρίες που διερευνούν και ερμηνεύουν της διαδικασία της γήρανσης. Στο τρίτο μέρος περιγράφονται και αναλύονται οι κύριες επιπτώσεις της συνταξιοδότησης στην οικονομική, κοινωνική, ψυχολογική – συναισθηματική και τη βιολογική – σωματική κατάσταση των ηλικιωμένων. Επιπρόσθετα, στο τέταρτο μέρος την πτυχιακής εργασίας αναλύεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την υλοποίηση της έρευνας. Η συλλογή των στοιχείων της έρευνας έγινε μέσω ερωτηματολογίων, τα οποία οργανώθηκαν αποκλειστικά από την ομάδα ανάθεσης πτυχιακής με γνώμονα τη βιβλιογραφία. Η ανάλυση των ερωτηματολογίων έγινε με τη βοήθεια του στατιστικού προγράμματος SPSS.

Στο τέταρτο μέρος της πτυχιακής εργασίας παρατίθενται τα συμπεράσματα του ερευνητικού μέρους, μέσω των οποίων γίνεται η επαλήθευση των υποθέσεων εργασίας. Επίσης, παρατίθενται τα συμπεράσματα που προέρχονται από τη σύνθεση του θεωρητικού και ερευνητικού μέρους.

Τέλος, παρατίθεται το παράρτημα της πτυχιακής εργασίας, το οποίο περιλαμβάνει τους στατιστικούς πίνακες, το ερωτηματολόγιο και σχετικό άρθρο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

▪ Ευχαριστίες.....	9 σελ
▪ Πρόλογος.....	10
▪ Εισαγωγή.....	12
▪ ΜΕΡΟΣ 1 ^ο «ΠΕΡΙ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ Ο ΛΟΓΟΣ»	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : «Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ»	
1.1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΟΥ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ.....	15
1.2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΟΥ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο :«ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ»	
2.1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ – ΟΡΙΣΜΟΙ.....	19
2.2. ΑΡΧΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ.....	20
2.3. ΣΤΟΧΟΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ.....	20
2.4. ΠΑΡΟΧΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ.....	21
2.5. ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ.....	22
2.6. ΦΟΡΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ.....	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : «ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ»	
3.1. ΙΔΡΥΣΗ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ Ο. Γ. Α.	24
3.2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΣΦΑΛΙΣΜΕΝΩΝ ΤΟΥ Ο. Γ. Α.....	25
3.3. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ.....	25
3.3.1. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΚΛΑΔΟΥ ΚΥΡΙΑΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ.....	26
3.3.2. ΣΥΝΤΑΞΗ ΑΝΑΣΦΑΛΙΣΤΟΥ ΥΠΕΡΗΛΙΚΑ.....	27
3.3.3. ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΙΚΑ ΓΙΑ ΧΟΡΗΓΗΣΗ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΓΗΡΑΤΟΣ (ΚΥΡΙΑΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΚΗΣ).....	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : « ΙΔΡΥΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ»	
4.1. ΙΔΡΥΣΗ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ Ι. Κ. Α.	30
4.1.1. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ – ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ Ι.Κ.Α....	30
4.2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΣΦΑΛΙΣΜΕΝΩΝ ΤΟΥ Ι. Κ. Α.....	31
4.3. Ι. Κ. Α. : ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ.....	32
4.3.1. ΠΛΗΡΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ.....	32
4.3.2. ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ.....	32
4.3.3. ΠΛΗΡΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΜΕ ΤΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΗΣ 35ΕΤΙΑΣ.....	33
4.3.4. ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΜΕ ΤΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΗΣ 35ΕΤΙΑΣ.....	33
4.3.5. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΜΕ ΤΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΒΑΡΕΩΝ (ΠΛΗΡΗΣ).....	34

4.3.6. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΜΕ 37ΕΤΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ.....	34
4.3.7. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΜΕ 3500 ΗΜΕΡΕΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ (ΤΜΗΜΑΤΙΚΗ).....	35
4.3.8. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΟΙΚΟΔΟΜΩΝ (ΠΛΗΡΗΣ).....	35
4.3.9. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ Ο. Τ. Α. (ΠΛΗΡΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗ)	36
4.3.10. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΣΕ ΜΗΤΕΡΕΣ ΜΕ ΑΝΗΛΙΚΑ ΠΑΙΔΙΑ...36	
4.3.11. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΣΕ ΤΥΦΛΟΥΣ ΑΣΦΑΛΙΣΜΕΝΟΥΣ (ΠΛΗΡΗΣ).....	37
4.3.12. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΣΕ ΝΕΦΡΟΠΑΘΕΙΣ ΑΣΦΑΛΙΣΜΕΝΟΥΣ.....	37
4.3.13. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΣΕ ΠΑΡΑΠΛΗΓΙΚΟΥΣ – ΤΕΤΡΑΠΛΗΓΙΚΟΥΣ (ΠΛΗΡΗΣ).....	37
4.3.14. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΣΕ ΑΣΦΑΛΙΣΜΕΝΟΥΣ ΠΟΥ ΠΑΣΧΟΥΝ ΑΠΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΑΝΑΙΜΙΑ.....	38
4.3.15. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΣΕ ΑΣΦΑΛΙΣΜΕΝΟΥΣ ΣΕ ΝΕΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ Ή ΝΕΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ (ΠΛΗΡΗΣ).....	38
4.3.16. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΣΕ ΣΤΟΕΣ ΜΕΤΑΛΛΕΙΩΝ – ΛΙΓΝΙΤΟΥΡΥΧΕΙΩΝ	39
4.4. ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ.....	39
4.5. ΕΙΔΙΚΟ ΕΠΙΔΟΜΑ – Ε. Κ. Α. Σ.	40
4.6. ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΙΚΑ ΠΟΥ ΑΠΑΙΤΟΥΝΤΑΙ ΓΙΑ ΤΗ ΧΟΡΗΓΗΣΗ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΓΗΡΑΤΟΣ.....	40
4.7. ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ – Η. Π. Α.	41

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο : «ΤΑΜΕΙΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ ΒΙΟΤΕΧΝΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ»

5.1. ΙΔΡΥΣΗ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ Τ. Ε. Β. Ε.....	42
5.2. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ.....	42
5.2.1. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ Τ. Ε. Β. Ε.	42
5.3. Τ. Ε. Β. Ε. : ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΙΚΑ ΠΟΥ ΑΠΑΙΤΟΥΝΤΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΧΟΡΗΓΗΣΗ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΓΗΡΑΤΟΣ.....	43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο : «ΤΑΜΕΙΟ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ»

6.1. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΣΦΑΛΙΣΜΕΝΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ.....	44
6.2. ΔΗΜΟΣΙΟ : ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ ΓΗΡΑΤΟΣ ..45	
6.2.1. ΠΛΗΡΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ.....	45
6.2.2. ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ.....	46
6.3. ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙΤΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ.....	46
6.4. ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙΤΑΙ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ.....	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ^ο : «ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ».....	48
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	49

▪ ΜΕΡΟΣ 2^ο : «ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΤΡΙΤΗ ΗΛΙΚΙΑ»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : «ΜΙΑ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ»

1.1.	Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ.....	51
1.2.	Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ.....	52
1.3.	ΟΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ.....	53
1.3.1.	Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ «ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΥ».....	53
1.3.2.	Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ «ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ».....	54
1.3.3.	Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑΣ.....	54
1.3.4.	Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ «ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ».....	55
1.3.5.	Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΜΗ ΠΡΟΝΟΜΙΟΥΧΟΥ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ.....	55

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : «ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ»

2.1.	ΜΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΑΠΟΨΗ ΤΗΣ ΓΗΡΑΝΣΗΣ.....	56
2.2.	ΓΕΝΕΤΙΚΕΣ Ή ΒΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΗΡΑΝΣΗΣ.....	57
2.2.1.	Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΛΑΘΩΝ.....	57
2.2.2.	Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΤΤΩΝ ΜΗΝΥΜΑΤΩΝ.....	57
2.2.4.	Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΕΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ.....	57
2.2.5.	ΑΝΟΣΟΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ.....	58
2.2.6.	Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΔΕΤΙΚΟΥ ΙΣΤΟΥ.....	59
2.2.7.	Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΡΙΖΩΝ.....	59
2.2.8.	ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΕΝΔΟΓΕΝΩΝ ΚΑΙ ΕΞΩΓΕΝΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ.....	59
2.2.9.	ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ WEISMANN.....	60
2.2.10.	ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ «ΕΞΑΝΤΛΗΣΗΣ ΤΗΣ ΖΩΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ».....	60
2.2.11.	ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ «ΟΥΣΙΑΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ».....	60
2.2.12.	ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ CARREL.....	60
2.2.13.	ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ WEITZMANN.....	61
2.2.14.	ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ PEARL.....	61
2.2.15.	ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ MINOT.....	61
2.2.16.	ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΦΧΝΙΚΟΦΤ.....	61
2.2.17.	ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ GREPPI.....	61
2.2.18.	ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΒΙΟΜΟΡΦΩΣΗΣ.....	62
2.2.19.	ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΝΕΥΡΟΕΝΔΟΚΡΙΝΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ.....	62
2.2.20.	Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ LEAT.....	62
2.2.21.	Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ SELEY.....	62
2.2.22.	Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΙΑΤΡΟΒΙΟΛΟΓΩΝ.....	63
2.2.23.	ΆΛΛΕΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΓΗΡΑΣ.....	63
2.3.	ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΗΡΑΤΟΣ.....	64
2.3.1.	Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ «ΑΠΟΔΕΣΜΕΥΣΗΣ».....	64
2.3.2.	Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ.....	65
2.3.3.	Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΘΕΩΡΙΑ.....	65
2.4.	ΆΡΑ ΠΩΣ ΟΡΙΖΟΥΜΕ ΤΑ ΓΗΡΑΤΕΙΑ ;.....	65
2.4.1.	Η ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ.....	66
2.4.2.	Η ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ.....	67
2.4.3.	Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ.....	67
2.4.4.	ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ.....	67

2.4.5. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ.....	68
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	69
▪ ΜΕΡΟΣ 3 ^ο : «ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΦΕΡΕΙ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ»	
Η ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗ ΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΚΟΠΙΑ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ.....	71
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΤΟΜΩΝ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ Σ' ΑΥΤΗ».....	73
1.1. ΣΥΝΤΑΞΕΙΣ.....	73
1.2. Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ.....	75
1.3. ΆΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ.....	77
1.4. ΣΤΕΓΑΣΗ.....	78
1.5. ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΘΕΩΡΗΜΕΝΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΚΟΠΙΑ.....	81
1.6. ΑΤΟΜΑ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΔΙΚΤΥΟ.....	83
1.6.1. ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ.....	84
1.6.2. ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ.....	85
1.6.3. ΟΤΑΝ ΟΙ ΕΝΗΛΙΚΕΣ ΣΥΓΚΑΤΟΙΚΟΥΝ ΜΕ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ.....	85
1.6.4. ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	87
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : «ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΦΕΡΕΙ Η ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ».....	89
2.1. ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ.....	89
2.2. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΝ / ΤΗΝ ΣΥΖΥΓΟ.....	90
2.3. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ, ΤΑ ΕΓΓΟΝΙΑ ΚΑΙ ΆΛΛΟΥΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ.....	91
2.4. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΠΡΟΣΩΠΑ ΕΚΤΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....	92
2.5. ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ ΤΟΥΣ.....	93
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : «ΒΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΚΑΙ Η ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ».....	96
3.1. Ο ΕΚ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΕΩΣ ΘΑΝΑΤΟΣ.....	98
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : «ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΣΥΜΒΑΙΝΟΥΝ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ».....	99
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	102

ΜΕΡΟΣ 4 ^ο : «ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ»	
4.1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΜΕΡΟΥΣ.....	106
4.2 ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ Ή ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ.....	108
4.3 ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΠΟΥ ΕΜΦΑΝΙΣΑΝ ΟΙ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗ.....	108
4.5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΜΕΡΟΥΣ.....	113
4.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	115
▪ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	116
▪ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	118
▪ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Κρίνεται απαραίτητο να δοθούν ιδιαίτερες ευχαριστίες στους παρακάτω ανθρώπους : στην κα. Βαλίρη – Ανδρεάτου Κατερίνα, επόπτρια της πτυχιακής εργασίας, για την καθοδήγηση και τις συμβουλές της στην πορεία εκπόνησης της πτυχιακής, στην κα. Αδρακτά για την παροχή βιβλιογραφικού υλικού από την προσωπική της βιβλιοθήκη, στην κα. Στρατάκη, κοινωνική λειτουργό στο Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής, για τις βοηθητικές της πληροφορίες σχετικά με την ανεύρεση βιβλιογραφικών πηγών, στον κο Χλιαουτάκη, καθηγητή κοινωνιολογίας και ερευνητή, για τις συμβουλές του σχετικά με το ερωτηματολόγιο της πτυχιακής και για την συμπαράσταση του στην διαδικασία έγκρισης του θέματος της πτυχιακής.

Επίσης σημαντική υπήρξε η συνεργασία των σπουδαστριών με τα Κ. Α. Π. Η. Πόρου, Κατσαμπά, Αγίας Τριάδας και Θερίσσου και με τις κοινωνικούς λειτουργούς οι οποίες εργάζονται σε αυτά και στις οποίες αξίζουν θερμές ευχαριστίες.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στα πλαίσια της φοίτησης στο τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Κρήτης, κρίνεται απαραίτητη η εκπόνηση πτυχιακής εργασίας από τους σπουδαστές του τμήματος. Θέματα προς ανάπτυξη κρίνονται όλα τα θέματα της επικαιρότητας με κοινωνικές προεκτάσεις, ακόμη, θέματα που συνδέονται με την κοινωνική εργασία και τις αρχές της αλλά και θέματα που σχετίζονται με την πορεία, εξέλιξη και τις διάφορες πτυχές της ανθρώπινης ζωής.

Ανταποκρινόμενη στα παραπάνω δεδομένα, η παρούσα πτυχιακή εργασία πραγματεύεται το θέμα της συνταξιοδότησης και πιο συγκεκριμένα την επίδραση της στον οικονομικό, κοινωνικό, βιολογικό και ψυχολογικό επίπεδο της ζωής των ατόμων τρίτης ηλικίας.

Το παρόν θέμα επιλέχθηκε από τις σπουδάστριες καθώς είναι επίκαιρο και θίγει βασικά προβλήματα μιας μερίδας της ελληνικής κοινωνίας, δηλαδή των ατόμων τρίτης ηλικίας, των οποίων ο πληθυσμός αυξάνεται με στατιστικά ραγδαίους ρυθμούς. Ακόμη, το θέμα της συνταξιοδότησης αποτελεί καθημερινό θέμα για τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Εν όψει, μάλιστα, των αλλαγών στο ασφαλιστικό σύστημα και στις συντάξεις, το θέμα της συνταξιοδότησης κρίνεται ως φλέγον για την ελληνική κοινωνία.

Σκοπός της πτυχιακής εργασίας είναι η διερεύνηση του θέματος της συνταξιοδότησης με τα Ελληνικά δεδομένα αλλά και ειδικότερα και των αλλαγών που προξενεί στις διάφορες πτυχές της ζωής των ηλικιωμένων όπως στα οικονομικά τους, στην κοινωνική ζωή τους, στην σωματική τους υγεία και στην ψυχολογική τους κατάσταση.

Για την συγγραφή της πτυχιακής εργασίας απαραίτητη υπήρξε η μελέτη πολυδιάστατης βιβλιογραφίας ανάλογης με την πληθώρα των πτυχών του συγκεκριμένου θέματος. Δηλαδή μελετήθηκαν βιβλία ιατρικά, ψυχολογίας και ψυχιατρικής, κοινωνιολογίας και κοινωνικού αποκλεισμού καθώς και βιβλία γεροντολογίας και γηριατρικής. Ακόμη αναζητήθηκε βιβλιογραφικό υλικό σχετικά με το ασφαλιστικό σύστημα της Ελλάδας μέσω Internet και μέσω της επαφής με τα ασφαλιστικά ταμεία.

Στην προσπάθεια για εμπλουτισμό των βιβλιογραφικών πηγών, έγινε επαφή με επιστήμονες διάφορων ειδικοτήτων, οι οποίοι μας προσέφεραν βιβλιογραφικό υλικό από την προσωπική τους βιβλιοθήκη. Ακόμη αναπτύχθηκε συνεργασία με την Γεροντολογική Εταιρεία που εδρεύει στην Αθήνα και μέσω της οποίας έγινε δυνατή η πρόσβαση σε άρθρα, βιβλία και πρακτικά συνεδρίων της Εταιρείας.

Έπειτα, λοιπόν, από ενδελεχή μελέτη των παραπάνω βιβλιογραφικών πηγών, διαμορφώθηκε η ακόλουθη μορφή της πτυχιακής εργασίας :

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αποτελείται από τέσσερα κυρίως μέρη :

Το πρώτο μέρος περιέχει πληροφορίες σχετικά με την διάρθρωση του ελληνικού ασφαλιστικού συστήματος καθώς και για την ισχύουσα νομοθεσία του κράτους στους τέσσερις μεγάλους ασφαλιστικούς φορείς (Ο. Γ. Α. , Τ. Ε. Β. Ε. , Ι. Κ. Α. , Δημόσιο).

Το δεύτερο μέρος της πτυχιακής περιλαμβάνει τις θεωρητικές προσεγγίσεις που έχουν διατυπωθεί από διάφορους κοινωνικούς επιστήμονες καθώς και από επιστήμονες της υγείας σχετικά με την γήρανση, τα αίτια και τη διαδικασία μέσω της οποίας επέρχεται. Ακόμη, γίνεται μια προσέγγιση της ηλικίας από διαφορετικές οπτικές γωνίες με δεδομένο τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της ανθρώπινης οντότητας.

Στο τρίτο μέρος της εργασίας αναλύονται εκτενέστερα οι αλλαγές που επέρχονται μετά την συνταξιοδότηση στην ζωή των ατόμων Τρίτης ηλικίας. Ειδικότερα, θα γίνει αναφορά στον οικονομικό, κοινωνικό, βιολογικό και ψυχολογικό τομέα.

Στο τέταρτο μέρος παρουσιάζεται η έρευνα που πραγματοποιήθηκε πάνω στο συγκεκριμένο θέμα στο δήμο του Ηρακλείου καθώς και η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την διεξαγωγή της έρευνας και τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την έρευνα.

Έπειτα, παρατίθενται τα συμπεράσματα που αποκομίστηκαν από την σύνθεση του θεωρητικού με το ερευνητικό μέρος της πτυχιακής εργασίας.

Τέλος, ακολουθεί το παράρτημα στο οποίο περιλαμβάνονται το ερωτηματολόγιο, οι στατιστικοί πίνακες, οι πίτες καθώς και ένα άρθρο σχετικό με τις συντάξεις.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από τα πρώτα βήματα της ζωής του, ο άνθρωπος βιώνει διάφορες αλλαγές. Πολλές από αυτές είναι βαρύνουσας σημασίας και κοινές για όλους τους ανθρώπους και σηματοδοτούν την απαρχή νέου τρόπου ζωής τον οποίο πρέπει πλέον το άτομο να αποδεχτεί και να προσαρμοστεί. Μερικές από αυτές είναι η έναρξη της σχολικής ζωής, η έναρξη της εργασιακής σταδιοδρομίας, ο γάμος και η απόκτηση παιδιών καθώς και η συνταξιοδότηση.

Η συνταξιοδότηση, ως αλλαγή, ενέχει την έννοια της απώλειας. Το άτομο έπειτα από την συνταξιοδότηση χάνει έναν από τους πιο σημαντικούς ρόλους της ζωής του, δηλαδή τον ρόλο του ως εργαζόμενος, ως παραγωγικό δυναμικό. Ακόμα, με την συνταξιοδότηση το άτομο απομακρύνεται από το εργασιακό περιβάλλον, τις σχέσεις και τις γνωριμίες από το χώρο της δουλειάς του και έτσι χάνει και πολλές σχέσεις που δημιουργήθηκαν στην καθημερινότητα της εργασίας.

Η συνταξιοδότηση είναι συνήθως συνυφασμένη με την Τρίτη ηλικία. Συνεπώς, οι άνθρωποι που παλαιότερα εργάζονταν και είχαν ενεργό και παραγωγικό ρόλο στην κοινωνία, αρχίζουν να νοιώθουν την εγκατάλειψη των φυσικών τους δυνάμεων. Είναι φυσικό ύστερα από μια ορισμένη ηλικία που διαφέρει από άνθρωπο σε άνθρωπο και ποικίλλει από τα 50, 60 ή τα 70 χρόνια, να σημειώνονται ορισμένες, λίγες στην αρχή αλλά περισσότερες αργότερα, αδυναμίες που οδηγούν σε μια βαθμιαία σωματική κατάπτωση. Φυσικά η έννοια της ηλικίας και η διαδικασία γήρανσης του κάθε ατόμου ποικίλλει από άτομο σε άτομο, ανάλογα με την προσωπικότητα του καθενός, και πρέπει να κρίνεται ανάλογα με τις διάφορες θεωρίες που υπάρχουν (χρονολογική ηλικία, βιολογική ηλικία, κοινωνική ηλικία, ψυχολογική ηλικία, λειτουργική ηλικία). Μολαταύτα, η συνεχής και ταχύτατη αύξηση του ηλικιωμένου πληθυσμού επιτείνει την ανάγκη της διερεύνησης της επίδρασης της συνταξιοδότησης στη ζωή των ατόμων τρίτης ηλικίας.

Η συνταξιοδότηση έχει διαφορετικό αντίκτυπο στη ζωή του κάθε ανθρώπου, ανάλογο ως ένα σημείο με τον ρόλο που είχε και η εργασία στη ζωή του καθενός. Δηλαδή, άτομα που έδιναν ιδιαίτερη έμφαση στην εργασία τους βιώνουν εντονότερα την συνταξιοδότηση ενώ άτομα που επιθυμούσαν να αποχωρήσουν από την εργασία τους έχουν καλύτερη προσαρμογή στο νέο τρόπο ζωής που επιφέρει αυτή.

Στη ζωή του καθημερινού ανθρώπου η συνταξιοδότηση επιφέρει και πρακτικές αλλαγές ειδικότερα στην οικονομική κατάσταση των ηλικιωμένων. Η οικονομική ευχέρεια ή δυσχέρεια κρίνεται από το ποσό σύνταξης που τους δίδεται πλέον από το κράτος. Στο σημείο αυτό τίγονται σοβαρά θέματα που σχετίζονται με τα ασφαλιστικά ταμεία και τις οικονομικές παροχές τους προς τους συνταξιούχους.

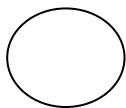
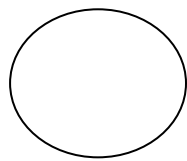
Πρέπει να ειπωθεί ότι μερικά ταμεία δίνουν ικανοποιητικές συντάξεις, ίσως και υψηλότερες από τον μισθό που δινόταν στα άτομα τον καιρό που εργάζονταν, ενώ σε άλλα ταμεία το ποσό της σύνταξης είναι ευτελές και δεν επιτρέπει στον συνταξιούχο να καλύψει ούτε τα μηνιαία του έξοδα. Αυτή η οικονομική ανισοκατανομή επηρεάζει σημαντικά και τον τρόπο ζωής των ατόμων, ο οποίος διαμορφώνεται πλέον είτε προς το καλύτερο ή προς το χειρότερο.

Αδιαμφισβήτητα, είναι και βιβλιογραφικά αναγνωρισμένο ότι η συνταξιοδότηση είναι μια πολυδιάστατη αλλαγή που επιδρά αρχικά στην οικονομική κατάσταση, στο οικογενειακό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, στην ψυχική και σωματική υγεία αλλά και στην κοινωνική διάσταση της ανθρώπινης ζωής.

Η διερεύνηση της συνταξιοδότησης σε όλα τα παραπάνω επίπεδα είναι άρρηκτα δεμένη με την πεποίθηση που διέπει πλέον όλες τις επιστήμες και αφορά την ολιστική προσέγγιση του ανθρώπου. Η σύγχρονη αυτή προσέγγιση τονίζει ότι ο άνθρωπος είναι κοινωνικό, ψυχολογικό – συναισθηματικό και βιολογικό όν, γι αυτό και κάθε γεγονός εκτείνεται και ερευνάται σε όλους τους τομείς.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ:

« ΠΕΡΙ
ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ
Ο
ΛΟΓΟΣ»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ

1.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΟΥ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Η βιομηχανική επανάσταση οδήγησε στη διαμόρφωση δύο αντιτιθέμενων κοινωνικών τάξεων : στη μία άνηκαν οι κεφαλαιοκράτες, οι οποίοι κατείχαν τα μέσα παραγωγής, και στην άλλη το εργατικό δυναμικό, οι οποίοι πουλούσαν την εργατική τους δύναμη στην αγορά εργασίας. Η κοινωνική αυτή ανισότητα οδήγησε στη Γαλλική Επανάσταση η οποία διακήρυττε ιδέες για ισότητα, κοινωνική δικαιοσύνη και ατομικές ελευθερίες.

«Οι συνθήκες κοινωνικής εξαθλίωσης των μισθωτών και της συσσώρευσης του πλούτου και της δύναμης στους κεφαλαιοκράτες επηρέασαν πολλούς ιερωμένους και διανοούμενους οι οποίοι κινητοποιήθηκαν ενεργά ώστε να ληφθούν μέτρα για την προστασία των εργαζομένων και ιδιαίτερα των γυναικών και των ανηλίκων, όπου η εξαντλητική εργασία έφθανε ως και τις δεκαοκτώ ώρες την ημέρα. Μέσα στα πλαίσια του κλίματος αυτού, το 1872, ιδρύθηκε ο «Σύνδεσμος Κοινωνικής Πολιτικής». Σκοπός του Συνδέσμου ήταν η βελτίωση της θέσης του εργάτη απέναντι στην εργοδοσία μέσα από την κατάρτιση συμβάσεως εργασίας, ώστε να προστατεύεται η ελευθερία του εργαζόμενου και να παύσει η εκμετάλλευσή του».¹

Το 1847, περιορίζεται η εξαντλητική εργασία από δεκαοκτώ σε δέκα το πολύ ώρες για τις γυναίκες και τα παιδιά ως δεκαπέντε ετών.

Πρώτη η κυβέρνηση της Γερμανίας , το 1883, με το Γερμανό Καγκελάριο Μπίσμαρκ, ο οποίος ενίσχυσε διάφορα προγράμματα κοινωνικής ασφάλισης. Τα προγράμματα αυτά περιλάμβαναν τον τομέα της υγείας, των ατυχημάτων και της αναπηρίας. Από το 1911 και μετά, όλοι οι ασφαλισμένοι είχαν πλήρη κάλυψη από τον κίνδυνο αναπηρίας.

Το γερμανικό πρότυπο Κοινωνικής Ασφάλισης εφαρμόστηκε και από άλλες ευρωπαϊκές χώρες ως πρότυπο ασφάλισης.

Ο θεσμός της Κοινωνικής Ασφάλισης εφαρμόστηκε κυρίως για πρώτη φορά στην Ευρώπη και ειδικότερα στην Αγγλία, το 1942, κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, με την έκθεση Μπέβεριτζ, από το Γερμανό Καγκελάριο Μπίσμαρκ. Σύμφωνα με την έκθεση αυτή, το δημόσιο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης μπορεί να αντιμετωπίσει τις οικονομικές ανεπάρκειες της αγοράς και να επιφέρει μείωση της φτώχειας. Πρόσθετα, το σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης μπορεί να αποδώσει ένα ελάχιστο εισόδημα σε όλους τους ηλικιωμένους. Επίσης, ένα ακόμη μέτρο που εισήγαγε ο θεσμός ήταν και η εγγυημένη σύνταξη η οποία στηρίζονταν στη μισθωτή εργασία.

«Η φιλοσοφία του θεσμού είναι ότι οι νέοι και υγιείς πληρώνουν για να ζήσουν οι ηλικιωμένοι, οι ανάπηροι, οι χήρες και τα ορφανά όχι από φιλευσπλαχνία και καλή προαίρεση αλλά υποχρεωτικώς διότι στο μέλλον οι ίδιοι ή οι δικοί τους άνθρωποι θα έχουν την ίδια μοίρα. Η υποχρέωση όλων

¹ Σταθόπουλος Α. Πέτρος, «Κοινωνική Πρόνοια, μια γενική θεώρηση», εκδ. Έλλην, Αθήνα, 1999, σελ 144.

στην αλληλεγγύη συνιστά την ηθική δικαίωση της κοινωνικής ασφάλισης, η οποία είναι κοινωνικό – οικονομικός θεσμός, κοινωνικό αγαθό και δικαίωμα των εργαζομένων που έχει σχέση με την παραγωγική διαδικασία, δηλαδή με την απασχόληση και την αμοιβή. Η κάλυψη αφορά τους ίδιους τους εργαζόμενους (άμεση κάλυψη) και επεκτείνεται στα μέλη της οικογένειας του άμεσα ασφαλισμένου (έμμεση κάλυψη). Αντίστοιχα είναι υποχρέωση της πολιτείας να εξασφαλίζει στους εργαζόμενους τις βασικές παροχές που επιτρέπουν μια αξιοπρεπή διαβίωση».²

Μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου οι λαοί και οι κυβερνήσεις της Ευρώπης έθεσαν ως πρωταρχικό τους στόχο την ειρήνη, την κοινωνική δικαιοσύνη και την ευημερία με αποτέλεσμα την ανάπτυξη του κοινωνικού κράτους. Μέσα σ' αυτό το κλίμα, η κάθε ευρωπαϊκή χώρα με βάση τις δικές της κοινωνικές, ιστορικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες έθεσε τις δομές για την ίδρυση και λειτουργία του δικού τους κράτους πρόνοιας. Ο κύριος στόχος του κράτους πρόνοιας ήταν η άμβλυση των κοινωνικών προβλημάτων καθώς και η δημιουργία προϋποθέσεων για μεγαλύτερη ισότητα των κοινωνικών τάξεων.

Την περίοδο 1945 -1969 υπήρξε άνοδος στην ανάπτυξη της οικονομίας των βιομηχανικών χωρών και ανάλογη δημογραφική σύνθεση του ευρωπαϊκού πληθυσμού, δηλαδή αναλογούσε ισάριθμα ο αριθμός των συνταξιούχων με τον αριθμό των εργαζομένων. Κατά την περίοδο αυτή το κράτος πρόνοιας γνωρίζει την ακμή του με αποτέλεσμα, η περίοδος μεταξύ 1945 – 1969 να χαρακτηρίζεται ως «χρυσή εποχή του κράτους πρόνοιας. Οι βασικοί άξονες κοινωνικής πολιτικής στόχευαν στη διατήρηση του εισοδήματος και την καταπολέμηση της ανεργίας, την καθιέρωση ενός Εθνικού Συστήματος Υγείας, την ανάπτυξη ενός συστήματος κοινωνικής ασφάλισης και την παροχή οικογενειακών και άλλων επιδομάτων, ώστε να εξασφαλιστεί ένα κατώτατο επίπεδο αξιοπρεπούς διαβίωσης και κοινωνικής προστασίας των πολιτών.

«Το σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης στηρίζεται στις αρχές της αυτονομίας και της αυτοβοήθειας. Σύμφωνα με την αρχή της «αυτονομίας», κάθε ασφαλιστικός οργανισμός έχει διοικητική αυτοτέλεια ως προς τις δραστηριότητές του και λειτουργεί με τη μορφή Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.). Διοικείται από Διοικητικό Συμβούλιο στο οποίο εκπροσωπούνται οι εργαζόμενοι και οι εργοδότες. Το κράτος έχει τη δημοσιονομική εποπτεία του οργανισμού. Σύμφωνα με την αρχή της «αυτοβοήθειας» οι ασφαλιζόμενοι συμμετέχουν στις δαπάνες του ασφαλιστικού τους φορέα πληρώνοντας την εισφορά τους. Η καταβολή της εισφοράς σημαίνει ότι ο ασφαλιζόμενος προνοεί για το μέλλον του και αναλαμβάνει την ευθύνη για την προστασία του ίδιου και της οικογένειάς του.»³

² Έμκε – Πουλοπούλου Ήρα, «Έλληνες Ηλικιωμένοι Πολίτες – Παρελθόν – Παρόν – Μέλλον», εκδ. Έλλην, Αθήνα, 1999, σελ. 103.

³ Σταθόπουλος Α. Πέτρος, «Κοινωνική Πρόνοια, μια γενική θεώρηση», εκδ. Έλλην, Αθήνα, 1999, σελ. 175 – 176.

Οι περίοδοι 1973 και 1979 επέφεραν μείωση του ρυθμού ανάπτυξης εξαιτίας των πετρελαϊκών κρίσεων με αποτέλεσμα την αισθητή μείωση των εθνικών προϋπολογισμών των ευρωπαϊκών κρατών, στη μείωση των οποίων οδήγησε η μείωση των εσόδων τους από τη φορολογία και από την αυξημένες κοινωνικές παροχές στους πολίτες. Από τις αρχές του 1980 οι κοινωνικές δαπάνες αυξήθηκαν ραγδαία με αποτέλεσμα να είναι μία από τις πηγές των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Παράλληλα, ο κλάδος των συντάξεων συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην αύξηση των ασφαλιστικών δαπανών. Αλλαγές και ειδικότερα επιβαρύνσεις οικονομικών ελλειμμάτων βίωσαν όλα τα ασφαλιστικά συστήματα και των 15 χωρών – μελών που αποτελούσαν το 1999 την τότε Ευρωπαϊκή Ένωση.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΟΥ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η κοινωνική ασφάλιση είναι ένας θεσμός ο οποίος υφίσταται στην Ελλάδα, θεσμοθετημένος ή όχι, από τα βάθη της ιστορίας. Ανατρέχοντας πίσω στην αρχαία Ελλάδα του Περικλή, είναι γνωστό, ότι κατά την περίοδο τούτη ολοκληρώθηκε η κοινωνική νομοθεσία του Σόλωνα. Αυτή η νομοθεσία περιελάμβανε μέτρα για την συνταξιοδότηση των αναπήρων αλλά και των γερόντων.

Στην πορεία της ιστορίας η κοινωνική ασφάλιση με την έννοια της ατομικής οικονομικής και ιατρικής φροντίδας, παραμερίζεται καθώς ο χριστιανισμός αναδύεται στον κόσμο. Η εκκλησία λαμβάνει μέτρα συλλογικής φροντίδας με την ίδρυση πολλών ιδρυμάτων και δομών στην κοινότητα από τα οποία θα μπορούσαν οι ηλικιωμένοι να λαμβάνουν βοήθεια αλλά με το έργο της αποσκοπεί περισσότερο στην σωτηρία του βοηθούντος παρά στην αντιμετώπιση των αναγκών του βοηθούμενου, στο πλαίσιο μιας προσωπικής σχέσης.

Έπειτα και για τα χρόνια που ακολούθησαν δόθηκε περισσότερη έμφαση στην δημιουργία δομών περίθαλψης των μειονεκτούντων και στην διεύρυνση της κοινωνικής πρόνοιας, παρά για την λήψη μέτρων για την κοινωνική ασφάλιση και προστασία των εργαζομένων.

Κατά την Τουρκοκρατία η ευθύνη της άσκησης της κοινωνικής πρόνοιας επαφίεται εξολοκλήρου στην κοινότητα και την εκκλησία. Την ίδια περίοδο εμφανίζονται και τα πρώτα δείγματα προσπαθειών για την ανάπτυξη της κοινωνικής ασφάλισης. Στα πλαίσια αυτά, σημαντικός είναι ο ρόλος που διαδραμάτισαν οι συντεχνίες και οι συνεταιριστικές οργανώσεις. Οι συνεταιρισμοί χρησιμοποιώντας προηγμένες για την εποχή μεθόδους ασφαλιστικής τεχνικής, συγκέντρωναν ποσά για την ασφάλιση κατά των διαφόρων κινδύνων που πιθανόν απειλούσαν τον εργαζόμενο. Τέτοια δείγματα κοινωνικής ασφάλισης παρουσιάζονται σε διάφορα μέρη της Ελλάδας, όπως στο Γαλαξίδι, στην Υδρα, στις Σπέτσες και στα Ψαρά, όπου λειτουργούσαν ναυτικοί συνεταιρισμοί, αλλά και στα Αμπελάκια και στα Μαντεμοχώρια όπου υπήρχαν συντεχνίες διαφόρων επαγγελματικών κατηγοριών. Παρ' όλα αυτά, οι προσπάθειες αυτές ήταν σποραδικές και μη θεσμοθετημένες από την εξουσία.

Η πρώτη μορφή συνταξιοδότησης παρουσιάστηκε κατά τα πρώτα χρόνια ίδρυσης του Ελληνικού Κράτους, στην προσπάθεια των ιθυνόντων να επιλύσουν τα κοινωνικά προβλήματα που δημιουργήσε ο πόλεμος, ορίζοντας μέτρα συνταξιοδότησης για τους ανάπηρους πολέμου.

Η Κοινωνική Ασφάλιση στην Ελλάδα, με την θεσμοθετημένη πλέον από το κράτος μορφή, ξεκίνησε το 1836 με την ίδρυση των Αλληλοβοηθητικών Ταμείων κατά κλάδους εργαζομένων, όπως ναυτικών, δημοσίων υπαλλήλων, στρατιωτικών, σιδηροδρομικών, τραπεζικών, κα.) με σκοπό την προστασία των μελών και των οικογενειών τους από τους κινδύνους αναπηρίας, γήρατος και θανάτου. Το 1861 το κράτος εξασφάλισε σύνταξη στους πολιτικούς και τους στρατιωτικούς. Το 1867 ιδρύθηκε το Ταμείο Συντάξεων Υπαλλήλων της Εθνικής Τράπεζας ενώ το 1901 ασφαλίστηκαν για πρώτη φορά οι εργαζόμενοι στα μεταλλεία.

Τα περισσότερα Ταμεία Κύριας Ασφάλισης ιδρύθηκαν την περίοδο μεταξύ 1927 – 1937. Χαρακτηριστικά, το 1928 ιδρύθηκε το ΤΣΑΥ, το 1929 το Ταμείο Νομικών και Εφημεριδοπωλών, το 1930 το ΤΑΚΕ, το 1931 το Ταμείο Τυπογράφων, το 1932 το ΤΣΑ, το 1934 ιδρύθηκαν το ΤΣΜΕΔΕ, το Τ.Ε.Β.Ε καθώς και το Ταμείο Εργατών Τύπου. Στη συνέχεια, το 1937 ιδρύεται το Ι.Κ.Α, το 1940 το Τ.Α.Ε και ο Ο.Γ.Α. το 1961. Το Ι.Κ.Α εξελίχθηκε στο μεγαλύτερο ασφαλιστικό φορέα, ο οποίος κάλυπτε όλους τους κινδύνους (αναπηρία, ατύχημα, γήρας, θάνατο, ασθένεια, μητρότητα). Ως αποτέλεσμα υπήρξε η ίδρυση του ΤΕΑΜ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ

2.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ - ΟΡΙΣΜΟΙ

« Κοινωνική Ασφάλιση, υπό τη σημερινή της μορφή, είναι η συστηματική υπό την καθοδήγηση και εποπτεία του Κράτους, φροντίδα για τη διατήρηση της υγείας και της ικανότητας των εργαζομένων για εργασία, η πρόληψη και η οργανωμένη αντιμετώπιση των κινδύνων που απειλούν τους ασφαλισμένους, όπως είναι η ασθένεια, η αναπηρία, το γήρας, ο θάνατος.»⁴

Κοινωνική Ασφάλιση είναι επίσης η μέθοδος μερικής αναδιανομής του εθνικού εισοδήματος για να μπορέσουν, εκείνοι οι οποίοι υπό το κράτος των νόμων της απόλυτης οικονομικής ελευθερίας που έχουν ανεπαρκές εισόδημα, ώστε να καλύψουν και τις μελλοντικές τους ανάγκες σε περίπτωση εμφάνισης ορισμένων κινδύνων.

«Κατά τον Τζατζάνη, Κοινωνική Ασφάλιση είναι η κοινή προσπάθεια για να απομακρυνθούν από τις εργαζόμενες τάξεις, να μετριαστούν ή να εξουδετερωθούν οι κίνδυνοι που απειλούν τη ζωή, την υγεία και την ευτυχία τους. Αντικείμενό της είναι η εξασφάλιση της οικονομικής επιβίωσης των ασφαλισμένων όταν αυτή απειλείται ενώ οφείλει να επανορθώνει την βλάβη που προκλήθηκε στο άτομο και να θεραπεύει τις νέες ανάγκες που δημιουργούνται».

Κατά τον Α. Παπαναστασίου, Κοινωνική Ασφάλιση σημαίνει την αναγκαιότητα συνεννόησης των μέσων και των πόρων που υπάρχουν με σκοπό την εξασφάλιση ενός επικουρικού επιδόματος σε περίπτωση κινδύνου και ανάγκης»⁵.

Κοινωνική Ασφάλιση ονομάζεται το θεμελιωμένο δικαίωμα των προσώπων που πληρούν νομικές προϋποθέσεις ώστε να έχουν πρόσβαση σε παροχές σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης.

Κατά άλλους η Κοινωνική Ασφάλιση είναι ο θεσμός διαμέσω του οποίου επιδιώκεται η πρακτική εφαρμογή ενός μεγάλου μέρους των διδασκαλιών της επιστήμης της Κοινωνικής Πολιτικής η οποία στοχεύει στη βελτίωση της θέσης των εργαζόμενων τάξεων και του συμβιβασμού των αντιτιθέμενων κοινωνικών ομάδων.

⁴ Περάκης Β. Μιχαλός , «Η ιστορία του Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων» , Ηράκλειο 1965, σελ.21

⁵ Περάκης Β. Μιχαλός , «Η ιστορία του Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων» , Ηράκλειο 1965, σελ.21

2.2 ΑΡΧΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ

Το ελληνικό σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης στηρίζεται σε δύο βασικές αρχές:

- Την αρχή της ανταποδοτικότητας η οποία υποστηρίζει ότι οι εργαζόμενοι όσο είναι νέοι πληρώνουν στο ασφαλιστικό τους ταμείο για να πάρουν σύνταξη όταν γεράσουν.
- Την αρχή της κοινωνικής αλληλεγγύης μεταξύ των γενεών η οποία βασίζεται στο ότι οι νέοι πληρώνουν εισφορές ώστε οι ηλικιωμένοι να παίρνουν σύνταξη.

Η χρηματοδότηση της Κοινωνικής Ασφάλισης στην Ελλάδα γίνεται σύμφωνα με την τριμερή χρηματοδότηση, δηλαδή με χρήματα που πληρώνουν το κράτος, οι εργαζόμενοι και οι εργοδότες.

2.3 ΣΤΟΧΟΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ

« Η πολιτική της Ελλάδας έθεσε πέντε βασικούς στόχους στον τομέα της Κοινωνικής Ασφάλισης στις αρχές της δεκαετίας του 1980.

Η πολιτική της κυβέρνησης είχε ως σκοπό :

- Την αύξηση των κατώτατων επιπέδων συντάξεων, ώστε η μηνιαία σύνταξη να φτάνει ένα στοιχειωδώς αξιοπρεπές επίπεδο.
- Την εξασφάλιση ενός ελάχιστου ύψους μηνιαίας σύνταξης για όλους τους αγρότες και τις αγρότισσες, συμπεριλαμβανόμενης και της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.
- Την ασφάλιση για ολόκληρες κατηγορίες ομογενών από την Αίγυπτο, την Τουρκία, τις ανατολικές χώρες της Ευρώπης και την πρώην Σοβιετική Ένωση, η οποία να τους εξασφαλίζει ένα ελάχιστο επίπεδο κοινωνικής ασφάλειας.
- Στον υπολογισμό των συντάξεων υπήρχε αυτόματη τιμαριθμική αύξηση ώστε να περιορίζεται η απώλεια εισοδήματος λόγω του υψηλού ρυθμού πληθωρισμού. Λόγω όμως της πολιτικής της οικονομικής λιτότητας για την εξυγίανση της οικονομίας, το μέτρο αυτό δεν ισχύει παρά τις έντονες διαμαρτυρίες των συνταξιούχων.
- Τη θεσμοθέτηση της διαδοχικής κοινωνικής ασφάλισης. Προκειμένου να διευκολύνονται οι εργαζόμενοι, οι οποίοι κατά τη διάρκεια της ασφαλιστικής τους ζωής απασχολήθηκαν σε περισσότερους από έναν ασφαλιστικούς φορείς και δε θεμελιώνουν δικαίωμα για παροχές, τους δίνεται η δυνατότητα, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να μεταφέρουν τα ασφαλιστικά τους δικαιώματα σε ένα ταμείο ώστε να δικαιούνται συνταξιοδότησης»⁶.

⁶ Σταθόπουλος Α. Πέτρος, «Κοινωνική Πρόνοια, μια γενική θεώρηση», εκδ. Έλλην, Αθήνα, 1999, σελ 191.

2.4. ΠΑΡΟΧΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ

Οι ασφαλιστικοί φορείς ανάλογα με τους κινδύνους που καλύπτουν, περιλαμβάνουν ασφαλιστικές παροχές :

- Κύριας ασφάλισης (παροχές κύριας σύνταξης)

Το ύψος της κύριας σύνταξης καθορίζεται με βάση το μισθό, τη διάρκεια ασφάλισης και τα οικογενειακά βάρη του εργαζόμενου. Υπάρχει ένα ανώτατο και κατώτατο όριο.

- Επικουρικής ασφάλισης (παροχές επικουρικής σύνταξης)

Η επικουρική σύνταξη είναι μία πρόσθετη μορφή ασφάλισης η οποία αποσκοπεί στην αναπλήρωση του εισοδήματος επειδή η κύρια σύνταξη κρίνεται ανεπαρκής. Κατά κανόνα η επικουρική ασφάλιση καλύπτει κενά προστασίας της κύριας ασφάλισης. Η επικουρική ασφάλιση χρηματοδοτείται από τους εργαζόμενους και αναπληρώνει κατά 20% το εισόδημα., ενώ το 60 % καλύπτεται από την κύρια σύνταξη.

- Ασθενείας (παροχές ασθένειας και μητρότητας)

Αυτός ο τύπος ασφάλισης καλύπτει τις δαπάνες σε περίπτωση ασθένειας του ασφαλισμένου ή μελών της οικογένειάς του. Πρόσθετα, ο ασφαλισμένος λαμβάνει ένα επιπλέον χρηματικό ποσό το οποίο αντικαθιστά το εισόδημα του για όσο καιρό κρίνεται ανίκανος να εργαστεί από τις αρμόδιες επιτροπές.

Το κάθε ασφαλιστικό ταμείο έχει διαφορετικές ρυθμίσεις σχετικά με τις προϋποθέσεις και το ύψος των παροχών ασθενείας.

Η ασφάλιση της μητρότητας καλύπτει την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης καθώς και τη μαιευτική φροντίδα μετά τον τοκετό. Επιπλέον, προβλέπεται επίδομα μητρότητας που αντικαθιστά το εισόδημα μέχρις ότου η εργαζόμενη επιστρέψει στην εργασία της.

- Πρόνοιας (εφάπαξ παροχές)

στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται οι δαπάνες των εξόδων γάμου των ασφαλισμένων καθώς και των εξόδων κηδείας.

- Αλληλοβοήθειας (συμπληρωματικές παροχές)

2. 5 ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ

Στην Ελλάδα το σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης έχει χαρακτήρα αποσπασματικό και κλαδικό με αποτέλεσμα να παρουσιάζει μεγάλες ανισότητες μεταξύ των ασφαλιστικών φορέων και τις παροχές που παρέχουν στους ασφαλισμένους τους.

Τα βασικά αίτια που οδήγησαν και συνετέλεσαν στις αδυναμίες του συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης είναι η λειτουργία ενός υπέρογκου αριθμού ασφαλιστικών φορέων, οι οποίοι ως το 1997 ανέρχονταν στους 326 στο σύνολό τους. Το γεγονός αυτό οδηγεί σε ένα μεγάλο αριθμό δημοσιονομικών δαπανών του κρατικού προϋπολογισμού.

Παράλληλα, το σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης χαρακτηρίζεται συχνά από διπλό και αντιφατικό χαρακτήρα σχετικά με τη νομοθεσία που ακολουθείται σχετικά με τη λειτουργία και τις παροχές που παρέχει.

Πρόσθετα, ο δημόσιος χαρακτήρας του συστήματος σχετίζεται με γραφειοκρατική αδράνεια και οργανωτική δυσλειτουργία που επιβραδύνουν το χρόνο εξυπηρέτησης των ασφαλισμένων και μειώνουν την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.

2. 6 ΦΟΡΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ

Τα Ασφαλιστικά Ταμεία, δηλαδή οι Οργανισμοί που ασφαλίζουν τους εργαζόμενους στην Ελλάδα είναι Δημόσιοι Οργανισμοί. Τα έσοδά τους προέρχονται από τα χρήματα που τους δίνει το κράτος και από τις εισφορές που πληρώνουν οι ασφαλισμένοι τους.

Οι υπάλληλοι που εργάζονται σ' αυτά είναι δημόσιοι υπάλληλοι. Ελέγχονται από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και διοικούνται από Δ. Συμβούλια διορισμένα από την Κυβέρνηση. Λειτουργούν σύμφωνα με το νόμο του 2084/92 που αποτελεί και τον κορμό της νομοθεσίας τους.

Τα Ασφαλιστικά Ταμεία χωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες: στα Ταμεία Κύριας Ασφάλισης τα οποία χορηγούν σύνταξη, παροχές υγείας και επιδόματα και στα ταμεία Επικουρικής Ασφάλισης, που δίνουν μόνο μικρές βοηθητικές συντάξεις. Π.χ. το ΙΚΑ είναι οργανισμός Κύριας Ασφάλισης. Το ΤΕΑΜ είναι οργανισμός Επικουρικής Ασφάλισης που δημιουργήθηκε για να δίνει μια δεύτερη σύνταξη στους ασφαλισμένους του ΙΚΑ.

Επίσης υπάρχει μια άλλη διάκριση μεταξύ των Ασφαλιστικών Ταμείων. Τα Ταμεία των αυτοαπασχολούμενων ή ελεύθερων επαγγελματιών και τα Ταμεία των ετεροαπασχολούμενων ή μισθωτών. Ταμεία ελεύθερων επαγγελματιών είναι το ΤΕΒΕ (το Ταμείο Βιοτεχνών Ελλάδος), το ΤΑΕ, το Ταμείο Εμπόρων, το ΤΣΜΕΔΕ (Ταμείο Μηχανικών), το Ταμείο των Νομικών κλπ. Αυτά τα Ταμεία ασφαλίζουν όλους αυτούς που ασχολούνται με ελεύθερα επαγγέλματα. Λειτουργούν με τις ίδιες αρχές, γιατί από το 1992 η νομοθεσία τους έγινε ίδια στα βασικά της σημεία. Τα Ταμεία των μισθωτών είναι το ΙΚΑ, το Ταμείο των δημοσίων υπαλλήλων, Ταμεία Ασφάλισης υπαλλήλων στις Τράπεζες, Ταμείο Μετάλλου κλπ. Αυτά τα Ταμεία ασφαλίζουν μισθωτούς, δηλαδή ανθρώπους με εξαρτημένη εργασία από κάποιον εργοδότη. Το ΟΓΑ το οποίο ασφαλίζει αγρότες δεν ανήκει σε καμία από τις δύο κατηγορίες.

Στα κεφάλαια που ακολουθούν αναλύονται ενδεικτικά τα τρία σημαντικότερα Ταμεία, για να δείξουμε τον τρόπο συναλλαγής των ασφαλισμένων και με τις τρεις κατηγορίες Ταμείων. Το Ταμείο των μισθωτών το ΙΚΑ που καλύπτει το 46% των εργαζομένων σε όλη την Ελλάδα, ένα Ταμείο ελεύθερων επαγγελματιών, το ΤΕΒΕ, το οποίο ασφαλίζει το 8.5% των εργαζομένων στην Ελλάδα και το ΟΓΑ, το Ταμείο των Αγροτών, που ασφαλίζει το 34% των εργαζομένων. Τέλος, πρέπει να επισημάνουμε ότι στα Ασφαλιστικά Ταμεία, σε σχέση με τους ασφαλισμένους, υπάρχουν δύο κατηγορίες ασφαλισμένων. Οι άμεσα ασφαλισμένοι που είναι οι ίδιοι οι εργαζόμενοι και οι έμμεσα ασφαλισμένοι, που είναι τα μέλη της οικογένειας των εργαζομένων.

Η κάθε μία κατηγορία έχει το δικό της τρόπο πρόσβασης στις παροχές των Ασφαλιστικών Ταμείων. Π.χ. ο εργαζόμενος παίρνει το 100% της σύνταξης του όταν γεράσει, ενώ η σύζυγός του δικαιούται το 75% της σύνταξης του μετά τον θάνατο του συζύγου της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ

3.1 ΙΔΡΥΣΗ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ Ο. Γ. Α.

Ο Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων, Ο.Γ.Α., είναι ένας από τους μεγαλύτερους φορείς ασφάλισης της χώρας μας. Ο Ο.Γ.Α., ιδρύθηκε το 1961 και στη 43χρονη πορεία του από την ίδρυσή του ως σήμερα έχει θεσμοθετήσει την ασφαλιστική προστασία των αγροτών και τη διασφάλιση των ασφαλισμένων και των οικογενειών τους.

Με τον ιδρυτικό νόμο του 1961, ο Ο.Γ.Α. χορήγησε στους αγρότες – αρχηγούς αγροτικών εκμεταλλεύσεων παροχές συντάξεων γήρατος, περίθαλψης και αποζημίωσης της γεωργικής παραγωγής για ορισμένες ζημιές που προκλήθηκαν από φυσικές καταστροφές, χωρίς την υποχρέωση καταβολής εισφορών από τους ίδιους τους αγρότες.

«Το 1982 δόθηκε το δικαίωμα ασφάλισης στην Ελληνίδα αγρότισσα και καθιερώθηκε η φαρμακευτική περίθαλψη»⁷.

Το 1987 δόθηκε η δυνατότητα για πρόσθετη ασφάλιση των αγροτών και παράλληλα θεσμοθετήθηκε ανταποδοτικό σύστημα ασφάλισης. Πρόσθετα δημιουργήθηκε ο Κλάδος Πρόσθετης Ασφάλισης, ο οποίος και λειτούργησε ως επικουρικός φορέας ασφάλισης με απώτερο σκοπό του να χορηγήσει πρόσθετη σύνταξη στους ασφαλισμένους που θα κατέβαλλαν ασφαλιστικές εισφορές.

Το 1997, ο Οργανισμός μετατρέπεται σε Ταμείο Κύριας Ασφάλισης των Αγροτών.

Απόρροια αυτής της ασφαλιστικής πορείας του Οργανισμού είναι η δημιουργία του Κλάδου Κύριας Ασφάλισης και παράλληλα η καθιέρωση της διαδοχικής ασφάλισης των αγροτών.

Σήμερα ο Ο.Γ.Α είναι ένας από τους κυριότερους ελληνικούς φορείς ασφάλισης. Ο Οργανισμός εποπτεύεται από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Ασφαλίζει περίπου 2, 5 εκατομμύρια πολίτες : αγρότες, ανασφάλιστους υπερήλικες, αλλοδαπούς, εκατοντάδες χιλιάδες εργαζομένους στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στις χώρες με διεθνείς συμβάσεις. Ειδικότερα, στην ασφάλιση του Ο.Γ.Α., υπάγονται :

Οι αγρότες, δηλαδή όσοι ασχολούνται προσωπικά ή με αυτεπιστασία, συστηματικά και κατά κύριο βιοποριστικό επάγγελμα εντάσσονται στην Αγροτική Οικονομία, παράδειγμα οι ιδιοκτήτες – εκμεταλλευτές αγροκτημάτων, κτηνοτρόφοι, πτηνοτρόφοι, μελισσοκόμοι και άλλες κατηγορίες επαγγελματιών.

⁷ «Μάθε για τον Ο. Γ. Α.», Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων, Υπουργείο Εργασίας – Κοινωνικών Ασφαλίσεων, 2003, σελ.11.

3.2 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΣΦΑΛΙΣΜΕΝΩΝ ΤΟΥ Ο. Γ. Α.

Ασφαλισμένοι στον Οργανισμό είναι και οι αγρεργάτες, όσοι δηλαδή ασχολούνται κατά κύριο βιοποριστικό επάγγελμα με ημερομίσθιο ή μισθό σε χρήμα ή σε είδος ή σε οποιαδήποτε αγροτική εργασία.

Στον Ο.Γ.Α ασφαρίζονται και όσοι αλιείς δεν υπάγονται στην ασφάλιση άλλου φορέα. Επίσης, οι επαγγελματίες, οι βιοτέχνες και οι έμποροι που ασκούν το επάγγελμά τους σε χωριά ή οικισμούς με πληθυσμό μέχρι 2000 κατοίκους, εφόσον δεν υπάγονται υποχρεωτικά στην ασφάλιση του Ο.Α.Ε.Ε. (Τ.Ε.Β.Ε. – Τ.Α.Ε)

Τα άτομα που κατοικούν μόνιμα και απασχολούνται σε οποιαδήποτε βιοποριστική εργασία, Δήμους ή Κοινότητες με πληθυσμό ως 5000 κατοίκους, στην απογραφή του 1971 και δεν υπάγονται σε υποχρεωτική ασφάλιση άλλου ασφαλιστικού φορέα, ασφαρίζονται από τον Ο.Γ.Α.

Επιπλέον ο Οργανισμός ασφαρίζει τους Έλληνες μοναχούς και τις Ελληνίδες μοναχές οι οποίοι απασχολούνται σε αγροτικές εργασίες με οποιοδήποτε τρόπο.

Ο Οργανισμός χορηγεί επιδόματα και συντάξεις σε πολυτέκνους και ισόβιες συντάξεις περίπου σε τετρακόσιες χιλιάδες οικογένειες.

Ειδικότερα, ο Ο.Γ.Α χορηγεί συντάξεις Γήρατος, Αναπηρίας, Ανασφάλιστου Υπερήλικα, Επιζώντων Μελών Οικογενείας Ασφαλισμένου ή Συνταξιούχου και Σύνταξη με βάση τους κανόνες Διαδοχικής Ασφάλισης.

3.3 Ο.Γ.Α. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ

Οι προϋποθέσεις που ισχύουν για τη χορήγηση σύνταξης γήρατος στους ασφαλισμένους του Ο.Γ.Α., είναι οι παρακάτω :

3.3.1. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΚΛΑΔΟΥ ΚΥΡΙΑΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ

«Ο ασφαλισμένος του Κλάδου Κύριας Ασφάλισης του Ο.Γ.Α. δικαιούνται σύνταξη γήρατος εφόσον συντρέχουν αθροιστικά οι παρακάτω προϋποθέσεις:

- Έχει συμπληρώσει το 65^ο έτος της ηλικίας του.
- Έχει πραγματοποιήσει στον Κλάδο Κύριας Ασφάλισης 15 τουλάχιστον έτη ασφάλισης και καταβολής των εισφορών.»⁸

Η σύνταξη που θα λάβει ο ασφαλισμένος του Ο.Γ.Α. αποτελείται από τρία μέρη :

- την Κύρια Σύνταξη,
- την Πρόσθετη Σύνταξη
- και τη Βασική Σύνταξη.

⁸ «Μάθε για τον Ο. Γ. Α.», Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων, Υπουργείο Εργασίας – Κοινωνικών Ασφαλίσεων, 2003 σελ 12.

Κύρια Σύνταξη είναι αυτή που χορηγείται σύμφωνα με το συνταξιοδοτικό καθεστώς του Κλάδου Κύριας Ασφάλισης Αγροτών που Λειτουργεί από 1.1.98 και είναι ανάλογη του χρόνου ασφάλισης – καταβολής εισφορών και της ασφαλιστικής κατηγορίας που έχει επιλέξει ο ασφαλισμένος.

Πρόσθετη Σύνταξη είναι αυτή που χορηγείται στους ασφαλισμένους οι οποίοι καταβάλλουν εισφορές για τον Κλάδο Πρόσθετης ασφάλισης στο διάστημα από 1.1.88 έως 31.12.1997 και προστίθεται στο ποσό της Κύριας Σύνταξης. Η Πρόσθετη Σύνταξη είναι επίσης ανάλογη του χρόνου ασφάλισης – καταβολής εισφορών και της ασφαλιστικής κλάσης που είχε επιλέξει ο ασφαλισμένος.

Βασική Σύνταξη είναι η παλαιά σύνταξη του Ο.Γ.Α., που χορηγείται χωρίς καταβολή εισφορών και προστίθεται στο ποσό της σύνταξης (κύριας – πρόσθετης), αν βέβαια υπάρχουν οι προϋποθέσεις.

Από 1.1.2003, οι ασφαλισμένοι του Κλάδου Κύριας Ασφάλισης, οι οποίοι θα καθίστανται συνταξιούχοι γήρατος με 15 έτη ασφάλισης, θα δικαιούνται και τη Βασική Σύνταξη Γήρατος, η οποία θα αυξάνεται κάθε χρόνο, με τις ίδιες προϋποθέσεις, εφόσον δε λαμβάνουν σύνταξη από οποιοδήποτε φορέα κοινωνικής ασφάλισης, ελληνικό ή ξένο (εκτός εξαιρέσεων)

Η Βασική Σύνταξη Γήρατος στους Συνταξιούχους Κύριας Ασφάλισης θα μειώνεται κατά 4% για κάθε έτος από το 2003 μέχρι το 2026. Η μείωση της Βασικής Σύνταξης θα καλύπτεται με την αύξηση του ποσού της Κύριας Σύνταξης.

« Επισημαίνεται ότι, από 1.1.2003 και εφεξής δε θα χορηγείται η Βασική Σύνταξη Γήρατος στα πρόσωπα τα οποία συμπληρώνουν το 65^ο έτος της ηλικίας τους μετά από την 31.12.2002 και τα οποία αν και είχαν τη δυνατότητα να ασφαλιστούν στον Κλάδο Κύριας Ασφάλισης Αγροτών γιατί ασκούσαν επάγγελμα καλυπτόμενο από την ασφάλισή τους, δεν ασφαλίστηκαν όμως, είτε νομίμως (π.χ. Μοναχοί, επιλογή ασφάλισης εκ των δύο συζύγων), είτε διότι διέφυγαν της ασφάλισης».⁹

Το ποσό σύνταξης του ασφαλισμένου εξαρτάται από την ασφαλιστική κατηγορία στην οποία ανήκει ο ασφαλισμένος και κυμαίνεται από 267,77 € (91.242 δρχ.) για τους συνταξιοδοτούμενους το έτος 2003.

Όσον αφορά το ποσό της σύνταξης που δικαιούται να λάβει ο ασφαλισμένος από συνολικές εισφορές που έχει καταβάλλει κατά τη διάρκεια ασφάλισής του, αυτές υπερκαλύπτονται ήδη από το ποσό σύνταξης που λαμβάνει ο συνταξιούχος από τον Ο.Γ.Α. κατά τον χρόνο συνταξιοδότησής του, επειδή οι συντάξεις του Ο.Γ.Α., έχουν πολύ υψηλή ανταποδοτικότητα.

⁹ «Μάθε για τον Ο. Γ. Α.», Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων, Υπουργείο Εργασίας – Κοινωνικών Ασφαλίσεων, 2003, σελ.14.

3.3.2. ΣΥΝΤΑΞΗ ΑΝΑΣΦΑΛΙΣΤΟΥ ΥΠΕΡΗΛΙΚΑ

Από το 1982, ο Ο.Γ.Α. χορηγεί σύνταξη στους ανασφάλιστους υπερήλικες, εφόσον συντρέχουν οι παρακάτω προϋποθέσεις :

Α) Να είναι Έλληνες υπήκοοι ή Έλληνες στο γένος

Β) Να μένουν μόνιμα στην Ελλάδα.

Γ) Να έχουν συμπληρώσει το 65^ο έτος της ηλικίας τους.

Δ) Το ετήσιο εισόδημά τους από εργασία ή οποιαδήποτε πηγή (ατομικό για μεμονωμένο άτομο – οικογενειακό για έγγαμους), δεν υπερβαίνει το ύψος των ετησίων ποσών Βασικής Σύνταξης που χορηγεί ο Ο.Γ.Α., στον αγρότη ή στο αγροτικό ζευγάρι και η οποία κυμαίνεται σε 2.391 € ή 814.733 δρχ. ατομικά και 4.782 € ή 1.629.466 δρχ. οικογενειακά.

Ε) Ο ενδιαφερόμενος δεν μπορεί να λάβει σύνταξη σε περίπτωση που ο ίδιος ή σε περίπτωση ανδρόγυνου, ο/η σύζυγός του/της , λαμβάνει σύνταξη από οποιονδήποτε πηγή, εκτός αν πρόκειται :

1. Για σύνταξη που είναι μικρότερη από τη σύνταξη του Ο.Γ.Α..

2. Για σύνταξη που λαμβάνει ο άλλος σύζυγος από τον Ο.Γ.Α.

3. Για βοηθήματα ή άλλες μορφές οικονομικών ενισχύσεων που χορηγούνται από το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας ή οποιοδήποτε άλλο \ φορέα σε αναξιοπαθούντα άτομα.

Επίσης, σύνταξη ανασφάλιστου υπερήλικα μπορεί να χορηγηθεί και σε υπήκοο Χώρας – Μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και σε υπήκοο Χώρας – Μέλους του Συμβουλίου της Ευρώπης, που μένει μόνιμα στην Ελλάδα.

« Το ποσό της σύνταξης ανασφάλιστου υπερήλικα που παρέχει ο Ο.Γ.Α., είναι ίσο με το ποσό της εκάστοτε Βασικής Σύνταξης του Ο.Γ.Α., δηλαδή με σημερινά δεδομένα ανέρχεται στο ποσό των 170, 80 € - 58.200 δρχ. για το έτος 2003.»¹⁰

3.3.3. Ο.Γ.Α. ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΙΚΑ ΓΙΑ ΧΟΡΗΓΗΣΗ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΓΗΡΑΤΟΣ (ΚΥΡΙΑΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΚΗΣ)

1. Αίτηση - δήλωση στο ειδικό έντυπο του Ο.Γ.Α (κατατίθεται στον Ανταποκριτή Ο.Γ.Α του τόπου κατοικίας του αιτούντος).

2. Φωτοαντίγραφο (επικυρωμένο) και των δύο όψεων του δελτίου ταυτότητας του αιτούντος , του συζύγου και των παιδιών, τα οποία έχουν ηλικία κάτω των 18 ετών. Για τα παιδιά που δεν υποχρεούνται στην έκδοση δελτίου ταυτότητας (ηλικίας κάτω των 14 ετών), απαιτείται αντίγραφο ή απόσπασμα της ληξιαρχικής πράξης γέννησης.

¹⁰ «Μάθε για τον Ο. Γ. Α.», Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων, Υπουργείο Εργασίας – Κοινωνικών Ασφαλίσεων, 2003, σελ.21.

3. Βεβαίωση της Δημοτικής ή Κοινοτικής Αρχής για την οικογενειακή κατάσταση του αιτούντος, στην οποία πρέπει να αναγράφεται και η χρονολογία τέλεσης του γάμου.

4. Βεβαίωση του Ανταποκριτή του ΟΓΑ και του Προέδρου της επαγγελματικής ή συνεταιριστικής οργάνωσης του τόπου απασχόλησης του αιτούντος, για την περιουσιακή κατάσταση και βιοποριστική απασχόληση αυτού, τα χρονικά διαστήματα και τις περιοχές όπου απασχολήθηκε, καθώς και τον τόπο διαμονής του κατά το χρόνο άσκησης του επαγγέλματος που δηλώνει. Οι μοναχοί και οι μοναχές, αντί του ανωτέρω δικαιολογητικού (αρ.4), πρέπει να υποβάλουν βεβαίωση της Ιεράς Κοινότητας ή του Ηγουμένου της Ι. Μονής, για το χρονικό διάστημα της απασχόλησής τους σε αγροτικές εργασίες.

5. Οι παρακάτω κατηγορίες προσώπων, εκτός των δικαιολογητικών που προαναφέρονται, πρέπει ακόμα να υποβάλουν κατά περίπτωση:

- Οι αλιείς, α) Βεβαίωση της αρμόδιας Λιμενικής Αρχής ή του αλιευτικού συλλόγου, για το χρόνο απασχόλησής τους στην αλιεία και β) επικυρωμένο φωτοαντίγραφο της άδειας αλιείας.

- Οι πρόσφυγες, οι οποίοι επικαλούνται αγροτική απασχόληση στην αλλοδαπή, βεβαίωση της αρμόδιας Ελληνικής Προξενικής Αρχής, για την απασχόλησή τους στην ξένη χώρα.

- Όσοι παίρνουν πολεμική σύνταξη από το Ελληνικό Δημόσιο ή σύνταξη ειρηνικής περιόδου, που καταβάλλεται σε θύματα ή αναπήρους που έπαθαν στην Υπηρεσία τους και εξαιτίας αυτής ή παίρνουν σύνταξη ως αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης, αντίγραφο της πράξης απονομής της σύνταξης ή βεβαίωση του Γεν. Λογιστηρίου του Κράτους για την αιτία συνταξιοδότησής τους ή απόκομμα επιταγής πληρωμής της σύνταξής τους, εφόσον από αυτό προκύπτει το είδος της σύνταξης.

- Όσοι παίρνουν σύνταξη από το Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Αρτοποιιών, απόκομμα επιταγής πληρωμής της σύνταξής τους ή αντίγραφο της πράξης απονομής της σύνταξης.

- Οι αλλοδαποί ή ακαθορίστου υπηκοότητας Έλληνες το γένος βεβαίωση της Υπηρεσίας Αλλοδαπών του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης για την ιδιότητά τους ως Ελλήνων το γένος, αλλοδαπής ή ακαθορίστης υπηκοότητας.

- Όσοι παίρνουν σύνταξη από το εξωτερικό, μικρότερη της σύνταξης του ΟΓΑ, απόκομμα πρόσφατης επιταγής ή Παραστατικό της Τράπεζας, από το οποίο να προκύπτει το ποσό της σύνταξης που τους καταβάλλεται.

- Οι έγγαμοι των οποίων ο σύζυγος συνταξιοδοτείται από άλλο ασφαλιστικό φορέα, αντίγραφο της απόφασης συνταξιοδότησης του συζύγου τους ή απόκομμα επιταγής πληρωμής της σύνταξής του.

- Οι ασφαλισμένοι στον Κλάδο Κύριας Ασφάλισης Αγροτών, που έχουν παιδιά:
- + Μέχρι 24 ετών που δεν εργάζονται και φοιτούν σε ανώτερες ή ανώτατες αναγνωρισμένες σχολές του εσωτερικού ή του εξωτερικού, βεβαίωση της οικείας σχολής ότι είναι σπουδαστές. Αν πρόκειται για εκπαιδευτικό ίδρυμα εξωτερικού, η βεβαίωση πρέπει να είναι θεωρημένη από το Ελληνικό προξενείο.
- + Ανίκανα για κάθε βιοποριστική εργασία, που δεν λαμβάνουν σύνταξη από οποιαδήποτε πηγή, πρόσφατη γνωμάτευση κρατικού νοσοκομείου για την κατάσταση της υγείας τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΙΔΡΥΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ

4.1. ΙΔΡΥΣΗ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ Ι.Κ.Α

Το Ι.Κ.Α. (Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων) ιδρύθηκε το 1934, με το Νόμο 6298/ 10 Οκτωβρίου 1934 ‘ Περί Κοινωνικών Ασφαλίσεων ‘. Η σύσταση του Νόμου προήλθε μετά από πρωτοβουλία μιας ομάδας διανοούμενων, συνδικαλιστών και πολιτικών για θεσμοθέτηση της εργατικής νομοθεσίας. Συγκεκριμένα, την ομάδα απάρτιζαν οι διανοούμενοι : Αλέξανδρος Σβώλος, Δημήτρης Καλιτσουνάκης και Παναγιώτης Κανελλόπουλος, τα ανώτερα στελέχη του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας : Ανδρέας Ζάκκας και Ιωάννης Ζάρρας, οι συνδικαλιστές : Δημήτρης Στρατής και Ιωάννης Καλομοίρης και ο πολιτικός Αλέξανδρος Παπαναστασίου. Τα μέλη της ομάδας ήταν υποστηρικτές του γερμανικού κρατικού σοσιαλισμού το οποίο υποστηρίζει ότι η έννοια του κρατικού παρεμβατισμού ή διαφορετικά, του κράτους πρόνοιας , συνυπάρχει με την έννοια ενός ‘ κράτους – φύλακα.’

Ο νόμος τέθηκε σε εφαρμογή το 1937 και προέβλεπε τη σύσταση ενιαίου ασφαλιστικού φορέα, ο οποίος βασίζονταν στο γερμανικό πρότυπο ασφάλισης και περιλάμβανε τις παρακάτω ρυθμίσεις :

- Περιλάμβανε όλους τους μισθωτούς εργάτες και τους υπαλλήλους ανεξάρτητα από το όριο του μισθού τους.
- Διαχώριζε αυστηρά τους ασφαλιστικούς κλάδους ασθένειας και αναπηρίας καθώς και γήρατος και θανάτου.
- Κάλυπτε όλους τους ασφαλιστικούς κινδύνους : αναπηρία, ατύχημα, γήρας, θάνατο, ασθένεια και μητρότητα, εκτός από την ανεργία.
- Τέλος, τα έσοδα του Ιδρύματος προέρχονταν κυρίως από τις εισφορές των ασφαλισμένων και των εργοδοτών τους.

4.1.1. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ – ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ Ι. Κ. Α.

Στις μέρες μας το Ι.Κ.Α. εξακολουθεί να αποτελεί το μεγαλύτερο ασφαλιστικό φορέα της χώρας μας. Ασφαλίζει άμεσα τους μισθωτούς και έμμεσα τα μέλη των οικογενειών τους. Συγκεκριμένα το Ι.Κ.Α. ασφαλίζει συνολικά 1.865.000 ασφαλισμένους και 822.000 συνταξιούχους.

Η περιουσία του ανέρχεται στα 365 δισεκατομμύρια, η εμπορική αξία των ακινήτων του υπολογίζεται σε 101 δισεκατομμύρια, ενώ τα υπόλοιπα χρήματα προέρχονται από καταθέσεις και χρεόγραφα.. Καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση ανάμεσα στα ταμεία με τα περισσότερα αποθεματικά.

4.2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΣΦΑΛΙΣΜΕΝΩΝ ΤΟΥ Ι.Κ.Α

«Το Ι. Κ. Α. χορηγεί συντάξεις στους εργαζόμενους στον ιδιωτικό τομέα, σε όσους δουλεύουν στα βαρέα και ανθυγιεινά επαγγέλματα, στους οικοδόμους, στο προσωπικό των Ο.Τ.Α., αλλά και σε ειδικές κατηγορίες εργαζομένων, όπως οι εργαζόμενοι σε υπόγειες στοές»¹¹.

Ειδικότερα το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων ασφαλίζει :

- Τους εργαζόμενους που παρέχουν εξαρτημένη εργασία ανεξάρτητα από την ιδιότητα του εργοδότη (Ιδιωτικός Τομέας – Δημόσιος Τομέας, Ν.Π.Δ.Δ. Ή Δημόσιο – Κοινωνικός Τομέας) και εφόσον για την εργασία τους αυτή δεν υπάγονται στην ασφάλιση κάποιου άλλου Φορέα Κύριας Ασφάλισης.
- Τους εργαζόμενους που παρέχουν εξαρτημένη εργασία στο εξωτερικό για λογαριασμό εργοδότη που εδρεύει στην Ελλάδα με την προϋπόθεση η χώρα που εργάζονται να μην έχει με την Ελλάδα διμερή σύμβαση ή να μην ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Τους εργαζόμενους που παρέχουν την προσωπική τους εργασία με σύμβαση μίσθωσης έργου κατά κύριο ή συγκύριο επάγγελμα και εφόσον για την εργασία τους αυτή δεν υπάγονται στην ασφάλιση κάποιου άλλου Φορέα Κύριας Ασφάλισης.
- Τα μέλη οικογένειας
- Τους Αλλοδαπούς.

Επίσης καλύπτονται διάφορες κατηγορίες προσώπων που παρέχουν την εργασία τους σε μη σταθερό εργοδότη και οι αυτοτελώς απασχολούμενοι που στερούνται επαγγελματικής στέγης (φορτοεκφορτωτές, στιλβωτές υποδημάτων, πωλητές Λαϊκού Λαχείου, εφημεριδοπώλες, εκδοροσφαγείς, νεκροπομποί, αποκλειστικές νοσοκόμες, πλανόδιοι και υπαίθριοι μικροπωλητές, κατ' οίκον απασχολούμενοι κ.τ.λ.)

Η ασφάλιση των προσώπων αυτών γίνεται μέσω σωματείων, ασφαλιστικών συνεταιρισμών, ή μέσω ειδικών διατάξεων (αποκλειστικές νοσοκόμες)¹².

Η περιουσία του ανέρχεται στα 365 δισεκατομμύρια, η εμπορική αξία των ακινήτων του υπολογίζεται σε 101 δισεκατομμύρια, ενώ τα υπόλοιπα χρήματα προέρχονται από καταθέσεις και χρεόγραφα.. Καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση ανάμεσα στα ταμεία με τα περισσότερα αποθεματικά.

¹¹ Οδηγός του Ασφαλισμένου, Ι.Κ.Α, Αθήνα 2003. σελ.13.

¹² Οδηγός του Ασφαλισμένου, Ι.Κ.Α, Αθήνα 2003. σελ.13.

4.3. Ι. Κ. Α. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ

Οι προϋποθέσεις που ισχύουν για τις συντάξεις γήρατος του Ι.Κ.Α, ανάλογα με τις κατηγορίες που διαχωρίζονται, είναι οι παρακάτω :

4.3.1. ΠΛΗΡΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ

«Για να κατοχυρώσει ένας εργαζόμενος δικαίωμα πλήρους σύνταξης από το Ι.Κ.Α., απαιτούνται 4500 ημέρες ασφάλισης και ηλικία 65 ετών για τους άνδρες και 60 ετών για τις γυναίκες.

Αντίστοιχα, με 10.000 ημέρες ασφάλισης απαιτείται οι άνδρες να έχουν συμπληρώσει το 62^ο έτος της ηλικίας τους και οι γυναίκες το 57^ο. απαραίτητη προϋπόθεση για να λάβει ένας εργαζόμενος πλήρη ή μειωμένη σύνταξη από το Ι.Κ.Α είναι να μη λαμβάνει άλλη σύνταξη από το Δημόσιο ή Ν.Π.Δ.Δ ή από άλλο ασφαλιστικό οργανισμό κύριας ασφάλισης, (πλην Ο.Γ.Α).

Για τους παλιούς ασφαλισμένους, οι οποίοι είχαν συμπληρώσει το 63^ο έτος της ηλικίας τους , οι άντρες και το 58^ο , οι γυναίκες, μέχρι τις 31.12.91 απαιτούνται 4050 ημέρες εργασίας.»¹³

4.3.2. ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΣΥΝΤΑΞΗ

Εάν εργαζόμενος επιθυμεί να αποχωρήσει με μειωμένη σύνταξη, θα πρέπει να έχει συμπληρώσει 4500 ημέρες ασφάλισης και το 60ο έτος της ηλικίας του αν είναι άνδρας, και το 55ο, αν είναι γυναίκα. Τα ίδια όρια ηλικίας ισχύουν και στην περίπτωση που έχουν πραγματοποιηθεί 10.000 ημέρες ασφάλισης.

Παράλληλα, απαιτείται ο εργαζόμενος να μη λαμβάνει άλλη σύνταξη γήρατος ή αναπηρίας από το Δημόσιο ή Ν.Π.Δ.Δ ή κάποιον άλλο ασφαλιστικό οργανισμό κύριας ασφάλισης, εκτός του Ο.Γ.Α.

Βασική προϋπόθεση για την απονομή μειωμένης σύνταξης είναι να έχει πραγματοποιήσει ο ασφαλισμένος, την τελευταία πενταετία, πριν από την υποβολή της αίτησης για συνταξιοδότηση ή τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας, 100 ημέρες εργασίας ανά έτος. Από την 1.1.03 η μείωση ανέρχεται σε 1/267 για κάθε μήνα που λείπει μέχρι τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας που απαιτείται για τη χορήγηση πλήρους σύνταξης.

¹³ <http://www.kairatos.com.gr/forolodigos/syntakseis.htm> , σελ.1,

4.3.3. ΠΛΗΡΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΜΕ ΤΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΗΣ 35ΕΤΙΑΣ

Για να κατοχυρωθεί δικαίωμα πλήρους σύνταξης με τις διατάξεις της 35ετίας, οι εργαζόμενοι, άνδρες και γυναίκες, θα πρέπει να έχουν συμπληρώσει το 58ο έτος της ηλικίας τους και 10.500 ημέρες εργασίας.

Απαραίτητη προϋπόθεση είναι οι εργαζόμενοι να μη λαμβάνουν σύνταξη γήρατος ή αναπηρίας από το Δημόσιο, Ν. Π.Δ.Δ ή άλλο ασφαλιστικό οργανισμό.

Σύμφωνα με το αρθρ. 32 Ν2874/2000, ο οποίος ισχύει από τις 29.12.2000, πλήρη σύνταξη γήρατος με διατάξεις 35ετίας, μπορούν να λάβουν οι εργαζόμενοι που έχουν συμπληρώσει το 55ο έτος ηλικίας, άνδρες και γυναίκες, με 10.500 ημέρες ασφάλισης, εκ των οποίων οι 7500 ημέρες εργασίας θα έχουν πραγματοποιηθεί σε βαρέα και ανθυγιεινά επαγγέλματα. Από τις 11.7.02 υπολογίζεται και ο χρόνος στρατιωτικής υπηρεσίας, ύστερα από αναγνώριση για τη συμπλήρωση των 10.500 ημερών ασφάλισης.

4.3.4. ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΜΕ ΤΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΗΣ 35ΕΤΙΑΣ

Σύμφωνα με το αρθρ.32 Ν 2874/ 2000, οι εργαζόμενοι που επιθυμούν να λάβουν μειωμένη σύνταξη γήρατος με τις διατάξεις της 35ετίας πρέπει να έχουν συμπληρώσει το 53ο έτος ηλικίας τους, άνδρες και γυναίκες και να έχουν 10.500 ημέρες ασφάλισης εκ των οποίων οι 7500 να έχουν πραγματοποιηθεί σε βαρέα και ανθυγιεινά επαγγέλματα. Από την 1.1.03, μπορεί να συμπεριληφθεί και ο χρόνος στρατιωτικής υπηρεσίας, ύστερα από αναγνώριση, με σκοπό τη συμπλήρωση των 10.500 ημερών ασφάλισης.

Πρόσθετα, οι εργαζόμενοι δε θα πρέπει να λαμβάνουν σύνταξη γήρατος ή αναπηρίας από το Δημόσιο, Ν.Π.Δ.Δ ή άλλο ασφαλιστικό οργανισμό κύριας ασφάλισης, με εξαίρεση τον Ο.Γ.Α.

Από την 1.1.03 η μείωση ανέρχεται σε 1/267 για κάθε μήνα που υπολείπεται ως τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας που απαιτείται για τη χορήγηση πλήρους σύνταξης με τις διατάξεις της 35ετίας

4.3.5. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΜΕ ΤΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΒΑΡΕΩΝ (ΠΛΗΡΗΣ)

Για να συνταξιοδοτηθούν οι ασφαλισμένοι που εργάζονται σε βαρέα και ανθυγιεινά επαγγέλματα, θα πρέπει να είναι 60 ετών οι άντρες και 55 ετών οι γυναίκες.

Επιπλέον θα πρέπει οι εργαζόμενοι να έχουν πραγματοποιήσει τουλάχιστον 4500 ημέρες ασφάλισης από τις οποίες οι 3600 να έχουν πραγματοποιηθεί σε βαρέα και ανθυγιεινά επαγγέλματα και από τις προαναφερόμενες 3600 ημέρες εργασίας, οι 1000 από αυτές να έχουν πραγματοποιηθεί την τελευταία 13ετία, πριν ο εργαζόμενος συμπληρώσει το όριο ηλικίας ή υποβάλει την αίτηση για συνταξιοδότηση.

Επίσης οι εργαζόμενοι δεν πρέπει να λαμβάνουν σύνταξη γήρατος ή αναπηρίας από το Δημόσιο, Ν.Π.Δ.Δ ή άλλο ασφαλιστικό οργανισμό κύριας ασφάλισης.

Όσοι ασφαλισμένοι άντρες είχαν συμπληρώσει τα 58 έτη ηλικίας και όσες γυναίκες τα 53 έτη μέχρι τις 31.12.91, θα πρέπει να έχουν πραγματοποιήσει 4050 ημέρες εργασίας από τις οποίες οι 3240 να έχουν πραγματοποιηθεί σε βαρέα και ανθυγιεινά επαγγέλματα, εκ των οποίων οι 1000 ημέρες εργασίας πρέπει να έχουν συμπληρωθεί την τελευταία 13ετία, πριν από τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας καθώς και πριν από την υποβολή της αίτησης για συνταξιοδότηση.

«Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, δεν προβλέπεται η χορήγηση μειωμένης σύνταξης με τις διατάξεις των βαρέων.»¹⁴

4.3.6. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΜΕ 37ΕΤΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ

Οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληρεί ο εργαζόμενος ώστε να δικαιούται πλήρη σύνταξη με 37ετή ασφάλιση είναι η συμπλήρωση τουλάχιστον 11.100 ημερών ασφάλισης οι οποίες να έχουν πραγματοποιηθεί σε παροχή εξαρτημένης εργασίας.

Στην κατηγορία αυτή σύνταξης γήρατος δεν προβλέπεται όριο ηλικίας ούτε υπολογίζεται ο χρόνος στρατιωτικής υπηρεσίας.

Πρόσθετα, δεν πρέπει να λαμβάνεται άλλη σύνταξη γήρατος ή αναπηρίας από το Δημόσιο, Ν.Π.Δ.Δ ή άλλο ασφαλιστικό οργανισμό κύριας ασφάλισης, εκτός του Ο.Γ.Α

¹⁴ Οδηγός του Ασφαλισμένου, Ι.Κ.Α, Αθήνα 2003. σελ.55.

4.3.7. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΜΕ 3500 ΗΜΕΡΕΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ (ΤΜΗΜΑΤΙΚΗ)

Οι ασφαλισμένοι αυτής της κατηγορίας θα πρέπει να έχουν συμπληρώσει ως τις 31.12.07 τουλάχιστον 3500 οι οποίες να έχουν πραγματοποιηθεί σε παροχή εξαρτημένης εργασίας.

Παράλληλα, μέχρι τις 3.12.07, οι εργαζόμενοι, άντρες και γυναίκες θα πρέπει να έχουν συμπληρώσει το 65ο έτος της ηλικίας τους.

Επιπρόσθετα, οι εργαζόμενοι δε θα πρέπει να λαμβάνουν ούτε να δικαιούνται άλλη σύνταξη από ίδιο δικαίωμα ή από μεταβίβαση από το Δημόσιο, τον Ο.Γ.Α, Ν. Π..Δ.Δ ή άλλο οργανισμό κύριας ασφάλισης.

«Το ποσό της σύνταξης που χορηγείται με αυτή τη διάταξη δεν μπορεί να υπερβαίνει τα 2/3 του εκάστοτε ισχύοντος κατώτατου ορίου σύνταξης ούτε να είναι μικρότερο από το 1/2 αυτού.»¹⁵

4.3.8 ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΟΙΚΟΔΟΜΩΝ (ΠΛΗΡΗΣ)

«Χαμηλότερα όρια ηλικίας σε σχέση με τις άλλες κατηγορίες ισχύουν για τους οικοδόμους ασφαλισμένους του Ι.Κ.Α. ειδικότερα οι άνδρες οικοδόμοι μπορούν να πάρουν σύνταξη εφόσον είναι 58 ετών και οι γυναίκες.

Ως προς τις ημέρες ασφάλισης, πρέπει να είναι 4500 τουλάχιστον, από τις οποίες οι 3600 σε οικοδομικές ή τεχνικές εργασίες και οι 1000 εξ αυτών την τελευταία 13ετία πριν τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας ή την υποβολή της αίτησης για συνταξιοδότηση.

Επίσης, μπορούν να συνταξιοδοτηθούν και με 4500 ημέρες ασφάλισης, όλες σε οικοδομικές ή τεχνικές εργασίες από τις οποίες οι 500 την τελευταία 13ετία, πριν τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας ή την υποβολή της αίτησης για συνταξιοδότηση.

Στην κατηγορία αυτή, για τη συμπλήρωση των ανωτέρω χρονικών προϋποθέσεων λαμβάνονται υπόψη και οι ημέρες εργασίας που πραγματοποιήθηκαν με την ιδιότητα προσωπικού ΟΤΑ.»¹⁶

Προϋπόθεση ακόμη είναι να μη λαμβάνεται άλλη σύνταξη γήρατος ή αναπηρίας από το Δημόσιο ή Ν.Π.Δ.Δ ή άλλον ασφαλιστικό Οργανισμό κύριας ασφάλισης, εκτός του Ο.Γ.Α.

«Από την ισχύουσα νομοθεσία δεν προβλέπεται η χορήγηση μειωμένης σύνταξης με τις διατάξεις των οικοδόμων.»¹⁷

¹⁵ file// Α\ Συντάξεις %20 γήρατος.htm. , σελ.3.

¹⁶ <http://kairatos.com.gr/forologodigos/syntakseis.htm> , σελ.2.

¹⁷ Οδηγός του Ασφαλισμένου, Ι.Κ.Α, Αθήνα 2003, σελ.56.

4.3.9. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΟΤΑ (ΠΛΗΡΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗ)

Το προσωπικό των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) το οποίο απασχολείται στην αποκομιδή – μεταφορά – διαλογή – επιστασία και καταστροφή απορριμμάτων, σε συνεργεία συντήρησης – επισκευής και πλυσίματος των μέσων καθαριότητας, οι οδοκαθαριστές, οι εργάτες των αφοδευτηρίων, οι εκταφείς νεκρών και οι καθαριστές οστών, δικαιούνται πλήρη σύνταξη λόγω γήρατος από το Ι.Κ.Α, εφόσον : τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες συμπληρώσουν το 58ο έτος της ηλικίας τους.

«Οι ασφαλισμένοι αυτής της κατηγορίας πρέπει να έχουν πραγματοποιήσει 4500 ημέρες εργασίας, από τις οποίες 3600 στις παραπάνω εργασίες και από αυτές οι 1000 την τελευταία 13ετία, πριν από την υποβολή της αίτησης για συνταξιοδότηση ή τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας.

Επίσης, μπορούν να έχουν πραγματοποιήσει 4500 ημέρες εργασίας, όλες τις παραπάνω εργασίες, από τις οποίες 500 τουλάχιστον την τελευταία 13ετία, πριν την υποβολή της αίτησης για συνταξιοδότηση ή τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας.

Υπογραμμίζεται ότι για τη συμπλήρωση των ανωτέρω χρονικών προϋποθέσεων λαμβάνονται υπόψη και οι ημέρες εργασίας που πραγματοποιήθηκαν σε τεχνικές ή οικοδομικές εργασίες.»¹⁸

Μία ακόμη βασική προϋπόθεση είναι να μη λαμβάνεται σύνταξη γήρατος ή αναπηρίας από το Δημόσιο ή Ν.Π.Δ.Δ., άλλον ασφαλιστικό Οργανισμό κύριας ασφάλισης, πλην Ο.Γ.Α.

«Από την ισχύουσα νομοθεσία δεν προβλέπεται η χορήγηση μειωμένης σύνταξης στους παραπάνω ασφαλισμένους.»¹⁹

4.3.10 ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΣΕ ΜΗΤΕΡΕΣ ΜΕ ΑΝΗΛΙΚΑ ΠΑΙΔΙΑ

Σε ηλικία 55 ετών μπορούν να βγουν στη σύνταξη οι μητέρες που έχουν ανήλικα παιδιά και ασφαλίστηκαν πριν το 1993. Οι απαιτούμενες ημέρες ασφάλισης είναι 5500.

Απαραίτητη προϋπόθεση για τις ασφαλισμένες μητέρες είναι :

- Να έχουν τουλάχιστον ένα παιδί (φυσικό ή θετό) που να μην έχει συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας του ή παιδί οποιασδήποτε ηλικίας που να είναι ανίκανο πριν την υποβολή της αίτησης για συνταξιοδότηση.

- Να μην παίρνουν σύνταξη γήρατος ή αναπηρίας από το Δημόσιο, Ν.Π.Δ.Δ ή άλλο ασφαλιστικό Οργανισμό κύριας ασφάλισης, (πλην Ο.Γ.Α).

«Το ποσό της σύνταξης γήρατος που χορηγείται στις μητέρες με ανήλικα παιδιά δεν μπορεί να είναι μικρότερο από το εκάστοτε ισχύον πλήρες κατώτατο όριο σύνταξης γήρατος.»²⁰

«Οι μητέρες με ανήλικα παιδιά μπορούν να πάρουν μειωμένη σύνταξη σε ηλικία 50 ετών, αρκεί να έχουν 5500 ένημα. Στην περίπτωση αυτή, και από την 1.1.03, η σύνταξη είναι μειωμένη κατά 1/267 για κάθε μήνα που λείπει μέχρι τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας που απαιτείται για πλήρη σύνταξη.»²¹

¹⁸ <http://www.kairatos.com.gr/forologodigos/syntakseis.htm>, σελ 2.

¹⁹ Οδηγός του Ασφαλισμένου, Ι.Κ.Α, Αθήνα 2003, σελ.56.

²⁰ Οδηγός του Ασφαλισμένου, Ι.Κ.Α, Αθήνα 2003, σελ 57

²¹ <http://www.kairatos.com/forolodigos/syntakseis.htm>, σελ.2

4.3.11. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΣΕ ΤΥΦΛΟΥΣ ΑΣΦΑΛΙΣΜΕΝΟΥΣ (ΠΛΗΡΗΣ)

Για να συνταξιοδοτηθούν οι ασφαλισμένοι αυτής της κατηγορίας θα πρέπει να είναι τυφλοί και στα δύο και να έχουν συμπληρώσει τουλάχιστον 4050 ημέρες εργασίας.

Παράλληλα, οι ασφαλισμένοι δε θα πρέπει να λαμβάνουν σύνταξη γήρατος ή αναπηρίας από το Δημόσιο ή Ν.Π.Δ.Δ ή άλλον ασφαλιστικό Οργανισμό κύριας ασφάλισης, (πλην Ο.Γ.Α).

Δεν υπάρχει όριο ηλικίας συνταξιοδότησης για τους ασφαλισμένους της κατηγορίας αυτής ενώ το ποσό της σύνταξης που χορηγείται αντιστοιχεί σε 10500 ημέρες εργασίας.

4.3.12.ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΣΕ ΝΕΦΡΟΠΑΘΕΙΣ ΑΣΦΑΛΙΣΜΕΝΟΥΣ (ΠΛΗΡΗΣ)

Οι ασφαλισμένοι αυτής της κατηγορίας θα πρέπει να έχουν συμπληρώσει τουλάχιστον 4050 ημέρες ασφάλισης, να πάσχουν από χρόνια νεφρική ανεπάρκεια τελικού σταδίου, με Πρωτοπαθή Αναπηρία (Π.Α), τουλάχιστον 67% και να υποβάλλονται σε αιμοκάθαρση ή περιτωναϊκή κάθαρση ή να έχουν υποβληθεί σε μεταμόσχευση νεφρού.

Πρόσθετα, οι ασφαλισμένοι δεν πρέπει να λαμβάνουν σύνταξη γήρατος ή αναπηρίας από το Δημόσιο ή Ν.Π.Δ.Δ ή άλλο ασφαλιστικό Οργανισμό κύριας ασφάλισης, εκτός από τον Ο.Γ.Α.

Όριο ηλικίας δεν υπάρχει στην κατηγορία αυτής της σύνταξης ενώ το ποσό της σύνταξης που χορηγείται αντιστοιχεί σε 10500 ημέρες εργασίας.

4.3.13. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΣΕ ΠΑΡΑΠΛΗΓΙΚΟΥΣ - ΤΕΤΡΑΠΛΗΓΙΚΟΥΣ (ΠΛΗΡΗΣ)

Οι προϋποθέσεις που ισχύουν για τους ασφαλισμένους αυτής της κατηγορίας είναι ότι οι ασφαλισμένοι θα πρέπει να έχουν συμπληρώσει τουλάχιστον 4050 ημέρες εργασίας, να πάσχουν από παραπληγία – τετραπληγία και να μη λαμβάνουν σύνταξη γήρατος ή αναπηρίας από το Δημόσιο ή Ν.Π.Δ.Δ. ή άλλον ασφαλιστικό Οργανισμό κύριας ασφάλισης, με εξαίρεση τον Ο.Γ.Α.

Όριο συνταξιοδότησης σ' αυτή την κατηγορία ασφαλισμένων δεν περιλαμβάνεται ενώ το ποσό της σύνταξης που χορηγείται αντιστοιχεί σε 10500 ημέρες εργασίας.

4.3.14. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΣΕ ΑΣΦΑΛΙΣΜΕΝΟΥΣ ΠΟΥ ΠΑΣΧΟΥΝ ΑΠΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΑΝΑΙΜΙΑ(ΠΛΗΡΗΣ)

Οι ασφαλισμένοι της κατηγορίας αυτής θα πρέπει να έχουν συμπληρώσει τουλάχιστον 4050 ημέρες ασφάλισης, να πάσχουν από Βήτα ομόζυγο, μεσογειακή ή δρεπανοκυτταρική ή μικροδρεπανοκυτταρική αναιμία, έχοντας κριθεί ανάπηροι από Υγειονομική Επιτροπή του Ι.Κ.Α, με ποσοστό τουλάχιστον 67% και να υποβάλλονται σε μετάγγιση.

Επιπλέον, δε θα πρέπει να λαμβάνουν σύνταξη γήρατος ή αναπηρίας από το Δημόσιο ή Ν.Π.Δ.Δ ή άλλον ασφαλιστικό Οργανισμό κύριας ασφάλισης, πλην Ο.Γ.Α.

Για τη συγκεκριμένη κατηγορία ασφαλισμένων δεν προβλέπεται όριο ηλικίας συνταξιοδότησης. Πρόσθετα, το ποσό της σύνταξης που χορηγείται αντιστοιχεί σε 10500 ημέρες εργασίας.

4.3.15. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΣΕ ΑΣΦΑΛΙΣΜΕΝΟΥΣ ΣΕ ΝΕΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ Ή ΝΕΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ (ΠΛΗΡΗΣ)

Οι προϋποθέσεις συνταξιοδότησης που ισχύουν σε αυτή την κατηγορία των ασφαλισμένων είναι ότι οι άνδρες θα πρέπει να έχουν συμπληρώσει τα 65 έτη ηλικίας και οι γυναίκες τα 60.

Επίσης θα πρέπει να έχουν συμπληρώσει τουλάχιστον 1000 ημέρες εργασίας μέσα στην πρώτη πενταετία από την επέκταση της ασφάλισης στην νέα περιοχή τη νέα επαγγελματική κατηγορία, οι οποίες αυξάνονται ανά 175 ημέρες εργασίας για κάθε χρόνο ως τη συμπλήρωση των 4500 ημερών εργασίας.

Επιπλέον, οι ασφαλισμένοι δεν πρέπει να λαμβάνουν σύνταξη γήρατος ή αναπηρίας από το Δημόσιο ή Ν.Π.Δ.Δ. ή άλλον ασφαλιστικό Οργανισμό κύριας ασφάλισης, εκτός του Ο.Γ.Α.

Αναφέρεται ακόμη ότι οι ασφαλισμένοι που υπάγονται σε αυτή την κατηγορία δικαιούνται σύνταξη γήρατος με τις διατάξεις των βαρέων, εφόσον έχουν συμπληρώσει το 60ο έτος ηλικίας τους οι άνδρες και το 55^ο οι γυναίκες. Παράλληλα οι ασφαλισμένοι θα πρέπει να έχουν συμπληρώσει τον ανώτερο δυνατό αριθμό ημερών εργασίας από τις οποίες τα 4/5 να έχουν πραγματοποιηθεί σε βαρέα επαγγέλματα. Από αυτές, οι 1000 ημέρες εργασίας, θα πρέπει να έχουν πραγματοποιηθεί κατά την τελευταία 13ετία, πριν τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας ή την υποβολή της αίτησης για συνταξιοδότηση.

4.3.16. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΣΕ ΣΤΟΕΣ ΜΕΤΑΛΛΕΙΩΝ - ΛΙΓΝΙΤΟΥΡΥΧΕΙΩΝ

Οι ασφαλισμένοι που υπάγονται σε αυτή την κατηγορία, για να κατοχυρώσουν το δικαίωμά τους για συνταξιοδότηση, θα πρέπει να πληρούν τις προϋποθέσεις για μία από τις παρακάτω περιπτώσεις :

Στην πρώτη περίπτωση, οι ασφαλισμένοι θα πρέπει να έχουν συμπληρώσει τουλάχιστον 4050 ημέρες ασφάλισης σε υπόγειες στοές μεταλλείων – λιγνιτωρυχείων, εκ των οποίων τουλάχιστον οι 500 να έχουν πραγματοποιηθεί μετά τις 28.12.78, σύμφωνα με το νόμο 997/79. οι προαναφερόμενες 500 ημέρες ασφάλισης, από την 1.1.84, προσαυξάνονται ανά 175 κατά μέσο όρο, για κάθε χρόνο μέχρι να συμπληρωθεί ο αριθμός των 4050 ημερών εργασίας που απαιτούνται συνολικά.

4.4. ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ

A. πλήρης

Οι ασφαλισμένοι που παίρνουν ήδη σύνταξη γήρατος ή αναπηρίας από άλλον ασφαλιστικό Οργανισμό κύριας Ασφάλισης(πλην Ο.Γ.Α), από το Δημόσιο ή Ν.Π.Δ.Δ, δικαιούνται σύνταξη γήρατος από το Ι.Κ.Α εφόσον έχουν συμπληρώσει το όριο ηλικίας που απαιτείται από το νόμο κατά περίπτωση – το οποίο σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να είναι μικρότερο από το 60^ο έτος για τους άνδρες και το 55^ο για τις γυναίκες – και να έχουν πραγματοποιήσει τις αντίστοιχες ημέρες εργασίας, οι οποίες δεν μπορεί να είναι λιγότερες από 6000 από το έτος 2003 και μετά.

B. μειωμένη

«Για τη χορήγηση μειωμένου ποσού σύνταξης κατά 50% απαιτείται η συμπλήρωση του 65^ο έτους της ηλικίας για τους άντρες και του 60^ο για τις γυναίκες και η πραγματοποίηση τουλάχιστον 4800 ημερών εργασίας.»²²

²² Οδηγός του Ασφαλισμένου, Ι.Κ.Α, Αθήνα 2003, σελ.59.

4.5. ΕΙΔΙΚΟ ΕΠΙΔΟΜΑ - Ε. Κ. Α. Σ

Το Επίδομα Κοινωνικής Αλληλεγγύης Συνταξιούχων, (Ε.Κ.Α.Σ.), είναι ένα πρόσθετο χρηματικό επίδομα το οποίο περιλαμβάνεται στο συνολικό ποσό της σύνταξης που λαμβάνουν οι συνταξιούχοι, με στόχο την ενίσχυση της για τη βελτίωση του επιπέδου ζωής των συνταξιούχων.

Οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούν οι συνταξιούχοι είναι:

«1. Η συμπλήρωση του 60^{ου} έτους για τους συνταξιούχους γήρατος.

2. Το συνολικό καθαρό εισόδημα από μισθούς και συντάξεις του έτους 2001 να μην υπερβαίνει το ποσό των 6.340,89 ΕΥΡΩ.

3. Το συνολικό ατομικό φορολογητέο εισόδημα του έτους 2001 να μην υπερβαίνει το ποσό των 7.397,72 ΕΥΡΩ.

4. Το συνολικό ετήσιο οικογενειακό φορολογητέο εισόδημα του έτους 2001 να μην υπερβαίνει το ποσό των 11.511, 75 ΕΥΡΩ.»²³

Ως απαραίτητο και απαιτούμενο δικαιολογητικό ώστε να δοθεί το Ε.Κ.Α.Σ στους συνταξιούχοι θα πρέπει να καταθέσουν εκκαθαριστικό σημείωμα ευφορίας οικονομικού έτους 2002 το οποίο αφορά εισοδήματα του έτους 2001, για τη χορήγηση του Ε.Κ.Α.Σ για το έτος 2003.

4.6. Ι.Κ.Α: ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΙΚΑ ΠΟΥ ΑΠΑΙΤΟΥΝΤΑΙ ΓΙΑ ΤΗ ΧΟΡΗΓΗΣΗ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΓΗΡΑΤΟΣ

Τα δικαιολογητικά που απαιτούνται για τη χορήγηση σύνταξης γήρατος, είναι τα παρακάτω :

1. Αίτηση και Υπεύθυνη Δήλωση του εργαζόμενου από έντυπο του Ι.Κ.Α.
2. Το ασφαλιστικό βιβλιάριο, δηλαδή το βιβλιάριο υγείας του ασφαλισμένου.
3. Φωτοαντίγραφο της αστυνομικής ταυτότητας του εργαζομένου.
4. Βεβαίωση από τον εργοδότη που αναφέρει τη διακοπή της εργασίας του μισθωτού.
5. Ληξιαρχική πράξη γάμου εφόσον η σύζυγος δεν εργάζεται και δεν είναι συνταξιούχος.

²³Οδηγός του Ασφαλισμένου, Ι.Κ.Α, Αθήνα 2003, σελ.78.

4.7. ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ **ΕΛΛΑΔΑΣ – Η. Π. Α**

Μία ακόμη αρμοδιότητα του Ι.Κ.Α όσον αφορά τον τομέα της συνταξιοδότησης είναι η συμφωνίας Κοινωνικής Ασφάλισης και Συνταξιοδότησης μεταξύ Ελλάδας και Η.Π.Α. η συμφωνία αυτή, μεταξύ των δύο κρατών, εξασφαλίζει σε πολύ μεγάλο βαθμό τα δικαιώματα συνταξιοδότησης.

Συγκεκριμένα, οι διατάξεις της Συμφωνίας_προβλέπουν το συνυπολογισμό των περιόδων ασφάλισης που έχουν πραγματοποιηθεί στα δύο κράτη καθώς και τον αναλογικό υπολογισμό της συνταξιοδοτικής παροχής ανάλογα με το χρόνο ασφάλισης που έχει συμπληρωθεί στο κάθε κράτος ξεχωριστά.

Ο συνυπολογισμός αυτός προβλέπεται μόνο στην περίπτωση που ο χρόνος ασφάλισης του εργαζομένου σε ένα κράτος δεν επαρκεί ώστε να θεμελιωθεί το συνταξιοδοτικό δικαίωμα. Χαρακτηριστικά αναφέρεται το παρακάτω παράδειγμα :

Ένας ασφαλισμένος που έχει συμπληρώσει 3000 ημέρες ασφάλισης στο Ι.Κ.Α. και 2000 ημέρες ασφάλισης στις Η.Π.Α. στην περίπτωση αυτή το Ι.Κ.Α. θα υπολογίσει, σύμφωνα με τη δική του νομοθεσία, μία σύνταξη με 5000 ημέρες ασφάλισης, καταβάλλοντας στον ασφαλισμένο, το τμήμα που αναλογεί στον ελληνικό χρόνο ασφάλισης σε σχέση με το συνολικό χρόνο ασφάλισης, δηλαδή σε μία αντιστοιχία 3000 προς 5000 ημερών εργασίας. Αντίστοιχα και οι Η.Π.Α. θα προβούν σε ανάλογη διαδικασία συνταξιοδότησης, σύμφωνα με τη δική τους νομοθεσία. Αποτέλεσμα όλων αυτών θα είναι να καταβληθούν δύο τμηματικές συντάξεις, η ελληνική και των Η.Π.Α.

Οι ασφαλισμένοι που δικαιούνται σύνταξη από την Ελλάδα και τις Η.Π.Α. και διαμένουν μόνιμα στην Ελλάδα, στην περίπτωση και μόνο που το σύνολο της ελληνικής σύνταξης και της σύνταξης των Η.Π.Α. είναι κατώτερο από το κατώτατο όριο που προβλέπει η νομοθεσία του ελληνικού ασφαλιστικού φορέα, τότε μόνο έχουν δικαίωμα να λάβουν συμπληρωματική παροχή μέχρι να συμπληρωθεί το ποσό του κατώτατου ορίου σύνταξης.

Επιπλέον ο χρόνος ασφάλισης που έχει πραγματοποιήσει ο ασφαλισμένος, σε εξαρτημένη εργασία, ως μισθωτός, στις Η.Π.Α., συνυπολογίζεται με το χρόνο που πραγματοποιήθηκε σε εξαρτημένη εργασία στην Ελλάδα, έτσι ώστε να διαπιστωθεί, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ι.Κ.Α., αν ισχύουν προϋποθέσεις συνταξιοδότησης λόγω συμπλήρωσης της 35ετίας.

Επίσης, ο χρόνος απασχόλησης σε εργασία στις Η.Π.Α., η οποία κατά τη νομοθεσία του Ι.Κ.Α., χαρακτηρίζεται ως βαριά και ανθυγιεινή απασχόληση, συνυπολογίζεται με το χρόνο που έχει συμπληρωθεί σε βαριά και ανθυγιεινή εργασία στην Ελλάδα με απώτερο σκοπό να κριθεί αν ισχύουν οι προϋποθέσεις πρόωρης συνταξιοδότησης σύμφωνα με τη νομοθεσία του Ι.Κ.Α.

Η κάθε χώρα πληρώνει τις συντάξεις που δικαιούνται οι ασφαλισμένοι της ξεχωριστά και αποστέλλει τη σύνταξη στους δικαιούχους της μηνιαίως και καταβάλλει δώρο Χριστουγέννων – Πάσχα καθώς και επίδομα αδείας τον Αύγουστο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΤΑΜΕΙΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ ΒΙΟΤΕΧΝΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ

5.1. ΙΔΡΥΣΗ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ Τ. Ε. Β. Ε.

Το Ταμείο Επαγγελματιών Βιοτεχνών Ελλάδος, Τ.Ε.Β.Ε, είναι ένας από τους τέσσερις κυριότερους ασφαλιστικούς φορείς της χώρας μας. Ιδρύθηκε το 1934 και καλύπτει το 34% των εργαζομένων.

Στο Τ.Ε.Β.Ε ασφαλίζονται υποχρεωτικά οι επαγγελματίες και οι βιοτέχνες άνω των 18 ετών που ασκούν το επάγγελμά τους σε πόλεις άνω των 2000 κατοίκων, ατομικά ή ως μέλη εταιρειών ή ως μέλη Διοικητικών Συμβουλίων Ανωνύμων Εταιρειών, στις οποίες είναι μέτοχοι με ποσοστό τουλάχιστον 5%.

Η ασφάλιση του Τ.Ε.Β.Ε έχει επεκταθεί και σε κωμοπόλεις, οικισμούς και χωριά με 1000 τουλάχιστον κατοίκους. Κατόπιν υπουργικών αποφάσεων, η επέκταση της ασφάλισης, μπορεί να γίνει και σε περιοχές που έχουν πληθυσμό άνω των 1000 κατοίκων με τουριστική ανάπτυξη.

Σύμφωνα με το Νόμο 2676/99, το Τ.Ε.Β.Ε μαζί με τα ασφαλιστικά ταμεία Τ.Α.Ε, Τ.Σ.Α και Ξενοδόχων έχει ενοποιηθεί σε ενιαίο φορέα ασφάλισης με την επωνυμία Οργανισμός Ασφάλισης Ελεύθερων Επαγγελματιών, (Ο.Α.Ε.Ε).

Από την 1/3/99 το Τ.Ε.Β.Ε , έχει ενιαία διοίκηση και εποπτεύεται από τον Ο.Α.Ε.Ε αλλά εξακολουθεί να διατηρεί τη λειτουργική και οικονομική του αυτοτέλεια.

5.2. Τ.Ε.Β.Ε : ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ

Οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούν οι ασφαλισμένοι για τη χορήγηση σύνταξη γήρατος, είναι :

5.2.1. ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ Τ. Ε.Β.Ε.

Οι ασφαλισμένοι του Τ.Ε.Β.Ε θα πρέπει να έχουν συμπληρώσει το 60^ο έτος της ηλικίας τους και να έχουν πραγματοποιήσει 35 χρόνια ασφάλισης. Σύνταξη γήρατος δικαιούνται και οι ασφαλισμένοι που έχουν συμπληρώσει το 65^ο έτος της ηλικίας τους και να έχουν συμπληρώσει 15 χρόνια ασφάλισης.

Οι ασφαλισμένοι δεν υποχρεούνται να έχουν συμπληρώσει όλο το χρόνο ασφάλισής τους μόνο στο Τ.Ε. Β. Ε., αλλά μπορεί να συνυπολογιστεί και από άλλα κύρια Ταμεία ασφάλισης καθώς και ο χρόνος ασφάλισης σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σε περίπτωση διαδοχικής ασφάλισης, ο ασφαλισμένος θα πρέπει να έχει πραγματοποιήσει τουλάχιστον 1500 ημερομίσθια στο Τ.Ε. Β. Ε, από τα οποία τα 500 ημερομίσθια θα πρέπει να έχουν πραγματοποιηθεί την τελευταία 5ετία πριν από τη διακοπή του επαγγέλματος.

Για τον υπολογισμό της σύνταξης, θεωρείται ότι οι εργαζόμενοι έχουν συμπληρώσει 35 χρόνια ασφάλισης.

5.3. Τ. Ε. Β.Ε : ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΙΚΑ ΠΟΥ ΑΠΑΙΤΟΥΝΤΑΙ ΓΙΑ ΤΗ ΧΟΡΗΓΗΣΗ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΓΗΡΑΤΟΣ

Τα δικαιολογητικά που χρειάζονται και πρέπει να καταθέσει ο ασφαλισμένος για τη σύνταξη γήρατος είναι τα παρακάτω :

1. Αίτηση από το Τ.Ε.Β.Ε που συμπληρώνει ο ασφαλισμένος.
2. Βεβαίωση διακοπής επαγγέλματος από την Εφορία.
3. Υπεύθυνη Δήλωση του ασφαλισμένου.
4. Βεβαίωση της αρμόδιας Δημόσιας Αρχής ότι ο επαγγελματίας έχει καταθέσει την άδεια επαγγέλματός του, για ορισμένα επαγγέλματα (όπως για παράδειγμα του ηλεκτρολόγου.)
5. Τα στοιχεία της ταυτότητας του επαγγελματία.
6. Τα ασφαλιστικά βιβλιάρια των ενσήμων του επαγγελματία.
7. Τα ασφαλιστικά βιβλιάρια άλλου κύριου φορέα απασχόλησης.
8. Οι κάρτες εργασίας ξένου φορέα.(Ε. Ε – Δημοκρατικές Συμβάσεις)
9. Αν ο ασφαλισμένος είναι μέλος Ομόρρυθμης ή Ετερόρρυθμης ή άλλης εταιρείας από όπου θα φαίνεται η διαγραφή του επαγγελματία από την εταιρεία.
10. Ιατρικό πιστοποιητικό, εάν πρόκειται για τυφλούς ή παραπληγικούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΤΑΜΕΙΟ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ

ΤΑΜΕΙΟ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ

Το Ταμείο Δημοσίων Υπαλλήλων είναι ένας από τους τέσσερις μεγαλύτερους ασφαλιστικούς οργανισμούς της χώρας μας. Καλύπτει το 8% των εργαζομένων της χώρας μας.

6.1. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΣΦΑΛΙΣΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ

Στο Ταμείο ασφαλιζονται και συνταξιοδοτούνται οι παρακάτω κατηγορίες εργαζομένων :

Οι τακτικοί, μόνιμοι υπάλληλοι των Υπουργείων και της Βουλής, οι Δικαστικοί λειτουργοί, οι συμβασιούχοι του Νομικού Δικαίου, οι υπάλληλοι των περιφερειών, των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων, των Δήμων και Κοινοτήτων, οι υπάλληλοι των Κρατικών Νοσοκομείων, οι υπάλληλοι που εργάζονται στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΕΙ), καθώς και οι υπάλληλοι που εργάζονται στα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΤΕΙ).

Ασφαλισμένοι στο Δημόσιο είναι και οι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων καθώς και οι εκπαιδευτικοί αναγνωρισμένων σχολείων της αλλοδαπής.

Στο Ταμείο των Δημοσίων Υπαλλήλων υπάγονται τα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας.

Πρόσθετα, το Ταμείο ασφαλίζει τους Βουλευτές, τους Νομάρχες και τους Δημάρχους.

Οι κληρικοί είναι μία ακόμη κατηγορία εργαζομένων λειτουργών που ασφαλίζεται στο Δημόσιο.

Επίσης, στο Ταμείο Δημοσίων Υπαλλήλων υπάγονται οι ανάπηροι πολέμου και της Εθνικής Αντίστασης καθώς και τα άτομα που έχουν δικαιωθεί με τιμητική ή προσωπική σύνταξη.

Οι συντάξεις πληρώνονται από τον Κρατικό Προϋπολογισμό. Από το 1993, οι ασφαλισμένοι υποχρεούνται να πληρώνουν τις εισφορές τους στο Ταμείο ενώ στο παρελθόν πληρώνονταν αποκλειστικά από το Κράτος.

6.2. ΔΗΜΟΣΙΟ : ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ ΓΗΡΑΤΟΣ

6.2.1. ΠΛΗΡΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ

Σύμφωνα με το άρθρο 19 του Νόμου 2084/92, ισόβια σύνταξη από το Δημόσιο, αποκτά ο Δημόσιος Υπάλληλος που έχει 25ετή τουλάχιστον πλήρη πραγματική Συντάξιμη Υπηρεσία ενώ η συμπλήρωση 35ετίας πλήρους Συντάξιμης Υπηρεσίας, οι ασφαλισμένοι κατοχυρώνουν το μεγαλύτερο ποσό σύνταξης, δικαιούνται να πάρουν σύνταξη, με τη συμπλήρωση της 35ετίας χωρίς να υπάρχει περιορισμός ορίου ηλικίας. Αντίθετα, σύμφωνα με τις νέες νομικές διατάξεις, οι νέοι ασφαλισμένοι, όσοι δηλαδή ασφαλίστηκαν για πρώτη φορά στο Δημόσιο από την 1.1.93, το δικαίωμα για συνταξιοδότηση κατοχυρώνεται με τη συμπλήρωση της 35ετίας και με τη συμπλήρωση του 67ου έτους ηλικίας του ασφαλισμένου.

Σύμφωνα με τον παραπάνω νόμο, οι παλιοί ασφαλισμένοι, όσοι δηλαδή ασφαλίστηκαν μέχρι 31.12.92

Σύμφωνα με το άρθρο 3 του ίδιου νόμου, στη Συντάξιμη Υπηρεσία του ασφαλισμένου, προστίθεται ο χρόνος εργασίας στο Δημόσιο με οποιαδήποτε εργασιακή σχέση του εργαζόμενου προηγήθηκε πριν το διορισμό, η εργάσιμη υπηρεσία σε Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης ή σε άλλα Ν,Π.Δ.Δ. με οποιαδήποτε εργασιακή σχέση του εργαζόμενου (μόνιμη, έκτακτη, ωρομίσθια).

Πρόσθετα, ως χρόνος Συντάξιμης Υπηρεσίας, μπορεί να προστεθεί και να αναγνωρισθεί ο χρόνος στρατιωτικής υπηρεσίας, ο χρόνος εκπαιδευτικής άδειας καθώς και ο χρόνος άδειας που δόθηκε στους εργαζόμενους για την ανατροφή των παιδιών τους, μόνο εάν οι εργαζόμενοι καταβάλλουν τις ανάλογες εισφορές.

Επίσης, ως Συντάξιμη Υπηρεσία υπολογίζεται και οποιαδήποτε άλλη εργασία πραγματοποίησε ο ασφαλισμένος στον ιδιωτικό τομέα σύμφωνα με τους κανόνες που διέπουν τη διαδοχική ασφάλιση.

Οι ασφαλισμένοι θα πρέπει να έχουν συμπληρώσει το 65ο έτος ηλικίας οι άνδρες και οι γυναίκες το 60ο έτος ηλικίας τους.. Το όριο ηλικίας για συνταξιοδότηση στις μητέρες που έχουν ανήλικο ή ενήλικο ανίκανο παιδί και έχουν συμπληρώσει 25ετή υπηρεσία, είναι τα 50 έτη.

Στις περιπτώσεις των ασφαλισμένων που έχουν συμπληρώσει 35ετή Συντάξιμη Υπηρεσία, το όριο ηλικίας είναι το όριο ηλικίας είναι το 60ο για τους άνδρες και το 58ο για τις γυναίκες.

Στην 35ετή υπηρεσία περιλαμβάνεται ο χρόνος διαδοχικής ασφάλισης και οι προσαυξήσεις των συντάξεων.

Η υποβολή της αίτησης για συνταξιοδότηση δεν έχει χρονική προθεσμία να κατατεθεί και μπορεί να κατατεθεί ακόμη και μετά τη συνταξιοδότηση.

6.2.2. ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΣΥΝΤΑΞΗ ΓΗΡΑΤΟΣ

Οι παλιοί ασφαλισμένοι στο Δημόσιο έχουν δικαίωμα να συνταξιοδοτηθούν, σε περίπτωση παραίτησης, με μειωμένη σύνταξη γήρατος εφόσον έχουν πραγματοποιήσει 15ετή Συντάξιμη Υπηρεσία και να έχουν συμπληρώσει το 65ο έτος της ηλικίας τους.

Οι γυναίκες με ανήλικα ή ανάπηρα παιδιά που έχουν πραγματοποιήσει 20ετή Συντάξιμη Υπηρεσία και έχουν συμπληρώσει το 50ο έτος της ηλικίας τους μπορούν να συνταξιοδοτηθούν με μειωμένη σύνταξη.

Η μείωση ανέρχεται στο 1/200 για κάθε μήνα που υπολείπεται από το όριο ηλικίας συνταξιοδότησης που απαιτείται στην πλήρη σύνταξη γήρατος.

Η υποβολή της αίτησης για συνταξιοδότηση δεν έχει χρονική προθεσμία να κατατεθεί, μπορεί να κατατεθεί ακόμη και μετά τη συνταξιοδότηση.

Στη μειωμένη σύνταξη γήρατος περιλαμβάνεται και το επίδομα ανικανότητας, για ασφαλισμένους οι οποίοι παραιτήθηκαν οι ίδιοι ή προέκυψε κάποια ασθένεια εξαιτίας της οποίας παραιτούνται.

Και στο δυο είδη συντάξεων περιλαμβάνεται το οικογενειακό επίδομα το οποίο έχει διακυμάνσεις ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών.

6.3. ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙΤΑΙ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ

Επειδή στο Δημόσιο ασφαλιζονται πολλές κατηγορίες εργαζομένων, παρακάτω αναφέρεται ενδεικτικά η πρακτική που ακολουθείται στη συνταξιοδότηση στους κλάδους των Πολιτικών Υπαλλήλων και των Στρατιωτικών

Τα απαιτούμενα δικαιολογητικά που απαιτούνται για τον κανονισμό της σύνταξης των Πολιτικών Υπαλλήλων είναι :

1. Αίτηση του ασφαλισμένου.
2. Πιστοποιητικό υπηρεσιακών μεταβολών.
3. Πιστοποιητικό προϋπηρεσιών.
4. Πιστοποιητικό στρατολογικού γραφείου τύπου Α επικυρωμένο αντίγραφο από τον υπηρεσιακό φάκελο του υπαλλήλου.
5. Βεβαίωση για το χρόνο που χρησιμοποιήθηκε ως προσόν διορισμό.
6. Βεβαίωση του εκκαθαριστή αποδοχών.
7. Υπεύθυνη Δήλωση του Ν.1599/86 που αναφέρει τη χρησιμότητα του χρόνου εργασίας του Πολιτικού Υπαλλήλου σε άλλο φορέα, τη ύπαρξη ή όχι αποζημίωσης, αν ο ασφαλισμένος κατέχει άλλη θέση εργασίας και το αν λαμβάνει ο ασφαλισμένος λαμβάνει άλλη σύνταξη και αν, από πού.
8. Πιστοποιητικό Δήμου ή Κοινότητας.

Όλα τα παραπάνω δικαιολογητικά υποβάλλονται στη Διεύθυνση Προσωπικού ή Οικονομικού της υπηρεσίας στην οποία υπηρετεί ο υπάλληλος.

6.4. ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙΤΑΙ ΣΤΗ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ

Για τον κανονισμό της σύνταξης των στρατιωτικών που εργάζονται στις Ένοπλες Δυνάμεις και τα σώματα ασφαλείας, απαιτείται η καταβολή των παρακάτω δικαιολογητικών :

1. Αίτηση του ενδιαφερόμενου.
2. Αντίγραφο φύλλου μητρώου.
3. Φύλλο διακοπής μισθοδοσίας.
4. Πιστοποιητικό τύπου Α, μόνο στην περίπτωση που ο στρατιωτικός έχει θητεία κληρωτού ή εφέδρου.
5. Βεβαίωση για μονάδες εκστρατείας.
6. Αναλυτική βεβαίωση σπουδών, που αναφέρει ότι το πτυχίο αποτέλεσε προσόν κατάταξης (μόνο για όσους στρατιωτικούς φοίτησαν σε αλλοδαπό ή ημεδαπό Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα).
7. Βεβαίωση εξαμήνων υποβρύχιου καταστροφέα (μόνο σε περίπτωση που οι στρατιωτικοί, φοίτησαν στο Ναυτικό).

Για τον κανονισμό της σύνταξης τα δικαιολογητικά καταθέτονται στην Διεύθυνση Προσωπικού ή Οικονομικού στην οποία υπηρετεί ο υπάλληλος. Τα παραπάνω δικαιολογητικά για την απονομή της σύνταξης, καταργούνται και δεν ισχύουν για τους ασφαλισμένους που θα αποχωρήσουν από την 1^η Ιανουαρίου 2004, εκτός των αιρετών (προέδρων κοινοτήτων, δημάρχων, βουλευτών). Σύμφωνα με την εγκύκλιο της Γενικής Διεύθυνσης Μισθωτών και ο Συντάξεων, το μοναδικό δικαιολογητικό για τη συνταξιοδότηση των Δημοσίων Υπαλλήλων και των Στρατιωτικών θα είναι το Δελτίο ατομικής και υπηρεσιακής κατάστασης το οποίο θα συμπληρώνεται από την υπηρεσία που εργάζεται ο υπάλληλος ύστερα από σχετική αίτησή του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ

Η διαδικασία συνταξιοδότησης, όπως και όλες οι νομοθετικές ρυθμίσεις που προβλέπει το κράτος, για την απόκτηση των δικαιωμάτων των πολιτών έτσι και η εξασφάλιση της σύνταξης από το δικαιούχο, εκτός από τις προϋποθέσεις συνταξιοδότησης που πρέπει να πληρεί ο εργαζόμενος ώστε να του χορηγηθεί η σύνταξη γήρατος, εμφανίζονται και ορισμένες δυσκολίες που σχετίζονται ως επί το πλείστον με το γραφειοκρατικό μηχανισμό. Ο χρόνος που μεσολαβεί από την κατάθεση της αίτησης για συνταξιοδότηση ως και την καταβολή του ποσού του πρώτου μήνα σύνταξης στο δικαιούχο είναι ίσως η τελευταία δυσκολία που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι ασφαλισμένοι.

Μία από τις μεγαλύτερες δυσκολίες που υπάρχουν στο κεφάλαιο της συνταξιοδότησης, ίσως η μεγαλύτερη είναι οι γραφειοκρατικές κωλυσιεργίες που προκύπτουν από τη διαδοχική ασφάλιση.

«Η διαδοχική ασφάλιση είναι μία μορφή ή ένα είδος ασφάλισης που παρουσιάζεται στο άτομο το οποίο ενώ ήταν ασφαλισμένο σε έναν ασφαλιστικό οργανισμό λόγω αλλαγής επαγγέλματος ή εργασίας αναγκάζεται να ασφαλιστεί σε άλλον ασφαλιστικό οργανισμό.

Στις περιπτώσεις συνταξιοδότησης με τις διατάξεις της διαδοχικής ασφάλισης, αρμόδιος οργανισμός για να εξετάσει το συνταξιοδοτικό αίτημα είναι ο τελευταίος οργανισμός. Για να χορηγήσει σύνταξη ο τελευταίος οργανισμός θα πρέπει :

A) Να πληρούνται οι διατάξεις της νομοθεσίας του και

B) Να πραγματοποιήθηκαν στην ασφάλισή του 1.500 ημέρες από τις οποίες τουλάχιστον 500 ημέρες εργασίας την τελευταία 5ετία, πριν από την υποβολή της αίτησης ή πριν από τη διακοπή της απασχόλησης.

Αν ο ασφαλισμένος δε συμπληρώνει κάποια από τις παραπάνω προϋποθέσεις τότε ο τελευταίος οργανισμός διαβιβάζει την αίτηση συνταξιοδότησης στον προηγούμενο οργανισμό, ή αν οι προηγούμενοι είναι πολλοί σε αυτόν που έχει τις περισσότερες ημέρες ασφάλισης για να την κρίνει, με τη βασική προϋπόθεση ότι :

A) αν η περίπτωση είναι γήρατος, θα πρέπει ο ασφαλισμένος να έχει συμπληρώσει ένα από τα όρια ηλικίας στα οποία χορηγεί σύνταξη ο τελευταίος οργανισμός»²⁴

²⁴ Οδηγός του Ασφαλισμένου, Ι.Κ.Α, Αθήνα 2003, σελ 83 – 84.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Κοινωνική Ασφάλιση στην Ελλάδα θεσμοθετείται μέσω των κρατικών νόμων και ρυθμίσεων και είναι υποχρεωτική για όλους τους πολίτες. Στην εικοσιτετράχρονη πορεία της, από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 και μετά, το ασφαλιστικό σύστημα φαίνεται να παρουσιάζει μεγάλες οικονομικές ανεπάρκειες, ανεπάρκειες που επηρεάζουν σημαντικά και τον τομέα των συντάξεων.

Το χαμηλό επίπεδο συντάξεων επηρεάζεται από τη μεγάλη εισφοροδιαφυγή των εργαζομένων, οι οποίοι σε ποσοστό 25% είναι ανασφάλιστοι, το μεγάλο ποσοστό των συνταξιούχων έναντι των εργαζομένων, το χαμηλό επίπεδο κρατικής χρηματοδότησης στα ασφαλιστικά ταμεία. Πρόσθετα, το χαμηλό ποσό των συντάξεων οφείλεται και στο γεγονός ότι ένας μεγάλος αριθμός συνταξιούχων στερείται επικουρικής ασφάλισης καθώς και το ότι πολλά ασφαλιστικά ταμεία δεν έχουν αναπροσαρμόσει τις συντάξεις τους με βάση τα σημερινά εισοδήματα. Το γεγονός αυτό αδικεί τους ασφαλισμένους που έχουν ασφαλιστεί για περισσότερα χρόνια και έχουν πληρώσει περισσότερες εισφορές.

Ειδικότερα, οι συντάξεις που χορηγούνται από τους ασφαλιστικούς φορείς κυμαίνονται σε χαμηλό επίπεδο, γεγονός που δυσχεραίνει σημαντικά το βιοτικό επίπεδο των συνταξιούχων. Τις υψηλότερες συντάξεις χορηγεί το Δημόσιο – το ποσό της σύνταξης κυμαίνεται στα 1000 € περίπου ενώ τις χαμηλότερες συντάξεις χορηγεί ο ΟΓΑ - το ποσό της σύνταξης κυμαίνεται στα 200 €. Σε ενδιαμέση θέση σε σχέση με τα δύο παραπάνω ταμεία κυμαίνονται οι συντάξεις του ΙΚΑ και του ΤΕΒΕ, τα οποία παρέχουν το ειδικό επίδομα του Ε.Κ.Α.Σ στους χαμηλοσυνταξιούχους τους., το ποσό του οπίου ανέρχεται στα 141 €.

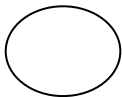
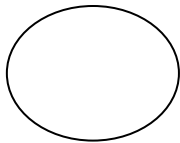
«Πάντως ανεξάρτητα από τους λόγους που διαμορφώνουν το επίπεδο των συντάξεων του κάθε ταμείου αξίζει να σημειωθεί ότι άνω των 1000 ευρώ κύρια σύνταξη παίρνει το 5% των συνταξιούχων του ΙΚΑ, το 3% των συνταξιούχων του ΤΕΒΕ, 3,3% των συνταξιούχων του Ταμείου Εμπόρων κ.τ.λ. Αντίθετα το 32% των συνταξιούχων του ΤΕΒΕ, το 40% των συνταξιούχων του Ταμείου Εμπόρων λαμβάνουν κύριες συντάξεις μικρότερες των 400 ευρώ.»²⁵

Η ανισοκατανομή των συντάξεων δημιουργεί κοινωνικές ανισότητες στο επίπεδο ζωής των συνταξιούχων με αποτέλεσμα να εξασφαλίζει καλή ποιότητα ζωής σε μία μερίδα συνταξιούχων και μεγάλες οικονομικές δυσχέρειες και δυσκολίες εξασφάλισης του στοιχειώδους επιπέδου ζωής σε μία άλλη. Το γεγονός αυτό τονίζει τις αδυναμίες του συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης και επισημαίνει την ανάγκη για θεσμικές αλλαγές του συστήματος με αποτέλεσμα την εξομάλυνση των κοινωνικο – οικονομικών ανισοτήτων.

²⁵ www.ethnos.gr/ κοινωνία

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ :

**«ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ
ΜΕ
ΤΗΝ ΤΡΙΤΗ
ΗΛΙΚΙΑ»**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

«ΜΙΑ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ»

1.1. Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Η προστασία των γερόντων δεν είναι μόνο μια πανάρχαιη και πανανθρώπινη προσπάθεια αλλά ταυτόχρονα και ένα βαθύ και πηγαίο ένστικτο, το οποίο απαντάται σε όλα τα έμψυχα όντα. Αυτό παρατήρησαν και διαπίστωσαν όλοι όσοι ασχολήθηκαν με τη ζωή των ζώων, όπως ο Αριστοτέλης, ο Αιλιανός, ο Αριστοφάνης κ.α. Περιγράφουν με θαυμασμό την αφοσίωση με την οποία οι νεαροί κόρακες περιποιούνται τους γέροντες γεννήτορες τους μέχρι και την τελευταία στιγμή που είναι πλέον ανίκανοι και αποσύρονται για να πεθάνουν²⁶.

Οι πρόγονοι μας θεωρούσαν το σεβασμό προς το γήρας όχι μόνο απλώς ως ηθικό χρέος, αλλά και την κυριότερη απόδειξη του ευγενούς και αγαθού ανθρώπου²⁷.

Κατά τις διάφορες εποχές και πολιτισμούς, το γήρας αποτέλεσε αντικείμενο μέριμνας. Στους πρωτόγονους λαούς π.χ. τους Εσκιμώους, γέροντες εγκαταλείπονταν στην τύχη τους ή φονεύονταν όταν έφταναν πλέον στο σημείο να μην είναι ικανοί να αυτοβοηθηθούν. Στην Sierra del Fuego κατά τις περιόδους της πείνας, τα μέλη της φυλής σκότωναν και έτρωγαν τις γριές γυναίκες πριν να σκοτώσουν τους σκύλους τους οι οποίοι θεωρούνταν χρησιμότεροι, λόγω του ότι βοηθούσαν στη σύλληψη της φώκιας. Στους Μαλαισίους επικρατούσε η συνήθεια να θάβουν ζωντανούς τους γέροντες επειδή ήταν ανίκανοι να εργάζονται. Η παραπάνω «μέριμνα» των πρωτόγονων λαών δεν θεωρούνταν δείγμα σκληρότητας αλλά ζήτημα ανάγκης²⁸.

Αντίθετα σε άλλους μη πρωτόγονους λαούς, οι γέροντες απολαμβάνουν εξαιρετικές τιμές ως αρχηγοί φυλών, θρησκευτικοί ηγέτες, θεραπευτές, κρατώντας μάλιστα τις φυλές υποχείριες τους με τη σοφία, τη μαγεία και τις μαντικές τους ικανότητες. Σε μερικές φυλές της Αυστραλίας κυριαρχούσε συστηματικά η γεροντοκρατία και κάθε ηλικιωμένο άτομο ενέπνεε σεβασμό και φόβο. Οι Αζτέκοι και οι Ίνκας είχαν θεσπίσει ένα υποτυπώδες σύστημα κοινωνικής προστασίας των γερόντων. Στους Κινέζους ο σεβασμός και η τυφλή υπακοή προς τους γέροντες θεωρούνταν θρησκευτικό καθήκον. Όπως αναφέρει η παράδοση, είχαν ασχοληθεί ιδιαίτερα με τα προβλήματα των γερόντων και είχαν διατυπώσει διάφορους κανόνες υγιεινής για την πρόληψη του γήρατος. Στην Αρχαία Ελλάδα, το συμβουλευτικό σώμα της Πυθίας αποτελούνταν από 6 – 7 γέροντες ενώ στη Σπάρτη, η γεροντοκρατία ήταν απόλυτη²⁹.

Στην Μεταπολεμική Ελλάδα συντελούνται σημαντικές και καθοριστικές αλλαγές. Οι ειδικοί επιστήμονες αναλύουν τα φαινόμενα και τις εξελίξεις μέσα σε όλα αυτά τα χρόνια, συνδέοντας στενά τους κοινωνικούς παράγοντες με

²⁶ Βελεχέρης, Γουσγούνης, Τσουκάς, «Γεροντολογία και Γηριατρική», Αθήνα, 1960, σελ. 6.

²⁷ Βελεχέρης, Γουσγούνης, Τσουκάς, «Γεροντολογία και Γηριατρική», Αθήνα, 1960, σελ.6.

²⁸ Βελεχέρης, Γουσγούνης, Τσουκάς, «Γεροντολογία και Γηριατρική», Αθήνα, 1960, σελ.6.

²⁹ Βελεχέρης, Γουσγούνης, Τσουκάς, «Γεροντολογία και Γηριατρική», Αθήνα, 1960, σελ.7.

τους οικονομικούς. Όλοι αυτοί οι παράγοντες σε συνδυασμό με την εκάστοτε πολιτική κατάσταση επέδρασαν καθοριστικά στη διαμόρφωση της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας. Κατ' επέκτασιν, καθοριστικές ήταν οι επιπτώσεις που σημειώθηκαν μέσα στην ελληνική οικογένεια η οποία σαν «πυρήνας» της ελληνικής κοινωνίας, δέχθηκε τις επιδράσεις αυτές οι οποίες καθόρισαν νέους ρόλους των μελών της, άσχετα από ηλικία³⁰.

Στην εκτεταμένη οικογένεια ο ρόλος του ηλικιωμένου ατόμου ήταν προκαθορισμένος και αδιαφιλονίκητος. Ο ηλικιωμένος άνδρας έκρινε, έλεγχε, αποφάσιζε, διάταζε. Απολάμβανε την οικογενειακή αποδοχή. Η ηλικιωμένη γυναίκα ήταν μεν υποταγμένη στο «αφέντη» σύζυγο της αλλά, όσον αφορά τις καθαρές οικιακές ασχολίες εκπροσωπούσε τον παράγοντα που έπαιρνε τις αποφάσεις. Απολάμβανε τον οικογενειακό σεβασμό³¹.

Η διαμόρφωση των ρόλων μέσα στην οικογένεια απορρέει από τον τρόπο διαχείρισης των οικονομικών. Η διαχείριση και κατανομή της οικογενειακής περιουσίας ήταν έργο του αρχηγού της οικογένειας και αποτελούσε γι αυτόν σημαντική πηγή εξουσίας και δύναμη, η οποία ωστόσο εξασθενούσε στην περίπτωση που η περιουσία μοιράζονταν ή παρεχόταν για προικοδότηση ενώ ταυτόχρονα ο ηλικιωμένος δεν καλυπτόταν οικονομικά³².

Έτσι, το ηλικιωμένο άτομο, μη έχοντας άλλους οικονομικούς πόρους, διαβιούσε μέσα στην οικογένεια των παιδιών του. Η συνταξιοδότηση και η παροχή κοινωνικής πρόνοιας και μέριμνας προς το ηλικιωμένο άτομο αποτελούν τον καθοριστικό παράγοντα για τη διαμόρφωση μιας νέας μορφής ενδοοικογενειακών σχέσεων, αφού με τις νέες αυτές συνθήκες, η οικονομική αυτοτέλεια του ηλικιωμένου ατόμου δεν επηρεάζεται από την όποια προικοδότηση ή κατανομή περιουσίας στην οποία πρόκειται να προβεί³³.

Συνοπτικά, λοιπόν, θα μπορούσε να αναφερθεί η σημαντική καμπή, η οποία χαρακτηρίζει την ελληνική κοινωνία. Η μετάβαση από μια γεωργική κοινωνία, όπου η θέση των ηλικιωμένων ήταν στο επίκεντρο, σε μια κοινωνία νέων μορφών και οικονομικών δομών, όπως διαμορφώνεται στα μεγάλα, ανώνυμα αστικά κέντρα, συνιστά την πλέον καθοριστική επίπτωση στην πληθυσμιακή αυτή ομάδα³⁴.

1.2. Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Οι αλλαγές των κοινωνικών δομών είχαν ως αποτέλεσμα την πτώση των αξιών και τη δημιουργία ηθικής κρίσης, η οποία επέφερε βαρύ ρήγμα στο οικογενειακό σύστημα. Η ανάγκη να εργάζεται η γυναίκα έξω από το σπίτι άλλαξε τον παραδοσιακό της ρόλο, που ήταν η ανατροφή των παιδιών και η

³⁰ Τεπέρογλου Αφροδίτη, «Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός», Εκδόσεις Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 596.

³¹ Τεπέρογλου Αφροδίτη, «Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός», Εκδόσεις Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 596.

³² Τεπέρογλου Αφροδίτη, «Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός», Εκδόσεις Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 596.

³³ Τεπέρογλου Αφροδίτη, «Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός», Εκδόσεις Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 596.

³⁴ Τεπέρογλου Αφροδίτη, «Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός», Εκδόσεις Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 597.

φροντίδα των ηλικιωμένων. Οι μεγάλες «πατριαρχικές» οικογένειες του παρελθόντος, που τις στόλιζαν με την παρουσία τους ο παππούς και η γιαγιά αντικαταστάθηκαν με τις «πυρηνικές», η σύνθεση των οποίων σε μεγάλη αναλογία, αποκλείει τους γέροντες γονείς, και μαζί με αυτούς την πολύτιμη πείρα, τη γνώση και τη σοφία τους³⁵.

Η ένταξη και η ενσωμάτωση των ηλικιωμένων στην κοινωνία αυτή προϋποθέτουν προσαρμογή στις νέες απαιτήσεις, στους πιο γρήγορους ρυθμούς της σύγχρονης ζωής. Η προσπάθεια αυτή όμως, συνεπάγεται και αρνητικές επιπτώσεις στους ηλικιωμένους, εντάσσοντας τους σε μια από τις ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού.

Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις των ηλικιωμένων οι οποίοι απέχουν από ένα συνηθισμένο επίπεδο διαβίωσης ή διαβιούν σε κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού, είτε διότι το ύψος της σύνταξης είναι ανεπαρκές είτε διότι οι συγγενείς και η κρατική μέριμνα αδιαφορούν να στρέψουν την προσοχή τους προς την ευπαθή αυτή ομάδα του πληθυσμού³⁶.

Η οικονομική κατάσταση του ηλικιωμένου πληθυσμού είναι αυτή που καθορίζει τη θέση του. Ταυτόχρονα όμως, τα θέματα του κοινωνικού αποκλεισμού είναι άρρηκτα συνδεδεμένα τόσο με την κοινωνική δομή όσο και με την οργάνωση της κοινωνίας γενικότερα³⁷. Γι αυτούς ακριβώς τους λόγους αναπτύχθηκε η κοινωνιολογία της τρίτης ηλικίας.

1.3. ΟΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Οι θεωρητικές προσεγγίσεις που ακολουθούν, αγγίζουν διάφορες πτυχές της ζωής και του ρόλου των ηλικιωμένων. Είναι οι ακόλουθες:

1.3.1. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ «ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΥ» (MODERNIZATION THEORY)

Η θεωρία αυτή που κύρια στηρίχθηκε στη θεωρητική και εμπειρική θεωρία των Cowgill και Holmes (1972), υποστηρίζει ότι οι καπιταλιστικές και βιομηχανικές κοινωνίες δεν χρειάζονται τη δουλεία και προσφορά των ηλικιωμένων στο κοινωνικό σύνολο στον ίδιο βαθμό, όπως οι προκαπιταλιστικές, αγροτικές ή φεουδαρχικές κοινωνίες. Τούτου συμβαίνει για πολλούς λόγους, ανάμεσα στους οποίους οι πιο σημαντικοί είναι η κοινωνική κινητικότητα των νεότερων γενεών (social mobility), το «σπάσιμο» ή και σταδιακή εξαφάνιση της πολυμελούς οικογένειας, η ατομικοποίηση στο ψυχολογικό / κοινωνικό επίπεδο των νέων γενεών κλπ³⁸.

Βέβαια, τέτοιες γενικότητες και θεωρητικά σχήματα, ακόμα και όταν στηρίζονται σε εμπειρική βάση είναι ανοιχτά σε πολλές αντιρρήσεις και βασικές ερωτήσεις μια και δεν λαμβάνουν σχεδόν καθόλου υπόψιν τις κοινωνικές παραμέτρους, όπως τα διάφορα επίπεδα οικονομικής και πολιτικής ανάπτυξης στις κατά μέρος κοινωνίες και τις σύνθετες σχέσεις

³⁵ Πλατή Χρυσάνθη, «Γεροντολογική Νοσηλευτική», Αθήνα, 1993, σελ. 23.

³⁶ Τεπέρογλου Αφροδίτη, «Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός», Εκδόσεις Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ.597.

³⁷ Τεπέρογλου Αφροδίτη, «Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός», Εκδόσεις Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ.597.

³⁸ «Γήρανση και κοινωνία», Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Ε. Κ. Κ. Ε., Αθήνα, 1996, σελ. 36.

οικογένειας, γενεών, πολιτικής, οικονομίας, κοινωνικών δομών κ.ο.κ. Τα συμπεράσματα των παραπάνω συγγραφέων, ότι οι νέες «μοντέρνες» κοινωνίες αφήνουν τους ηλικιωμένους στο «έλεος του Θεού», γι αυτό το λόγο πρέπει να ερευνηθούν εμπειρικά³⁹.

1.3.2. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ «ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ» (ACTIVITY THEORY)

Η παραδοσιακή θεωρία για τους ηλικιωμένους πιστεύει ότι μετά κυρίως το 60ο έτος της ζωής τους χάνουν το ενδιαφέρον τους για τη ζωή και τους διάφορους κοινωνικούς ρόλους της (Fennell, 1988). Γι αυτό το λόγο οι ηλικιωμένοι «αποτραβιούνται» από την ενεργή συμμετοχή τους στη δουλειά, τη διασκέδαση και τη ζωή γενικότερα. Απ' την άλλη μεριά, θεωρητική και εμπειρική ανάλυση κοινωνιολόγων και κοινωνικών λειτουργών έχει καταδείξει ότι, παρά το γεγονός της βιολογικής εξασθένησης, οι προσπάθειες ηλικιωμένων ατόμων ή ομάδων για ανεύρεση καινούριων ενδιαφερόντων και δραστηριοτήτων, δίνουν καινούρια ζωή και ενδιαφέρον σ' αυτούς, σ' όλα τα επίπεδα (Havinghurst, Neugarten, Tobin, 1968).

Όπως ανέλυσε ο Maddox (1966 – 1968), τα καινούρια ενδιαφέροντα τους «σταματούν» μέχρι ένα βαθμό την «αλλοτρίωση» και «αποξένωση» από το κοινωνικό τους περιβάλλον και συμβάλλουν στην ανακάλυψη νέων «κοινωνικών ρόλων» στο ψυχολογικό και βιολογικό επίπεδο. Είναι για πολλούς κοινωνιολόγους μια «απελευθερωτική» τάση, που δημιουργεί νέες καταστάσεις, οι οποίες οδηγούν διαλεκτικά σε «καινούρια ποιότητα ζωής» και νέα υψηλά επίπεδα φυσικής και πνευματικής εγρήγορσης στο ιδιωτικό και κοινωνικό πλαίσιο της ζωής των ηλικιωμένων (Streib, Schneider, 1971)⁴⁰.

1.3.3. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ «ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑΣ» (SUBCULTURE THEORY)

Οι θεωρητικοί και εμπειρικοί ερευνητές που έδωσαν οστά σ' αυτή τη θέση υποστήριξαν ότι η θεωρία και πρακτική των υποστηρικτών της θεωρίας του «εκσυγχρονισμού» και των διαφόρων «σχολών» ζωγράφισαν μια πραγματικά ζοφερή εικόνα των γηρατειών και των κοινωνικών τους συνεπειών. Οι θεωρίες αυτές κατηγορήθηκαν από τον Rose σαν απαύγασμα «μικροαστικού πολιτισμικού εθνοκεντρισμού». Ο ίδιος θεωρητικός (Rose, 1965) ανέλυσε διεξοδικά τη γέννηση και διεύρυνση μιας ιδεολογίας γύρω από την πολιτισμική ιδιαιτερότητα των ηλικιωμένων στο κοινωνικό (οικονομικό και πολιτικό) επίπεδο. Ο Rose σωστά υπογράμμισε την όλο και αυξανόμενη τάση γήρανσης στις βιομηχανικές κοινωνίες και τις διάφορες μορφές πάλης των ηλικιωμένων για καλύτερη περίθαλψη, οικονομική ανάπτυξη και «δικαίωμα στη ζωή» (Rose, 1965)⁴¹.

³⁹ «Γήρανση και κοινωνία», Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Ε. Κ. Κ. Ε., Αθήνα, 1996, σελ 37

⁴⁰ «Γήρανση και κοινωνία», Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Ε. Κ. Κ. Ε., Αθήνα, 1996, σελ 37

⁴¹ «Γήρανση και κοινωνία», Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Ε. Κ. Κ. Ε., Αθήνα, 1996, σελ 37

1.3.4. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ «ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ» (EXCHANGE THEORY)

Αυτή η θεωρία εξετάζει τις σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στους ηλικιωμένους και τ' άλλα κοινωνικά στρώματα και άτομα στα πλαίσια των «μικρών ομάδων» (λέσχες, πολιτικά κόμματα / τοπικές οργανώσεις κ.λ.π.) και της οικογένειας. Βασικά, η θεωρία και πρακτική της «ανταλλαγής» ερευνά τις «κοινωνικές αποστάσεις» ανάμεσα σε ομάδες και άτομα, τα επίπεδα ατομικών σχέσεων τους, τις ιδέες τους για τους ηλικιωμένους κ.λ.π. Στην κοινωνιολογία της τρίτης ηλικίας η θεωρία ερευνά κυρίως τις σχέσεις ανάμεσα σε γονείς και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας, τις σχέσεις και ύπαρξη «αλληλεγγύης» ή «αποξένωσης» και άλλα κοινωνικά χαρακτηριστικά μέσα στα πλαίσια αυτής της κοινωνικής ομάδας (Sussman, 1976)⁴².

1.3.5. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ « ΜΗ ΠΡΟΝΟΜΙΟΥΧΟΥ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ» (DISPRIVILEGED MINORITY THEORY)

Μια μειονοτική ομάδα σε μια δοσμένη κοινωνία μπορεί να αναλυθεί σαν μια κοινωνική κατηγορία που προσδιορίζεται από οικονομικές / κοινωνικές διαφοροποιήσεις στα πλαίσια αυτής της κοινωνίας. Σε πολλές περιπτώσεις άτομα ή ομάδες αυτής της κατηγορίας τη θεωρούν θύμα ομαδικής / συλλογικής καταπίεσης (Wirth, 1954, όπως αναφέρεται σε Chown, 1972)⁴³.

Υπάρχουν, βέβαια, συζητήσεις για το αν οι ηλικιωμένοι μπορούν ν' αναφερθούν σαν «μη προνομιούχα μειονοτική ομάδα». Ο Barron (1961) ανέφερε ότι η οικονομική, ψυχολογική και κοινωνική κατάσταση στις βιομηχανικές κοινωνίες δίνει στέρεα βάση σ' ένα τέτοιο ορισμό και παραπέρα ανάλυση⁴⁴.

Υπάρχει και η αντίθετη άποψη που υποστηρίζει ότι οι ηλικιωμένοι, παρότι υφίστανται διάφορες καταπιεστικές καταστάσεις επειδή δεν λειτουργούν ανεξάρτητα από τα πλαίσια της οικογένειας, στις περισσότερες περιπτώσεις δεν μπορούν να θεωρηθούν σαν «ξεχωριστή κοινωνική ομάδα» (Segalen, 1986). Γι αυτόν τον λόγο κυρίως οι ηλικιωμένοι δεν έχουν δυνατή ομαδική και πολιτική ταυτότητα (Croom, 1980, March, 1981)⁴⁵.

⁴² «Γήρανση και κοινωνία», Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Ε. Κ. Κ. Ε. , Αθήνα, 1996, σελ 38

⁴³ «Γήρανση και κοινωνία», Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Ε. Κ. Κ. Ε. , Αθήνα, 1996, σελ 38

⁴⁴ «Γήρανση και κοινωνία», Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Ε. Κ. Κ. Ε. , Αθήνα, 1996, σελ 38

⁴⁵ «Γήρανση και κοινωνία», Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Ε. Κ. Κ. Ε. , Αθήνα, 1996, σελ 38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

«ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ»

2.1. ΜΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΑΠΟΨΗ ΤΗΣ ΓΗΡΑΝΣΗΣ

«Ο καθένα μας γνωρίζει κάτι για τα γηρατειά. Γερνάμε σε όλη μας τη ζωή, περνώντας από την παιδική ηλικία στην εφηβεία και από την εφηβεία στην ενηλικίωση και στην ωριμότητα. Οι σωματικές αλλαγές που συνοδεύουν τη γήρανση έρχονται σταδιακά, για να μας θυμίσουν ότι ο καιρός περνάει. Τα χέρια μας με τον καιρό έρχονται όλο και πιο συχνά στα μάτια μας, καθώς προσπαθούμε να βρούμε κάποιο αριθμό στον τηλεφωνικό κατάλογο, ενώ τα μαλλιά μας γίνονται λευκά. Τέλος, έρχεται η στιγμή της αλήθειας, όπου διαπιστώνουμε ότι από άνδρας και γυναίκα γίναμε παππούς και γιαγιά. Αυτό έτυχε και σε μένα, όταν μια μέρα είδα στο δρόμο μια ηλικιωμένη γυναίκα. Αυτή φορούσε ένα παλιό αδιάβροχο, μια πολυφορεμένη, άκομψη φούστα, τα παπούτσια της σε κάπως καλύτερη κατάσταση και ένα στρογγυλό μάλλινο καπέλο γύρω από το κεφάλι της. Τη λυπήθηκα τόσο πολύ που της χαμογέλασα και ταυτόχρονα είδα να μου χαμογελά και εκείνη. Προς έκπληξη μου διαπίστωσα ότι ήταν ο εαυτός μου, που έβλεπα στη βιτρίνα ενός καταστήματος. Το γεγονός αυτό έδωσε ώθηση στο ενδιαφέρον μου να μάθω τα προβλήματα του να φαίνεσαι γέρος ενώ νιώθεις νέος»⁴⁶.

Η παραπάνω μαρτυρία αποδεικνύει τη δυσκολία περιγραφής της γήρανσης και ορισμού αυτής της ηλικίας. Σε όλη τη διάρκεια της ζωής μας συνεχώς αλλάζουμε. Κατά την νεότητα και την ωριμότητα υπάρχει μια σειρά λειτουργιών μεταξύ των ατόμων ενός πληθυσμού που καλύπτει ένα ολόκληρο φάσμα, το οποίο σιγά σιγά διευρύνεται κατά την πρόοδο της γήρανσης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να υπάρχουν άτομα ηλικίας 90 ετών, τα οποία αποτελούν μια επίλεκτη βιολογική ομάδα, που χαρακτηρίζεται από πλήρη ενεργητικότητα και αυτοδυναμία, ενώ άλλα άτομα της ίδιας ηλικίας παρουσιάζουν πάρα πολύ μειωμένη δραστηριότητα⁴⁷. Έτσι, λοιπόν, η γήρανση εκτός από τις σωματικές – βιολογικές αλλαγές, που αναπόφευκτα επιφέρει η πάροδος του χρόνου, απλώνεται και στις άλλες πτυχές της ανθρώπινης φύσης : την κοινωνική, ψυχολογική και οικονομική.

Για όλους τους παραπάνω λόγους τίθεται το θέμα ορισμού της ηλικίας ή του επιπέδου γήρανσης από διαφορετικές οπτικές γωνίες, τόσες, όσες είναι και οι πτυχές της ανθρώπινης φύσης. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού έχει αναπτυχθεί ένας σημαντικός αριθμός θεωριών, με αντικείμενο τη μελέτη και ερμηνεία της διαδικασίας γήρανσης. Οι θεωρίες που ασχολούνται με τη γήρανση του ανθρώπινου οργανισμού αυξάνουν σε αριθμό. Προς το παρόν, όλες οι θεωρίες βρίσκονται στη φάση του σχεδιασμού⁴⁸.

⁴⁶ Wright Stephen, «Νοσηλευτική Υπερηλικίων», Εκδόσεις Έλλην, σελ. 15

⁴⁷ Cape R., Coe R., Rossman, «Αρχές της Γηριατρικής», University Studio Press, Θεσ/νίκη, 1990, σελ. 59

⁴⁸ Πλατή Χρυσάνθη, «Γεροντολογική Νοσηλευτική», Αθήνα, 1993, σελ. 31.

2.2. ΓΕΝΕΤΙΚΕΣ Ή ΒΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΗΡΑΝΣΗΣ

Είναι εύκολο να θεμελιωθεί μια θεωρία της γήρανσης, η οποία να βασίζεται σε κάποια βιολογική παράμετρο που μεταβάλλεται με το χρόνο και η οποία αφορά ένα οποιοδήποτε σύστημα. Η βασική ερώτηση πάντοτε θα παραμείνει: Είναι η αλλαγή που παρατηρείται η απ' ευθείας αιτία του γήρατος ή είναι το αποτέλεσμα των μεταβολών οι οποίες συμβαίνουν σ' ένα περισσότερο θεμελιώδες επίπεδο ;⁴⁹

2.2.1. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΛΑΘΩΝ

Το 1963 ο Orgel πρότεινε ένα βιολογικό πρότυπο γήρανσης, το οποίο βασιζόταν σε μια ελάττωση της πιστότητας αντιγραφής του γενετικού μηνύματος κατά τη σύνθεση των πρωτεϊνών. Ωστόσο, η επικράτηση διάφορων πειραματικών στοιχείων δεν υποστηρίζει τώρα πια τη θεωρία των λαθών⁵⁰.

2.2.2. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΤΤΩΝ ΜΗΝΥΜΑΤΩΝ

Ο Medvedev είναι ο κύριος εκπρόσωπος της ιδέας αυτής. Εννοιολογικά, η θεωρία αυτή δικαιώνεται όχι μόνο γιατί εξηγεί τις μεγάλες διαφορές που απαντώνται στη διάρκεια ζωής των διαφόρων ατόμων ενός είδους. Η θεωρία ότι η γήρανση είναι το αποτέλεσμα της συγκέντρωσης γονιδιακών μεταλλάξεων και χρωμοσωμιακών ανωμαλιών έχει πολλούς υποστηρικτές. Η θεωρία αυτή όμως δεν μπορεί να εξηγήσει τα ποσοτικά χαρακτηριστικά τόσο του φυσιολογικού γήρατος, όσο και του γήρατος που προκαλείται από την επίδραση της ακτινοβολίας πάνω στον οργανισμό⁵¹.

2.2.4. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΕΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Μια άλλη πρόταση η οποία προσπαθεί να εξηγήσει τις αλλαγές που επέρχονται με την ηλικία στο γενετικό επίπεδο, βασίζεται στη συνέχιση των συμβάντων εκείνων, που είχαν ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη και την ωρίμαση ενός ζωικού οργανισμού. Η ιδέα αυτή θεωρεί δεδομένο ότι, η ενεργοποίηση και η καταστολή των γονιδίων κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης καθορίζουν επίσης τις αλλαγές που επέρχονται με την ηλικία. Παραδέχεται δηλαδή ότι, οι αλλαγές που συνοδεύουν την ηλικία, όπως και οι αντίστοιχες αναπτυξιακές μεταβολές, είναι «προγραμματισμένες» στην αρχική γενετική δεξαμενή του οργανισμού και «εξαντλούνται» με μια συγκεκριμένη αλληλουχία, όπως οι αντίστοιχες αναπτυξιακές.

⁴⁹ Cape R., Coe R., Rossman, «Αρχές της Γηριατρικής», University Studio Press, Θεσ/νίκη, 1990, σελ. 59

⁵⁰ Cape R., Coe R., Rossman, «Αρχές της Γηριατρικής», University Studio Press, Θεσ/νίκη, 1990, σελ. 61

⁵¹ Cape R., Coe R., Rossman, «Αρχές της Γηριατρικής», University Studio Press, Θεσ/νίκη, 1990, σελ. 62

Έτσι, το γεγονός ότι, τα μαλλιά γίνονται γκρίζα, δεν θεωρείται ότι αποτελεί μια πάθηση, η οποία συνδέεται με την πάροδο του χρόνου. Αντίθετα, θεωρείται ότι είναι ένα εξαιρετικά προβλεπόμενο γεγονός, που συμβαίνει κατά τα μετέπειτα στάδια της ζωής, τα οποία ακολουθούν τη γενετική έκφραση μιας πληθώρας άλλων προγραμματισμένων αναπτυξιακών γεγονότων, τα οποία συμβαίνουν με προκαθορισμένη σειρά.

Το παραπάνω παράδειγμα είναι χαρακτηριστικό χιλιάδων φυσιολογικών αλλαγών, οι οποίες επέρχονται με την ηλικία και οι οποίες δεν θεωρούνται ενδείξεις παθολογικών καταστάσεων, αλλά εκφράσεις της φυσιολογικής έκπτωσης των φυσιολογικών λειτουργιών μετά την ωριμότητα και με την πάροδο του χρόνου. Η γήρανση, επομένως, μπορεί ν' αποδοθεί σε μια θεμελιώδη σειρά μεθοδικά και γενετικά προγραμματισμένων γεγονότων, τα οποία καταστέλλουν ή επιβραδύνουν βασικά φυσιολογικά φαινόμενα, από τη στιγμή που παρέρχεται η ηλικία της αναπαραγωγής. Ο προγραμματισμός αυτός, μπορεί να είναι το αποτέλεσμα της λειτουργίας εξειδικευμένων γονιδίων, τα οποία, όμως συμβαίνει όταν τελειώνει μια ταινία μαγνητοφώνου, απλά προκαλούν την έναρξη μιας σειράς από γεγονότα που τελικά «σβήνουν το μαγνητόφωνο»⁵².

2.2.5. ΑΝΟΣΟΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Οι ανοσοβιολογικές θεωρίες, οι οποίες προτάθηκαν από τον Walford, τον Burnet και τον Makinodam, δέχονται ότι οι αλλοιώσεις του ανοσοβιολογικού συστήματος συνεισφέρουν στην έκπτωση των φυσιολογικών λειτουργιών, που συνοδεύουν το γήρας. Με την πάροδο της ηλικίας, υποστηρίζεται ότι, το ανοσοβιολογικό σύστημα γίνεται ολοένα και λιγότερο αποδοτικό και έχει μειωμένη ικανότητα ν' ανταπεξέλθει στις διάφορες λοιμώξεις, όπως επίσης ότι υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα να εμφανίσει φαινόμενα αυτοευσαιθητοποίησης. Η κατάρρευση της ανοσολογικής αντοχής μπορεί στη συνέχεια να έχει σαν αποτέλεσμα την παραγωγή αντισωμάτων εναντίον των ίδιων των κυττάρων του οργανισμού. Οι αυτοάνοσες παθήσεις είναι παράδειγμα τέτοιων γεγονότων. Αν και η υπόθεση αυτή υποστηρίζεται από πολλά στοιχεία, ωστόσο δεν έχει γενική εφαρμογή, καθώς έχει παρατηρηθεί ότι η διαδικασία της γήρανσης χαρακτηρίζει και τα ασπόνδυλα, τα οποία στερούνται ανοσοβιολογικού συστήματος⁵³.

⁵² Cape R., Coe R., Rossman, «Αρχές της Γηριατρικής», University Studio Press, Θεσ/νίκη, 1990, σελ. 65

⁵³ Cape R., Coe R., Rossman, «Αρχές της Γηριατρικής», University Studio Press, Θεσ/νίκη, 1990, σελ. 67

2.2.6. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΔΕΤΙΚΟΥ ΙΣΤΟΥ

Πολλές από τις αλλαγές που επιφέρει το γήρας συμβαίνουν στο επίπεδο της κολλαγόνου ουσίας, της ελαστίνης ή της βασικής ουσίας, η οποία περιβάλλει τα κύτταρα των περισσότερων ιστών. Ο Κοην υποστηρίζει ότι οι περισσότερες αλλαγές που έχουν σχέση με την ηλικία και εμφανίζονται στα σπονδυλωτά μπορούν να αποδοθούν σε μεταβολές των εξωκυττάρων αυτών ουσιών. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις μεταβολές του κολλαγόνου, διότι αποτελεί το 25 % της συνολικής πρωτεΐνης του σώματος. Η κολλαγόνος ουσία μεταβάλλεται με την πάροδο της ηλικίας ποικιλοτρόπως ανεξάρτητα από τις επιδράσεις του περιβάλλοντος. Ωστόσο, δεν υπάρχουν πειστικές αποδείξεις ότι οι αλλαγές αυτές αποτελούν και την τελική αιτία της γήρανσης. Τα επιβλαβή τους αποτελέσματα μπορεί εν τούτοις να αθροίζονται στα αποτελέσματα βασικότερων αιτιών⁵⁴.

2.2.7. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΡΙΖΩΝ

Ο Harmann είναι ο κύριος υποστηρικτής αυτής της θεωρίας, την οποία στηρίζουν και μερικά πειραματικά δεδομένα. Οι ελεύθερες ρίζες είναι δυνατόν να προκαλέσουν βλάβη των πρωτεϊνών ή του DNA με βαθιές αλλοιώσεις. Δεν είναι όμως γνωστό αν η παραγωγή ελεύθερων ριζών είναι η βασική αιτία των αλλαγών που προκαλούνται με το γήρας ή αν είναι ένα συνοδό φαινόμενο, το οποίο μπορεί να διαταράξει τις αλλαγές που συνοδεύουν το γήρας και οι οποίες οφείλονται σε άλλες βασικότερες αιτίες⁵⁵.

2.2.8. ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΕΝΔΟΓΕΝΩΝ ΚΑΙ ΕΞΩΓΕΝΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ

Πολλοί θεωρητικοί στην προσπάθειά τους να εξηγήσουν τη βιολογική γήρανση έχουν ενστερνιστεί την επίδραση ενδογενών και εξωγενών παραγόντων. Στους ενδογενείς παράγοντες περιλαμβάνονται τα γενετικά προγράμματα, οι κυτταρικές μεταλλάξεις, οι αυτοάνοσες αντιδράσεις και άλλες εγγενείς διεργασίες. Στους εξωγενείς παράγοντες περιλαμβάνονται οι επιδράσεις του περιβάλλοντος. Η διατροφή φαίνεται ότι ασκεί σημαντική επίδραση στη διεργασία του γήρατος. Ακόμα, γνωστοί περιβαλλοντικοί παράγοντες όπως ο υδράργυρος, ο μόλυβδος, το αρσενικό, τα ραδιενεργά ισότοπα και άλλες ουσίες, όταν απορροφηθούν από τον οργανισμό προκαλούν διάφορες παθολογικές καταστάσεις, οι οποίες είναι δυνατόν να απορροφηθούν από τον οργανισμό προκαλούν διάφορες παθολογικές καταστάσεις, οι οποίες είναι δυνατόν να απειλήσουν τη ζωή. Άλλοι παράγοντες είναι το ενεργητικό και το παθητικό κάπνισμα, η ρύπανση της ατμόσφαιρας, η υπερβολική λήψη αλκοόλης, καθώς και η αδυναμία του ατόμου να χρησιμοποιήσει τους ανάλογους μηχανισμούς στις διάφορες δυσκολίες⁵⁶.

⁵⁴ Cape R., Coe R., Rossman, «Αρχές της Γηριατρικής», University Studio Press, Θεσ/νίκη, 1990, σελ. 68

⁵⁵ Cape R., Coe R., Rossman, «Αρχές της Γηριατρικής», University Studio Press, Θεσ/νίκη, 1990, σελ. 69

⁵⁶ Πλατή Χρυσάνθη, «Γεροντολογική Νοσηλευτική», Αθήνα, 1993, σελ. 32

2.2.9. ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ WEISMANN

Η θεωρία του φυσιολόγου Weismann υποστηρίζει ότι, όταν πρωτοεμφανίστηκαν τα οργανικά όντα δεν υπήρχε θάνατος. Ο θάνατος έγινε φυσική ανάγκη και ταυτόχρονα αποτελεί φαινόμενο προσαρμογής, το οποίο βασίζεται στην αρχή της ωφελιμότητας. Προσπάθησε να στηρίξει την παραπάνω άποψη βασιζόμενος στο γεγονός ότι ακόμα και σήμερα υπάρχουν αθάνατοι οργανισμοί, οι μονοκύτταροι. Οι περισσότεροι όμως οργανισμοί είναι πολυκύτταροι. Με δεδομένα όλα τα παραπάνω χαρακτηρίζει τους μονοκύτταρους οργανισμούς ως «αθάνατους», ενώ τους πολυκύτταρους ως «θνητούς». Οι πολυκύτταροι οργανισμοί πεθαίνουν, γιατί η διαδικασία της ζωής και της διαιώνισης τους δεν είναι απλή, όπως των μονοκύτταρων⁵⁷.

2.2.10. ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ «ΕΞΑΝΤΛΗΣΗΣ ΤΗΣ ΖΩΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ»

Ο δημιουργός της θεωρίας αυτής, ο Rubner βασίστηκε στη διαφορά της κατανάλωσης ενέργειας ανάμεσα στην περίοδο της αύξησης και της συμπλήρωσης της ανάπτυξης του οργανισμού. Όπως διαπίστωσε ο Rubner, το 1/3 και άνω της αξίας των θερμίδων, των τροφών και ιδίως των λευκωμάτων, καθώς και τα 9/10 του προσλαμβανόμενου ασβεστίου από τον οργανισμό των παιδιών και των ενηλίκων, κατακρατούνται από τον οργανισμό και χρησιμοποιούνται για τη συντήρησή του. Όπως όμως αυτός υποστηρίζει μετά την ολοκλήρωση της ανάπτυξης η τάση αυτή ελαττώνεται με αποτέλεσμα να μην παρατηρείται πλέον σχηματισμός νέων κυττάρων. Η παραπάνω άποψη του Rubner αποδείχθηκε εσφαλμένη, γιατί όλα τα κύτταρα του οργανισμού ακολουθούν τον νόμο «θάνατος – γέννηση»⁵⁸.

2.2.11. ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ «ΟΥΣΙΑΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ»

Κατά τον J. Loed, Αμερικανό φυσιολόγο, κάθε ζωντανός οργανισμός από τη γέννηση του περιέχει μέσα του ορισμένη ποσότητα κάποιας χημικής ουσίας (ουσία της ζωής), απαραίτητη για τη ζωή. Η ουσία αυτή καταναλίσκεται κατά την ανάπτυξη του οργανισμού στην ανταλλαγή της ύλης, μετά δε την εξάντληση της το άτομο γηράσκει και πεθαίνει⁵⁹.

2.2.12. ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ CARREL

Ο Carrel παρατηρεί ότι όλα τα κύτταρα, κάτω από κατάλληλες συνθήκες, είναι δυνατό να παραμείνουν αθάνατα και ότι το γήρας οφείλεται πιθανότατα σε αλλοίωση των χυμών που περιβάλλουν τα κύτταρα⁶⁰.

⁵⁷ Βελεχέρης, Γουσγούνης, Τσουκας, «Γεροντολογία και Γηριατρική», Αθήνα, 1960, σελ. 26

⁵⁸ Βελεχέρης, Γουσγούνης, Τσουκας, «Γεροντολογία και Γηριατρική», Αθήνα, 1960, σελ.27

⁵⁹ Γούλια, Μαλαρινού, «Η νοσηλεύτρια κοντά στον υπερήλικα», σελ. 14

⁶⁰ Γούλια, Μαλαρινού, «Η νοσηλεύτρια κοντά στον υπερήλικα», σελ. 14

2.2.13. ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ WEITZMANN

Από παρατηρήσεις ο Weitzmann έφθασε στο συμπέρασμα ότι πιθανόν μέσα στο σώμα των γερόντων να υπάρχουν μερικές ουσίες οι οποίες όχι μόνο αναστέλλουν την ανάπτυξη των κυττάρων αλλά προκαλούν βαριές εκφυλιστικές αλλοιώσεις σ' αυτά⁶¹.

2.2.14. ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ PEARL

Η θεωρία του Pearl βασίζεται σε προηγούμενες πειραματικές έρευνες των Carrel και Weitzmann και καταλήγει ότι το γήρας οφείλεται στη βαθμιαία συσσώρευση τοξικών προϊόντων της ανταλλαγής ύλης, τα οποία όπως είναι γνωστό δηλητηριάζουν σταδιακά τα ζωντανά κύτταρα και τους ιστούς του οργανισμού⁶².

2.2.15.ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ MINOT

Σύμφωνα με τον Minot, η αλλοίωση των οργάνων και η διαταραχή της λειτουργίας τους, προκαλούν το σύνολο των φαινομένων τα οποία χαρακτηρίζονται ως γήρας⁶³.

2.2.16. ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΦΧΝΙΚΟΦΤ

Κατά τον Mefchnikoff, το γήρας είναι το αποτέλεσμα χρόνιας και σταδιακής δηλητηρίασης του οργανισμού, η οποία προκαλείται από διάφορες ενδοτοξίνες που παράγονται στο παχύ έντερο και οι οποίες δεν καταστρέφονται και αποβάλλονται μερικώς. Από αυτές τις τοξικές ουσίες προκαλείται δηλητηρίαση των ιστών και εκφύλιση των διαφόρων οργάνων⁶⁴.

2.2.17. ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ GREPPI

Κατά τον Greppi, το γήρας θεωρείται ως χρόνια μεταβολική νόσος με θανατηφόρα εξέλιξη⁶⁵.

⁶¹ Γούλια, Μαλγαρινού, «Η νοσηλεύτρια κοντά στον υπερήλικα», σελ. 14

⁶² Γούλια, Μαλγαρινού, «Η νοσηλεύτρια κοντά στον υπερήλικα», σελ. 14

⁶³ Βελεχέρης, Γουσγούνης, Τσουκας, «Γεροντολογία και Γηριατρική», Αθήνα, 1960, σελ 29

⁶⁴ Βελεχέρης, Γουσγούνης, Τσουκας, «Γεροντολογία και Γηριατρική», Αθήνα, 1960, σελ 30

⁶⁵ Βελεχέρης, Γουσγούνης, Τσουκας, «Γεροντολογία και Γηριατρική», Αθήνα, 1960, σελ 30

2.2.18. ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΒΙΟΜΟΡΦΩΣΗΣ

Σ' αυτή τη θεωρία περιλαμβάνεται το σύνολο των λειτουργικών και οργανικών μεταβολών, οι οποίες φυσιολογικά συμβαίνουν στον ανθρώπινο οργανισμό, από τη σύλληψη μέχρι το θάνατο του. Κατά τη σύλληψη, δηλαδή, κληροδοτείται στο έμβρυο όχι μόνο η ζωή, αλλά και το σπέρμα του θανάτου. Οι επιδράσεις του παραπάνω κατά τη διάρκεια της ύπαρξης, εκφράζονται με τον όρο του Burger «Βιομόρφωση». Άρα η βιομόρφωση είναι επεξεργασία που καθορίζεται από το πεπρωμένο⁶⁶.

2.2.19. ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΝΕΥΡΟΕΝΔΟΚΡΙΝΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Οι Brown – Sequard, Voronoff, Gley, κ.α. απέδωσαν την αιτία του γήρατος στην προοδευτική υπολειτουργία και ατροφία των ενδοκρινών και ιδιαίτερα των γεννητικών αδένων⁶⁷.

2.2.20. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ LEAT

Ο Leat, καθηγητής του Harvard, ύστερα από παρατηρήσεις πληθυσμών, όπου υπάρχουν πολλοί αιωνόβιοι, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, εάν υπάρχει ένα μυστικό για το πώς θα γίνεις αιωνόβιος, αυτό είναι η καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής σκληρή σωματική εργασία⁶⁸.

2.2.21. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ SELEY

Η θεωρία του Seley, «περί συνδρόμου έντασης», μπορεί ν' αναπτυχθεί σε τρία στάδια :

- Το στάδιο της ξαφνικής αντίδρασης
- Το στάδιο της αντίστασης και
- Το στάδιο της εξάντλησης, το οποίο μπορεί να παραλληλιστεί με το στάδιο της υπερηλικίωσης⁶⁹.

⁶⁶ Βελεχέρης, Γουσγούνης, Τσουκας, «Γεροντολογία και Γηριατρική», Αθήνα, 1960, σελ 31

⁶⁷ Βελεχέρης, Γουσγούνης, Τσουκας, «Γεροντολογία και Γηριατρική», Αθήνα, 1960, σελ 32

⁶⁸ Γούλια, Μαλγαρινού, «Η νοσηλεύτρια κοντά στον υπερήλικα», σελ.15

⁶⁹ Γούλια, Μαλγαρινού, «Η νοσηλεύτρια κοντά στον υπερήλικα», σελ. 15

2.2.22. Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΙΑΤΡΟΒΙΟΛΟΓΩΝ

Οι ιατροβιολόγοι διαιρούν το γήρας σε φυσιολογικό ή βιολογικό γήρας και σε παθολογικό ή πρόωρο ή «γήρας νόσος». Φυσιολογικό γήρας, θεωρείται η αρμονική γεροντική εξέλιξη και φθορά όλων των οργάνων και των ιστών του οργανισμού. Παθολογικό ή πρόωρο γήρας χαρακτηρίζεται η ασύγχρονη, δυσαρμονική και πρόωρη γεροντική φθορά των διαφόρων οργάνων, η οποία οφείλεται σε συγκεκριμένα εσωτερικά, κυρίως νοσολογικά αίτια⁷⁰.

Οι μεταβολές που προέρχονται από τη φυσιολογική γήρανση του οργανισμού ονομάζονται «ευγηρικές», ενώ, όταν σ' αυτές τις μεταβολές προστίθενται παθολογικές καταστάσεις, τότε οι μεταβολές αυτές ονομάζονται «παθογηρικές»⁷¹.

2.2.23. ΑΛΛΕΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΓΗΡΑΣ

Ένας παράγοντας που παίζει ρόλο στη γέννηση του γήρατος, είναι η κληρονομικότητα. Για τη σημασία της κληρονομικότητας, ειδικά για τη μακροζωία και τις νοσηρές επεξεργασίες του οργανισμού, οι παρεχόμενες πληροφορίες είναι ασαφείς και όχι απόλυτα ικανοποιητικές (Dublin, Sotka, Spiegelmann, κ. α.). Η κληρονομικότητα φαίνεται να συμβάλλει στην τροποποίηση της μακροβιότητας χωρίς όμως να είναι δυνατόν να καθοριστεί απόλυτα η έκταση και ο βαθμός αυτής της επίδρασης⁷².

Η ανάπτυξη και η εκδήλωση του γήρατος βιολογικά συνδέεται όχι μόνο με όλες τις ηλικίες αλλά και με τη νοσηρή κατάσταση των γονέων και ιδίως της μητέρας⁷³. Εάν, δηλαδή, η μητέρα πριν από τη σύλληψη έχει το σπέρμα νοσηρών καταστάσεων, οι οποίες μάλιστα παραμένουν αδιάγνωστες ή αθεράπευτες, τότε πιθανότατα οι απόγονοι κληρονομούν παρόμοια, νοσηρή προδιάθεση⁷⁴.

Πρόσθετα, η διαταραχή της λειτουργίας του πεπτικού και νευρικού συστήματος, καθώς και των ενδοκρινών αδένων είναι υπαίτια στην αιτιολογία του πρώιμου γήρατος και της πρώιμης γεροντικής νοσηρότητας. Η ανεπαρκής λειτουργία των παραπάνω συστημάτων προκαλεί διαταραχές σε ολόκληρο τον οργανισμό, με αποτέλεσμα τη διαταραχή της ανταλλαγής της ύλης των κυττάρων και τη δημιουργία εκφυλιστικών επεξεργασιών, που προδιαθέτουν στο «γήρας νόσος». Ακόμα, το πρώιμο γήρας φαίνεται να σχετίζεται με κληρονομικούς παράγοντες και επιταχύνεται από τις έντονες συγκινήσεις.

⁷⁰ Γούλια, Μαλαρινού, «Η νοσηλεύτρια κοντά στον υπερήλικα», σελ. 15

⁷¹ Πλατή Χρυσάνθη, «Γεροντολογική Νοσηλευτική», Αθήνα, 1993, σελ.32

⁷² Βελεχέρης, Γουσγούνης, Τσουκας, «Γεροντολογία και Γηριατρική», Αθήνα, 1960, σελ 32

⁷³ Γούλια, Μαλαρινού, «Η νοσηλεύτρια κοντά στον υπερήλικα», σελ. 14

⁷⁴ Βελεχέρης, Γουσγούνης, Τσουκας, «Γεροντολογία και Γηριατρική», Αθήνα, 1960, σελ33

Το ήπαρ είναι ο κύριος φρουρός του οργανισμού κατά της δηλητηρίασης και το βασικό όργανο όλων σχεδόν των μεταβολισμών στον οργανισμό και πολλών ακόμα λειτουργιών⁷⁵.

Τέλος, ιδιαίτερη φροντίδα θα πρέπει να καταβάλλεται για την επιμελή εξέταση των εγκύων γυναικών και τη θεραπεία των παθήσεων του νευρικού, ενδοκρινικού και πεπτικού συστήματος για να μην κληροδοτείται στους απόγονους η νοσηρή προδιάθεση για την ανάπτυξη του πρόωρου γήρατος.

2.3. ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΗΡΑΤΟΣ

Φυσιολογικές και κοινωνικές αλλαγές που παρατηρούνται κατά τη διεργασία του γήρατος συνδέονται μεταξύ τους και προκαλούν σημαντικές συγκρούσεις. Επιπλέον είναι δύσκολο να εξηγηθούν ψυχικές διεργασίες, συμπεριφορές και αισθήματα χωρίς να ληφθούν υπόψη κοινωνικοί ρόλοι, στάσεις καθώς και διάφοροι άλλοι δείκτες. Όταν η θεωρία της γήρανσης είναι καθαρά κοινωνική ή ψυχολογική, τότε θα ήταν προτιμότερο οι παράγοντες αυτοί να προσεγγιστούν ως ψυχοκοινωνικές θεωρίες⁷⁶.

2.3.1. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ «ΑΠΟΔΕΣΜΕΥΣΗΣ»

Η πιο αντιφατική και πολυσυζητημένη θεωρία είναι η θεωρία της αποδέσμευσης «disengagement theory», η οποία αναπτύχθηκε από την Elaine Cumming και τον William Henry (1961 – 1964). Στην θεωρία αυτή η γήρανση αντιμετωπίζεται ως διεργασία κατά την οποία το άτομο και η κοινωνία προοδευτικά αποσύρονται ή αποχωρίζονται το ένα από την άλλη, με αμοιβαία ικανοποίηση και όφελος και για τα δυο. Ως προς τα άτομα η ωφέλεια συνίσταται στην απελευθέρωση τους από τους κοινωνικούς ρόλους ενώ ως προς την κοινωνία η αξία συνίσταται στη μεταβίβαση της δύναμης από τους ηλικιωμένους προς τους νέους, γεγονός που βοηθάει την κοινωνία να συνεχίσει την πορεία της και μετά το θάνατο των ηλικιωμένων⁷⁷.

Με την παραπάνω θεωρία δεν υποδεικνύεται ποιος θα είναι υπεύθυνος για την έναρξη της διεργασίας της αποδέσμευσης. Πολλοί ηλικιωμένοι δεν επιθυμούν να αποχωριστούν από τις αρχικές τους δραστηριότητες και αυτό είναι από τις δυσκολίες που η θεωρία παρουσιάζει. Άνθρωποι των γραμμάτων και των τεχνών, όπως πολιτικοί, δικαστικοί, καθηγητές, ζωγράφοι και άλλοι συνεχίζουν να προσφέρουν τις πολύτιμες υπηρεσίες τους στην κοινωνία σε αρκετά προχωρημένη ηλικία. Η υγεία των ηλικιωμένων, οι πολιτιστικές πρακτικές, οι κοινωνικοί τύποι και άλλοι παράγοντες θα επηρεάσουν το βαθμό στον οποίο το άτομο θα συμμετάσχει στην κοινωνία κατά τα τελευταία χρόνια της ζωής τους.

Οι κριτικοί της θεωρίας υποστηρίζουν ότι η θεωρία της αποδέσμευσης δεν είναι απαραίτητη, αν βελτιωθούν η φροντίδα υγείας, τα οικονομικά μέσα, η αυξημένη παραδοχή και ο σεβασμός προς τους ηλικιωμένους⁷⁸.

⁷⁵ Βελεχέρης, Γουσγούνης, Τσουκας, «Γεροντολογία και Γηριατρική», Αθήνα, 1960, σελ.33

⁷⁶ Πλατή Χρυσάνθη, «Γεροντολογική Νοσηλευτική», Αθήνα, 1993, σελ 35

⁷⁷ Πλατή Χρυσάνθη, «Γεροντολογική Νοσηλευτική», Αθήνα, 1993, σελ 35

⁷⁸ Πλατή Χρυσάνθη, «Γεροντολογική Νοσηλευτική», Αθήνα, 1993, σελ 35

2.3.2. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Μια άλλη θεωρία αντίθετη από την προηγούμενη είναι η θεωρία της δραστηριότητας, «activity theory». Στη θεωρία αυτή προτείνονται πολλοί τρόποι διατήρησης της δραστηριότητας, παρά την παρουσία πολλαπλών απωλειών, που συνοδεύουν τη διεργασία του γήρατος. Πχ. αντικατάσταση φυσικών δραστηριοτήτων με πνευματικές, αλλαγή ρόλων μετά τη συνταξιοδότηση, ανάπτυξη νέας φιλίας όταν η παλιά χαθεί κ.α. Η μείωση της υγείας, η απώλεια των ρόλων, το ελαττωμένο εισόδημα και η απώλεια των φίλων αποτελούν εμπόδια για τον ηλικιωμένο, ο οποίος καλείται να αντιπαθεί και να τα ξεπεράσει, προκειμένου να διατηρηθεί δραστήριος στη ζωή, παρά να τα αποδεχτεί⁷⁹.

2.3.3. Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Με την αναπτυξιακή θεωρία, «developmental theory», η γήρανση αντιμετωπίζεται ως συνέχεια, «continuity». Δηλαδή συσχετίζονται οι παράγοντες της προσωπικότητας και η προδιάθεση του ατόμου προς συγκεκριμένες πράξεις της προχωρημένης ηλικίας και με παρόμοιους παράγοντες που παρατηρούνται στις άλλες φάσεις του κύκλου της ζωής. Αναφέρεται, ακόμα, ότι η προσωπικότητα του ατόμου και οι βασικοί τύποι συμπεριφοράς δεν αλλάζουν με την ηλικία. Το δραστήριο άτομο των 20 ετών θα συνεχίσει να είναι δραστήριο και στα 70 χρόνια και το αντίθετο.

Υποστηρίζεται ακόμα ότι οι αντιλήψεις και τα πρότυπα, που αναπτύχθηκαν κατά τη διάρκεια της ζωής θα καθορίσουν κατά πόσον το άτομο θα παραμείνει απασχολημένο και δραστήριο ή θα εγκαταλείψει τις δραστηριότητες και θα υποπέσει σε αδράνεια. Η αναγνώριση ότι τα χαρακτηριστικά του κάθε ατόμου είναι μοναδικά, καθιστούν το άτομο ικανό να κάνει πολλαπλές προσαρμογές κατά το γήρας⁸⁰. Η ύπαρξη μιας μεγάλης ποικιλίας αντιδράσεων, προσδίδει στη θεωρία υποστήριξη και την κάνει περισσότερο πραγματική.

2.4. ΑΡΑ ΠΩΣ ΟΡΙΖΟΥΜΕ ΤΑ ΓΗΡΑΤΕΙΑ :

Τι θα πει «Γηρατεία» και πως τα ορίζουμε ; Στην πραγματικότητα υπάρχουν πολλοί ορισμοί και υπάρχει η τάση να χρησιμοποιείται τότε ο ένας και τότε ο άλλος ορισμός. Ακολούθως αναφέρονται ορισμένοι από τους τρόπους που χρησιμοποιούνται για να οριστούν, τόσο θεωρητικά όσο και πρακτικά τα γηρατεία.

⁷⁹ Πλατή Χρυσάνθη, «Γεροντολογική Νοσηλευτική», Αθήνα, 1993, σελ 36

⁸⁰ Πλατή Χρυσάνθη, «Γεροντολογική Νοσηλευτική», Αθήνα, 1993, σελ 36

2.4.1. Η ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Ο πιο συνηθισμένος τρόπος ορισμού της τρίτης και τέταρτης ηλικίας ή των γηρατειών είναι η χρονολογική ηλικία. Η συνηθισμένη αντίληψη είναι, ότι το πέρασμα του χρόνου, όπως υπολογίζεται σύμφωνα με το ημερολόγιο, αποτελεί αξιόπιστο δείκτη των αλλαγών που έχουν συμβεί στο μυαλό και στο σώμα, στις ικανότητες και στους περιορισμούς.

Ο όρος «Τρίτη ηλικία» πρωτοεμφανίστηκε στη Γαλλική βιβλιογραφία και αναφέρεται στην ομάδα των ατόμων, που έχουν ξεπεράσει τα 60 ή 65 χρόνια ζωής. Οι Γάλλοι μελετητές – στη Γαλλία το ποσοστό των ατόμων άνω των 60 ετών είναι αρκετά υψηλό – μιλούνε ανάλογα για Τρίτη ηλικία, η οποία περιλαμβάνει τους «ηλικιωμένους» και για τέταρτη ηλικία, η οποία περιλαμβάνει τους «γέρους». Ακόμα, λόγω της αύξησης των ατόμων αυτής της ηλικίας και λόγω της συνεχούς καλυτέρευσης των συνθηκών ζωής, αρχίζουν να μιλούν για μια Πέμπτη ηλικία, αυτή των «υπέρ -γερόντων», των πάνω από τα 90⁸¹.

Η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας, λόγω της συνεχούς ανόδου του μέσου όρου ζωής, πρότεινε να θεωρείται σαν ηλικιωμένος αυτός που βρίσκεται ανάμεσα στα 60 και 74 χρόνια και σαν γέρος αυτός που έχει ηλικία μεγαλύτερη από τα 74 χρόνια⁸². Πρόσθετα, το 1980 τα Ηνωμένα Έθνη καθόρισαν το 60ο έτος ως ηλικία μετάβασης των ανθρώπων στον κύκλο των ηλικιωμένων⁸³.

Σήμερα αναγνωρίζεται ότι είναι δύσκολο να δοθεί ικανοποιητικός ορισμός στον ετερογενή πληθυσμό των ηλικιωμένων. Ομάδα εργασίας που συγκροτήθηκε υπό την αιγίδα του WHO παρατηρεί : Είναι δύσκολο να δοθεί μοναδικός ορισμός στον όρο «ηλικιωμένος», που να εφαρμόζεται λογικά ή να είναι εύχρηστος σε όλες τις περιπτώσεις. Τα μέλη της ομάδας, αφού εξέτασαν τον όρο υπό το πρίσμα της βιολογικής, της κοινωνικής, της οικονομικής και της χρονολογικής διάστασης κατέληξαν στο συμπέρασμα : Ο αυθαίρετος καθορισμός του όρου «ηλικιωμένος» με τη χρονολογική ηλικία δεν μπορεί να βελτιώσει τη χρήση του, καίτοι αναγνωρίζεται ότι η σχέση μεταξύ χρονολογικής ηλικίας, βιολογικής, κοινωνικής και οικονομικών κριτηρίων ποικίλλει από χώρα σε χώρα. Τελικά, η Επιτροπή δέχτηκε ως ηλικιωμένους τον ετερογενή πληθυσμό των 60+ ετών⁸⁴.

Τέλος, η χρονολογική ηλικία δεν έχει τη μεγάλη σημασία που είχε άλλοτε, διότι επί συνομηλίκων παρουσιάζεται εύρος παραλλαγών φυσικής, ψυχικής και πνευματικής κατάστασης.

⁸¹ Bissanti, «Μεγάλη Ιατρική Εγκυκλοπαίδεια», τόμος Δ, Εκδ. χρυσός τύπος, σελ.3.

⁸² Κάστενμπαουμ Ρόμπερτ, «Η Τρίτη ηλικία», μτφ. Τζελέπογλου Ελένη, Εκδόσεις Ψυχογιός, Αθήνα, 1982, σελ 11.

⁸³ Πλατή Χρυσάνθη, «Γεροντολογική Νοσηλευτική», Αθήνα, 1993, σελ 15.

⁸⁴ Πλατή Χρυσάνθη, «Γεροντολογική Νοσηλευτική», Αθήνα, 1993, σελ 15.

2.4.2. Η ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Άνθρωποι με την ίδια χρονολογική ηλικία μπορεί να έχουν διαφορετικές βιολογικές ηλικίες. Μερικοί γερνούν γρηγορότερα απ' ότι άλλα. Ο καθένας γνωρίζει άτομα που στα 90 τους χρόνια είναι φοβερά ενεργητικά και άλλους που στα 60 ή 70 χρόνια έχουν χειροτερέψει σημαντικά. Ένας κατάλογος με βιολογικές αλλαγές που επέρχονται με την ηλικία είναι μάλλον απογοητευτικός και θα πρέπει να θυμίζει ότι κάθε άτομο δεν αναπτύσσει όλες τις αλλαγές.

2.4.3. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Η κοινωνία διαθέτει και μια άλλη μέθοδο ταξινόμησης των ανθρώπων-τη διαβάθμιση τους σε ηλικίες. Η διάκριση αυτή στηρίζεται περισσότερο στις συνθήκες ζωής του ατόμου και ιδιαίτερα στη θέση που κατέχει στην κοινωνία, παρά στην ηλικία του. Οι κοινωνιολόγοι και ανθρωπολόγοι αποκαλούν τον διαχωρισμό αυτό «κοινωνική διαβάθμιση των ανθρώπων σε ηλικίες»⁸⁵.

Η κοινωνική θέση των γεροντικών πληθυσμών μέσα στην κοινωνία έχει αντανάκλαση στην πολιτική και οικονομική συγκρότηση της κοινωνίας τόσο καλά, όσο οι πνευματικές αξίες, οι πεποιθήσεις και οι τάξεις. Το γήρας είναι σπάνια μια περίοδος κοινωνικής ή οικονομικής ανάπτυξης για το άτομο και έτσι οι περιορισμοί στον τρόπο ζωής εμφανίζονται σε άτομα, που στη νεανική τους ηλικία δεν είχαν κοινωνικά πλεονεκτήματα λόγω οικονομικής δυσχέρειας.

2.4.4. ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Η νεότητα και το γήρας δεν πρέπει να εκλαμβάνονται αυστηρά ως περίοδοι της ζωής αλλά και ως ψυχικές καταστάσεις. Πρέπει να γίνει σαφές ότι μπορεί το δέρμα να γεμίζει με ρυτίδες και να χάνει την ελαστικότητα του, η ψυχή όμως μαραίνεται και παρακμάζει, τότε μόνο όταν χάνει τη δύναμη, την ελπίδα και τον ενθουσιασμό της. Ο άνθρωπος μένει νέος, όταν έχει πίστη και ελπίδα, ενώ γερνάει όταν η ζωή είναι αμφίβολη, με πλήρη απελπισία, πικρία και απογοήτευση.

Το όψιμο γήρας παρατηρείται συχνά σε άτομα που υπήρξαν δραστήρια με ευχάριστη διάθεση και ευρείες αντιλήψεις. Δηλαδή, οι ηλικιωμένοι αντιδρούν στο επερχόμενο γήρας ανάλογα με το επίπεδο λειτουργικότητας που είχαν στην προηγούμενη ζωή τους, το πνευματικό τους επίπεδο, το υποστηρικτικό τους σύστημα κ.τ.λ., ξεπερνώντας ή όχι τα εμπόδια που τους παρουσιάζονται.

⁸⁵ Κάστενμπαουμ Ρόμπερτ, «Η Τρίτη ηλικία», μτφ. Τζελέπογλου Ελένη, Εκδόσεις Ψυχογίος, Αθήνα, 1982, σελ 11.

2.4.5. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Σίγουρα θα πρέπει να υπάρχει κάποιος ορισμός της ηλικίας πιο «πραγματικός» και περισσότερο βάσιμος από εκείνον που προσφέρουν τα συστήματα της χρονολογικής ή της κοινωνικής ηλικίας. Όταν λέμε, «αισθάνομαι χρονών», δίνουμε κάποιο είδος λειτουργικού ορισμού. Θεωρούμε ότι λειτουργούμε σαν άτομο κάποιας συγκεκριμένης ηλικίας, ανεξάρτητα με το αν αυτή είναι μεγαλύτερη, μικρότερη ή ίδια με τη χρονολογική ηλικία⁸⁶.

Οι γεροντολόγοι έχουν αρχίσει πρόσφατα να παίρνουν αυτή την άποψη πολύ σοβαρά. Ο Τζέιμς Μπίρεν πρότεινε τη μέτρηση της λειτουργικής ηλικίας σε τρία επίπεδα : βιολογικό, ψυχολογικό και κοινωνικό. Ο ερευνητής, αφού εξετάσει το άτομο, του αποδίδει μια λειτουργική ηλικία για καθένα απ' αυτούς τους τομείς, καθώς και μια σύνθετη, συνολική λειτουργική ηλικία. Όσο περισσότερο οι τρεις αυτές διαστάσεις της λειτουργίας του ατόμου του επιτρέπουν μια επιτυχή προσαρμογή, τόσο λιγότερο «γερασμένο» είναι το άτομο. Οι προσωπικές αναφορές και ένα σύνολο από κλινικές και εργαστηριακές ενδείξεις συμφωνούν ότι οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν ταυτόχρονα περισσότερες από μια «ηλικίες»⁸⁷.

Η λειτουργική ηλικία είναι κάτι που φέρνει μια πνοή ανανέωσης. Το άτομο δικαιώνεται στον ισχυρισμό του ότι είναι τόσο μεγάλο, όσο αισθάνεται και όσο αποδεικνύεται από τα πράγματα που μπορεί να κάνει. Η λειτουργική ηλικία μπορεί θαυμάσια να αποτελέσει προαιρετική μέθοδο για καθοριστικές αποφάσεις στη ζωή του ατόμου, όπως είναι η συνταξιοδότηση. Ωστόσο η προσέγγιση της λειτουργικής ηλικίας πρέπει να χρησιμοποιείται με σύνεση και όχι να αποτελεί ένα ακόμα αυτόματο και τυποποιημένο τρόπο ταξινόμησης της ηλικίας.

Η κοινωνία μας θα εξακολουθεί να επιμένει στη χρησιμοποίηση της χρονολογικής ηλικίας για πολλούς λόγους. Μπορούμε να αποδεχτούμε αυτή την πρακτική στο βαθμό που παραδεχόμαστε, ότι ο καθορισμός ενός χρονολογικού ορίου πέρα από το οποίο χαρακτηρίζουμε τον άνθρωπο «γέρο» είναι απλώς θέμα διοικητικής και στατιστικής διευθέτησης. Είναι μια άτυχη χρήση που δύσκολα όμως αποφεύγεται. Ωστόσο, είναι δυνατό να περιορίσουμε την αρνητική επίδραση αυτής της πρακτικής, κάνοντας τη διάκριση ανάμεσα στη χρονολογική ηλικία και την πραγματική σωματική, ψυχική και κοινωνική κατάσταση του ανθρώπου. Μπορούμε ακόμα να αντισταθούμε στην άποψη που υπονοεί μια σχέση ανάμεσα στην ανθρώπινη αξία και τη χρονολογική ηλικία. «Δέκα χρόνια μεγαλύτερος» δεν σημαίνει «δέκα χρόνια χειρότερος» ή «δέκα χρόνια λιγότερο αξιόλογος»⁸⁸

⁸⁶ Κάστενμπαουμ Ρόμπερτ, «Η Τρίτη ηλικία», μτφ. Τζελέπογλου Ελένη, Εκδόσεις Ψυχογιός, Αθήνα, 1982, σελ 12.

⁸⁷ Κάστενμπαουμ Ρόμπερτ, «Η Τρίτη ηλικία», μτφ. Τζελέπογλου Ελένη, Εκδόσεις Ψυχογιός, Αθήνα, 1982, σελ 13.

⁸⁸ Κάστενμπαουμ Ρόμπερτ, «Η Τρίτη ηλικία», μτφ. Τζελέπογλου Ελένη, Εκδόσεις Ψυχογιός, Αθήνα, 1982, σελ 14.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το γήρας είναι αναπόφευκτα μια τελείως φυσική επεξεργασία, σύμφυτη με την ίδια την έννοια της ζωής. Το γήρας μπορεί να οριστεί σαν το σύνολο των ανατομικών, φυσιολογικών και ψυχολογικών μεταβολών που είναι συνδεδεμένες με τη δράση του χρόνου, πάνω στους ζωντανούς οργανισμούς. Δίπλα σ' αυτή τη φυσική και κανονική διαδικασία, δηλαδή στο φυσιολογικό γήρας, (που οδηγεί στα υγιή γηρατειά, σε κανονική ηλικία), υπάρχει ένα παθολογικό γήρας που είναι συνδεδεμένο και ακολουθεί μια σειρά παθολογικών καταστάσεων, που έχει υποστεί το άτομο στη διάρκεια της ζωής του. Η Π. Ο. Υ. διατύπωσε εύστοχα όλες τις πλευρές του ζητήματος με τον ακόλουθο τρόπο: «δεχόμαστε συνήθως ότι με τον όρο γήρας του ανθρώπου, εννοούμε μια φυσιολογική διαδικασία που αρχίζει τη στιγμή της σύλληψης και που επιφέρει χαρακτηριστικές μεταβολές του είδους σε όλη τη διάρκεια της ζωής. Στα τελευταία χρόνια της ζωής αυτές οι μεταβολές προκαλούν μια μείωση της ικανότητας προσαρμογής του ατόμου στο περιβάλλον. Οι διάφορες λειτουργίες δεν μεταβάλλονται ομοιόμορφα στο ίδιο άτομο και μια λειτουργία μπορεί να εξασθενήσει με άνιση ταχύτητα σε διαφορετικά άτομα».

Από παρατηρήσεις σε ηλικιωμένους διαπιστώνεται διαφορά στο ρυθμό γήρανσης στα διάφορα άτομα και αυτό δηλώνει την ύπαρξη παραγόντων, οι οποίοι επηρεάζουν την εμφάνιση του λιγότερο ή περισσότερο γρήγορα. Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι :

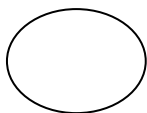
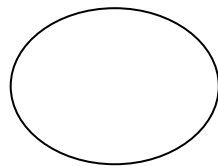
- α) είναι αδύνατη η ύπαρξη σαφών χρονολογικών ορίων μεταξύ των τριών φάσεων της ζωής (φάση ανάπτυξης, ωρίμανσης και φάση γήρατος ή υποτροπής) και μάλιστα ο καθορισμός των ορίων της αρχής του γήρατος.
- β) «Γηράσκω» και το «γήρας» δεν είναι ταυτόσημες έννοιες. Γηράσκουν οι άνθρωποι με το πέρασμα του χρόνου αμέσως μετά την γέννηση τους, ενώ γήρας είναι η εκφύλιση και η φθορά που ακολουθεί αργότερα.

Πολλές επιστημονικές έρευνες συγκλίνουν προς την άποψη ότι η υποκειμενική αίσθηση του βαθμού γήρανσης από το κάθε άτομο έχει τεράστια σημασία όχι μόνο για την υγεία του αλλά και για την μακροβιότητα του. Ο σημαντικός βαθμός της ενεργητικότητας ενός ατόμου που νοιώθει νέο, ενώ η χρονολογική του ηλικία είναι μεγαλύτερη παίζει καθοριστικό ρόλο στην μακροβιότητα του. Έτσι λοιπόν, η ψυχολογική συμπεριφορά είναι αποφασιστικής σπουδαιότητας στη διαδικασία του γήρατος. Άλλοι παράγοντες, που σχετίζονται αποδεδειγμένα με το γήρας είναι γενετικοί, βιολογικοί, οικολογικοί, οικογενειακοί, επαγγελματικοί και διατροφικοί.

Συνεπώς, το γήρας είναι μια φυσική και ψυχική διαδικασία, η περιγραφή και κατανόηση της οποίας θα πρέπει να γίνεται με βάση την αρχή της εξατομίκευσης και του σεβασμού.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

**«ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗ ΚΑΙ
ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΠΟΥ
ΕΠΙΦΕΡΕΙ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ
ΑΤΟΜΩΝ ΤΡΙΤΗΣ
ΗΛΙΚΙΑΣ»**

Η ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗ ΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΚΟΠΙΑ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ

Θεωρείται αναμφισβήτητο γεγονός ότι η συνταξιοδότηση αποτελεί σημαντικής βαρύτητας αλλαγή στη ζωή των ανθρώπων. Έχοντας κατά νου την έννοια της αλλαγής, η συνταξιοδότηση θα μπορούσε να χαρακτηριστεί πολυσήμαντη και πολυδιάστατη.

Η συνταξιοδότηση θα μπορούσε να ονομαστεί πολυσήμαντη, καθώς μπορεί κανείς να εξάγει διάφορα σημαντικά συμπεράσματα, ανάλογα με την οπτική από την οποία θα τη μελετήσει κανείς.

Στα πλαίσια της συνταξιοδότησης, το άτομο τελειώνει την περίοδο της εργατικής του ζωής και εισέρχεται σε μια περίοδο ζωής απομόνωσης και απόσυρσης, όπου η εργασία είναι δευτερεύουσα ή ανύπαρκτη έννοια.

Από μια άλλη οπτική, με την συνταξιοδότηση το άτομο εξαναγκάζεται να αλλάξει το μοτίβο ζωής που διατηρούσε ως τώρα και να διαμορφώσει ένα νέο μοτίβο ζωής, με νέες ασχολίες και καινούρια στοιχεία.

Μελετώντας το θέμα από τη δυνατότητα του ατόμου για οικονομική ανεξαρτησία και θεωρώντας δεδομένο το περιορισμένο ποσό της σύνταξης, μπορεί να βγει το συμπέρασμα ότι το άτομο μεταβαίνει από μια κατάσταση οικονομικής ανεξαρτησίας σε μια κατάσταση εν δυνάμει οικονομικής εξάρτησης από παιδιά ή άλλους συγγενείς.

Επίσης, από την πλευρά της παραγωγικότητας και της παραγωγικής διαδικασίας, το άτομο από ενεργό στέλεχος, ενταγμένο στον παραγωγικό στίβο, μετατρέπεται σε λιγότερο ενεργό άτομο, το οποίο θεωρείται λιγότερο παραγωγικό από πριν.

Από κοινωνιολογικής άποψης, η συνταξιοδότηση σημαίνει αλλαγή στον κοινωνικό ρόλο του ατόμου, τον οποίο χάνει μεν, λαμβάνει ένα νέο κοινωνικό ρόλο δε.

Τέλος, από ψυχολογική πλευρά, η συνταξιοδότηση εσωκλείει την διαδικασία της προσαρμογής, στην οποία ένα άτομο είναι υποχρεωμένο να αλλάξει τον τρόπο ζωής του και στα πλαίσια αυτά να βρει τρόπους προσαρμογής στις αλλαγές που επέρχονται.

Η συνταξιοδότηση μπορεί ακόμη να θεωρηθεί πολυδιάστατη αλλαγή στη ζωή ενός ηλικιωμένου, καθώς επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό την πλειονότητα των τομέων της ζωής του ατόμου.

Ειδικότερα, άξια παρατήρησης είναι η επίδραση της στην βιολογική διάσταση του ατόμου (μνήμη, ενεργητικότητα, διάθεση κα.), στην οικονομική κατάσταση του ατόμου και με ό,τι αυτή συνάδει (έξοδα σπιτιού, κάλυψη προσωπικών αναγκών επιβίωσης, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη), στην κοινωνική ζωή του ατόμου (τομέας διαπροσωπικών σχέσεων, συμμετοχή σε πολιτιστικές εκδηλώσεις, προσωπικός χρόνος) καθώς και στο συναισθηματικό κόσμο του ατόμου (αισθήματα για συνταξιοδότηση, αισθηματική κατάσταση ατόμου κατά την πρώτη περίοδο συνταξιοδότησης).

Όλα τα παραπάνω καθιστούν την συνταξιοδότηση θέμα ενδιαφέρον για ανάλυση, κυρίως στους τομείς που αυτή επιδρά και οι οποίοι αναφέρθηκαν. Γι αυτό κρίνεται κατάλληλη η εκτενέστερη μελέτη των αλλαγών σε κάθε τομέα, γεγονός που θα συμβάλλει στην πιο ουσιαστική κατανόηση του θέματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΤΟΜΩΝ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ Σ' ΑΥΤΗΝ

Ο οικονομικός παράγοντας αποτελεί σημαντικό μοχλό στη ζωή του κάθε ατόμου. Το χρήμα είναι το αντίτιμο / μέσο για την κάλυψη των ανθρώπινων αναγκών, αρχίζοντας από τις ανάγκες επιβίωσης μέχρι και των αναγκών αυτοπραγμάτωσης, των πνευματικών κ.α. Η σημαντικότητα του είναι ακόμη μεγαλύτερη για τα άτομα τρίτης ηλικίας, τα οποία, ενώ διατηρούσαν μια σχετική οικονομική ανεξαρτησία μέσω της εργασίας τους, μεταπίπτουν στο επίπεδο της εξάρτησης σχετικά με την οικονομική τους κατάσταση από το κράτος και η το γύρω κοινωνικό τους περιβάλλον.

Τα ευρήματα σχετικά με την σημαντικότητα του οικονομικού παράγοντα στη ζωή των ηλικιωμένων είναι πολύ ενδιαφέροντα καθώς η επίδραση του είναι καίρια και δρα αλληλοεμπλεκόμενος με όλους του τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, δηλαδή τον συναισθηματικό τομέα αλλά και τον κοινωνικό τομέα ζωής.

Σχετικά με την οικονομική κατάσταση των ηλικιωμένων πρέπει πρώτα να μελετηθούν οι διαθέσιμοι οικονομικοί πόροι των ηλικιωμένων, και ειδικότερα ποιοι είναι αυτοί και κατά πόσο είναι επαρκείς για την κάλυψη των αναγκών καθημερινής επιβίωσης.

1.1. ΣΥΝΤΑΞΕΙΣ

Η διασφάλιση του εισοδήματος για τα ηλικιωμένα άτομα αποτελεί μια δικλείδα ασφαλείας γι αυτούς. Η οικονομική κατάσταση των ηλικιωμένων θεωρείται πολύ ευαίσθητος τομέας, αφού επηρεάζει την ψυχική υγεία. Επίσης είναι σημαντικό να ειπωθεί ότι η οικονομική ασφάλεια είναι ένας από τους καθοριστικούς παράγοντες για το αν οι ηλικιωμένοι μπορούν να συμμετέχουν στους συνηθισμένους ρόλους και σχέσεις των κοινωνιών στις οποίες ζουν. Δυστυχώς, τα χαμηλά εισοδήματα που λαμβάνει μια μεγάλη μερίδα ηλικιωμένων στην Ελλάδα έχουν σαν συνέπεια τη διατάραξη της κοινωνικής τους ζωής και των κοινωνικών τους σχέσεων.

Είναι αναμφισβήτητο ότι βασική πηγή εισοδήματος των ηλικιωμένων είναι η σύνταξη. Το χρηματικό ποσό των συντάξεων διαφοροποιείται φανερά και παρουσιάζει μεγάλα χάσματα ανάμεσα στα ταμεία. «Το πρόβλημα των τεράστιων διαφορών στο επίπεδο των συντάξεων γήρατος μπορεί να διαφανεί μεταξύ των διάφορων ομάδων των ηλικιωμένων και σ' ορισμένες περιπτώσεις, μεταξύ παλαιών και νέων συνταξιούχων της ίδιας ομάδας. Αυτές οι διαφορές δεν οφείλονται πάντοτε στις διαφορές στα επίπεδα ασφαλιστικών εισφορών, αλλά σε μερικές περιπτώσεις έχουν επιτευχθεί από ισχυρές ομάδες πίεσεως μεταξύ ορισμένων κατηγοριών εργαζομένων και χρηματοδοτούνται από το κράτος.

Για ορισμένες από τις ευνοούμενες ομάδες συνταξιούχων, οι κύριες και επικουρικές τους συντάξεις μπορεί να είναι υψηλότερες απ' ό τι ήταν το εισόδημα τους από την εργασία τους. Επιπλέον, ορισμένες ομάδες απολαμβάνουν υψηλό «εφάπαξ» κατά την αποχώρησή τους από την εργασία, ενώ άλλες ομάδες παίρνουν συντάξεις που είναι τελείως ανεπαρκείς.

Παρά το γεγονός ότι οι συντάξεις γήρατος για τον αγροτικό πληθυσμό διπλασιάστηκαν πρόσφατα και δόθηκαν συντάξεις στις αγρότισσες, σαν άμεσοι δικαιούχοι αντί σαν εξαρτούμενα μέλη, οι συντάξεις αυτές παραμένουν χαμηλές εν σχέσει με αυτές του αστικού πληθυσμού.»⁸⁹

Καθώς μελετάται η κατάσταση στην Ελλάδα, διαφαίνεται η υπερίσχυση των χαμηλοσυνταξιούχων σε σύγκριση με τα υψηλά ποσοστά συντάξεως. Ειδικότερα, η πλειοψηφία των συνταξιούχων λαμβάνει πολύ μικρές συντάξεις, οι οποίες γενικότερα κατατάσσονται στα χαμηλότερα εισοδηματικά κλιμάκια, όπου η συμμετοχή των συνταξιούχων ως εκ τούτου είναι αυξημένη. Η μέση οικονομική τους κατάσταση υστερεί έναντι των νεότερων που δεν έχουν ακόμη αποχωρήσει από την αγορά εργασίας. Φαίνεται δηλαδή ότι οι συντάξεις υστερούν έναντι των εργατικών μισθών, και «συγκεκριμένα υστερούν κατά 75 – 90 % έναντι του εθνικού μέσου εισοδήματος»⁹⁰, κυρίως γιατί οι περισσότεροι συνταξιούχοι δε συμμετέχουν στην αγορά εργασίας.

Στην καθημερινή ζωή, πρέπει να ειπωθεί ότι σε πολλούς ηλικιωμένους η σύνταξη δεν επαρκεί για την κάλυψη των μηνιαίων εξόδων. «Σε αναλογία που ξεπερνά το 30 %, οι ηλικιωμένοι πιστεύουν ότι πρέπει να είναι προσεκτικοί με τα οικονομικά τους και μόνο μια μικρή αναλογία θεωρεί τον εαυτό της ευκατάστατο»⁹¹. Δυσχερής από οικονομικής άποψης είναι η κατάσταση των συνταξιούχων στα μεγάλα αστικά κέντρα που διαθέτουν άλλου είδους έξοδα και ανήκουν στα κατώτερα συνταξιοδοτικά κλιμάκια καθώς και όσων οι συντάξεις είναι ουσιαστικά μικρότερες από όσα προηγουμένως κέρδιζαν. Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στην ηλικιωμένη γυναίκα, η οποία παλιά δεν εργαζόταν και δεν είχε την ευκαιρία να σπουδάσει λόγω των κοινωνικών συνθηκών που επικρατούσαν αλλά και η οποία πλήττεται συνήθως από σοβαρά προβλήματα επιβίωσης.

Θα πρέπει να σημειωθεί όμως ότι οι αγροτικές συντάξεις που αντιστοιχούσαν στους παλιότερους συνταξιούχους καταβάλλονταν από το κράτος χωρίς ασφαλιστικές εισφορές από τους αγρότες, νομοθετική διάταξη που έχει αλλάξει πλέον, παρόλο που η αγροτική σύνταξη ανήκει στις κατώτατες συντάξεις. Ευτυχές εν μέρει είναι το γεγονός ότι το κόστος ζωής είναι πιο χαμηλό στις αγροτικές περιοχές και υπάρχει η δυνατότητα για τους ηλικιωμένους να αντιμετωπίζουν ορισμένες ανάγκες για τρόφιμα με δική τους παραγωγή.

⁸⁹ Εθνική Έκθεση, Ελληνική Εθνική Επιτροπή για την Παγκόσμια Συνέλευση Γήρατος, «Οι ηλικιωμένοι στην Ελλάδα», Αθήνα, 1982, σελ. 25

⁹⁰ Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, «Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός», εκδ. Εξάντας, Αθήνα, 1998, σελ. 598

⁹¹ Βαρσάμης Ε., Βελονάκης Ε., Βιολάκη- Παρασκευά Μ., Καραϊτιανός Ι., Κομνηνός Γ., Λοντάς Α., Μούγιας Α., Σουρτζή Π., «Θέματα Γεροντολογίας και Γηριατρικής», εκδ. Σύνοδρον, άνευ ημερομηνίας έκδοσης, σελ.96

Ένα μεγάλο ποσοστό των συνταξιούχων ζει στα όρια ή και κάτω από τα όρια της φτώχειας και αντιμετωπίζει καίρια βιοποριστικά εμπόδια. Η μεγάλη ηλικία βρέθηκε να είναι μια από τις τρεις σπουδαιότερες μεταβλητές για την εξήγηση του φαινομένου της φτώχειας, οι άλλες δυο είναι οι πολύτεκνες οικογένειες και η απασχόληση στην γεωργία.

«Στην Ελλάδα οι ηλικιωμένοι είναι μια ομάδα του πληθυσμού με πολύ υψηλό ποσοστό φτώχειας. Σύμφωνα με την Εθνική μελέτη για τη φτώχεια που συμπληρώθηκε από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (Καράγιωργας et al.:1990) η οποία ήταν βασισμένη στην Έρευνα Οικογενειακού Προϋπολογισμού του 1981-82, οι περιπτώσεις φτώχειας αυξάνονται σημαντικά όταν ο αρχηγός της οικογένειας φτάνει στο 65ο έτος (η ηλικία συνταξιοδότησης για τους περισσότερους Έλληνες) και είναι ακόμα συχνότερες για εκείνους που είναι πάνω από 75 ετών. Από τα νοικοκυριά των οποίων η κεφαλή ήταν από 65-74 ετών, 26% βρέθηκαν να ζουν σε επίπεδο φτώχειας, ενώ τα νοικοκυριά των οποίων ο αρχηγός ήταν 75 ετών και άνω, 42% ήταν σε επίπεδο φτώχειας»⁹². Αναφέρεται τέλος, ότι το ποσοστό φτώχειας στους ηλικιωμένους είναι πιο υψηλό από το μέσο όρο φτώχειας της χώρας.

Συμπερασματικά, μπορεί να διαπιστωθεί ότι στην Ελλάδα η οικονομική κατάσταση της πλειοψηφίας των ηλικιωμένων είναι πολύ άσχημη, εφόσον πολλά άτομα με χαμηλή σύνταξη ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας και για πολλούς από αυτούς οι συγκεκριμένοι πόροι δεν είναι αρκετοί για τη στοιχειώδη κάλυψη των βασικών αναγκών τους.

1.2. Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ

Παίρνοντας ως δεδομένο ότι τα 65 χρόνια αποτελούν την ισχύουσα ηλικιακή προϋπόθεση για τη συνταξιοδότηση, ο μεγαλύτερος αριθμός των ηλικιωμένων συνταξιοδοτείται σε αυτή την ηλικία και συνεπαγόμενα εντάσσεται στον οικονομικά ανενεργό πληθυσμό. Παρά το γεγονός λοιπόν ότι οι περισσότεροι ηλικιωμένοι θεωρείται ότι εκπροσωπούν τους απόμαχους της βιοπάλης, ένα μέρος τους εξακολουθεί να συμμετέχει στην παραγωγική διαδικασία.

«Πολλοί άνθρωποι θέλουν να εξακολουθήσουν να εργάζονται πέρα απ' το όριο της ηλικίας, για ποικίλους λόγους. Για πολλούς η οικονομική ανάγκη είναι έντονη – και η κατάσταση χειροτέρευσε στην Βρετανία με την υποχρεωτική αποχώρηση και τον «κανονισμό εισοδήματος» που κατάσχει μέρος της σύνταξης εκείνων που συνεχίζουν να εργάζονται και κερδίζουν κάτι παραπάνω από ένα πενιχρό μισθό.

⁹² Ιωάννου Χ., Καβουνίδης Ι., Καραντινός Δ., «Οι κοινωνικές υπηρεσίες και η κοινωνική πολιτική καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού», Υπουργείο Εργασίας σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών και με την υποστήριξη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Αθήνα, 1992, σελ.46

Εκείνοι που έχουν ιδιωτικούς πόρους ή μεγάλη σύνταξη έχουν την άνεση ν' αποχωρήσουν πιο εύκολα και αν δεν είναι μέλη μιας μεγάλης επιχείρησης μπορούν να συνεχίσουν μια δουλειά, με μερική απασχόληση, αρκετά χρόνια μετά τη σύνταξη, όπως ν ασκούν ιδιωτικά το επάγγελμα τους, να γράφουν, να παίρνουν μέρος σε συμβούλια ή επιτροπές ή να έχουν θέσεις συμβούλου. Συχνά απασχολούνται μερικώς και σιγά σιγά εγκαταλείπουν καθώς η αντοχή και η διάθεση μειώνονται. Στο άλλο άκρο της ιεραρχίας υπάρχουν ορισμένες απασχολήσεις κατάλληλες για ηλικιωμένους – επόπτης, επιστάτης, συνοδός, οδηγός – αλλά δεν επαρκούν. Σωματικά ικανοί ηλικιωμένοι, με λίγα προσόντα, εξακολουθούν να κάνουν μικροδουλειές, αυτό – απασχολούμενοι και με το δικό τους ρυθμό»⁹³.

Η επίσημες στατιστικές παρουσιάζουν ένα ποσοστό 2%⁹⁴ των ηλικιωμένων συνταξιούχων να εξακολουθεί να εργάζεται. Το ποσοστό όμως αυτό είναι εντελώς εικονικό, καθώς ένας άγνωστος αριθμός συνταξιούχων εργάζεται στην παραοικονομία.

Η απασχόληση των ηλικιωμένων διαφοροποιείται κατά χώρες αλλά και στην ίδια χώρα υπάρχουν διακυμάνσεις ανάλογα με το φύλο, την ηλικία, την οικογενειακή κατάσταση, την περιοχή (αστική – αγροτική), την οικογενειακή κατάσταση, την κοινωνική τάξη, την εκπαίδευση κ.α.

Σε χώρες με έντονη ανάπτυξη, τα ποσοστά εργαζομένων ηλικιωμένων είναι εμφανώς μειωμένα, ενώ στην Ελλάδα συγκεκριμένα, σχεδόν 12%⁹⁵ των ανδρών άνω των 65 ετών εξακολουθούν να εργάζονται. Επίσης, όταν υπάρχουν εξαρτημένα μέλη οικογένειας (παιδιά, συγγενείς) από το εισόδημα των ηλικιωμένων, παρατηρείται μεγαλύτερο ποσοστό απασχόλησης.

Επιπλέον, σε σύγκριση με τις αστικές περιοχές, στις αγροτικές περιοχές οι ηλικιωμένοι απασχολούνται περισσότερο και κυρίως με τη γεωργία και τις κτηνοτροφικές δουλειές. Από την άλλη, στη μερική απασχόληση κατευθύνονται οι γυναίκες της τρίτης ηλικίας και ιδιαίτερα σε οικιακές υπηρεσίες. Επί του παρόντος, οι συνθήκες στην Ελλάδα δεν ενθαρρύνουν την μερική απασχόληση, κυρίως λόγω των διατάξεως σχετικά με τις ασφαλιστικές εισφορές.

Η συνέχιση της εργασίας ή η μερική απασχόληση θα έπρεπε, ιδανικά, να είναι εφικτή για τους ανθρώπους ανάμεσα στα 65 -70 χρόνια. Αλλά δεν θα έπρεπε να είναι υποχρεωμένοι να εργάζονται για λόγους οικονομικούς ` κι αν προτιμούν να μπορούν να σταματήσουν. Τα συστήματα συνταξιοδότησεως καθώς και τα συστήματα παραγωγής πρέπει να είναι πιο ευέλικτα για να επιτρέπουν τέτοιες εναλλακτικές λύσεις για τους συνταξιούχους.

⁹³ Σημειώσεις από την Ελληνική Γεροντολογική Εταιρία, άνευ εκδότου, Αθήνα, άνευ ημερομηνίας έκδοσης, σελ. 110

⁹⁴ Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, «Διαστάσεις Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα» εκδ. Εθνικό Κοινωνικό Κέντρο Ερευνών, Αθήνα, 1996, σελ. 85

⁹⁵ Βαρσάμης Ε., Βελονάκης Ε., Βιολάκη- Παρασκευά Μ., Καραϊτιανός Ι., Κομνηνός Γ., Λοντάς Α., Μούγιας Α., Σουρτζή Π., «Θέματα Γεροντολογίας και Γηριατρικής», εκδ. Σύνεδρον, άνευ ημερομηνίας έκδοσης, σελ 62

1.3. ΆΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Εκτός από τις παροχές της σύνταξης ή με την συμπληρωματική εργασία, υπάρχουν και άλλες οικονομικές υποστηρικτικές πηγές, στις οποίες βασίζονται οι ηλικιωμένοι για τον εμπλουτισμό της οικονομικής τους κατάστασης. Οι πηγές αυτές θα μπορούσαν να συνοψιστούν στα πρόσθετα κρατικά επιδόματα, σε αποταμιευμένα χρήματα ή σε ακίνητη περιουσία, η οποία θα ενισχύει με έσοδα το κομπόδεμα των ηλικιωμένων.

Αρχικά, πρέπει να υπενθυμιστεί ότι τα πρόσθετα επιδόματα έχουν αναφερθεί παραπάνω, οπότε η αναφορά σε αυτά θα είναι περιορισμένη. Εισοδήματα τέτοια είναι το Ε. Κ. Α. Σ. καθώς και το επίδομα πολυτέκνων που καταβάλλεται σε όλες τις γυναίκες πολύτεκνες, το επίδομα ενοικίου αλλά και το εφάπαξ που λαμβάνουν πολλά επαγγέλματα με την έναρξη της συνταξιοδότησης τους.

Το Ε. Κ. Α. Σ. όπως ειπώθηκε είναι κρατική ενίσχυση χρηματικής υφής για όλους τους χαμηλοσυνταξιούχους. Πιο συγκεκριμένα θα πρέπει το συνολικό εισόδημα των ηλικιωμένων ετησίως να μην ξεπερνά τα 6000 €, για να είναι δικαιούχοι του παρόντος επιδόματος. Το επίδομα αυτό, αν και είναι πολύ χαμηλό, για τους συνταξιούχους που στερούνται την οικονομική άνεση και τα βγάζουν δύσκολα πέρα, αποτελεί ένα σημαντικό στήριγμα, το οποίο αναμένεται να ενισχυθεί σταδιακά από το κράτος.

Το επίδομα των πολυτέκνων δίδεται σε όλες τις γυναίκες πολύτεκνες, ανεξαρτήτου ηλικίας. Το εξής επίδομα περιλαμβάνει εκτός από χρηματική ενίσχυση και ενίσχυση σε είδος, όπως φρούτα, μακαρόνια, βούτυρο, και τα οποία δίδονται στους πολυτέκνους μέσω του συλλόγου πολυτέκνων. Οι παραπάνω παροχές δίνονται από την Ε. Ο. Κ. για όλες τις πολύτεκνες οικογένειες.

Η επιδότηση ενοικίου αποτελεί χρηματική ενίσχυση του κράτους προς τα ηλικιωμένα άτομα τα οποία δεν έχουν ιδιόκτητη κατοικία και δεν μπορούν να εξασφαλίζουν το μηνιαίο ενοίκιο της κατοικίας τους. Η συνεισφορά προς τα ηλικιωμένα άτομα είναι της τάξης των 10.000 δραχμών (σχεδόν 30 €) σε μηνιαία βάση. Το ποσό είναι ευτελές για την κάλυψη των αναγκών στέγασης και ειδικότερα στις αστικές περιοχές όπου οι ανάγκες είναι περισσότερες και εντονότερες. Περιληπτικά πρέπει να αναφερθεί ότι σημαντική προϋπόθεση για την καταβολή της επιδότησης είναι η χαμηλή εισοδηματική κατάσταση αλλά και να μένει ο δικαιούχος μόνος του ή μόνο με σύζυγο ηλικίας άνω των 65 ετών και όχι με άλλα άτομα.

Το εφάπαξ είναι ένα χρηματικό ποσό το οποίο δίνεται σε άτομα που ασκούν εξαρτημένη εργασία, είτε αυτοί είναι ιδιωτικοί ή δημόσιοι υπάλληλοι. Αποτελείται από παρακρατήσεις φόρων από το μισθό των εργαζομένων και λαμβάνεται με την έναρξη της συνταξιοδότησης. Ανάλογα με την εργασία που ασκεί και το ταμείο στο οποίο εντάσσεται ο εργαζόμενος, λαμβάνει ένα ποσό εφάπαξ, το οποίο είναι συνήθως μεγάλο για τους δημόσιους υπαλλήλους ενώ στους εργάτες και σε άλλες παρόμοιες κατηγορίες είναι πολύ μικρότερο.

Μια αναλογία της τάξης του 19 %⁹⁶ των ατόμων τρίτης ηλικίας έχει κάποια περιουσία, στην οποία στηρίζεται σε περιόδους οικονομικής στενότητας. Αυτή η περιουσία συνήθως είναι είτε χρηματική ή ακίνητη και από την οποία μπορεί να λαμβάνει κάποιος έσοδα.

Η αποταμίευση αποτελεί σημαντική εκμεταλλεύσιμη πηγή για τους ηλικιωμένους, καθώς όπως αναφέρθηκε, η σύνταξη από μόνη της δεν επαρκεί για την κάλυψη των καθημερινών αναγκών των ηλικιωμένων. Τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, οι ηλικιωμένοι γίνονται οικονομικά ανεξάρτητοι. Αν και το εισόδημα της μεγαλύτερης πλειοψηφίας των εργαζομένων δεν επιτρέπει την αποταμίευση για το γήρας, φαίνεται ότι όλο και περισσότεροι σιγά σιγά αποταμιεύουν χρήματα ήδη από τον καιρό που είναι εργαζόμενοι προκειμένου να εξασφαλίσουν κάποια άνεση στα γηρατιά τους.

Η ακίνητη περιουσία, εφόσον υπάρχει, ελαφρύνει κάπως τα οικονομικά των ηλικιωμένων, αφού με τα ενοίκια που λαμβάνονται κάθε μήνα ενισχύονται τα περιορισμένα συνήθως οικονομικά των ηλικιωμένων.

1.4. ΣΤΕΓΑΣΗ

Η οικονομική κατάσταση των ηλικιωμένων σε πολλές περιπτώσεις επηρεάζει άμεσα και την διαβίωση τους. Ένας σημαντικός τομέας που εξαρτάται από το οικονομικό status των ηλικιωμένων είναι και η κατοικία. Η κατοικία παίζει κυρίαρχο ρόλο για το ηλικιωμένο άτομο διότι αυτή αποτελεί το επιστέγασμα οικονομικών μιας ζωής και στοιχείο επιτυχίας. Σχετίζοντας την κατοικία με την οικονομική κατάσταση διαφαίνεται συσχέτιση όσον αφορά το είδος κατοικίας (ιδιόκτητη- ενοικιαζόμενη) και τις συνθήκες κατοικίας που ζουν τα ηλικιωμένα άτομα. Πολύ συχνές είναι οι περιπτώσεις που ηλικιωμένα άτομα αναγκάζονται να συμβιώσουν με τα παιδιά τους ή άλλους συγγενείς, εκδοχή που θα αναλυθεί σε άλλο σημείο.

Η πλειοψηφία των ηλικιωμένων κατέχει ιδιόκτητη κατοικία η οποία βρίσκεται σε πολυκατοικία, έχουν στη διάθεση τους ασανσέρ και είναι ικανοποιημένοι από την κατάσταση της κατοικίας τους. Η ικανοποίηση από την κατοικία προέρχεται είτε γιατί αυτή παρέχει ανέσεις, είτε για διάφορους άλλους λόγους. Όσοι δεν επιλέγουν οικία που να διαθέτει ασανσέρ, επιλέγουν διαμερίσματα σε κοντινούς πρώτους ορόφους ή στο ισόγειο, ξεπερνώντας έτσι τις δυσκολίες που προέρχονται από την έλλειψη ασανσέρ.

⁹⁶ Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, «Διαστάσεις Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα» εκδ. Εθνικό Κοινωνικό Κέντρο Ερευνών, Αθήνα, 1996, σελ. 94

Σημαντική όμως είναι η αναλογία μη ικανοποιημένων με την κατοικία τους, η οποία εμφανίζει σημαντικές ελλείψεις που δεν είναι δυνατό να καλυφθούν από τη χαμηλή σύνταξη. Τα άτομα που διαμένουν σε τέτοιες κατοικίες απέχουν από ένα συνηθισμένο επίπεδο ζωής ή αντιμετωπίζουν πρόβλημα κοινωνικού αποκλεισμού. Η πολλή υγρασία, η έλλειψη θέρμανσης, ηλεκτρικού και αποχέτευσης είναι χαρακτηριστικά ατόμων που διαβιούν κάτω από άθλιες συνθήκες.

Σχετικά με τις τεχνικές και λειτουργικές ατέλειες των κατοικιών, εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι οι ηλικιωμένοι δεν έχουν προβλήματα από την έλλειψη χώρου καθιστικού, αφού έχουν μειωθεί και οι κοινωνικές συναναστροφές τους, ή από την κατάσταση των υδραυλικών του σπιτιού τους, καθώς φροντίζουν να τα διατηρούν σε καλή κατάσταση, γιατί γνωρίζουν τη σημασία τους. Από την άλλη, παρατηρείται η ύπαρξη πολλών εξωτερικών φθορών, ιδίως στα βαψίματα και στους σοβάδες, γεγονός που ενισχύει το συμπέρασμα ότι ένα μέρος των ηλικιωμένων έπαψε πλέον να ενδιαφέρεται για την ολόπλευρη ενσωμάτωση του στην κοινωνία.

Συγκρίνοντας τις αγροτικές με τις αστικές περιοχές διαπιστώνονται σημαντικές διαφορές συνυφασμένες με την διαφορετικότητα των δυο αυτών περιοχών. «Στις αγροτικές περιοχές οι κατοικίες συνήθως είναι μεγαλύτερες απ' ό,τι στις αστικές περιοχές και συχνά έχουν περισσότερο υπαίθριο χώρο (αυλή – περιβόλι). Αυτό σημαίνει ότι ενώ από τη μια πλευρά οι ηλικιωμένοι διευκολύνονται να συγκατοικούν με τα παιδιά τους, από την άλλη, όσοι ηλικιωμένοι παραμένουν μόνοι τους στα χωριά, συχνά βρίσκονται με σπίτι πιο μεγάλο απ' ό,τι έχουν ανάγκη και που είναι δύσκολο να φροντίσουν. Οι ηλικιωμένοι που μένουν σε αγροτικές περιοχές μόνοι ή με τα παιδιά τους, πολύ συχνά κατοικούν σε σπίτια χωρίς σύγχρονες ανέσεις σχετικά με θέματα υγείας, πράγμα σημαντικό για άτομα με προβλήματα κινητικά, ούρησης, αφόδευσης. Επίσης, οι ακατάλληλες συνθήκες θέρμανσης μπορούν να έχουν επικίνδυνες συνέπειες (φωτιές, κ. λ. π.).

Στις αστικές περιοχές, οι ηλικιωμένοι αντιμετωπίζουν προβλήματα, διαφορετικά βέβαια αλλά εξίσου, αν όχι περισσότερο καυτά. Οι αστικές κατοικίες, που συνήθως είναι διαμερίσματα σε πολυκατοικίες, είναι μικρότερες, και γενικά δεν διαθέτουν υπαίθριους χώρους, εκτός ίσως από ένα μικρό μπαλκόνι που βλέπει σε ένα πολυσύχναστο δρόμο ή σε ένα στενό ακάλυπτο»⁹⁷.

Χαρακτηριστικά παρατίθενται δυο διαφορετικοί τύποι αστικού νοικοκυριού και αναλύονται τα διαφορετικά χαρακτηριστικά της κατοικίας στην οποία διαβιούν. Αρχικά, ένα ζευγάρι συνταξιούχων σε μέσο όρο απολαμβάνει συνθήκες στέγασης μεσαίου επιπέδου. Αυτές συνοψίζονται σε κατοικίες με τρία δωμάτια, σε χαμηλόροφα κτήρια παλιάς κατασκευής, μονοκατοικίες αλλά και ισόγειες κατοικίες, οι οποίες θερμαίνονται συχνότερα με μη σύγχρονους τρόπους θέρμανσης. Η ιδιοκατοίκηση είναι πολύ διαδεδομένη, σε αντίθεση με την ενοικίαση, η οποία αποτελεί αναγκαστική διέξοδο για τους ηλικιωμένους. Οι χώροι της κατοικίας θεωρούνται επαρκείς όσον αφορά την κάλυψη των αναγκών του νοικοκυριού και υπάρχει σαφώς υψηλός βαθμός ικανοποίησης από την κατοικία.

⁹⁷ Εθνική Έκθεση, Ελληνική Εθνική Επιτροπή για την Παγκόσμια Συνέλευση Γήρατος, «Οι ηλικιωμένοι στην Ελλάδα», Αθήνα, 1982, σελ.17

Ο δεύτερος τύπος νοικοκυριού που θα αναλυθεί ενδεικτικά αφορά τις ηλικιωμένες μοναχικές ή χήρες γυναίκες, άνω των 65 ετών. Το επίπεδο στέγασης τους είναι χαμηλό έως πολύ χαμηλό. Οι γυναίκες αυτές ζουν σε παλαιάς κατασκευής σπίτια, με μικρό μέγεθος (1-2 δωμάτια). Πρόκειται συχνά για μικρά, αυτόνομα κτίσματα, οπότε η κατοικία είναι βέβαια ισόγεια. Αλλά ακόμη και στη περίπτωση διαμερίσματος σε πολυκατοικία, η κατοικία είναι συνήθως πάλι ισόγεια, γεγονός που συνεπάγεται μια σειρά από μειονεκτήματα όσον αφορά την ποιότητα (φωτισμός, αερισμός, θέα, θόρυβος). Ακόμη, οι μη σύγχρονοι τρόποι θέρμανσης είναι ευρέως διαδεδομένοι. Τα περισσότερα σπίτια αυτής της κατηγορίας είναι ιδιόκτητα, ενώ αρκετές γυναίκες ζουν σε δωρεάν παραχωρημένη κατοικία. Παρά το αντικειμενικά πολύ χαμηλό επίπεδο στέγασης, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο υψηλός έως πολύ υψηλός βαθμός ικανοποίησης των γυναικών αυτών από την κατοικία τους. Το στοιχείο αυτό θα πρέπει να ερμηνευθεί στο πλαίσιο των πολύ χαμηλών προσδοκιών και βλέψεων των ατόμων αυτής της κοινωνικής ομάδας, οι οποίες συναρτώνται άμεσα με τα πολύ χαμηλά εισοδήματα και την προχωρημένη ηλικία τους.

Θεωρώντας συνολικά τις συνθήκες κατοικίας των ηλικιωμένων, μπορεί να βγει το συμπέρασμα ότι οι περισσότεροι ηλικιωμένοι είτε σε αστικές περιοχές ή σε αγροτικές αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα σχετικά με τη στέγαση τους. Πρέπει να τονιστεί ότι στεγαστική πολιτική φιλική προς τις ανάγκες των ηλικιωμένων, με προγράμματα που θα μπορούσαν να αναφέρονται στην παροχή κατοικιών ειδικά προσαρμοσμένων για τους ηλικιωμένους ή με προγράμματα για ευκολότερη μετακίνηση (ειδικά ασανσέρ, μπάρες) στις πολυκατοικίες και γενικότερα στα ιδιωτικά κτήρια δεν υπάρχει στην Ελλάδα, οπότε οποιαδήποτε κίνηση προς αυτή την κατεύθυνση επαφίεται στην ιδιωτική θέληση και πρωτοβουλία.

1.5. ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΘΕΩΡΗΜΕΝΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΚΟΠΙΑ

Η οικονομική κατάσταση των ηλικιωμένων επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό και την κάλυψη των καθημερινών αναγκών τους. Οι ανάγκες αυτές αφορούν τομείς της καθημερινής ζωής όπως η διατροφή, η ένδυση / υπόδηση, οι τρέχοντες λογαριασμοί και η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

Η διατροφή, και ιδιαίτερα η καλή διατροφή, είναι εξαιρετικής σημασίας παράγοντας για τους ηλικιωμένους και ιδιαίτερα για εξασθενημένα και εξαρτημένα άτομα. Οι ηλικιωμένοι πρέπει να προσλαμβάνουν καθημερινά ουσιώδη θρεπτικά συστατικά για να διατηρήσουν τη φυσική, την ψυχική και τη λειτουργική τους κατάσταση σε ικανοποιητικά επίπεδα. Παρ' όλα αυτά, η αγορά των απαραίτητων για τη διατροφή γίνεται με μεγάλη φειδώ από τους ηλικιωμένους, κυρίως λόγω των περιορισμένων οικονομικών τους, γεγονός που δεν επιτρέπει τη συχνή αγορά κρεάτων και ψαριών αλλά και την κατανάλωση ακριβών φαγητών. Πρέπει να ληφθεί υπόψιν και το γεγονός ότι οι περισσότεροι ηλικιωμένοι προσέχουν τη διατροφή τους, εξαιτίας του αντίκτυπου που αυτή έχει στην υγεία τους, οπότε στην προσπάθειά τους να ακολουθήσουν μια ισορροπημένη διατροφή βρίσκουν εμπόδιο την περιορισμένη οικονομική τους άνεση.

Η ένδυση αλλά και η υπόδηση είναι συνήθως θέματα δευτερευούσης σημασίας για τους ηλικιωμένους. Η αγορά νέων ρούχων και παπουτσιών είναι περιορισμένη σε γενικές γραμμές. Συνήθως αγοράζονται μόνο τα απαραίτητα ρούχα και παπούτσια για την κάλυψη των καιρικών αναγκών κάθε εποχής, ενώ η ποιότητα και η επωνυμία του προϊόντος δεν είναι κριτήριο για την αγορά του στον ίδιο βαθμό όσο η τιμή του.

Πολύ σημαντική είναι για την αξιοπρεπή διαβίωση των ηλικιωμένων η δυνατότητα εξόφλησης των μηνιαίων λογαριασμών τους. Συνήθως υπάρχει κάποιος προγραμματισμός σχετικά με την έγκαιρη εξόφληση των λογαριασμών από τον/ την υπεύθυνο/ η του νοικοκυριού, καθώς και ένα γενικότερο πλάνο σχετικά με την οικονομική διαθεσιμότητα και την κατανομή των μηνιαίων εσόδων και εξόδων του σπιτιού. Το συγκεκριμένο πλάνο είναι αρκετά περιοριστικό και αυστηρό, ανάλογα με τα οικονομικά του καθενός, αλλά και θέτει τους λογαριασμούς σαν πρώτη υποχρέωση να καλυφθούν κάθε μήνα. Μολαταύτα συχνές είναι οι αναφορές στα Μ. Μ. Ε. περιπτώσεων ηλικιωμένων οι οποίοι αδυνατούσαν να πληρώσουν τους λογαριασμούς τους, λόγω της έλλειψης χρημάτων και οι οποίοι υφίσταντο σοβαρές κυρώσεις γι αυτό το λόγο, από έξωση μέχρι κατάσχεση της περιουσίας τους.

Οι ηλικιωμένοι αποτελούν ειδική ομάδα η οποία κάνει ευρεία χρήση φαρμάκων. Ειδικότερα, η ομάδα ηλικίας άνω των 60 κάνει μεγαλύτερη χρήση φαρμάκων. Οι περισσότεροι ηλικιωμένοι λαμβάνουν φάρμακα μέσω της ιατροφαρμακευτικής ασφάλισης. Πολλά φάρμακα όμως δεν χορηγούνται από τα ταμεία αφού είναι πολύ ακριβά ή χρησιμοποιούνται για την ίαση σοβαρών ασθενειών και γι αυτό το λόγο δεν υπάρχει συγκεκριμένη μείωση στην τιμή τους. Αυτό υποχρεώνει πολλούς ηλικιωμένους να ξοδεύουν ένα σημαντικό ποσό χρημάτων κάθε μήνα για την αγορά αυτών των φαρμάκων ή αν δεν δύνανται, να σταματούν την αγωγή τους, λόγω της αδυναμίας αγοράς των φαρμάκων αυτών.

Σε σχέση με την ιατρική κάλυψη, οι περισσότεροι ηλικιωμένοι απευθύνονται σε γιατρούς των ταμείων στα οποία ανήκουν, είτε αυτοί είναι εξωτερικοί, ή εργάζονται στα ιατρικά παραρτήματα των ταμείων, όπως το Ι. Κ. Α. ή στα νοσοκομεία. Λαμβάνοντας υπόψιν τις ειδικές ανάγκες αυτής της ηλικίας και γνωρίζοντας το ελλιπές σύστημα παροχής περίθαλψης και ιατρικών υπηρεσιών στην Ελλάδα, παρατηρείται περιορισμένη δυνατότητα κάλυψης των ιατρικών αναγκών αυτής της ηλικίας στο δημόσιο τομέα, αναγκάζοντας έτσι τους ηλικιωμένους να στραφούν σε ιδιωτικούς γιατρούς, παρόλο που δεν έχουν την οικονομική άνεση για κάτι τέτοιο. Πολλοί ηλικιωμένοι χρειάστηκαν τις υπηρεσίες γιατρού, αλλά λόγω αδυναμίας να τον πληρώσουν οι ίδιοι, ζητήθηκε η συνδρομή φίλων ή συγγενών των ηλικιωμένων. Ακόμη, πολλές ιατρικές εξετάσεις αίματος αλλά και εξετάσεις μέσω χρήσης εξειδικευμένων οργάνων δεν εκτελούνται ή δεν χορηγούνται από τα ταμεία, οπότε ο ηλικιωμένος πιεζόμενος από την κατάσταση αυτή, στρέφεται σε ιδιωτικούς γιατρούς και ιατρικά εργαστήρια. Όλα τα παραπάνω ίσως να ακούγονται κάπως μακρινά για ένα μεσήλικα, αποτελούν όμως θέματα καθημερινού προβληματισμού για τους ηλικιωμένους.

Μελετώντας όλους τους παραπάνω τομείς των καθημερινών αναγκών των ηλικιωμένων, διαφαίνεται η δυσχερής κατάσταση την οποία βιώνουν τα άτομα τρίτης ηλικίας. Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει σε αυτούς, οι οποίοι, όντας συνταξιούχοι, στηρίζονται στη λιγοστή σύνταξη τους και δεν διαθέτουν την οικονομική άνεση να καλύψουν επαρκώς για τους ίδιους τις ανάγκες που έχουν. Φανερό και εδώ είναι η αδυναμία του κράτους να προσφέρει στην συγκεκριμένη ηλικιακή κατηγορία, που τόσα έχει προσφέρει όταν εργαζόταν, ένα αξιοπρεπές εισόδημα, μέσω της σύνταξης και επαρκή ιατροφαρμακευτική κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών της.

1.6. ΑΤΟΜΑ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

«Η οικογένεια εξακολουθεί να παίζει σημαντικό ρόλο στην Ελλάδα για τη φροντίδα των ηλικιωμένων. Η στήριξη των ηλικιωμένων από τα παιδιά και τους συγγενείς τους είναι ένα φαινόμενο συνυφασμένο με την ύπαρξη καταλοίπων της εκτεταμένης οικογένειας, η οποία διατηρούσε ξεχωριστή θέση για τους ηλικιωμένους στους κόλπους της. Ο υποστηρικτικός ρόλος του οικογενειακού δικτύου προς τους ηλικιωμένους μπορεί να μελετηθεί όχι μόνο από την πλευρά της προσφοράς οικονομικής στήριξης αλλά και από την βοήθεια στο σπίτι ή την παροχή άλλων υπηρεσιών βοηθητικών προς τους ηλικιωμένους.»⁹⁸ Από την άλλη, ο ηλικιωμένος είτε παραμένει μακριά από την οικογένεια του, είτε συγκατοικεί στο ίδιο σπίτι, δεν αποτελεί απαραίτητα βάρος για την οικογένεια αλλά με τον τρόπο του βοηθά είτε χρηματικά ή παρέχοντας υπηρεσίες στο σπίτι ή στα άτομα με τα οποία συγκατοικεί. Αυτή η ιδιόμορφη σχέση αλληλοβοήθειας κρίνεται σημαντικό να αναλυθεί, για να φανεί σε όλη της την έκταση η σημαντικότητα ύπαρξης οικογένειας και ο καίριος ρόλος της όσον αφορά την υποστήριξη των ηλικιωμένων.

«Η οικογένεια αποτελεί έναν από τους βασικούς φορείς πρόνοιας των ηλικιωμένων : παρέχει φροντίδα και οικονομική βοήθεια σε ηλικιωμένους γονείς και συγγενείς που το έχουν ανάγκη. Οι ηλικιωμένοι χωρίς επαρκείς οικονομικούς πόρους καταφεύγουν στην εξάρτηση από την οικογένεια για οικονομική υποστήριξη. Οι περισσότεροι ηλικιωμένοι δεν χρειάζονται βοήθεια για την καθημερινή τους επιβίωση και είναι ικανοί να ρυθμίσουν τις υποθέσεις τους. Επομένως, για τον υγιή, τον αυτοεξυπηρετούμενο ηλικιωμένο δεν τίθεται θέμα σημαντικής βοήθειας ή συστηματικής παρακολούθησης. Για άτομα όμως με κινητικές δυσκολίες ή άτομα μερικώς αυτοεξυπηρετούμενα, οι ανάγκες που έχουν για βοήθεια σε καθημερινή βάση είναι αυξημένες. Αυτές συνίστανται σε βοήθεια συντήρησης του νοικοκυριού με την εξασφάλιση της διατροφής και της σχετικής καθαριότητας. Οι νέοι προσφέρουν βοήθεια κάνοντας ψώνια, μαγείρεμα, καθάρισμα και φροντίζοντας τους ηλικιωμένους γονείς τους, και ειδικότερα οι κόρες και οι νύφες παρά ο γιοι. Πολύ συχνή είναι και η ανάγκη για βοήθεια στην εκτέλεση εξωτερικών εργασιών και οι οποίες σχετίζονται με τις υποχρεώσεις συναλλαγής που έχουν οι ηλικιωμένοι με τις δημόσιες και άλλες υπηρεσίες (πληρωμές κλπ.)»⁹⁹

«Οι ομάδες ατόμων με χαμηλό εισόδημα παίρνουν μεγαλύτερη ενίσχυση από τα παιδιά τους ως προς τις ομάδες μέσου εισοδήματος και μια μεγαλύτερη αναλογία από αυτούς εξέφρασαν επίσης την επιθυμία να βοηθούνται ακόμα περισσότερο, ενώ οι ομάδες με μέσο εισόδημα εξέφρασαν ικανοποίηση με την βοήθεια που τους δίνανε»¹⁰⁰. «Οι ηλικιωμένες γυναίκες μπορούν να κατέχουν μια προνομιακή θέση όσον αφορά τα παιδιά τους και λαμβάνουν περισσότερη υποστήριξη από τους άνδρες ηλικιωμένους.

⁹⁸ Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, «Διαστάσεις Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα» εκδ. Εθνικό Κοινωνικό Κέντρο Ερευνών, Αθήνα, 1996, σελ. 94

⁹⁹ Χτούρης Σ., « Παρατηρητήριο Κοινωνικού Αποκλεισμού».

¹⁰⁰ Εθνική Έκθεση, Ελληνική Εθνική Επιτροπή για την Παγκόσμια Συνέλευση Γήρατος, «Οι ηλικιωμένοι στην Ελλάδα», Αθήνα, 1982, σελ 30

Πρέπει να σημειωθεί ότι τέτοιες διαφορές στην πρόσβαση στα οικογενειακά δίκτυα μπορούν να επηρεάσουν όχι μόνο τα επίπεδα παροχής υποστήριξης και φροντίδας, αλλά επίσης επηρεάζουν την οικονομική κατάσταση γενικότερα. Έχει παρατηρηθεί ότι οι ηλικιωμένοι άνδρες θεωρούν το εισόδημα τους λιγότερο αρκετό από τις γυναίκες στην ίδια εισοδηματική κατηγορία, και ότι η διαφορά αυτή μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι οι γυναίκες έχουν περισσότερη κάλυψη των αναγκών τους από τα παιδιά τους»¹⁰¹.

Αναλύοντας την ιδιαιτερότητα που μπορεί να κρύβει η διαμονή των ηλικιωμένων σε αγροτική ή αντίστοιχα σε αστική περιοχή, τονίζεται η διαφορετικότητα της υποστήριξης που λαμβάνουν οι ηλικιωμένοι γονείς από τα παιδιά τους.

1.6.1. ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Έχει ήδη αναφερθεί ότι η αλλαγή της μορφής οικογένειας από εκτεταμένη σε πυρηνική έχει προκαλέσει πολλές αλλαγές στον τρόπο φροντίδας των ηλικιωμένων, και ιδιαίτερα στους δεσμούς μέσα στην οικογένεια, οι οποίοι συγκριτικά με το παρελθόν έχουν χαλαρώσει. Ακόμη, τα υψηλά επίπεδα μετανάστευσης των νέων από την ύπαιθρο οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι ηλικιωμένοι των αγροτικών περιοχών έχουν μικρότερη πρόσβαση σε ορισμένους τύπους άτυπης και οικογενειακής υποστήριξης.

Παρ' όλα αυτά, υπάρχει ένα είδος αλληλοβοήθειας μεταξύ των δύο μερών (γονιών και παιδιών ή συγγενών). «Η μια μορφή αυτής της βοήθειας είναι ο ρόλος που παίζουν οι παππούδες - γιαγιάδες των αγροτικών περιοχών στην ανατροφή των εγγονιών, που κατά κανόνα είναι παιδιά μεταναστών, οι οποίοι για ποικίλους λόγους τα άφησαν στην επίβλεψη και την προστασία των γονιών τους. Η άλλη μορφή είναι η προσφορά των παιδιών προς τους γέροντες γονείς που αποτελούν τον συνδετικό κρίκο ανάμεσα στον τόπο γεννήσεως και στον νέο τόπο εγκαταστάσεως. Η συχνότητα των επισκέψεων των παιδιών στους γονείς τους εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, μεταξύ των οποίων κυριότερος είναι η απόσταση. Η βοήθεια των παιδιών προς τους γέροντες γονείς είναι κυρίως οικονομική. Οι συντάξεις του Ο. Γ. Α. παρ όλες τις τελευταίες αυξήσεις εξακολουθούν να είναι χαμηλές, συγκριτικά με άλλα ασφαλιστικά ταμεία. Μια άλλη σημαντική βοήθεια των παιδιών προς τους γονείς τους είναι εκείνη που έχει σχέση με θέματα υγείας. Η φροντίδα είναι ιδιαίτερη όταν πρόκειται κυρίως για νοσοκομειακή περίθαλψη. Τότε είναι αναγκαία η μεταφορά του γέροντα σε αστική περιοχή όπου και βρίσκει μια σχετική ιατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή περίθαλψη»¹⁰².

¹⁰¹Καραντινός Δ., Κονιόρδος Μ., Τινιός Π., «Παρατηρητήριο Πολιτικών Καταπολέμησης του Κοινωνικού Αποκλεισμού», Αθήνα, 1992, σελ. 37

¹⁰²Εθνική Έκθεση, Ελληνική Εθνική Επιτροπή για την Παγκόσμια Συνέλευση Γήρατος, «Οι ηλικιωμένοι στην Ελλάδα», Αθήνα, 1982, σελ. 18

1.6.2. ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Οι ανάγκες και ο τρόπος βοήθειας προς τους ηλικιωμένους είναι διαφορετικός στις αγροτικές απ' ότι στις αστικές περιοχές. Η διαφορά αυτή οφείλεται και στον τρόπο ζωής που διαφέρει από περιοχή σε περιοχή.

«Στις αστικές περιοχές ο τύπος οικογένειας που επικρατεί είναι της πυρηνικής, εκείνης δηλαδή που αποτελείται από το ζευγάρι και τα παιδιά τους. Σ αυτό τον τύπο οικογένειας η σχέση μεταξύ γονέων και παιδιών είναι διαφορετική. Η οικονομική κατάσταση των γερόντων στις αστικές περιοχές είναι ίσως καλύτερη απ' ότι στις αγροτικές. Οι συντάξεις αποτελούν την κύρια πηγή εισοδήματος.

Στις αστικές περιοχές παρ' όλο που αυξάνει ο αριθμός των νεαρών οικογενειών που ζουν χωριστά από τους γονείς τους, οι συγγενικές σχέσεις εξακολουθούν να υπάρχουν και να διατηρούνται. Οι γέροντες προτιμούν να έχουν το δικό τους σπιτικό, αλλά θέλουν να μένουν αρκετά κοντά στα παιδιά τους και σ' άλλους συγγενείς, ώστε να μπορούν να τους επισκέπτονται και να επικοινωνούν κάθε φορά που τους χρειάζονται. Κατά συνέπεια δεν αισθάνονται έντονη μοναξιά και εγκατάλειψη»¹⁰³.

«Μια άλλη εξίσου ενδιαφέρουσα σχέση είναι εκείνη του παππού και της γιαγιάς με τα εγγόνια. Για πολλούς ο ρόλος του παππού και της γιαγιάς είναι πιο ευχάριστος απ' ότι ο ρόλος του γονιού. Θεωρείται σαν ευκαιρία να χαίρονται τις σχέσεις με τα παιδιά χωρίς να έχουν την ευθύνη γι' αυτά. Ειδικά για τον αστικό χώρο πρέπει να υπογραμμιστεί ο ρόλος της γιαγιάς. Η εξωοικιακή απασχόληση της γυναίκας σε συνδυασμό με την οικονομική επιβάρυνση του παιδικού σταθμού, δημιούργησαν ένα νέο ρόλο για τη γιαγιά, εκείνο της baby sitter.»¹⁰⁴

1.6.3. ΟΤΑΝ ΕΝΗΛΙΚΕΣ ΣΥΓΚΑΤΟΙΚΟΥΝ ΜΕ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ

Παρ' όλες τις αλλαγές που έχουν γίνει στη μορφή της οικογένειας, πολύ συχνές είναι οι περιπτώσεις ηλικιωμένων που συγκατοικούν με συγγενείς ή τα παιδιά τους. Στην Ελλάδα υπάρχουν τα μεγαλύτερα ποσοστά συγκατοίκησης ηλικιωμένων με τα παιδιά τους σε σύγκριση με άλλες χώρες. Το φαινόμενο της συγκατοίκησης των ηλικιωμένων γονέων με τα έγγαμα παιδιά τους εμφανίζεται περισσότερο στις αγροτικές και λιγότερο στις ημιαστικές και αστικές περιοχές. Σε μερικές περιπτώσεις τα έγγαμα παιδιά φέρνουν στο σπίτι των γονέων, τους άνδρες ή τις γυναίκες τους ή / και φιλοξενούν στο σπίτι τους το χήρο πατέρα τους ή τη χήρα μητέρα τους. Σε άλλες περιπτώσεις ηλικιωμένοι γονείς ζουν μαζί με τα άγαμα ή διαζευγμένα παιδιά τους.

¹⁰³ Εθνική Έκθεση, Ελληνική Εθνική Επιτροπή για την Παγκόσμια Συνέλευση Γήρατος, «Οι ηλικιωμένοι στην Ελλάδα», Αθήνα, 1982, σελ. 18

¹⁰⁴ Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, «Διαστάσεις Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα» εκδ. Εθνικό Κοινωνικό Κέντρο Ερευνών, Αθήνα, 1996, σελ. 94

Πολλά ηλικιωμένα άτομα συγκατοικούν με τα παιδιά τους κυρίως για οικογενειακούς λόγους. Η παραμονή του ηλικιωμένου στην οικογένεια των παιδιών του εξαρτάται πολλές φορές από το ποσό της σύνταξης. Στις αστικές περιοχές αν η σύνταξη είναι μικρή και δεν επαρκεί για τη διαβίωση του ηλικιωμένου, τότε ο γονιός παραμένει στην οικογένεια, αν η σύνταξη είναι μεγάλη, είτε διατηρεί δικό του νοικοκυριό είτε παραμένει στην οικογένεια των παιδιών συμβάλλοντας ουσιαστικά στον οικογενειακό προϋπολογισμό.

Στις αγροτικές περιοχές σύμφωνα με την Ελληνική παράδοση και τα έθιμα ο γιος που θα κληρονομήσει τη γη συγκατοικεί με τους γονείς. Σ αυτές τις περιοχές οι ηλικιωμένοι, στενά δεμένοι με τη γη τους και τον τόπο γέννησης τους, δεν επιθυμούν να φύγουν.

«Τα χαμηλότερα ποσοστά συγκατοίκησης στις αστικές και ημιαστικές περιοχές αποδίδονται στη στενότητα του χώρου – τα μικρά διαμερίσματα δεν επιτρέπουν τη συνύπαρξη πολλών ατόμων – και στην έλλειψη χρόνου των εργαζόμενων γυναικών που όταν δεν διαθέτουν οικιακή βοηθό δυσκολεύονται να περιποιούνται εκτός από τα μέλη της οικογένειας τους ηλικιωμένους γονείς που λόγω προχωρημένης ηλικίας ή παθήσεων έχουν ανάγκη ιδιαίτερης φροντίδας. Οφείλονται ακόμα στην άρνηση των ηλικιωμένων να εγκαταλείψουν το χωριό τους και τον παραδοσιακό τρόπο ζωής και να έλθουν στα αστικά κέντρα για να συγκατοικήσουν με τα παιδιά τους σε διαμερίσματα πολυκατοικιών»¹⁰⁵.

«Σε γενικές γραμμές οι άνδρες ιδιαίτερα επιθυμούν να μείνουν με τα παιδιά τους. Παρ' όλα αυτά οι περισσότερες γυναίκες συγκατοικούν με τα παιδιά τους, γεγονός το οποίο μπορεί να οφείλεται στους δυνατότερους συναισθηματικούς δεσμούς που έχουν οι γυναίκες με τους συγγενείς τους, το οποίο κάνει τους συγγενείς πιο πρόθυμους να πάρουν μαζί τους ηλικιωμένες γυναίκες από άνδρες.»¹⁰⁶ Πρέπει επίσης να σημειωθεί πάντως ότι οι ηλικιωμένες γυναίκες που συγκατοικούν, προσφέρουν πολύ περισσότερη βοήθεια στο νοικοκυριό, όπως ετοιμασία του φαγητού και πλύσιμο των πιάτων από τους συγκατοικούντες ηλικιωμένους άνδρες. Οι οικιακοί ρόλοι των γυναικών μπορεί να παίρνουν ορισμένες μορφές ανταλλαγής βοήθειας, κάνοντας έτσι τους συγγενείς περισσότερο προδιατεθειμένους να συγκατοικήσουν με ηλικιωμένες γυναίκες παρά με άνδρες.

Ενώ είναι μια θετική πλευρά της κατάστασης των ηλικιωμένων ατόμων στην Ελλάδα, το ότι τόσο συχνά υπάρχουν μέλη των στενών, οικογενειακών δικτύων στα οποία μπορούν να βασιστούν σε καιρό ανάγκης, οι αρνητικές πλευρές αυτής της μορφής υποστήριξης δεν πρέπει να παραλείπονται ή να υποβαθμίζονται. Πρώτον, το γεγονός ότι η προσφυγή σε οικογενειακά δίκτυα είναι συχνά, αν όχι συνήθως, θέμα αναγκαιότητας για τους ηλικιωμένους και όχι θέμα εκλογής, σημαίνει ότι οι ηλικιωμένοι συχνά αναγκάζονται να

¹⁰⁵ Βαρσάμης Ε., Βελονάκης Ε., Βιολάκη- Παρασκευά Μ., Καραϊτιανός Ι., Κομνηνός Γ., Λοντάς Α., Μούγιας Α., Σουρτζή Π., «Θέματα Γεροντολογίας και Γηριατρικής», εκδ. Σύνεδρον, άνευ ημερομηνίας έκδοσης, σελ 17

¹⁰⁶ Βαρσάμης Ε., Βελονάκης Ε., Βιολάκη- Παρασκευά Μ., Καραϊτιανός Ι., Κομνηνός Γ., Λοντάς Α., Μούγιας Α., Σουρτζή Π., «Θέματα Γεροντολογίας και Γηριατρικής», εκδ. Σύνεδρον, άνευ ημερομηνίας έκδοσης, σελ 17

συμβιβαστούν με την αξιοπρέπεια τους και να εξαρτηθούν από τους συγγενείς τους. Το αποτέλεσμα είναι συχνά η ένταση στις σχέσεις με τους συγγενείς και γι αυτό, ενώ η απαραίτητη οικονομική ή φυσική βοήθεια μπορεί να παρέχεται πρόθυμα, γίνεται σε βάρος των ικανοποιητικών συναισθηματικών σχέσεων, τις οποίες οι ηλικιωμένοι έχουν μεγάλη ανάγκη. Δεύτερον, τα βάρη που αναλαμβάνουν τα μέλη του άτυπου δικτύου, είτε αυτά είναι συγγενείς, φίλοι ή γείτονες, είναι πολλά και σοβαρά. Ανάμεσα στα βάρη αυτά είναι η πίεση στους οικονομικούς πόρους και ο χρόνος και η προσπάθεια που πρέπει να αφιερώνεται στη φροντίδα των ηλικιωμένων. Υπάρχουν ιδιαίτερα σοβαρές συνέπειες για τις γυναίκες, καθώς είναι κυρίως αυτές που αναλαμβάνουν το βάρος αυτό, είτε είναι κόρες, νύφες ή σύζυγοι εκείνων που χρειάζονται βοήθεια. Οι γυναίκες είναι συχνά αναγκασμένες να περιορίζουν τις εργασιακές τους ασχολίες για να φροντίσουν τους ηλικιωμένους.

1.6.4. ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

«Οι ηλικιωμένοι με μεσαία και μεγάλα εισοδήματα και με περιουσιακά στοιχεία στην Ελλάδα είναι συνηθισμένο να ενισχύουν οικονομικά τα παιδιά τους, είτε όταν ζουν μαζί τους είτε όταν έχουν απομακρυνθεί από το σπίτι και έχουν δημιουργήσει δικό τους νοικοκυριό, κάτι που συμβαίνει πολύ λιγότερο στις χώρες της Βόρειας και Δυτικής Ευρώπης. Ωστόσο και στις χώρες της Ευρώπης που μαστίζονται από την ανεργία παρατηρείται υποστήριξη των νέων ανέργων από τους παππούδες και τις γιαγιάδες τους πχ. στη Γαλλία τα τελευταία χρόνια οι συνταξιούχοι βοηθούν τα άνεργα παιδιά τους ή εκείνα που αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα¹⁰⁷».

Στην Ελλάδα, η μεταβίβαση της ακίνητης περιουσίας από τους γονείς στα παιδιά είναι η βασική παροχή οικονομικής βοήθειας. Δεν περιορίζεται στη μεταθανάτια μεταβίβαση με τη μορφή της κληρονομιάς, αλλά γίνεται συχνά τον καιρό του γάμου του παιδιού ή σε κάποια μεταγενέστερη στιγμή, πολύ πριν το θάνατο. Συνήθως μεταβιβάζουν τις δικές τους κατοικίες και άλλοτε αγοράζουν – με το εφάπαξ – ή νοικιάζουν ένα μικρό διαμέρισμα κοντά στο διαμέρισμα των παιδιών τους.

Πρέπει να σημειωθεί ότι όταν υπάρχουν περισσότερα παιδιά, η «μοιρασιά» της ακίνητης περιουσίας μπορεί να προκαλέσει εντάσεις και συγκρούσεις ανάμεσα στα αδέρφια και ανάμεσα στα αδέρφια και ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά, που μπορεί να έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στη φροντίδα την οποία παρέχουν τα παιδιά στους ηλικιωμένους γονείς.

¹⁰⁷ Βαρσάμης Ε., Βελονάκης Ε., Βιολάκη- Παρασκευά Μ., Καραϊτιανός Ι., Κομνηνός Γ., Λοντάς Α., Μούγιας Α., Σουρτζή Π., «Θέματα Γεροντολογίας και Γηριατρικής», εκδ. Σύνοδρον, άνευ ημερομηνίας έκδοσης, σελ 18

Η ενίσχυση των ηλικιωμένων συχνά αφορά και τα εγγόνια. Σε πολλές περιπτώσεις το εφάπαξ που λαμβάνει ο εργαζόμενος κατά τη συνταξιοδότηση καλύπτει ανάγκες παιδιών ή εγγόνων όπως στέγασης, σπουδών, επαγγελματικού εξοπλισμού, ψυχαγωγίας (π.χ. ταξίδια) κλπ. Η στάση αυτή δείχνει τη συνεχή συμπαράσταση των Ελλήνων γονέων και τη μεγάλη συνοχή των οικογενειακών δεσμών στη χώρα μας. Οι ηλικιωμένοι προσφέρουν διάφορες υπηρεσίες στην οικογένεια των παιδιών τους όταν συγκατοικούν, ακόμα και όταν ζουν κατά ζεύγη ή μόνοι τους σε ξεχωριστό νοικοκυριό. Η εγγύτητα των κατοικιών διευκολύνει την παροχή βοήθειας και αυξάνει τη συχνότητα της. Η γειννίαση με τα παιδιά είναι ιδιαίτερα ευεργετική για τους ηλικιωμένους όχι μόνο για τις συχνές επαφές ανάμεσα στις δυο γενεές αλλά επίσης και για την προσφορά των ηλικιωμένων στους νεότερους και για το συναίσθημα που αποκομίζουν οι ηλικιωμένοι για τη χρησιμότητα τους.

Ο ρόλος φύλαξης των παιδιών είναι ιδιαίτερα σημαντικός λόγω της εργασίας της μητέρας. Η μεγάλη έλλειψη βρεφονηπιακών σταθμών και οι μη ικανοποιητικές συνθήκες λειτουργίας τους αναγκάζουν τις περισσότερες μητέρες να χρησιμοποιούν τις γιαγιάδες για τη φύλαξη των παιδιών. Οι ηλικιωμένες γυναίκες θεωρούν ότι έχουν καθήκον ανατροφής των εγγονιών, συνέχιση του προηγούμενου ρόλου ανατροφής των παιδιών. Η φύλαξη των παιδιών από τη γιαγιά – και πιο σπάνια από τον παππού – είναι αναγκαία λόγω των διαφορετικών ωραρίων απασχόλησης και νηπιαγωγείων – σχολείων : τα δημόσια σχολεία δουλεύουν 4 – 5 ώρες, την ημέρα, άλλοτε πρωί άλλοτε απόγευμα, άλλοτε καθόλου όταν οι δάσκαλοι έχουν αποχή, απεργία, συνέλευση ή εκλογές. Τα ιδιωτικά σχολεία, που αποτελούν κάποια λύση όταν και οι δυο γονείς εργάζονται, είναι πανάκριβα.

Τις περισσότερες υπηρεσίες προσφέρουν οι ηλικιωμένες χήρες που ζουν μαζί, ή κοντά στα παιδιά τους, τα οποία έχουν οικογένεια και εργάζονται. Ο χρόνος και η πείρα των ηλικιωμένων είναι απαραίτητες για την επιβίωση κάθε οικογένειας και ιδιαίτερα της οικογένειας που ανήκει στα κατώτερα εισοδηματικά κλιμάκια. Ο παππούς και η γιαγιά έχουν το χρόνο να πάνε στη λαϊκή αγορά όπου τα είδη είναι φθηνότερα, πληρώνουν τους λογαριασμούς, φροντίζουν το κήπο όταν υπάρχει, η γιαγιά μπορεί να κάνει οικονομίες στο φαγητό, ξέρει να μαγειρεύει, να σιδερώνει, να φροντίζει το σπίτι, να πλέκει, να ράβει. Ο μορφωτικός ρόλος των ηλικιωμένων που είναι φύλακες των οικογενειακών παραδόσεων, ξέρουν ιστορίες που οξύνουν τη φαντασία και πλουτίζουν τον ψυχικό κόσμο των παιδιών, είναι σημαντικός. Μερικοί συνοδεύουν παιδιά σε μουσεία, θέατρο κλπ.

Οι συχνές επαφές με τον παππού και τη γιαγιά είναι ανυπολόγιστης αξίας για τον εμπλουτισμό της προσωπικότητας των παιδιών και των νέων. Ο παππούς και η γιαγιά αποτελούν παράδειγμα της τελευταίας φάσης της ζωής που θα βιώσουν τα παιδιά από κοντά και τα εξοικειώνει με τα προβλήματα των ηλικιωμένων. Με τον παππού και τη γιαγιά κοντά τους τα παιδιά μιλούν με ήπιο και φυσικό τρόπο στην έννοια του θανάτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΦΕΡΕΙ Η ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Ο κοινωνικός τομέας της ανθρώπινης οντότητας πλήγεται άμεσα με τη συνταξιοδότηση του ατόμου. Με την απομάκρυνση του ατόμου από τη δουλειά του, το άτομο αφήνει πίσω την εργασία του καθώς και την διάσταση της κοινωνικής του ταυτότητας που σχετίζεται με την εργασία του. Σε αυτόν τον τομέα, λοιπόν, διαπιστώνονται σημαντικές αλλαγές στο επίπεδο των διαπροσωπικών σχέσεων των ατόμων αλλά και στον τομέα της δραστηριότητας.

2.1. ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Οι διαπροσωπικές σχέσεις αποτελούν ένα πολύ σημαντικό τομέα στη ζωή κάθε ατόμου, καθώς μέσα από αυτές το άτομο καλύπτει ανάγκες του όπως η συντροφικότητα, η ψυχαγωγία, η κοινωνική καταξίωση αλλά και η αναγνώριση. Η οποιαδήποτε αλλαγή στον τομέα των διαπροσωπικών σχέσεων μπορεί να επηρεάσει σημαντικά τον ψυχικό κόσμο του ατόμου καθώς και την αυτοεικόνα του. Στις διαπροσωπικές σχέσεις μπορούν να προστεθούν η σχέση του ατόμου με το σύντροφο του, με τα παιδιά και τα εγγόνια του, άλλους συγγενείς, τους φίλους του, τους συναδέλφους αλλά και την πραγματοποίηση νέων γνωριμιών και τη διεύρυνση του κοινωνικού κύκλου του ατόμου. Αφού κατανοηθεί λοιπόν η καίρια θέση που έχουν οι διαπροσωπικές σχέσεις για τον κάθε άνθρωπο, θα πρέπει να γίνει ειδική αναφορά σε αυτές διεξοδικά, δίνοντας ιδιαίτερη σημασία στον παράγοντα συνταξιοδότηση και στον τρόπο που αυτός ο παράγοντας επηρεάζει τις διαπροσωπικές σχέσεις.

2.2. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΝ / ΤΗΝ ΣΥΖΥΓΟ

Όπως προαναφέρθηκε, στην Ελληνική κοινωνία, η οικογένεια παίζει πρωταρχικό ρόλο στην κοινωνικοποίηση του ατόμου. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ηλικιωμένων περιορίζεται σε δραστηριότητες μέσα στο πλαίσιο της οικογένειας. Στις διαπροσωπικές σχέσεις συγκαταλέγεται και η επαφή του συνταξιοδοτούμενου με τη γυναίκα του. Με την συνταξιοδότηση, οι σχέσεις του ανδρόγυνου μπαίνουν σε άλλο επίπεδο. Το ανδρόγυνο, το οποίο είτε λόγω εργασίας του ενός ή και των δυο συζύγων, αφιέρωναν τον υπάρχων κοινό τους χρόνο για θέματα του σπιτιού ή των παιδιών, μετά τη συνταξιοδότηση βρίσκεται με πολύ ελεύθερο χρόνο στη διάθεση τους. Ειδικότερα, με την αποχώρηση των παιδιών από το σπίτι, το ζευγάρι καταλήγει να στηρίζεται και να στηρίζει ο ένας τον άλλο. Τότε οι δυο τους λογικά περνάνε ένα διάστημα προσπαθώντας να καλύψουν το κενό, να ξαναγνωρίσουν το σύντροφο τους και να επαναπροσδιορίσουν τη σχέση μεταξύ τους.

«Η αποχώρηση έχει άλλη σημασία για τους άντρες και άλλη για τις γυναίκες, στις συμβατικές οικογένειες. Μια Βρετανική έρευνα, με ηλικιωμένα ζευγάρια στο Μπρίστολ, βρήκε ότι το 35 % των γυναικών περιμένουν με ανυπομονησία να βλέπουν περισσότερο τους άνδρες τους, όταν θα πάρουν σύνταξη, αλλά μόνο 15 % των ανδρών περιμένουν με ανυπομονησία να βλέπουν τις γυναίκες τους πιο πολλές ώρες. Στην πράξη, όμως, τα πράγματα μπορεί να πάρουν απρόβλεπτη τροπή : πολλοί συμβατικοί σύζυγοι δεν αντιλαμβάνονται ότι η ζωή της γυναίκας τους είναι οργανωμένη γύρω από το γεγονός, ότι εκείνοι λείπουν όλη μέρα, και πολλές γυναίκες μπορεί να το βρίσκουν κουραστικό να έχουν τους άνδρες τους «μέσα στα πόδια τους» όλη μέρα, όσο κι αν πριν νομίζανε ότι αυτό θα ήταν ευχάριστο. «Τον παντρεύτηκα για να μοιραστούμε την ευτυχία και τη δυστυχία, αλλά όχι και το μεσημεριανό φαγητό», είναι ένα κλασικό αστείο των συνταξιούχων ¹⁰⁸».

«Η ισορροπία ανάμεσα στο σύζυγο και τη σύζυγο μπορεί να διαφοροποιηθεί. Πριν από δέκα χρόνια ο άντρας μπορεί να βρισκόταν στο απόγειο της σταδιοδρομίας του και εκείνη να υπέφερε απ' το σύνδρομο της άδειας φωλιάς και απώλεια αυτοεκτίμησης. Τώρα μπορεί κάποια εξωτερική απασχόληση να της έχει ξαναδώσει την αυτοπεποίθηση της, ενώ εκείνος αισθάνεται, ότι όπου να 'ναι θα παραμεριστεί απ' τους νεότερους του. Αργότερα, όταν αποχωρήσει, μπορεί να υπάρξουν δυσκολίες, αν το εισόδημα της γυναίκας του είναι μεγαλύτερο από τη σύνταξη του. Ή αν εκείνη όλη τη στη ζωή με το νοικοκυριό, μπορεί να μη έχουν πια πολλά κοινά σημεία αναφοράς και η σχέση τους να γίνει αυτό που μερικές αμερικάνικες μελέτες ονόμασαν «γάμος κούφιου όστρακου», όπου οι σύζυγοι μένουν μαζί, γιατί ο καθένας τους αισθάνεται ότι είναι πολύ αργά να κάνει μια καινούρια αρχή» ¹⁰⁹.

¹⁰⁸ Σημειώσεις από την Ελληνική Γεροντολογική Εταιρία, άνευ εκδότου, Αθήνα, άνευ ημερομηνίας έκδοσης, σελ. 116

¹⁰⁹ Σημειώσεις από την Ελληνική Γεροντολογική Εταιρία, άνευ εκδότου, Αθήνα, άνευ ημερομηνίας έκδοσης, σελ. 114

2.3. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ, ΤΑ ΕΓΓΟΝΙΑ ΚΑΙ ΑΛΛΟΥΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ

Ακόμη, μετά τη συνταξιοδότηση παρατηρείται και αλλαγή της σχέσης γονιού – παιδιών εννοώντας την ποιοτική διάσταση των επαφών που έχουν πλέον οι γονείς και τα παιδιά μεταξύ τους.

Στους περισσότερους ηλικιωμένους αρέσει να είναι κοντά αλλά όχι πολύ κοντά στα παιδιά και τα εγγόνια τους, ακόμα και τα δισέγγονα τους. Υπάρχει η ευκαιρία και η πρόκληση να διατηρούν διπλωματικές και αμοιβαία επικοινωνητικές σχέσεις με τους απόγονους. Το κλειδί και πάλι βρίσκεται σ' ένα ζωντανό, αλλά όχι πολύ στενό, μοίρασμα ενδιαφερόντων. «Οι κοινωνιολόγοι και οι ψυχολόγοι βρίσκουν ότι οι ίδιοι οι ηλικιωμένοι προτιμούν έναν συνδυασμό απόστασης κι εμπλοκής, αυτό που ένας Αυστριακός γερωντολόγος ονόμασε «ανακλητέα απομάκρυνση»¹¹⁰.

Δηλαδή γίνεται προσπάθεια να επιτευχθεί μια οριοθέτηση στις σχέσεις με τα παιδιά και τα εγγόνια του με τρόπο ευέλικτο και λειτουργικό, θέτοντας ανοιχτά και κλειστά όρια στις σχέσεις τους, αρκετά ανοιχτά ώστε ο ηλικιωμένος να μετέχει ενεργά στην ζωή της οικογένειας των παιδιών τους και να μην αισθάνεται ότι είναι παραγκωνισμένος, αρκετά κλειστά, ώστε να μην εισβάλλει ο ηλικιωμένος στο χώρο που φυσιολογικά ανήκει στη νέα γενιά, αναλαμβάνοντας ρόλους που φυσιολογικά ανήκουν σε άλλους και προκαλώντας δυσλειτουργία στο σύστημα της οικογένειας, αφού ο ένας θα μπαίνει στο χώρο του άλλου.

Για ένα μεγάλο ποσοστό των ηλικιωμένων οι κοινωνικές σχέσεις τους νοούνται μόνο στο επίπεδο των σχέσεων με τα παιδιά τους. Μολαταύτα, ένα μεγάλο ποσοστό ηλικιωμένων νοιώθουν μοναξιά, ειδικά εάν ζουν μόνοι και επιθυμούν συχνότερη επαφή και περισσότερο χρόνο με τα παιδιά και τα εγγόνια τους. Ακόμα και όταν ζουν με τα παιδιά τους στο ίδιο σπίτι και ουσιαστικά περιβάλλονται από τα παιδιά τους και άλλους ανθρώπους, υποφέρουν από μοναξιά με την έννοια ότι νοιώθουν παραγκωνισμένοι, η γνώμη τους δεν μετρά και δεν ερωτώνται ή δεν συμμετέχουν στη λήψη των αποφάσεων για σοβαρά ζητήματα του σπιτιού. Συχνά παραπονιούνται ότι τα άλλα μέλη του σπιτιού είναι πολύ απασχολημένα και δεν τους αφιερώνουν χρόνο. Η αίσθηση της πίκρας και της κοινωνικής απομόνωσης μπορεί να είναι πολύ έντονη σ αυτές τις περιπτώσεις.

¹¹⁰ Σημειώσεις από την Ελληνική Γερωντολογική Εταιρία, άνευ εκδότη, Αθήνα, άνευ ημερομηνίας έκδοσης, σελ 112

Πάντως όταν οι σχέσεις των ηλικιωμένων είναι καλές με τα παιδιά τους και κατά συνέπεια με τα εγγόνια τους αυτό τους προσφέρει γαλήνη, ασφάλεια και τους γεμίζει συναισθηματικά. Όταν τα παιδιά τους δείχνουν ότι ακόμα και αν δημιούργησαν τη δική τους οικογένεια, συνεχίζουν να τους σέβονται και να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τις συμβουλές τους, ικανοποιούνται γιατί βλέπουν ότι συνεχίζουν να είναι λειτουργικοί και χρήσιμοι. Είναι βασικό τα παιδιά και τα εγγόνια να μην τους φέρονται ως ανήμπορους αλλά να συνεχίζουν να εκτιμούν την προσφορά της πείρας τους.

«Εκείνοι που έχουν επαφή με εξ αγχιστείας συγγενείς έχουν σχέσεις που, όπως είναι φυσικό, ποικίλουν απ' τις πολύ στενές - ο ένας συνέχεια μες τα πόδια του άλλου - μέχρι τις ψυχρές ή εριστικές. Πρέπει να καλλιεργήσουν τη διπλωματία, γιατί αντίθετα με τις σχέσεις των παππούδων, αυτή είναι μια κλασικά αδέξια σχέση. Οι ηλικιωμένοι γονείς τρέμουν μήπως ακούσουν απ' το γαμπρό ή τη νύφη τους να ρωτά: «Μα πάλι πρέπει να πάμε στη μητέρα σου ; »¹¹¹ Τέλος, η υπερπροστασία που δείχνουν οι Έλληνες γονείς στα παιδιά τους, ακόμα κι αν αυτά έχουν φτάσει σε μεγάλη ηλικία, οδηγεί πολλές φορές σε συγκρούσεις με τη νύφη ή το γαμπρό τους, τους οποίους θεωρούν ανεπαρκείς για τα παιδιά τους και συνεπώς δημιουργείται ρήξη στις σχέσεις μεταξύ τους.

2.4. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΠΡΟΣΩΠΑ ΕΚΤΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Εξίσου σημαντικά πρόσωπα στη ζωή των ηλικιωμένων είναι και αυτά που δεν περιλαμβάνονται στο οικογενειακό τους κύκλο, όπως είναι οι φίλοι τους και γενικότερα τα μέλη της ευρύτερης κοινωνίας. Η σημαντικότητα των προσώπων αυτών επιτείνεται όταν δεν υπάρχει συχνή επαφή με τα παιδιά και άλλα άτομα της οικογένειας ή δεν έχουν καλές σχέσεις με αυτούς.

Οι ηλικιωμένοι μέσα στα χρόνια αποκτούν στενές σχέσεις με άτομα του κοινωνικού περιγύρου ή του εργασιακού περιβάλλοντος και κάνουν φίλιες με τα άτομα αυτά. Ο ρόλος τους είναι πολύτιμος, καθώς μπορεί να είναι υποστηρικτικός σε δύσκολες στιγμές του ατόμου, όπως στο θάνατο του συντρόφου και στο πένθος που επακολουθεί, είτε βοηθητικός όσον αφορά τις καθημερινές δουλειές που ο ηλικιωμένος δεν μπορεί να κάνει και στις οποίες βοηθάνε οι φίλοι αλλά και παρακινητικός ξεσηκώνοντας τα άτομα να συμμετέχουν σε νέες ασχολίες, να πηγαίνουν βόλτες και διακοπές. Πρέπει να σημειωθεί ότι τα άτομα βρίσκουν κατανόηση, εμπάθεια και συντροφιά στις επαφές τους με φίλους, γεγονός που κάνει την παρουσία τους στη ζωή των ηλικιωμένων ανεκτίμητη.

¹¹¹ Σημειώσεις από την Ελληνική Γεροντολογική Εταιρία, άνευ εκδότου, Αθήνα, άνευ ημερομηνίας έκδοσης, σελ 112

Εξετάζοντας την ζωή και τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των ανθρώπων στις αστικές και στις αγροτικές περιοχές, παρατηρείται ότι στην επαρχία οι ηλικιωμένοι ωθούνται να μοιράζονται τα προβλήματα τους με τα κοντινά τους πρόσωπα (γείτονες, συγγενείς), που τους περιβάλλουν, άφορα και γεμάτοι εμπιστοσύνη. Αντίθετα, στις πόλεις οι ηλικιωμένοι είναι πιο πολύ επιφυλακτικοί στις σχέσεις τους και εμπιστεύονται τους πιο στενούς τους φίλους, που τους γνωρίζουν πολύ καλά.

2.5. ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ ΤΟΥΣ

Δραστηριότητα σημαίνει δράση, κινητοποίηση, η ενέργεια του ατόμου που βγαίνει προς τα έξω. Ο ηλικιωμένος άνθρωπος, μετά τη συνταξιοδότηση του έχει πολύ ελεύθερο χρόνο και θα μπορούσε να ασχοληθεί με πλείστες δραστηριότητες που να τον ευχαριστούν. Παρ' όλα αυτά υπάρχουν άτομα και δη ηλικιωμένοι που έχουν ελεύθερο χρόνο αλλά τον αφήνουν αναξιοποίητο και συνεπώς οδηγούνται στην πλήξη, μέχρι και στην κατάθλιψη. Οι ηλικιωμένοι λοιπόν, θεωρώντας την συνταξιοδότηση περίοδο ανάπαυλας, επαναπαύονται σ αυτήν την ιδέα, δεν τολμούν όμως έτσι να αναδιπλώσουν ενεργά τα ενδιαφέροντα τους, αφήνοντας τις μέρες να κυλούν δίχως ενδιαφέρον. Πολλοί φοβούνται «να βγουν απ' το καβούκι τους» και να κάνουν πράγματα, που δεν περιλαμβάνονται στην καθημερινότητα τους. Έτσι όμως χάνουν πολύ καλές ευκαιρίες να γεμίσουν ευχάριστα την ζωή τους.

Τι κάνουν στ' αλήθεια οι άνθρωποι όταν πάρουν σύνταξη; Μερικοί άνθρωποι απλώς εξακολουθούν τις δραστηριότητες, που τους ικανοποιούσαν και πριν, όπως ψάρεμα (ιδιαίτερα για τους άνδρες), η κηπουρική, τα κατοικίδια ζώα τους. Εάν οι άνθρωποι διέθεταν λιγιστά ενδιαφέροντα πριν τη συνταξιοδότηση, όταν αποχωρήσουν απ' τη δουλειά έχουν μια φτωχή βάση για να οικοδομήσουν καινούρια. Γενικά, οι ηλικιωμένοι είναι πιο πιθανό ότι θ' ασχολούνται με λιγότερο σωματικές δραστηριότητες απ' ότι οι νεώτεροι : βλέπουν τηλεόραση, διαβάζουν, κάθονται, περπατάνε ή απλώς σκέφτονται. Οι πιο εύποροι κάνουν τουρισμό ή πηγαίνουν εκδρομές με το αυτοκίνητο. Ένα μέρος των ηλικιωμένων συμμετέχουν σε κοινωνικό τουρισμό, πηγαίνοντας σε λουτροπόλεις για θεραπευτικά μπάνια 15- 20 μέρες το χρόνο.

Το να έχει ο ηλικιωμένος καλές σχέσεις με τα παιδιά και τα εγγόνια του είναι πολύ σημαντικό γι αυτόν, γιατί έτσι του δίνεται η δυνατότητα να συμμετέχει σε κοινές μαζί τους δραστηριότητες όπως βόλτες με τα εγγόνια τους, οικογενειακές έξοδοι σε κάποιο θέατρο, συναυλία, ταβέρνα κτλ. Πολλοί ηλικιωμένοι, και ειδικότερα οι πιο μορφωμένοι και ευκατάστατοι, ασχολούνται με την συλλογή διαφόρων αντικειμένων αξίας (αντίκες) αλλά και άλλων πραγμάτων όπως γραμματόσημα, ετικέτες και καπάκια μπουκαλιών, καθώς και με την συγγραφή βιβλίων και ποιημάτων. Πολύ περιορισμένη είναι η δραστηριοποίηση των ηλικιωμένων στην πολιτική και στα κοινά. Φαίνεται ότι παρόλο που παρακολουθούν τις πολιτικές εξελίξεις και γνωρίζουν τις ανάγκες σε τοπικό επίπεδο, δεν δραστηριοποιούνται σχετικά με αυτές, αλλά ούτε και για τις ανάγκες που σχετίζονται με την δική τους ηλικία.

Πρωτεύων ρόλο στην ένταση και το είδος δραστηριοποίησης των ατόμων τρίτης ηλικίας έχουν το μορφωτικό επίπεδο, το εισόδημα και η υγεία. Όταν και τα τρία είναι υψηλά, ένας ηλικιωμένος μπορεί να είναι σχετικά δραστήριος και να αντλεί ικανοποίηση απ' τις δραστηριότητες του. Όταν ακόμα και ένα μόνο απ' τα τρία είναι χαμηλό, το πιο πιθανό είναι ότι ο ηλικιωμένος θα είναι αδρανής και ανικανοποίητος. Η κακή υγεία επηρεάζει την ικανοποίηση αλλά και το μορφωτικό επίπεδο είναι εξίσου καθοριστικός παράγοντας, αφού αποτελεί κίνητρο παρακολούθησης διαφόρων θεαμάτων όπως κινηματογράφος και θέατρο και μέσο αναγνώρισης και ανάπτυξης ενδιαφερόντων.

Υπάρχει ωστόσο διαφορετικότητα σχετικά με τις δραστηριότητες που αναπτύσσουν τα δυο φύλα σε αυτήν την ηλικία. Συνήθως οι άνδρες προτιμούν να περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους στα καφενεία, σε χαρτοπαικτικές λέσχες, με φίλους ή να κάνουν εκδρομές και να συμμετέχουν σε συλλόγους. Από την άλλη οι γυναίκες καταπιάνονται με τα εγγόνια τους, με μικροτεχνίες (πλέξιμο, κέντημα, βελονάκι), ή περνούν ώρες ασχολούμενες με τοπικά έθιμα ή με θέματα της Εκκλησίας. Άρα συμπεραίνεται ότι οι ηλικιωμένοι άνδρες ασχολούνται περισσότερο με «εξωτερικές» ή «εκτός σπιτιού» δραστηριότητες, γεγονός που πιθανόν πηγάζει από τη γενικότερη τάση που επικρατούσε την εποχή εκείνη στην ελληνική κοινωνία, στην οποία οι άνδρες έβγαιναν και διασκέδαζαν περισσότερο απ' ότι οι γυναίκες, οι οποίες ήταν κλεισμένες στο σπίτι και ασχολούνταν κυρίως με τη φροντίδα των παιδιών και τις σπιτικές δουλειές.

Ακόμα πρέπει να μελετηθεί η διαφορετικότητα των δραστηριοτήτων που υπάρχουν στις μεγαλουπόλεις και στην επαρχία και με τις οποίες καταπιάνονται οι ηλικιωμένοι. Στην επαρχία οι σχέσεις των ηλικιωμένων συνίστανται στο καφενείο, σε ενασχόληση με αγροτικές δουλειές και με τα χωράφια τους, σε συμμετοχή σε τοπικά παραδοσιακά έθιμα και στην παρέα στη γειτονιά. Ακόμη, στα χωριά συνηθίζουν ακόμη και τώρα να κάνουν επισκέψεις στα σπίτια των φίλων τους σε ονομαστικές γιορτές, να συμμετέχουν στην προετοιμασία για τα γλέντια στους γάμους αλλά και να ξενυχτάνε τον νεκρό στις κηδείες, δραστηριότητες που δείχνουν μια πιο ανθρώπινη προσέγγιση και οι οποίες δεν συνηθίζονται πλέον στις μεγαλουπόλεις. Από την άλλη στην πόλη διαπιστώνεται ότι εκτός από το καφενείο και τους φίλους, οι ηλικιωμένοι συμμετέχουν σε συλλόγους, σε οργανώσεις αλλά και σε ψυχαγωγικές εκδηλώσεις.

Όσον αφορά τις οργανώσεις στις οποίες συμμετέχουν οι ηλικιωμένοι, ο θεσμός των Κ. Α. Π. Η. (Κέντρο Ανοιχτής Περίθαλψης Ηλικιωμένων) είναι ο πιο διαδεδομένος. Αν και τα Κ. Α. Π. Η. δίνουν τη δυνατότητα ανάπτυξης δραστηριοτήτων που να λειτουργούν κατά της μοναξιάς και της αδράνειας, μια μεγάλη αναλογία ηλικιωμένων δε συμμετέχει σ' αυτές, δεν έχει πρόσβαση σε Κ. Α. Π. Η. ή δεν γνωρίζει καν την ύπαρξη τους. Αριθμητικά μόνο περίπου το 6 % ²³ των ηλικιωμένων έχει πρόσβαση σε κάποια μονάδα Κ. Α. Π. Η., ενώ οι περιορισμένοι πόροι και το λιγοστό προσωπικό, που υπάρχει, δεν επαρκούν για την εκτέλεση δραστηριοτήτων ανάλογων των δυνατοτήτων των Κ. Α. Π. Η. Αυτό έχει ως συνέπεια τα Κ. Α. Π. Η. να λειτουργούν λίγο ως πολύ ως καφενεία για τους ηλικιωμένους και όχι ως κέντρα φροντίδας πλούσια σε ερεθίσματα δημιουργικότητας και ψυχαγωγίας για της Τρίτη ηλικία.

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στη σημαντικότητα της τηλεόρασης ως μέσο διασκέδασης των ηλικιωμένων ατόμων και ειδικά των γυναικών οι οποίες περνούν τον περισσότερο χρόνο τους στο σπίτι. Η τηλεόραση γενικότερα εκτός από μέσο επικοινωνίας και επαφής με τα δρώμενα εκτός σπιτιού, είναι συντροφιά για τους ηλικιωμένους που δεν έχουν συγγενείς και φίλους να τους επισκέπτονται. Ακόμα, αποτελεί ένα φτηνό μέσο διασκέδασης για την Τρίτη ηλικία η οποία στο μεγαλύτερο ποσοστό της δεν διαθέτει την οικονομική ευχέρεια για συχνές εξόδους. Οπότε, η τηλεόραση ως μέσο διασκέδασης αποτελεί αναγκαστική επιλογή για τους ηλικιωμένους και οι ίδιοι προσαρμόζουν τις απαιτήσεις τους στις δυνατότητες που τους παρέχονται μέσω της τηλεόρασης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΒΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΚΑΙ Η ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θεωρείται δεδομένο ότι η βιολογική διάσταση του ανθρώπου μεταλλάσσεται και επιβραδύνεται με την πάροδο του χρόνου. Παίρνοντας υπόψιν και την σωματική κόπωση και ταλαιπωρία που υφίσταται το άτομο εξαιτίας της πολύχρονης εργασίας του, είναι λογικό ύστερα από ορισμένη ηλικία το άτομο να μην αποδίδει τα μέγιστα των σωματικών και διανοητικών δυνατοτήτων του όπως όταν ήταν ενήλικας ή μεσήλικας. Η ηλικία αυτή διαφέρει από άτομο σε άτομο και ποικίλει από τα 50, τα 60, τα 70 χρόνια ή και παραπάνω. Αυτή η διαπίστωση όμως αφορά τη φυσιολογική φθορά του οργανισμού.

Υπάρχει ένα ποσοστό ηλικιωμένων το οποίο αυξάνεται σταδιακά και οι οποίοι παρουσιάζουν ραγδαία σωματική κατάπτωση με την έναρξη της συνταξιοδότησης τους. Η κατάπτωση αυτή συνήθως αποτελεί παθολογική κατάσταση, όταν παρατηρείται σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα από την έναρξη της συνταξιοδότησης. Σε αντίθετη περίπτωση, θεωρείται ότι η κατάσταση αυτή είναι αποτέλεσμα της έλλειψης κινήτρων και διάθεσης για περαιτέρω δραστηριοποίηση και έρχεται σταδιακά. Σημαντικός και στις δυο περιπτώσεις είναι ο συναισθηματικός κόσμος του ατόμου, ο οποίος συνεπάγεται ότι θα είναι ιδιαίτερα επιβαρημένος. Ο αντίκτυπος της συνταξιοδότησης όμως στην ψυχολογία του ατόμου θα αναλυθεί σε άλλο σημείο.

Μολαταύτα, η συνταξιοδότηση δε σημαίνει απαραίτητα για όλους τους ηλικιωμένους την έναρξη της αντίστροφης μέτρησης μέχρι το θάνατο. Υπάρχει και μια μερίδα ηλικιωμένων που φαίνεται να ευχαριστείται με την συνταξιοδότηση και την αποδέσμευση τους από την κοινωνία. Ειδικά οι χειρώνακτες απολαμβάνουν την ανάπαυση που τους προσφέρει η συνταξιοδότηση σε σχέση με την κουραστική δουλειά που έκαναν στο παρελθόν.

Παρ' όλα αυτά, η απραξία που προκαλείται συχνά από την συνταξιοδότηση επιταχύνει τη φθορά του ατόμου και οδηγεί το άτομο σε πρόωρη γήρανση σε σχέση με την γήρανση που θα ερχόταν εάν το άτομο θα συνέχιζε να εργάζεται. Η έλλειψη κάθε επιθυμίας και η απραξία καταδικάζουν τον άνθρωπο στην καταστρεπτική απάθεια, στην οποία βυθίζονται τόσο συνταξιούχοι. Το κακό είναι πως δύσκολα ξαναβρίσκονται αιτίες για δραστηριοποίηση, όταν οι προηγούμενες ασχολίες των ηλικιωμένων είναι απαγορευμένες.

«Πολύ συχνά επίσης το άτομο παθαίνει φανερή σωματική μεταβολή· ελαττώνεται γενικά η ικανότητα του για συνεχή εργασία, κουράζεται ευκολότερα, οι λειτουργίες του γίνονται βραδύτερες και συχνά παρουσιάζεται και μια χρόνια και προοδευτική αρρώστια που φθείρει τις δυνάμεις του. Χάνεται η σωματική ικανότητα, λιγοστεύει η πνευματική ικανότητα, έρχονται και οι συναισθηματικές στερήσεις που τις προκαλεί ο θάνατος των συνομηλίκων τους και η απομάκρυνση των παιδιών προς άλλες σχέσεις. Χάνεται και η ικανοποίηση που δίνει η δουλειά και η δραστήρια κοινωνική ζωή μέσα στην ομάδα – κι όλες αυτές οι στερήσεις και οι απογοητεύσεις, αν συνδυαστούν, θα δώσουν στον ηλικιωμένο άνθρωπο μια βαθιά αίσθηση αδυναμίας»¹¹².

Ο συνταξιούχος μεταβιβάζει συχνά στο σώμα του την προσοχή που δεν απαιτείται πια για την εργασία του. Παραπονιέται για πόνους και άλλα οργανικά συμπτώματα για να κρύψει τον πόνο του επειδή έχει χάσει την εργασία του. Οι λειτουργίες που παύουν να ασκούνται, εκφυλίζονται κι έτσι, παριστάνοντας τον άρρωστο, το άτομο γίνεται πραγματικά ανάπηρο.

Άλλα συμπτώματα που μπορεί να παρατηρηθούν στους ηλικιωμένους αμέσως μετά την συνταξιοδότηση τους μπορεί να είναι η απουσία ενεργητικότητας, έλλειψη διάθεσης για ενασχόληση με νέα πράγματα, σωματική αποδυνάμωση, χαλάρωση των αντανακλαστικών, εξασθένηση των σωματικών αντιστάσεων (αντισωμάτων) και συχνότερη ασθένεια, ενώ η σταδιακή εξασθένηση της μνήμης και η επιβάρυνση με επιπλέον κιλά είναι επίσης συχνό φαινόμενο. Επίσης, μπορεί να παρουσιαστεί κάποιο νόσημα συνήθως ψυχοσωματικής υπόστασης, όπως η κατάθλιψη, η αγχώδης διαταραχή κ. α.

Ως συμπέρασμα μπορεί να ληφθεί το γεγονός ότι η απότομη μετάβαση από την ενεργό δράση στην αδράνεια μπορεί να προκαλέσει καταστολή στις υπάρχουσες δυνατότητες και στην ανθρώπινη ζωτικότητα, καταστολή ικανή για να παραλύσουν τον άνθρωπο από κάθε είδους δραστηριότητα μέχρι την ώρα του θανάτου του.

¹¹² Towle Charlotte, Μτφ. Κασδαγλή Λίνα, «Κοινές ανθρώπινες ανάγκες, Βασιλικόν Εθνικόν Ίδρυμα, Τομέυς Ψυχικής Υγιεινής, Αθήνα, 1961, σελ. 155

3.1. Ο ΕΚ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΕΩΣ ΘΑΝΑΤΟΣ

Υπάρχει ένα ποσοστό ηλικιωμένων το οποίο λίγο χρονικό διάστημα μετά την συνταξιοδότηση τους καταρρέουν ταχύτατα και πεθαίνουν. Αυτή η περίπτωση θανάτου ονομάζεται «εκ συνταξιοδοτήσεως θάνατος».

Ο εξής θάνατος είναι πιο συχνός σε οικονομικούς υπαλλήλους και λιγότερο σε εκπαιδευτικούς, αστυνομικούς, δημοτικούς και κοινοτικούς υπαλλήλους. Οι θάνατοι αυτοί αναγνωρίζονται έτσι όταν η νόσος εξαιτίας της οποίας πέθαναν δεν είναι αυτή η οποία τους οδήγησε σε συνταξιοδότηση. Σε ανώτερους κρατικούς υπαλλήλους η συχνότητα είναι μεγαλύτερη λόγω των μεγαλύτερων φροντίδων και ευθυνών που ενείχε η δουλειά τους και η απώλεια των οποίων οδήγησε στο θάνατο. Το ίδιο μπορεί να συμβεί σε άτομα οι οποίοι είναι σωματικά και ψυχικά ώριμοι και θέλουν να δουλέψουν πέραν του 65^{ου} έτους αλλά εξαναγκάζονται σε υποχρεωτική συνταξιοδότηση.

Τα ψυχολογικά αίτια κατάρρευσης των συνταξιούχων είναι τα εξής :

- Πίστη ότι δεν έχουν κανένα προορισμό στη ζωή
- Απώλεια δικαιώματος να προστάζουν τους κατώτερους υπαλλήλους
- Πεποίθηση ότι έπαψαν να είναι η κυρίαρχη μορφή στην οικογένεια και ότι δεν έχουν κανένα ρόλο στην κοινωνία
- Η ιδέα ότι το περιβάλλον τους παύει να τους υπολογίζει σαν δυναμικούς παράγοντες

Ο συνδυασμός ενός ή παραπάνω από τους προαναφερόμενους παράγοντες μπορεί να αποτελέσει τη συναισθηματική βάση για την δημιουργία του υπεύθυνου νοσήματος για τον εκ συνταξιοδοτήσεως θάνατο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΣΥΜΒΑΙΝΟΥΝ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Το συναίσθημα είναι σημαίνων τομέας για το κάθε άτομο καθώς δρα αλληλοεπιδρώμενος με τη βιολογική κατάσταση του. Πιο συγκεκριμένα, εφόσον είναι καλή η συναισθηματική κατάσταση του ατόμου, τότε είναι πιο πιθανό και η σωματική του υγεία να είναι καλύτερη. Από την άλλη αναγνωρίζεται από πολλούς γιατρούς η θεραπευτική ωφελιμότητα που μπορεί να έχει η καλή συναισθηματική κατάσταση ακόμα και όταν υπάρχει εκδηλωμένη σωματική ασθένεια. Σε αυτή την περίπτωση κιάλας η θετική ψυχολογική κατάσταση μπορεί να δράσει ως ενίσχυση και τόνωση του ανοσοποιητικού συστήματος και να οδηγήσει στην ίαση της ασθένειας σε λιγότερο χρόνο.

Η συνταξιοδότηση εκτός από ένα απλό γεγονός έχει και βαρύ συναισθηματικό αντίκτυπο στα άτομα που την υφίστανται. Η μετάβαση απ' το να είσαι ένα πλήρως απασχολούμενο μέλος της κοινότητας στο να είσαι συνταξιούχος, είναι ένα από τα πιο οδυνηρά περάσματα που απασχολούν τα άτομα τρίτης ηλικίας. Σίγουρα για πολλούς ανθρώπους η δουλειά δεν υπήρξε το πιο σημαντικό ή ικανοποιητικό μέρος της ζωής τους. Μπορεί να ήταν ακόμα και μια αρνητική εμπειρία και να ασχολήθηκαν με άλλα πράγματα με μεγαλύτερο ενθουσιασμό. Για άλλους όμως, δεν είναι εύκολο να αποδεχτούν το γεγονός ότι έχουν απομακρυνθεί από τη δουλειά τους, δείχνοντας μια άρνηση σε κάποιο τέτοιο ενδεχόμενο. Αυτή η συμπεριφορά υποκρύπτει ενδεχόμενες φοβίες που βιώνουν τα άτομα αυτά.

«Τι είναι αυτό που φοβούνται οι άνθρωποι περισσότερο, όταν αποχωρούν απ' τη δουλειά ; Για τους άνδρες φαίνεται να είναι το ότι χαμηλώνει το εισόδημα τους, για τις γυναίκες το ότι χάνουν τη συντροφιά των συνεργατών και συναδέλφων τους. Η προσαρμογή στην αποχώρηση θα είναι εύκολη ή δύσκολη ανάλογα με το πώς αντιμετωπίζει κανείς αυτούς τους φόβους του»¹¹³.

Πιο συγκεκριμένα, «η αποχώρηση απ τη δουλειά είναι ένα ασύλληπτο γεγονός, ιδιαίτερα για τους άνδρες, εφόσον η δυτική κοινωνία δίνει τόση μεγάλη αξία στο να είναι οι άνδρες «επικερδώς απασχολούμενοι». Η δουλειά καθορίζει τη ζωή τους, υπαγορεύει το είδος των σχέσεων τους και απασχολεί τις σκέψεις τους. Η δουλειά κάνει «πραγματικούς» άνδρες, καλούς «κουβαλητές» ακόμα και καλούς ανθρώπους. Η ιδέα της ζωής χωρίς δουλειά μπορεί να δημιουργήσει εικόνες ενός ακατανόητου, τρομερού, ακαθόριστου κενού, καθώς και αρκετό άγχος, αμέσως πριν απ' την αποχώρηση. Για τους ανύπανδρους η αποχώρηση μπορεί να σημαίνει και την απώλεια των πιο σημαντικών ίσως ανθρωπίνων σχέσεων τους. Όλα αυτά δρουν ανασταλτικά κι

¹¹³ Σημειώσεις από την Ελληνική Γεροντολογική Εταιρία, άνευ εκδότου, Αθήνα, άνευ ημερομηνίας έκδοσης, σελ 107

εμποδίζουν τους ανθρώπους να προετοιμαστούν κατάλληλα, για να σταματήσουν να εργάζονται»¹¹⁴.

«Πέρα από την ίδια την αποχώρηση, πολλοί άνθρωποι θ' αντιμετωπίσουν μια ολοκληρωτική αλλαγή στον τρόπο ζωής τους. Για παράδειγμα, ν' αλλάξουν σπίτι ή να βρουν μια διαφορετική δουλειά, γεγονός που επιβαρύνει ακόμα περισσότερο την ψυχολογική τους κατάσταση. Από την άλλη, η αποχώρηση από την δουλειά μπορεί να σημαίνει και απώλεια ενός από τους «πολλαπλούς ρόλους». Πέρα από αυτό, χάνονται ακόμα και οι σχέσεις που έφερνε αυτή η απασχόληση : πελάτες, συναδέλφους και όλο τον κύκλο των ανθρώπων, που συναντά κανείς όταν εργάζεται. Μπορεί να υπάρξει μια σοβαρή απώλεια αυτοεκτίμησης ακόμα και σε εκείνους που έχουν ήδη εξασφαλίσει μια άλλη απασχόληση. Η απώλεια του επαγγελματικού κύρους ήταν στο παρελθόν πιο οδυνηρή για τον άνδρα παρά για τη γυναίκα, γιατί στα μάτια της κοινής γνώμης, η δουλειά μιας γυναίκας εξακολουθεί να μην αποτελεί μέρος της ταυτότητας της. Αλλά η αντίθεση αυτή τείνει να εξαφανιστεί, καθώς η ταυτότητα της γυναίκας συνδέεται όλο και περισσότερο με τη δουλειά της ή τη σταδιοδρομία της»¹¹⁵.

Όσον αφορά τα συναισθήματα που διακατέχουν τους πρόσφατα συνταξιούχους, πρέπει να ειπωθεί ότι συνήθως έχει ανάμικτα συναισθήματα. Καταρχήν υπάρχει η ευχαρίστηση που προκαλεί στο άτομο η ιδέα ότι δεν χρειάζεται πια να υπακούει στο ξυπνητήρι, σ' ένα δυσάρεστο προϊστάμενο ή σε εργασιακά καθήκοντα. Οι συνταξιούχοι αισθάνονται ότι έχει φύγει από πάνω τους σημαντικό βάρος και συνεπώς νοιώθουν ανακούφιση. Έχουν την αίσθηση ότι μπορούν τώρα πλέον να ανακτήσουν τον χαμένο χρόνο και να κάνουν όλα όσα δεν είχαν χρόνο να κάνουν και με τα οποία λαχταρούσαν να καταπιαστούν.

Με τον καιρό όμως, και εφόσον τα άτομα αυτά δεν καταπιαστούν με κάποια νέα δραστηριότητα συνειδητοποιούν ότι δεν υπάρχει κάτι με το οποίο να απασχολούνται και να τους κεντρίζει θετικά και αρνητικά. Πιστεύουν πως αφού δεν κερδίζουν πια οι ίδιοι τη ζωή τους έχουν χάσει την κοινωνική τους θέση. Ο συνταξιούχος δεν ξέρει τι να κάνει με τον ελεύθερο χρόνο του και πλήττει. Απ' την άλλη έχει να αντιμετωπίσει και τον παραμερισμό από τα παιδιά του τα οποία μοχθούν πλέον για την διαβίωση τους αφήνοντας σε δεύτερη μοίρα τις σχέσεις τους με τους γονείς τους. Ουσιαστικά μένει συναισθηματικά ακάλυπτος και ακολουθεί μια ρουτίνα η οποία στερείται των συγκινήσεων και των εντάσεων που μπορεί να υπήρχαν στον καιρό που εργαζόταν. Λογικό είναι ότι με την ψυχολογία αυτή επηρεάζεται και σωματικά αρχίζοντας να παρουσιάζει σημάδια γήρατος.

¹¹⁴ Σημειώσεις από την Ελληνική Γεροντολογική Εταιρία, άνευ εκδότη, Αθήνα, άνευ ημερομηνίας έκδοσης, σελ 114

¹¹⁵ Σημειώσεις από την Ελληνική Γεροντολογική Εταιρία, άνευ εκδότη, Αθήνα, άνευ ημερομηνίας έκδοσης, σελ 114

Ο τρόπος που διαχειρίζεται καθώς και το ποσοστό που το κάθε άτομο ενδοβάλλει τα συναισθήματα ματαίωσης που μπορεί να επακολουθήσουν την συνταξιοδότηση, μπορεί να αποτελέσει γόνιμο έδαφος για την ανάπτυξη του καταθλιπτικού συνδρόμου. Η κατάθλιψη, πιο απλά, είναι πολύ συχνή στα άτομα τρίτης ηλικίας μετά τα συνταξιοδότηση. Αιτία μπορεί να είναι η συνταξιοδότηση ως γεγονός αλλά και γενικότερα η έλλειψη δημιουργικής ασχολίας μετά την συνταξιοδότηση. Καθώς η ψυχική αυτή νόσος είναι ευρεία, δεν θα αναλυθεί περαιτέρω στην παρούσα εργασία.

Ως συμπέρασμα για τον ψυχολογικό αντίκτυπο της συνταξιοδότησης θα παρατεθεί μια πάντοτε επίκαιρη φράση καθώς φαίνεται : το 1680 ο Σάιντ – Εβρεμόν έγραφε «Δεν υπάρχει πιο συνηθισμένο φαινόμενο από τους ηλικιωμένους που λαχταρούν την ώρα να πάρουν σύνταξη. Και τίποτα δεν είναι πιο σπάνιο από ένα συνταξιούχο που να μη μετανιώνει ακριβώς για αυτό»¹¹⁶.

¹¹⁶ Σιμόν ντε Μπωβουάρ, «Τα γηρατειά» εκδ. Γλάρος, Αθήνα, 1980, σελ. 273

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ηλικία των 65 ετών έχει επικρατήσει να θεωρείται η απαρχή του γήρατος, με την έναρξη της συνταξιοδότησης. Παράλληλα ξεκινούν πολλές αλλαγές στη ζωή των ανθρώπων, σε πολλά επίπεδα τα οποία είναι συνυφασμένα με την ανθρώπινη καθημερινότητα και διαβίωση. Οι αλλαγές αυτές εκτείνονται εντονότερα στο οικονομικό, κοινωνικό, βιολογικό και συναισθηματικό τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Η οικονομική κατάσταση των ηλικιωμένων μετά την συνταξιοδότηση δυσχεραίνει αισθητά. Τα χρήματα των συντάξεων στην Ελλάδα είναι πολύ λιγοστά και σε αρκετές κατηγορίες συνταξιούχων αδυνατούν να καλύψουν τα μηνιαία τους έξοδα. Ως αποτέλεσμα πολλοί ηλικιωμένοι ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας, με πενιχρά έσοδα που πολλές φορές δεν τους αρκούν να περάσουν το μήνα. Οι άνθρωποι που προνόησαν κατά την διάρκεια της εργασίας τους να αποταμιεύσουν κάποια χρήματα ή να αποκτήσουν κάποια ακίνητη περιουσία έχουν ένα πρόσθετο οικονομικό μέσο που τους διευκολύνει σε περιόδους οικονομικής στενότητας. Αρκετοί εργαζόμενοι συνεχίζουν να εργάζονται, είτε λόγω της οικονομικής δυσχέρειας, είτε για να απασχολούνται και να μην αδρανούν, με μείωση βεβαίως του ωραρίου, του φόρτου εργασίας ή των ευθυνών τους. Υπάρχουν βέβαια και ηλικιωμένοι που δουλεύουν παράνομα και χωρίς ασφάλιση καθώς τα οικονομικά τους δεν επαρκούν για να καλύψουν τις καθημερινές τους ανάγκες.

Η οικογένεια και γενικότερα το συγγενικό περιβάλλον έχει μια ιδιαίτερη θέση στη ζωή των ηλικιωμένων, καθώς συνήθως ενισχύει τους ηλικιωμένους οικονομικά. Πολλές φορές τα παιδιά συγκατοικούν με τους γονείς τους στην προσπάθεια τους να τους στηρίξουν και οικονομικά αλλά και σε ότι αφορά τις καθημερινές ανάγκες εντός και εκτός σπιτιού.

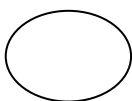
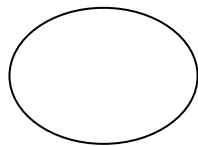
Η κοινωνική ζωή των ηλικιωμένων αλλάζει ριζικά από τη στιγμή που συνταξιοδοτούνται. Οι περισσότεροι έχουν δυσκολία αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου τους με αποτέλεσμα να βαλτώνουν. Παράλληλα, ο κοινωνικός τους κύκλος συρρικνώνεται, σε σχέση με την περίοδο που εργάζονταν, και οι επαφές τους περιορίζονται στα άτομα που συναντούν στην οικογένεια κυρίως, τα οποία βλέπουν πλέον συχνότερα. Οι άνδρες προτιμούν το καφενείο και το Κ. Α. Π. Η. ως μέσο διασκέδασης, ενώ οι γυναίκες περιορίζονται μέσα στο σπίτι, στην τηλεόραση και στην παρέα με φίλες. Λογικό αποτέλεσμα την οικονομικής στενότητας είναι συνειδητά πλέον και ο περιορισμός των εξόδων σε κέντρα διασκέδασης αλλά και η κατάργηση των διακοπών τους καλοκαιρινούς μήνες. Παρόλο που τους υπολείπεται πλέον πολύς προσωπικός χρόνος για ασχολίες που τους ευχαριστούσαν και παλαιότερα ή για ενδιαφέροντα που δεν προλάβαιναν να ακολουθήσουν, οι περισσότεροι ηλικιωμένοι δε φαίνεται να κινητοποιούνται προς αυτή την κατεύθυνση. Εξαίρεση είναι οι αγρότες οι οποίοι συνεχίζουν να ασχολούνται με αγροτικές δουλειές, γεγονός που τους βοηθά ψυχολογικά και τους δίνει την αίσθηση της χρησιμότητας.

Σχετικά με τις βιολογικές μεταβολές οι οποίες επέρχονται με τη συνταξιοδότηση πρέπει να ειπωθεί ότι η αδράνεια και η στασιμότητα στην οποία μεταπίπτουν πολλοί ηλικιωμένοι, τους οδηγεί σε εμφάνιση συμπτωμάτων φθοράς του οργανισμού. Έτσι επέρχεται μια γενικότερη σταδιακή επιβράδυνση των σωματικών λειτουργιών των ηλικιωμένων.

Αναφορικά με τον ψυχολογικό αντίκτυπο της συνταξιοδότησης στο ηλικιωμένο άτομο, πρέπει να διευκρινιστεί ότι στην πρώτη φάση της συνταξιοδότησης το άτομο συνήθως είναι χαρούμενο που αποσύρεται από την εργασία του, θεωρεί ότι θα ξεκουραστεί μετά από δεκαετίες καθημερινής δουλειάς και ρουτίνας και θα έχει επιτέλους χρόνο για τον εαυτό του. Παρότι αυτή είναι η πρώτη αντίδραση, μετά το πρώτο χρονικό διάστημα το άτομο συνειδητοποιεί ότι ζει μια ζωή με μη δημιουργικά ερεθίσματα και πλήττει, αναπολώντας την περίοδο εργασίας του. Με αυτή την αδράνεια λογικό είναι να παρουσιαστούν συναισθήματα μελαγχολίας καθώς και πιο παθολογικές καταστάσεις όπως καταθλιπτικά σύνδρομα. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι η απώλεια των ρόλων και των σχέσεων που δημιουργήθηκαν στο χώρο της εργασίας για κάθε άτομο, και ειδικότερα για τα άτομα που στήριζαν την αυτοεικόνα τους στους ρόλους και στις σχέσεις τους αυτές, επιβαρύνει την ψυχολογία και δυσχεραίνει την προσαρμογή τους στη νέα πραγματικότητα την οποία πρέπει να ζήσουν πλέον.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

**«ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ
ΜΕΡΟΣ»**

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

Ο σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η μελέτη της επίδρασης της συνταξιοδότησης στη ζωή των ατόμων τρίτης ηλικίας. Η συνταξιοδότηση είναι ένα γεγονός που λαμβάνει χώρα στη ζωή κάθε ανθρώπου και επιφέρει σημαντικές αλλαγές, οι οποίες κρίνονται άξιες περιγραφής και διερεύνησης.

Έτσι, λοιπόν, ο χαρακτήρας της επιστημονικής ερευνητικής μεθόδου είναι εμπειρικός – αντικειμενικός, δηλαδή τα δεδομένα της εμπειρικής πραγματικότητας που διαφαίνονται μέσω της βιβλιογραφίας επαληθεύονται μέσω της έρευνας που πραγματοποιήθηκε.

Η στρατηγική που ακολουθήθηκε είναι η νατουραλιστική, καθώς έγινε προσέγγιση του δείγματος των ατόμων μέσα στο φυσικό τους περιβάλλον, μ' ελάχιστες σκόπιμες παρεμβάσεις και δόθηκε έμφαση στη φυσική ροή των γεγονότων.

Αναφορικά με την μεθοδολογική προσέγγιση χρησιμοποιήθηκε η ποσοτική έρευνα, καθώς υπήρχε ένα διαθέσιμο θεωρητικό υπόβαθρο, το οποίο ήταν σκόπιμο να επαληθευτεί ή να διαψευστεί μέσω των ερευνητικών ερωτημάτων και υποθέσεων. Πρόσθετα, κρίθηκε απαραίτητη η διεξαγωγή ποσοτικής έρευνας γιατί δίνει τη δυνατότητα μελέτης ενός ευρύτερου αριθμού ατόμων, κάτι ιδιαίτερα βοηθητικό στην μελέτη των αλλαγών στη ζωή των συνταξιούχων στα τέσσερα μεγάλα ασφαλιστικά ταμεία.

Το πεδίο μελέτης της έρευνας είναι ο Δήμος του Ηρακλείου. Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από τη λεγόμενη «Τρίτη Ηλικία», άτομα δηλαδή ηλικίας 65 – 70 ετών, τα οποία έχουν συνταξιοδοτηθεί λόγω γήρατος και όχι κάποιας αναπηρίας ή άλλης ασθένειας. Ο παραπάνω ηλικιακός περιορισμός επιλέχθηκε για τον ακόλουθο λόγο :

- Παρά το γεγονός ότι οι ασφαλιστικοί φορείς έδωσαν τον αριθμό των συνταξιούχων γήρατος κάθε ηλικίας, (συμπεριλαμβανομένων και των υπερηλίκων), τηρήθηκε ο παραπάνω ηλικιακός περιορισμός, γιατί είναι οι ηλικίες στις οποίες το γεγονός της συνταξιοδότησης είναι περισσότερο πρόσφατο. Δηλαδή, οι περισσότεροι ηλικιωμένοι συνταξιοδοτούνται στα 60 - 65 χρόνια ανάλογα με το ασφαλιστικό ταμείο στο οποίο εντάσσονται.

Επίσης, έπειτα από τη μελέτη της νομοθεσίας που διέπει το ελληνικό ασφαλιστικό σύστημα προέκυψε ότι η ηλικία συνταξιοδότησης ποικίλλει τόσο ανάλογα με το ασφαλιστικό ταμείο, αλλά και ανάλογα με την προηγούμενη επαγγελματική σταδιοδρομία του κάθε ηλικιωμένου. Συνεπώς δεν υιοθετήθηκε κανένας περιορισμός στην ηλικία έναρξης της συνταξιοδότησης.

Επιπρόσθετα, το δείγμα αποτελείται από άτομα που διαμένουν στο Δήμο του Ηρακλείου και περιέχει αναλογικά σε ποσοστά συνταξιούχους άνδρες και γυναίκες, καθώς

και αναλογικά ποσοστά συνταξιούχων από τα τέσσερα μεγάλα ασφαλιστικά ταμεία (Ι. Κ. Α. , Τ. Ε. Β. Ε. , Ο. Γ. Α. , Δημόσιο).

Η διαδικασία που πραγματοποιήθηκε για τη συγκέντρωση των ποσοστών των συνταξιούχων είναι η παρακάτω :

1) Επαφή και συνεργασία με τους ασφαλιστικούς φορείς, προκειμένου να δώσουν τον αριθμό των συνταξιούχων γήρατος στο Δήμο Ηρακλείου. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού χρειάστηκε η υποβολή σχετικών αιτήσεων.

2) Τα ποσοστά υπολογίστηκαν ως εξής : αρχικά προστέθηκαν οι αριθμοί των συνταξιούχων των τεσσάρων ασφαλιστικών ταμείων. Έπειτα, με την «μέθοδο των τριών» βρέθηκε η αναλογία του κάθε ταμείου σε σχέση με τον αριθμό του δείγματος (150 ερωτηματολόγια).

Για την προσέγγιση του δείγματος χρησιμοποιήθηκαν πολλές διαδικασίες. Πρώτιστα, υλοποιήθηκε συνεργασία με οργανωμένους φορείς, όπως τα Κ. Α. Π. Η. του Δήμου Ηρακλείου (Θερίσσου, Αγίας Τριάδας, Πόρου). Ακόμα, χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος «πόρτα – πόρτα», ώστε να προσεγγιστεί ο πληθυσμός των ηλικιωμένων σφαιρικά, εξασφαλίζοντας μ' αυτόν τον τρόπο και γυναίκες στο δείγμα. Σαν τρίτη κατεύθυνση για την προσέγγιση των ηλικιωμένων χρησιμοποιήθηκαν άλλα σημεία επικοινωνίας (πχ. καφενεία) για τις περιοχές που δεν υπήρχε οργανωμένος φορέας για τους ηλικιωμένους.

Επίσης, επιλέχθηκαν οι περιοχές : Γιόφυρο, Καμίνια, Θέρισσος, Αγία Τριάδα, Κέντρο του Ηρακλείου, Κατσαμπάς, Πόρος, Αλικαρνασσός, Μασταμπάς και τα ακόλουθα χωριά του Δήμου Ηρακλείου : Δαφνές, Σκαλάνι, Σταυράκια . Η πληθώρα αριθμού των παραπάνω περιοχών διασφάλισε την επιλογή αντιπροσωπευτικού δείγματος από αστικές, ημιαστικές και αγροτικές περιοχές.

Η συλλογή των στοιχείων έγινε μέσω ερωτηματολογίων. Το ερωτηματολόγιο οργανώθηκε μετά από συστηματική μελέτη της βιβλιογραφίας και περιέχει ανοιχτές και κλειστές ερωτήσεις. Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων έγινε «πρόσωπο με πρόσωπο» και η ανάλυση τους έγινε με το πρόγραμμα Spss. Το πρόγραμμα αυτό επιλέχθηκε καθώς είναι το καταλληλότερο στατιστικό πρόγραμμα που διευκολύνει την ανάλυση δεδομένων σε θέματα ποσοτικής έρευνας.

ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ Ή ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

Τα ερευνητικά ερωτήματα αποτελούν θεωρήσεις επιλεγμένες από την βιβλιογραφία ή αυθαίρετες προερχόμενες από εμπειρικά δεδομένα, οι οποίες θα πρέπει μέσω της παρούσας έρευνας να επαληθευτούν ή θα διαψευστούν. Οι ερευνητικές προτάσεις που διατυπώθηκαν από την ομάδα είναι οι εξής :

Οι άνθρωποι της τρίτης ηλικίας μετά τη συνταξιοδότηση τους αφιερώνουν περισσότερο χρόνο στους φίλους τους και σε δραστηριότητες που δεν προλάβαιναν να κάνουν πριν.

Η συνταξιοδότηση μεταβάλλει δυσμενώς την οικονομική κατάσταση των ηλικιωμένων.

Μετά τη συνταξιοδότηση οι ηλικιωμένοι παρουσιάζουν σωματική κατάπτωση.

Η ψυχολογική κατάσταση των ηλικιωμένων επιδεινώνεται με την συνταξιοδότηση.

ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΠΟΥ ΕΜΦΑΝΙΣΑΝ ΟΙ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗ

Τα νοσήματα που παρουσιάστηκαν στο δείγμα της έρευνας είναι συγκεντρωτικά τα εξής :

- Νόσοι καρδιολογικής φύσης (9 άτομα)
- Νόσοι σχετικές με το αίμα (11 άτομα)
- Καρκίνος (3 άτομα)
- Νόσοι ψυχολογικής φύσης (13 άτομα σύνολο ,12 εκ των οποίων εμφάνισαν κατάθλιψη)
- Νόσοι σχετικοί με την αρτηριακή πίεση (4 άτομα)
- Νόσοι σχετικοί με το ανοσοποιητικό σύστημα (2 άτομα)
- Νόσοι σχετικοί με το μυοσκελετικό σύστημα (2 άτομα)
- Νόσοι σχετικοί με διάφορα όργανα (στομάχι, μάτια, εγκέφαλο, ήπαρ, πνεύμονα) (5 άτομα)

Σύνολο : 47 άτομα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΜΕΡΟΥΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ

Μετά από την ανάλυση των ερωτηματολογίων με το στατιστικό πρόγραμμα SPSS, η ομάδα εκπόνησης πτυχιακής εργασίας κατέληξε σε διάφορα συμπεράσματα αναφορικά με την συνταξιοδότηση και τον τρόπο που αυτή επιδρά στη ζωή των συνταξιούχων.

Αρχικά, η αναλογία ανδρών και γυναικών του δείγματος είναι 76 και 74 άτομα αντίστοιχα. Ακολούθως, η πλειοψηφία των ανδρών του δείγματος έχει ηλικία 70 ετών (30 ηλικιωμένοι) ενώ οι υπόλοιποι κυμαίνονται στις ηλικίες 65-69. Ακόμα, η πλειοψηφία των γυναικών του δείγματος έχει ηλικία 65 και 70 ετών (14 γυναίκες αντίστοιχα) ενώ οι ηλικίες των υπόλοιπων γυναικών κυμαίνονται μεταξύ 66-69 ετών.

Σχετικά με τα ασφαλιστικά ταμεία, εκείνο που υπερτερεί σε επιλεγμένα άτομα είναι το Ι.Κ.Α. (49 συνολικά άτομα, με τους άνδρες να υπερτερούν έναντι των γυναικών σε αριθμό 25 και 24 άτομα αντίστοιχα). Το δεύτερο σε μέγεθος ταμείο είναι το Δημόσιο (48 συνολικά άτομα με μια αναλογία ανδρών – γυναικών, 24 - 24 αντίστοιχα). Έπειτα, τρίτο σε μέγεθος ασφαλιστικό ταμείο είναι ο Ο.Γ.Α. (38 συνολικά άτομα, με αναλογία ανδρών και γυναικών 19 – 19 αντίστοιχα). Τελευταίο ασφαλιστικό ταμείο είναι το Τ.Ε.Β.Ε. με 15 συνολικά άτομα και τους άνδρες να υπερτερούν έναντι των γυναικών σε αναλογία 8 – 7 αντίστοιχα.

Επιπρόσθετα, άξιο αναφοράς είναι το μορφωτικό επίπεδο του δείγματος της έρευνας. Έτσι λοιπόν, η μεγάλη πλειοψηφία των ηλικιωμένων είναι απόφοιτοι δημοτικού με αναλογία ανδρών και γυναικών 30-20 αντίστοιχα. Κατόπιν, οι ηλικιωμένοι που δεν αποφοίτησαν από το δημοτικό έρχονται δεύτεροι σε πλήθος, με αναλογία ανδρών, 20 – 17 αντίστοιχα. Εν συνεχεία, οι ηλικιωμένοι που αποφοίτησαν από το Γυμνάσιο έχουν μια αναλογία ανδρών και γυναικών 7 – 14 αντίστοιχα. Στο ίδιο περίπου μέγεθος ανέρχονται οι αριθμοί των ηλικιωμένων που είναι απόφοιτοι Λυκείου (άνδρες 9 - 5 γυναίκες), απόφοιτοι Πανεπιστημίου (άνδρες 6 – 9 γυναίκες) και απόφοιτοι κάποιας Τεχνικής Σχολής (άνδρες 4 – 9 γυναίκες). Έτσι, λοιπόν, είναι πρόδηλο από τα παραπάνω στοιχεία ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ηλικιωμένων έχουν μορφωτικό επίπεδο Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (87 συνολικά ηλικιωμένοι) ενώ οι υπόλοιποι συνταξιούχοι κυμαίνονται στις υπόλοιπες βαθμίδες εκπαίδευσης.

Όσο αφορά την χρονική περίοδο συνταξιοδότησης η συντριπτική πλειοψηφία των συνταξιούχων του δείγματος έχουν χρονική διάρκεια συνταξιοδότησης 5 χρόνια (αναλογία ανδρών και γυναικών 27 – 24 αντίστοιχα). Οι υπόλοιποι συνταξιούχοι έχουν χρονική διάρκεια συνταξιοδότησης κυμαινόμενη από 1-10 χρόνια.

Το ποσό της σύνταξης κυμαίνεται σε διάφορα επίπεδα, τα οποία προσδιορίζονται από διάφορες μεταβλητές όπως πχ. το ασφαλιστικό ταμείο και η επαγγελματική σταδιοδρομία. Έτσι, λοιπόν, από τη μελέτη των ερωτηματολογίων προκύπτει ότι το κατώτερο ποσό σύνταξης ανέρχεται στα 165 € ενώ το ανώτερο ανέρχεται στα 1450€.

Πρόσθετα, σχετικά με την υπόλοιπη οικονομική κατάσταση των συνταξιούχων αναλύονται αρχικά τα επιδόματα που έπαιρναν στο παρελθόν συγκριτικά με το παρόν. Έτσι λοιπόν, οι συνταξιούχοι που έπαιρναν και συνεχίζουν να παίρνουν διάφορα επιδόματα και στο παρελθόν και στο παρόν είναι 25 ενώ εκείνοι που δεν παίρνουν πλέον κανένα επίδομα είναι 11. Η συντριπτική πλειοψηφία των ηλικιωμένων (80 συνολικά συνταξιούχοι) εμφανίζεται να μην παίρνει κανένα επίδομα ούτε στο παρελθόν αλλά ούτε και στο παρόν. Επίσης, συγκριτικά με το φύλο τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες εμφανίζονται σε αναλογία να μην παίρνουν κανένα επίδομα. Δηλαδή, στο παρελθόν οι άνδρες που δεν έπαιρναν επίδομα είναι 60 έναντι 54 γυναικών. Επίσης, στο παρόν οι συνταξιούχοι άντρες που λαμβάνουν επίδομα ανέρχονται στους 47 έναντι 44 γυναικών. Είναι φανερό λοιπόν, ότι το φύλο δεν επιδρά σημαντικά στη λήψη επιδομάτων.

Σχετικά με την οικονομική υποστήριξη των συνταξιούχων από τα παιδιά, η συντριπτική πλειοψηφία των συνταξιούχων (100 σε δείγμα 150 συνταξιούχων) εμφανίζεται να μην δέχεται καμία απολύτως βοήθεια από τα παιδιά, όχι μόνο στο παρόν αλλά και στο παρελθόν. Αμέσως μετά εμφανίζονται οι συνταξιούχοι (30 τον αριθμό) που στο παρόν δέχονται οικονομική βοήθεια από τα παιδιά, ενώ στο παρελθόν δεν δέχονταν. Στο θέμα αυτό δεν φαίνεται να επιδρά σημαντικά το φύλο. Η πλειοψηφία των ανδρών δεν δέχεται καμία οικονομική βοήθεια από τα παιδιά (παρελθόν 71 άντρες και στο παρόν 53 άντρες). Ενώ οι γυναίκες εμφανίζονται επίσης να μην δέχονται την οικονομική βοήθεια από τα παιδιά (παρελθόν 59 και στο παρόν 49). Απόδειξη ακόμα του παραπάνω αποτελεί το ότι οι άνδρες και οι γυναίκες συνταξιούχοι που δέχονται οικονομική βοήθεια από τα παιδιά είναι ισάριθμοι με μια διαφορά να παρουσιάζεται μόνο στο παρελθόν κατά το οποίο οι γυναίκες δέχονταν περισσότερο την οικονομική βοήθεια από τα παιδιά (παρελθόν άνδρες 4 – 12 γυναίκες).

Εν συνεχεία, οι περισσότεροι συνταξιούχοι εμφανίζονται να μην έχουν ακίνητη περιουσία στο παρόν (συνολικά 79 συνταξιούχοι), ενώ αρκετοί είναι και αυτοί που διατήρησαν την ακίνητη περιουσία τους στο παρελθόν και στο παρόν και έπαιρναν εισόδημα από αυτή (συνολικά 67 συνταξιούχοι).

Στο θέμα της αποταμίευσης οι περισσότεροι συνταξιούχοι συνεχίζουν να αποταμιεύουν χρήματα και στο παρόν (59 συνολικά), οι συνταξιούχοι που δυσκολεύονται συγκριτικά με το παρελθόν να αποταμιεύσουν στο παρόν είναι συνολικά 26 και τέλος αρκετοί συνταξιούχοι δεν έχουν καταφέρει να αποταμιεύσουν ούτε στο παρελθόν ούτε στο παρόν (συνολικά 47).

Ακόμα, όσον αφορά την εργασία, η συντριπτική εργασία των συνταξιούχων δεν εργάζεται τώρα, μ' έναν μικρό αριθμό συνταξιούχων να συνεχίζει να εργάζεται και στο παρόν.

Σχετικά με τη διαμονή των συνταξιούχων, η συντριπτική πλειοψηφία διαμένει με τον / την σύζυγο (105 τον αριθμό, σε σύνολο 150).

Επίσης, οι περισσότεροι συνταξιούχοι δεν βοηθούν οικονομικά τα παιδιά τους (86 συνολικά) ενώ αρκετοί είναι και αυτοί που βοηθούν (61 συνολικά). Η βοήθεια των ηλικιωμένων προς τα παιδιά τους είναι κυρίως στη διατροφή. Το ίδιο ακριβώς ισχύει και αντίστροφα :δηλαδή ούτε και τα παιδιά βοηθούν οικονομικά τους γονείς τους αλλά αυτά που βοηθούν επικεντρώνουν την βοήθεια τους κυρίως σε είδη διατροφής.

Επίσης, όσον αφορά το θέμα της διατροφής, οι περισσότεροι συνταξιούχοι δεν μπορούσαν και δεν μπορούν ούτε στο παρόν να αγοράσουν

πληθώρα τροφίμων (77 συνολικά), ενώ οι ηλικιωμένοι που έχουν αυτή τη δυνατότητα και στο παρελθόν και στο παρόν είναι επίσης αρκετοί (74 συνολικά). Εμφανίζεται συνεπώς στο συγκεκριμένο θέμα μια αναλογία και μια σχετική ισορροπία. Αξιοσημείωτο είναι ακόμα ότι η μεγαλύτερη πλειοψηφία των συνταξιούχων δεν αγοράζει και συνεχίζει να μην αγοράζει φαγητό από εστιατόρια και από ταβέρνες.

Επιπρόσθετα, σχετικά με την ένδυση και την υπόδηση, οι περισσότεροι συνταξιούχοι δεν αγοράζουν συχνά ρούχα. Η μεγαλύτερη πλειοψηφία αγοράζει ρούχα από τη λαϊκή αγορά και από καλάθια καταστημάτων, αποφεύγοντας σταθερά και στο παρελθόν και στο παρόν την αγορά ακριβών ρούχων.

Ακόμα, άξιο αναφοράς είναι το γεγονός, ότι η συντριπτική πλειοψηφία των συνταξιούχων μένει σε ιδιόκτητη κατοικία, ενώ στις περιπτώσεις που η κατοικία είναι ενοικιαζόμενη υπάρχει η σχετική ευκολία εξόφλησης του ενοικίου. Αξιοσημείωτη είναι ακόμα η προσπάθεια της πλειονότητας των συνταξιούχων όχι μόνο να περιορίσουν τα κοινόχρηστα έξοδα, αλλά και να πληρώσουν έγκαιρα όλους τους λογαριασμούς, με αποτέλεσμα ένα αμελητέο ποσοστό συνταξιούχων να έχει κυρώσεις εξαιτίας της καθυστερημένης εξόφληση λογαριασμών. Επιπλέον, οι συνταξιούχοι αποφεύγουν τα διάφορα οικονομικά ανοίγματα.

Επίσης, όσον αφορά την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, η συντριπτική πλειοψηφία των συνταξιούχων μπορεί να καλύψει τα έξοδα των βασικών φαρμάκων (139 συνολικά). Στα έξοδα των ακριβών φαρμάκων υπερτερούν οι συνταξιούχοι που δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν (81 έναντι 69, οι οποίοι μπορούν). Ακόμα, για τα έξοδα των ιδιωτών γιατρών παρουσιάζεται μια σχετική αναλογία μεταξύ των συνταξιούχων που μπορούν και αυτών που αδυνατούν να ανταπεξέλθουν (74 -76 αντίστοιχα).

Στο θέμα των ενδοοικογενειακών σχέσεων, οι περισσότεροι συνταξιούχοι περνούν με τον /την σύζυγο τον ίδιο χρόνο που περνούσαν και στο παρελθόν, (72 συνολικά). Ένας αριθμός ηλικιωμένων έχει αυξήσει το χρόνο που περνάει με τον / την σύζυγο, μετά τη συνταξιοδότηση. Το ίδιο ισχύει και για τις άλλες οικογενειακές σχέσεις των συνταξιούχων με τα παιδιά, τα εγγόνια και τα αδέρφια τους, καθώς οι περισσότεροι ηλικιωμένοι περνούσαν και εξακολουθούν να περνούν και μετά τη συνταξιοδότηση πολύ χρόνο μαζί τους. Αυτό ισχύει και για τους άλλους συγγενείς.

Στις σχέσεις των συνταξιούχων με τους συναδέλφους τους παρατηρείται μία σχετική αναλογία μεταξύ αυτών που διατηρούσαν στο παρελθόν και συνεχίζουν και στο παρόν και μεταξύ αυτών που διατηρούσαν αλλά δε διατηρούν στο παρόν τις σχέσεις αυτές (58 – 59 αντίστοιχα).

Στις σχέσεις με τους φίλους οι συνταξιούχοι συνεχίζουν να τις διατηρούν και στον παρόν (95, εκ των οποίων οι 80 διατηρούσαν και διατηρούν τις φιλικές τους σχέσεις και οι 15 τις διατηρούν τώρα).

Στο θέμα των εκδρομών, οι περισσότεροι συνταξιούχοι (105 συνολικά) σταματούν να πραγματοποιούν εκδρομές μετά τη συνταξιοδότησή τους ενώ στο παρελθόν πραγματοποιούσαν (62 τον αριθμό) και οι υπόλοιποι συνταξιούχοι δεν πραγματοποιούν ούτε στο παρελθόν, ούτε στο παρόν (43 τον αριθμό). Το ίδιο ακριβώς ισχύει και στις εξόδους των συνταξιούχων με τους φίλους (49 - 49 αντίστοιχα). Ο μεγαλύτερος αριθμός των συνταξιούχων επιλέγει τις βόλτες, τόσο πριν όσο και μετά από τη συνταξιοδότηση (86 τον αριθμό, παρελθόν και παρόν). Ακόμα, η πλειοψηφία των συνταξιούχων δεν

πηγαίνει σε ταβέρνες και εστιατόρια τόσο στο παρελθόν όσο και στο παρόν (60 τον αριθμό), ενώ υπάρχουν και οι συνταξιούχοι που ενώ πήγαιναν σταμάτησαν μετά τη συνταξιοδότηση (54 τον αριθμό). Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και στο θέμα των ταξιδιών : 64 ηλικιωμένοι δεν πήγαιναν και δεν πηγαίνουν – 50 πήγαιναν και σταμάτησαν μετά τη συνταξιοδότηση. Η μεγάλη πλειοψηφία των συνταξιούχων επιλέγει να μείνει στο σπίτι και πριν αλλά και μετά τη συνταξιοδότηση.

Σε σχέση με τα ενδιαφέροντα των συνταξιούχων, η μεγάλη πλειοψηφία παρουσιάζεται να μην έχει νέα ενδιαφέροντα τόσο πριν όσο και μετά τη συνταξιοδότηση (90 τον αριθμό). Αυτό ισχύει και παρά το γεγονός ότι ο ελεύθερος χρόνος των συνταξιούχων αυξάνεται μετά τη συνταξιοδότηση (104 τον αριθμό). Επίσης, ο μεγαλύτερος αριθμός συνταξιούχων δεν πηγαίνει στα Κ.Α.Π.Η (88 τον αριθμό), δεν συμμετέχει σε συλλόγους, φορείς και οργανώσεις (111 τον αριθμό) και δεν ασκεί συμπληρωματική εργασία (114 τον αριθμό).

Στο θέμα των σωματικών μεταβολών οι περισσότεροι συνταξιούχοι χάνουν την ενεργητικότητά τους μετά τη συνταξιοδότηση (78 τον αριθμό), ενώ αρκετοί είναι και οι συνταξιούχοι που διατηρούν την ενεργητικότητα τους (72 τον αριθμό). Αλλαγή όμως παρουσιάζεται στη σωματική δύναμη των ηλικιωμένων μετά τη συνταξιοδότηση (106 τον αριθμό) ενώ σε ένα μικρό ποσοστό η σωματική δύναμη παραμένει ίδια (30 τον αριθμό). Οι αργές κινήσεις παρουσιάζονται σε ένα σημαντικό αριθμό ηλικιωμένων μετά τη συνταξιοδότηση (67 τον αριθμό) ενώ στους περισσότερους ηλικιωμένους δεν παρουσιάζεται οι αργές κινήσεις ούτε στο παρελθόν ούτε στο παρόν (71 τον αριθμό). Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με τις ασθένειες, τις οποίες φαίνεται να παρουσιάζουν οι περισσότεροι ηλικιωμένοι μετά τη συνταξιοδότηση (76 τον αριθμό), ενώ σε αρκετούς συνταξιούχους δεν παρουσιάζονται συχνές ασθένειες (64 τον αριθμό).

Ακόμα, οι περισσότεροι ηλικιωμένοι δεν παρουσιάζουν κανένα νόσημα μετά από τη συνταξιοδότησή τους (103 τον αριθμό) και μόνο ένας περιορισμένος αριθμός συνταξιούχων παρουσιάζει κάποιο νόσημα (47 τον αριθμό), το συχνότερο εκ των οποίων είναι η κατάθλιψη. Επίσης, οι περισσότεροι ηλικιωμένοι παίρνουν κιλά μετά από τη συνταξιοδότηση (78 τον αριθμό).

Σχετικά με τα θετικά στοιχεία της απασχόλησης, οι συνταξιούχοι επέλεξαν την οικονομική επιβίωση (135 τον αριθμό) και την αίσθηση χρησιμότητας (80 τον αριθμό). Ενώ στα αρνητικά στοιχεία της απασχόλησης οι συνταξιούχοι επέλεξαν τη σωματική κούραση (114 τον αριθμό) και το άγχος (73 τον αριθμό).

Ως προς τα θετικά στοιχεία της συνταξιοδότησης οι συνταξιούχοι επέλεξαν τη ξεκούραση (95 τον αριθμό) και τον ελεύθερο προσωπικό χρόνο (47 τον αριθμό). Τα αρνητικά στοιχεία της συνταξιοδότησης που επιλέχθηκαν περισσότερο είναι οι οικονομικές δυσκολίες (54 τον αριθμό) και η απομάκρυνση από το εργασιακό περιβάλλον (60 τον αριθμό).

Τέλος, κατά τους πρώτους μήνες της συνταξιοδότησης οι συνταξιούχοι επέλεξαν περισσότερο τα ακόλουθα συναισθήματα : χαρά (78 τον αριθμό) και το συναίσθημα ότι τους λείπει η εργασία τους (100 τον αριθμό)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στην ερευνητική διαδικασία είχαν οριστεί συγκεκριμένες υποθέσεις εργασίας σχετικές με το θέμα της συνταξιοδότησης και τον τρόπο επίδρασης της στη ζωή των συνταξιούχων. Οι προαναφερόμενες υποθετικές προτάσεις είναι οι ακόλουθες :

- Οι άνθρωποι της τρίτης ηλικίας μετά τη συνταξιοδότηση τους αφιερώνουν περισσότερο χρόνο στους φίλους τους και σε νέα ενδιαφέροντα.
- Η συνταξιοδότηση μεταβάλλει δυσμενώς την οικονομική κατάσταση των ηλικιωμένων.
- Μετά τη συνταξιοδότηση οι ηλικιωμένοι παρουσιάζουν σωματική κατάπτωση.
- Η ψυχολογική κατάσταση των ηλικιωμένων επιδεινώνεται με την συνταξιοδότηση.

Αναλύοντας τις προαναφερόμενες ερευνητικές υποθέσεις, είναι δυνατό να διεξαχθούν ειδικότερα συμπεράσματα για την επαλήθευση ή όχι των υποθέσεων αυτών.

Αναφορικά με την πρώτη υπόθεση εργασίας και σύμφωνα με την πρώτη υπόθεση από τα ερευνητικά δεδομένα προέκυψε ότι οι συνταξιούχοι στο παρελθόν διατηρούσαν τις φιλικές τους σχέσεις σε ποσοστό 73,3 % και μόνο το 26,7 % των συνταξιούχων δεν διατηρούσαν αυτές τις σχέσεις πριν από την συνταξιοδότηση. Μετά την συνταξιοδότηση η προηγούμενη κατάσταση δεν μεταβάλλεται σημαντικά καθώς οι συνταξιούχοι που εξακολουθούν να βλέπουν τους φίλους τους αντιστοιχούν σε ποσοστό 63,3% και οι συνταξιούχοι που δεν τους βλέπουν αντιστοιχούν σε ποσοστό 36,7%. Αν συγκριθούν τα παραπάνω στοιχεία, προκύπτει ότι οι ηλικιωμένοι μετά την συνταξιοδότηση δεν βλέπουν το ίδιο συχνά τους φίλους τους, καθώς μειώνεται το ποσοστό των συνταξιούχων που βλέπουν τους φίλους τους και αυξάνεται αντίστοιχα το ποσοστό των συνταξιούχων που δεν διατηρούν τις φιλικές τους σχέσεις.

Στο επίπεδο των νέων ενδιαφερόντων, οι ηλικιωμένοι πριν από την συνταξιοδότηση εμφανίζονται σε ποσοστό 69,3% να αποφεύγουν τα νέα ενδιαφέροντα και μόνο το 30,67% των ηλικιωμένων ασχολείται με νέα ενδιαφέροντα. Μετά την συνταξιοδότηση οι ηλικιωμένοι σε ποσοστό 78% εξακολουθούν να μην έχουν νέα ενδιαφέροντα και οι ηλικιωμένοι που διατηρούν νέα ενδιαφέροντα μειώνονται σε ποσοστό 22%. Συνάγεται, λοιπόν, ότι οι ηλικιωμένοι μετά την συνταξιοδότηση δεν αποκτούν νέα ενδιαφέροντα.

Έτσι, λοιπόν, με βάση τα παραπάνω ερευνητικά δεδομένα, η πρώτη υπόθεση εργασίας δεν επαληθεύεται.

Σχετικά με την δεύτερη υπόθεση, η οποία αναφέρεται στην οικονομική κατάσταση χρησιμοποιήθηκαν για την διερεύνηση της επιλεκτικά οι κυριότερες παράμετροι του θέματος όπως:

1. Αποταμίευση

Σ' αυτό το θέμα παρατηρείται μια αύξηση των συνταξιούχων που αποταμιεύουν χρήματα, σε ποσοστό 43,3%, έναντι 48,67% που αποταμιεύουν χρήματα στο παρόν. Άρα, οι συνταξιούχοι έχουν την δυνατότητα ενίσχυσης της οικονομικής τους κατάστασης μέσω της αποταμίευσης.

2. Δυνατότητα αγοράς πολλών τροφίμων

Σχετικά με την δυνατότητα αγοράς πληθώρας τροφίμων, οι συνταξιούχοι μετά την συνταξιοδότηση σε ποσοστό 51,3% δεν έχουν αυτήν τη δυνατότητα, σε σύγκριση με το παρελθόν κατά το οποίο μόνο το 30,67% των συνταξιούχων δεν έχει την οικονομική δυνατότητα αγοράς πληθώρας τροφίμων. Έτσι, λοιπόν, οι συνταξιούχοι αγοράζουν μόνο τα απαραίτητα τρόφιμα (παρόν 50,67% συγκριτικά με το παρελθόν 33,33%). Ευνόητα, η συνταξιοδότηση στερεί από τους ηλικιωμένους την οικονομική δυνατότητα να αγοράζουν πληθώρα τροφίμων.

3. Δυνατότητα συχνής αγοράς ρούχων.

Και σ' αυτό το θέμα είναι κατάφωρη η οικονομική δυσχέρεια που επιφέρει η συνταξιοδότηση στους ηλικιωμένους. Έτσι, λοιπόν, οι ηλικιωμένοι εμφανίζονται σε ποσοστό 64% να αποφεύγουν μετά την συνταξιοδότηση τη συχνή αγορά ρούχων, (έναντι 28,67% που ήταν στο παρελθόν). Συντριπτικό είναι ακόμα το ποσοστό των συνταξιούχων που αποφεύγουν την αγορά ακριβών ρούχων (83,33% παρόν, έναντι 56,67% παρελθόν), ενώ επιλέγουν την λαϊκή αγορά γι αυτό το σκοπό (66,71% πριν και 82,67% μετά την συνταξιοδότηση)

Από την σύνθεση λοιπόν όλων των παραπάνω ερευνητικών δεδομένων συνάγεται ότι η συνταξιοδότηση επηρεάζει δυσμενώς την οικονομική κατάσταση των ηλικιωμένων.

Εν συνεχεία, η τρίτη υπόθεση αφορά τη σωματική κατάπτωση των ηλικιωμένων μετά την συνταξιοδότηση. Για την διερεύνηση της συγκεκριμένης υπόθεσης επιλέχθηκαν οι παρακάτω παράμετροι:

1. Ενεργητικότητα

Η ενεργητικότητα των ηλικιωμένων μεταβάλλεται μετά την συνταξιοδότηση καθώς οι ηλικιωμένοι που ένιωθαν ενεργητικοί πριν ανέρχονται σε ποσοστό 95,3%, ενώ μετά την συνταξιοδότηση, το παραπάνω ποσοστό μεταβάλλεται σε 48%.

2. Σωματική δύναμη

Σχετικά με τη σωματική δύναμη οι συνταξιούχοι που δεν διαθέτουν μετά τη συνταξιοδότηση ανέρχονται σε ποσοστό 76,67% (έναντι 9,33% πριν την συνταξιοδότηση).

3. Αργές κινήσεις

Οι ηλικιωμένοι πριν από την συνταξιοδότηση εμφανίζονται σε ποσοστό 92% να μην κάνουν αργές κινήσεις. Μετά την συνταξιοδότηση οι ηλικιωμένοι σε ποσοστό 48% μόνο, δεν κάνουν αργές κινήσεις. Άρα, μετά την συνταξιοδότηση οι περισσότεροι ηλικιωμένοι αρχίζουν αν κάνουν αργές κινήσεις.

4. Συχνότητα των ασθενειών

Ακόμα, οι ηλικιωμένοι πριν την συνταξιοδότηση παρουσιάζονται σε ποσοστό 93,33% να μην εμφανίζουν συχνές ασθένειες. Η κατάσταση αυτή μεταβάλλεται δυσμενώς μετά από την συνταξιοδότηση σε ποσοστό 44,67% συνταξιούχων, οι οποίοι δεν παρουσιάζουν συχνές ασθένειες.

5. Μνήμη

Στο επίπεδο της μνήμης, παρατηρείται ακόμα ένα ποσοστό μεταβολής : 95,33% οι συνταξιούχοι που είχαν δυνατή μνήμη πριν και 76,67% οι συνταξιούχοι οι οποίοι διατηρούν δυνατή την μνήμη τους μετά την συνταξιοδότηση.

Συνεπώς, μέσω της διερεύνησης όλων των παραπάνω παραμέτρων συνάγεται η επαλήθευση εργασίας : όντως, η συνταξιοδότηση επιδρά αρνητικά στη σωματική κατάσταση των ηλικιωμένων.

Η τέταρτη υπόθεση εργασίας υποστηρίζει ότι ψυχολογική κατάσταση των ηλικιωμένων επιδεινώνεται κατά τους πρώτους μήνες της συνταξιοδότησης. Για τη διερεύνηση αυτής της υπόθεσης μελετήθηκαν τα συναισθήματα που βίωσαν οι συνταξιούχοι τους πρώτους μήνες :

1. Χαρά

Η πλειοψηφία των συνταξιούχων σε ποσοστό 52% επέλεξε το συναίσθημα της χαράς (έναντι 48%).

2. Λύπη

Σε ποσοστό 36% οι συνταξιούχοι επέλεξαν το συγκεκριμένο συναίσθημα, σε αντίθεση με την πλειοψηφία (ποσοστό 64%) των συνταξιούχων οι οποίοι απέρριψαν το συναίσθημα της λύπης.

3. Προβληματισμός

Το 54,67% των συνταξιούχων δεν εξέφρασε προβληματισμό κατά την διάρκεια των πρώτων μηνών συνταξιοδότησης (έναντι 45,33%).

4. Πλήξη

Οι περισσότεροι συνταξιούχοι απέρριψαν το συναίσθημα της πλήξης σε ποσοστό 56,67% (βλέπε παράρτημα).

5. Ανακούφιση

Σ' αυτό το συναίσθημα παρατηρείται μια σχετική αναλογία μεταξύ των συνταξιούχων που το επέλεξαν και μεταξύ αυτών που το απέρριψαν (50,67% - 49,33% αντίστοιχα).

6. Τους έλειπε η δουλειά

Μόνο ένα μικρό ποσοστό των συνταξιούχων επέλεξε το συγκεκριμένο συναίσθημα σε ποσοστό 33,33%, ενώ η μεγάλη πλειονότητα των συνταξιούχων υποστήριξε το αντίθετο, σε ποσοστό 66,67%.

7. Απομόνωση

Η συντριπτική πλειοψηφία των συνταξιούχων απέρριψε την επιθυμία για απομόνωση κατά τους πρώτους μήνες της συνταξιοδότησης, σε ποσοστό 77,33% (βλέπε παράρτημα).

Με βάση λοιπόν όλα τα παραπάνω, προκύπτει η διάψευση της τέταρτης υπόθεσης εργασίας καθώς από τα ερευνητικά δεδομένα διαφαίνεται ότι η ψυχολογική κατάσταση των ηλικιωμένων δεν επιδεινώνεται.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Το κύριο αντικείμενο μελέτης της παρούσας πτυχιακής εργασίας ήταν η διερεύνηση της συνταξιοδότησης θεωρημένη από τη σκοπιά της αλλαγής που επιφέρει στους κύριους τομείς ζωής των ηλικιωμένων. Για το σκοπό αυτό ήταν απαραίτητη η μελέτη της ανάλογης βιβλιογραφίας, αλλά και η πραγματοποίηση έρευνας. Η σύνθεση των δύο αυτών μερών επέφερε τα συμπεράσματα που ακολουθούν.

Αρχικά, σχετικά με την οικονομική κατάσταση των συνταξιούχων, προκύπτει ότι η κύρια πηγή εισοδήματος είναι η σύνταξη, το ποσό της οποίας ποικίλλει από μικρά ως και αρκετά ικανοποιητικά επίπεδα. Αρκετοί συνταξιούχοι διαθέτουν ακίνητη περιουσία και διαθέτουν χρήματα αποταμίευσης, τα οποία όμως φυλάσσονται για έκτακτες περιπτώσεις ανάγκης (π.χ ασθένεια, ατύχημα, κ.τ.λ). Οι ανάγκες της καθημερινότητας καλύπτονται σχεδόν αποκλειστικά από το ποσό της σύνταξης.

Ακόμα, άξια αναφοράς είναι η επιθυμία και η τάση των περισσότερων συνταξιούχων να ζουν ανεξάρτητοι, στο δικό τους σπίτι και χωρίς να εξαρτώνται οικονομικά από τα παιδιά ή άλλα συγγενικά πρόσωπα. Σε αρκετές μάλιστα περιπτώσεις οι συνταξιούχοι παρουσιάστηκαν να ενισχύουν οικονομικά τα παιδιά και τα εγγόνια τους.

Έτσι λοιπόν, ο συνταξιούχος καλείται με το ποσό της σύνταξης να καλύψει αρχικά τις ανάγκες επιβίωσης όπως είναι η κατοικία, η τροφή, η ένδυση και η υπόδηση. Οι περισσότεροι συνταξιούχοι μένουν σε ιδιόκτητη κατοικία, με αποτέλεσμα ν' απαλλάσσονται από το οικονομικό βάρος του ενοικίου. Στο θέμα της διατροφής υπάρχει συνεχής προσπάθεια για μείωση των εξόδων, με συνέπεια ν' αγοράζουν μόνο τα απαραίτητα τρόφιμα. Όσον αφορά επίσης την ένδυση και υπόδηση η συντριπτική πλειοψηφία των συνταξιούχων αποφεύγει τα ακριβά ρούχα και αγοράζει μόνο όταν αυτό είναι αναγκαίο. Όλα τα παραπάνω εντάσσονται στη γενικότερη κοσμοθεωρία των ηλικιωμένων, οι οποίοι στην πλειοψηφία τους είναι ολιγαρκείς και δεν έχουν προσδοκίες ή στόχους για βελτίωση των συνθηκών στις οποίες διαβιούν.

Επιπρόσθετα, η μεγάλη πληθώρα των συνταξιούχων προσπαθεί να ελαττώσει την κατανάλωση στα κοινόχρηστα έξοδα, καθώς υπάρχει η δυσκολία εξόφλησης των λογαριασμών, αλλά σε σπάνιες περιπτώσεις αυτή η δυσκολία επιφέρει κυρώσεις. Σ' αυτό το σημείο φαίνεται η τάση των ηλικιωμένων να ρυθμίζουν κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις οικονομικές τους υποχρεώσεις, ακόμα και αν τα έσοδά τους είναι αρκετά περιορισμένα. Σε κάποιο περιορισμένο ποσοστό οι συνταξιούχοι είναι επιφορτισμένοι με την εξόφληση δανείων αλλά ως επί το πλείστον αποφεύγουν τα οικονομικά ανοίγματα όπως χρηματιστήριο, ακριβές αγορές κ.τ.λ.

Δυσκολία όμως παρατηρείται και στο επίπεδο της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, καθώς οι συνταξιούχοι καλύπτουν μέσω της ασφάλειας τους τα βασικά μόνο φάρμακα. Μπροστά στην ανάγκη να απευθυνθούν σε κάποιο ιδιώτη γιατρό θα χρησιμοποιήσουν τα χρήματα αποταμίευσης ή θα ζητήσουν τη βοήθεια από κάποιο συγγενικό πρόσωπο. Πρόδηλη, λοιπόν, είναι η δυσκολία που επιφέρει η συνταξιοδότηση στις προσπάθειες των συνταξιούχων για διατήρηση και προαγωγή της υγείας τους.

Μια πρόσθετη αλλαγή της συνταξιοδότησης είναι το ότι ο ελεύθερος χρόνος των συνταξιούχων αυξάνεται σημαντικά, αλλά μένει ανεκμετάλλευτος, καθώς οι συνταξιούχοι δεν αποκτούν νέα ενδιαφέροντα, αποφεύγουν τα Κ.Α.Π.Η, δεν συμμετέχουν σε συλλόγους και οργανώσεις. Ακόμα, σταματούν τις εκδρομές, τα ταξίδια, μειώνουν τις εξόδους και προτιμούν να μένουν μέσα στο σπίτι βλέποντας τηλεόραση.

Η σωματική κατάσταση των ηλικιωμένων μεταβάλλεται επίσης μετά τη συνταξιοδότηση, με την πλειοψηφία των συνταξιούχων να νιώθει τη μείωση της σωματικής τους δύναμης και ένα μικρό ποσοστό να παρουσιάζει κάποιο νόσημα. Χαρακτηριστικό είναι ότι η πλειοψηφία των συνταξιούχων του δείγματος εξέφρασε ως κύριο συναίσθημα τη λύπη από την απομάκρυνση από το εργασιακό περιβάλλον και για την απώλεια της εργασίας. Παρά το ότι οι συνταξιούχοι χαίρονται γιατί με τη συνταξιοδότηση ξεκουράζονται και αποκτούν περισσότερο ελεύθερο προσωπικό χρόνο, αμέσως μετά αποκτούν αρκετές οικονομικές δυσκολίες. Δυσκολότερη είναι η κατάσταση για εκείνους τους ηλικιωμένους, οι οποίοι αγαπούσαν το αντικείμενο της εργασίας τους, το οποίο συνιστούσε μάλιστα μια καθημερινή πηγή αναζωογόνησης. Γι' αυτή τη μερίδα των συνταξιούχων, το γεγονός της συνταξιοδότησης αντιμετωπίζεται με μεγαλύτερη δυσκολία και περισσότερα συναισθήματα λύπης, πλήξης και έλλειψης ικανοποίησης.

Συμπερασματικά συνάγεται ότι η συνταξιοδότηση επιφέρει αλλαγές στη ζωή των ηλικιωμένων. Ο βαθμός στον οποίο θα επιδράσει η συνταξιοδότηση εξαρτάται σημαντικά από την προσωπικότητα του ατόμου, τις αντιλήψεις τους και τον προηγούμενο τρόπο ζωής. Ο συνταξιούχος που επιθυμεί να διατηρήσει το επίπεδο διαβίωσής του θα ψάξει και θα βρει διεξόδους, παρά την οικονομική στενότητα, που αδιαφιλονίκητα επιφέρει η συνταξιοδότηση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Β

- Βαρσάμης Ε., Βελονάκης Ε., Βιολάκη- Παρασκευά Μ., Καραϊτιανός Ι., Κομνηνός Γ., Λοντάς Α., Μούγιας Α., Σουρτζή Π., «Θέματα Γεροντολογίας και Γηριατρικής», εκδ. Σύνοδρον, άνευ ημερομηνίας έκδοσης.
- Βελεχέρης, Γουσγούνης, Τσουκάς, «Γεροντολογία και Γηριατρική», Αθήνα 1960.

Γ

- Γούλια, Μαλγαρινού, «Η νοσηλεύτρια κοντά στον υπερήλικα».

Δ

- Δόντας Αναστάσιος, «Η Τρίτη Ηλικία», Αθήνα, 1981.
- Δόντας Αναστάσιος, «Η Τρίτη Ηλικία – Προβλήματα και Δυνατότητες», Αθήνα, 1981

Ε

- Εθνική Έκθεση, Ελληνική Εθνική Επιτροπή για την Παγκόσμια Συνέλευση Γήρατος, «Οι ηλικιωμένοι στην Ελλάδα», Αθήνα 1982.
- Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, «Διαστάσεις Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα» εκδ. Εθνικό Κοινωνικό Κέντρο Ερευνών, Αθήνα 1996.
- Έμκε – Πουλοπούλου Ήρα , «Έλληνες Ηλικιωμένοι Πολίτες – Παρελθόν – Παρόν – Μέλλον» , εκδ. Έλλην, Αθήνα 1999.

Ι

- Ίδρυμα Σάκη Καραγιωργα, «Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός», εκδ. Εξάντας, Αθήνα, 1998.
- Ιωάννου Χ., Καβουνίδης Ι., Καραντινός Δ., «Οι κοινωνικές υπηρεσίες και η κοινωνική πολιτική καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού», Υπουργείο Εργασίας σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών και με την υποστήριξη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Αθήνα 1992.

Κ

- Καραντινός Δ., Κονιόρδος Μ., Τινιός Π., «Παρατηρητήριο Πολιτικών Καταπολέμησης του Κοινωνικού Αποκλεισμού», Αθήνα 1992

Μ

- «Μάθε για τον Ο. Γ. Α.», Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων, Υπουργείο Εργασίας – Κοινωνικών Ασφαλίσεων, 2003

Ο

- ο Οδηγός του Ασφαλισμένου, Ι.Κ.Α, Αθήνα 2003

Π

- ο Παρασκευόπουλου Ιωάννου, «Μεθοδολογία Επιστημονικής έρευνας», τομος 1, 2, άνευ εκδότου, Αθήνα 1993
- ο Περάκης Β. Μιχαλης , «Η ιστορία του Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων» , Ηράκλειο 1965
- ο Πετρουλάκης Νικόλαος, «Ψυχολογία της προσαρμογής», εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1984.
- ο Πλατή Χρυσάνθη, «Γεροντολογική Νοσηλευτική», Αθήνα 1993
- ο Πρακτικά Πανελλήνιου Συνεδρίου Ε. Κ. Κ. Ε. , «Γήρανση και κοινωνία», Αθήνα 1996

Ρ

- ο Ραγιά Αφροδίτη, «Νοσηλευτική Ψυχικής Υγείας», Αθήνα, 1980
- ο Ραγιά Αφροδίτη, «Ψυχιατρική Νοσηλευτική», εκδ. Αδελφότητας «Ευνίκη», 1993

Σ

- ο Σημειώσεις από την Ελληνική Γεροντολογική Εταιρία, άνευ εκδότου, Αθήνα, άνευ ημερομηνίας έκδοσης.
- ο Σταθόπουλος Α. Πέτρος, «Κοινωνική Πρόνοια, μια γενική θεώρηση», εκδ. Έλλην, Αθήνα 1999
- ο Σαπουντζή – Κρέπια Δέσποινα, «Χρόνια ασθένεια και νοσηλευτική φροντίδα (ολιστική προσέγγιση), εκδ. Έλλην 1998.

Τ

- ο Τ. Ε. Β. Ε. Οδηγός Ασφαλισμένου, Αθήνα 1993.

Χ

- ο Χαρτοκόλλης Πέτρος, «Εισαγωγή στην Ψυχιατρική», εκδ. Θεμέλιο, 1986.
- ο Χανιώτης Φραγκίσκος, «Γηριατρική», Ιατρικές Εκδόσεις Λίτσας, Αθήνα 1989

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- ο Εκλογή, « Η οικογένεια σαν πρωταρχικός φορέας πρόνοιας των ηλικιωμένων», Τ. 47, 1978.
- ο Εκλογή, «Συνθήκες διαβίωσης των ηλικιωμένων στην Ελλάδα : Υπόμνημα Κοινωνικής Πολιτικής», Τ. 59, 1982

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

B

- Bissanti, «Μεγάλη Ιατρική Εγκυκλοπαίδεια», τόμος Δ, Εκδ. χρυσός τύπος .

C

- Cape R., Coe R., Rossman, «Αρχές της Γηριατρικής», University Studio Press, Θεσ/νίκη 1990

G

- Gilbert Paul, « Ξεπερνώντας την κατάθλιψη », μτφ. Αγγελή – Ευσταθίου, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999.

J

- Javeau Claude, « η ερευνα με ερωτηματολογιο , το εγχειρίδιο του καλού ερευνητή», επιμελεια : Κατερινα Τζαννονε Τζώρτζη, εκδ. τυπωθήτω, Αθήνα 1996.

K

- Κάστενμπαουμ Ρόμπερτ, «Η Τρίτη ηλικία», μτφ. Τζελέπογλου Ελένη, Εκδόσεις Ψυχογιός, Αθήνα 1982

M

- Μπωβουάρ Σιμόν , «Τα γηρατεία» εκδ. Γλάρος, Αθήνα 1980

T

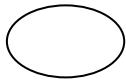
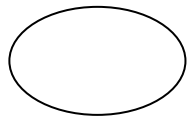
- Towle Charlotte, Μτφ. Κασδαγλή Λίνα, «Κοινές ανθρώπινες ανάγκες, Βασιλικόν Εθνικόν Ίδρυμα, Τομέυς Ψυχικής Υγιεινής, Αθήνα 1961

W

- Wright Stephen, «Νοσηλευτική Υπερηλίκων», Εκδόσεις Έλλην
- Wagstaff, Coakley, “Φυσιοθεραπεία και Ασθενείς Τρίτης Ηλικίας», εκδ. Έλλην, Αθήνα 1997

INTERNET

- www.ethnos.gr/ κοινωνία
- [http: //.www.kairatos.com.gr/forolodigos/syntakseis.htm](http://.www.kairatos.com.gr/forolodigos/syntakseis.htm).
- file// Α\ Συντάξεις %20 γήρατος.htm.

Α. Τ. Ε. Ι. ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ : Σ. Ε. Υ. Π.
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΟ

« ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗ
ΚΑΙ Ο ΤΡΟΠΟΣ ΠΟΥ ΕΠΙΔΡΑ
ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ»

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ
ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡΥΣΟΥΛΑ
ΤΖΕΛΕΠΗ ΓΑΡΥΦΑΛΛΙΑ
ΦΡΑΓΚΟΜΙΧΑΛΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ

Α. Α. Ε.

--	--	--

ΗΡΑΚΛΕΙΟ, 2004

1. ΦΥΛΟ : α) ΑΝΔΡΑΣ β) ΓΥΝΑΙΚΑ

2. ΗΛΙΚΙΑ : _____ χρονών

3. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΟΥ ΑΣΚΟΥΣΑΤΕ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ :

α) Επιστήμονες και εκπαιδευτικοί

β) Σώματα ασφαλείας

γ) Ιδιωτικοί Υπάλληλοι

δ) Δημόσιοι Υπάλληλοι

ε) Αγρότες

στ) Ελεύθεροι Επαγγελματίες

4. ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ :

α) Δημόσιο β) Ι. Κ. Α. γ) Τ. Ε. Β. Ε. δ) Ο. Γ. Α.

5. ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ :

α) Δεν αποφοίτησα από το Δημοτικό

β) Απόφοιτος Δημοτικού

γ) Απόφοιτος Γυμνασίου

δ) Απόφοιτος Λυκείου

ε) Απόφοιτος Πανεπιστημίου

στ) Απόφοιτος Τεχνικής Σχολής

6. ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ :

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ

Διαθέσιμοι Πόροι

7. Ποιο είναι το ποσό της σύνταξής σας ; _____

8. Ποιες είναι οι πηγές εισοδήματος που διαθέτετε ;

(Απαντήσατε με ναι ή όχι και στις δυο κατηγορίες)

I. Πρόσθετα επιδόματα.....

II. Χρηματική βοήθεια από τα παιδιά.....

III. Ακίνητη περιουσία.....

IV. Χρήματα από αποταμίευση.....

V. Αμοιβή από εργασία.....

VI. Σύνταξη.....

ΠΑΡΕΛΘΟΝ	ΠΑΡΟΝ

9. Με ποιους μένετε ;

α) Με τον/ την σύζυγο μου β) Μόνος/ η μου

γ) Με το/ τα παιδί/ διά μου δ) Με την οικογένεια των παιδιών μου

10. Συνεισφέρετε στην κάλυψη των εξόδων του σπιτιού των παιδιών σας ;

α) Ναι β) Όχι

11. Αν ναι σε ποια έξοδα του σπιτιού συνεισφέρετε;

α) ενοίκιο β) πετρέλαιο – θέρμανση

γ) κοινόχρηστα – λογαριασμοί δ) διατροφή

12. Συνεισφέρουν τα παιδιά σας στα έξοδα του σπιτιού ;

α) Ναι β) Όχι

13. Αν ναι, σε ποια έξοδα συνεισφέρουν ;

α) ενοίκιο β) πετρέλαιο – θέρμανση
γ) κοινόχρηστα – λογαριασμοί δ) διατροφή

Κάλυψη Αναγκών Επιβίωσης (Απαντήσατε με ναι ή όχι και στις

δύο κατηγορίες)

14. Διατροφή.....

I. Αγορά πληθώρας τροφίμων.....

II. Αγορά μόνο των απαραίτητων
τροφίμων.....

III . Αγορά φαγητού από εστιατόριο.....

ΠΑΡΕΛΘΟΝ	ΠΑΡΟΝ

15. Ένδυση / Υπόδηση.....

I. Αγορά ρούχων/ παπουτσιών ανά τακτά
χρονικά διαστήματα.....

II. Αγορά ακριβών ρούχων/ παπουτσιών.

III. Αγορά ρούχων / παπουτσιών από
λαϊκή ή καλάθια καταστημάτων.....

ΠΑΡΕΛΘΟΝ	ΠΑΡΟΝ

Έξοδα Κατοικίας

16. Το σπίτι μου είναι :

α) Ιδιόκτητο β) Ενοικιαζόμενο

17. Δυνατότητα κάλυψης εξόδων σπιτιού (Απαντήσατε με ναι ή όχι και στις δυο κατηγορίες)

I. Ενοίκιο

II. Πετρέλαιο – Θέρμανση

ΠΑΡΕΛΘΟΝ	ΠΑΡΟΝ

18. Υπάρχει προσπάθεια περιορισμού της κατανάλωσης στα κοινόχρηστα έξοδα (νερό, ρεύμα, πετρέλαιο).

α) Ναι β) Όχι

Λογαριασμοί

19. Εξόφληση λογαριασμών εγκαίρως.

α) Ναι β) Όχι

20. Υπάρχει δυσκολία εξόφλησης λογαριασμών ;

α) Ναι β) Όχι

21. Κυρώσεις μη εξόφλησης λογαριασμών ;

α) Ναι β) Όχι

22. Κάνετε οικονομικά ανοίγματα ;

(Απαντήσατε με ναι ή όχι και στις δυο κατηγορίες)

I. Δάνειο.....

II. Επενδύσεις στο χρηματιστήριο.....

III. Αγορά ειδών πολυτελείας.....

IV. Αντικατάσταση ηλεκτρικών συσκευών

ή επίπλων στο σπίτι.....

ΠΑΡΕΛΘΟΝ	ΠΑΡΟΝ

Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη

23. Μπορείτε να καλύψετε τα έξοδα αγοράς των βασικών φαρμάκων;

α) Ναι β) Όχι

24. Μπορείτε να καλύψετε τα έξοδα ακριβών φαρμάκων ;

α) Ναι β) Όχι

25. Έχετε την οικονομική δυνατότητα να απευθυνθείτε ιδιώτες γιατρούς και ιδιωτικές κλινικές ;

α) Ναι β) Όχι

Αποταμίευση

26. Μπορείτε να αποταμιεύσετε χρήματα ;

α) Ναι β) Όχι

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ

27. Διαπροσωπικές σχέσεις

(Απαντήσατε με ναι ή όχι και στις δυο κατηγορίες)

- I. Περνάω αρκετό χρόνο με τον/ την σύζυγο μου.....
- II. Περνάω αρκετό χρόνο με τα παιδιά μου...
- III. Περνάω αρκετό χρόνο με τα εγγόνια μου..
- IV. Συναντάω συχνά τα αδέρφια μου.....
- V. Συναντάω συχνά άλλους συγγενείς μου....
- VI. Διατηρώ σχέσεις με συναδέλφους.....
- VII. Συναντάω συχνά τους φίλους μου.....
- VIII. Κάνω νέες γνωριμίες.....

ΠΑΡΕΛΘΟΝ	ΠΑΡΟΝ

28. Εκτέλεση δραστηριοτήτων

(Απαντήσατε με ναι ή όχι και στις δυο κατηγορίες)

- I. Συχνάζω στο καφενείο.....
- II. Πηγαίνω συχνά εκδρομές.....
- III. Βγαίνω συχνά έξω με φίλους.....
- IV. Πηγαίνω συχνά στον κινηματογράφο/ θέατρο.....
- V. Πηγαίνω συχνά βόλτες/ περιπάτους.....
- VI. Βλέπω τηλεόραση πολλές ώρες.....
- VII. Ασχολούμαι συχνά με αγροτικές – κτηνοτροφικές εργασίες.....

ΠΑΡΕΛΘΟΝ	ΠΑΡΟΝ

(Απαντήσατε με ναι ή όχι και στις
δύο κατηγορίες)

- VIII. Βγαίνω συχνά σε ταβέρνες/ εστιατόρια.
- IX. Πηγαίνω συχνά ταξίδια/ διακοπές.....
- X. Μένω συχνά στο σπίτι.....
- XI. Διαβάζω συχνά εφημερίδα/ βιβλία/
περιοδικά.....
- XII. Έχω νέα ενδιαφέροντα.....
- XIII. Έχω αρκετό ελεύθερο χρόνο.....
- XIV. Εκκλησιάζομαι συχνά.....
- XV. Πηγαίνω στο Κ. Α. Π. Η.....
- XVI. Συμμετέχω σε συλλόγους, φορείς και
οργανώσεις
- VIΕ. Εξασκώ προσωρινή/ συμπληρωματική
εργασία.....

ΠΑΡΕΛΘΟΝ	ΠΑΡΟΝ

ΒΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ

29. Σωματικές μεταβολές

(Απαντήσατε με ναι ή όχι και στις
δύο κατηγορίες)

- I. Νοιώθω πολύ ενεργητικότητα.....
- II. Έχω διάθεση να κάνω νέα πράγματα..
- III. Έχω έντονη σωματική δύναμη.....
- IV. Κάνω αργές κινήσεις.....
- V. Αρρωσταίνω συχνά.....
- VI. Έχω δυνατή μνήμη.....

ΠΑΡΕΛΘΟΝ	ΠΑΡΟΝ

35. Ποια θετικά στοιχεία σας πρόσφερε η συνταξιοδότηση;
(επιλέξτε το πιο σημαντικό για σας)

- α) Ξεκούραση
- β) Ελεύθερο προσωπικό χρόνο
- γ) Ενασχόληση με νέες ασχολίες

36. Ποια αρνητικά στοιχεία σας πρόσφερε η συνταξιοδότηση;
(επιλέξτε το πιο σημαντικό για σας)

- α) Οικονομικές δυσκολίες
- β) Αίσθηση κενού
- γ) Απομάκρυνση από εργασιακό περιβάλλον

37. Κατά τους πρώτους μήνες της συνταξιοδότησης μου....
(απαντήσατε ναι ή όχι)

- I. Ένιωθα χαρούμενος.....
- II. Ένιωθα λυπημένος.....
- III. Ήμουν προβληματισμένος.....
- IV. Ένιωθα πλήξη.....
- V. Ένιωθα ανακούφιση.....
- VI. Μου έλειπε η δουλειά μου.....
- VII. Ήθελα να απομονωθώ.....

ΝΑΙ	ΟΧΙ

Ευχαριστούμε για τη συνεργασία
και το χρόνο σας

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΦΥΛΟ (150 ΑΤΟΜΑ)

- ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΑΝΔΡΩΝ – ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

	1,00	76
ΦΥΛΟ	2,00	74

1 = ΑΝΔΡΑΣ

2 = ΓΥΝΑΙΚΑ

- ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΦΥΛΟΥ – ΗΛΙΚΙΑΣ

		ΗΛΙΚΙΑ					
		65,00	66,00	67,00	68,00	69,00	70,00
ΦΥΛΟ	1,00	7	7	13	10	9	30
	2,00	14	13	12	12	9	14

- ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΑΝΔΡΩΝ - ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΑΝΑ ΤΑΜΕΙΟ

		ΤΑΜΕΙΟ			
		1,00	2,00	3,00	4,00
ΦΥΛΟ	1,00	24	25	8	19
	2,00	24	24	7	19

ΤΑΜΕΙΟ : 1= ΔΗΜΟΣΙΟ , 2= ΙΚΑ , 3=ΤΕΒΕ, 4= ΟΓΑ

ΦΥΛΟ : 1= ΑΝΔΡΑΣ, 2= ΓΥΝΑΙΚΑ

- ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΑΝΔΡΩΝ - ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

		ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ					
		1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	6,00
ΦΥΛΟ	1,00	20	30	7	9	6	4
	2,00	17	20	14	5	9	9

ΦΥΛΟ : 1= ΑΝΔΡΑΣ, 2= ΓΥΝΑΙΚΑ

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ : 1= ΔΕΝ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΑ ΑΠΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ,
2=ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ,
3= ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ,
4= ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΛΥΚΕΙΟΥ,
5= ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ,
6= ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ.

- ΦΥΛΟ – ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ

		ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ									
		1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	6,00	7,00	8,00	9,00	10,00
ΦΥΛΟ	1,00	8	5	9	8	27	1	5	3	1	9
	2,00	5	8	13	4	24	2	4	2	5	7

ΠΟΣΟ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ

- ΑΝΩΤΕΡΟ – ΚΑΤΩΤΕΡΟ ΠΟΣΟ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

	N	Minimum	Maximum
ΠΟΣΟ	150	165,00	1450,00
Valid N (listwise)	150		

- ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ ΠΟΣΟΥ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

ΠΟΣΟ	Valid	150
N.	Missing	0
ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ		593,3333

- ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ ΟΙ ΟΠΟΙΟΙ ΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΕΠΙΔΟΜΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΚΑΙ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ

		ΕΠΙΔΟΜΑ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΕΠΙΔΟΜΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00 = ΝΑΙ	25	11
	2,00 =ΟΧΙ	34	80

- ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ ΑΝΑ ΦΥΛΟ ΠΟΥ ΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΕΠΙΔΟΜΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΚΑΙ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ

		ΕΠΙΔΟΜΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	
		1,00	2,00
ΦΥΛΟ	1,00	16	60
	2,00	20	54

		ΕΠΙΔΟΜΑ ΠΑΡΟΝ	
		1,00	2,00
ΦΥΛΟ	1,00	29	47
	2,00	30	44

- ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ ΠΟΥ ΒΟΗΘΙΟΥΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΚΑΙ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ.

		ΒΟΗΘΕΙΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΑΡΟΝ		
		,00= ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΠΑΙΔΙΑ	1,00= ΝΑΙ	2,00= ΟΧΙ
ΒΟΗΘΕΙΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	,00=ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΠΑΙΔΙΑ 1,00= ΝΑΙ 2,00=ΟΧΙ	4	14 30	2 100

- ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ ΠΟΥ ΒΟΗΘΙΟΥΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΚΑΙ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ ΑΝΑ ΦΥΛΟ

		ΒΟΗΘΕΙΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΑΡΕΛΘΟΝ		
		,00	1,00	2,00
ΦΥΛΟ	1,00	1	4	71
	2,00	3	12	59

		ΒΟΗΘΕΙΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΑΡΟΝ		
		,00	1,00	2,00
ΦΥΛΟ	1,00	1	22	53
	2,00	3	22	49

ΦΥΛΟ : 1=ΑΝΔΡΕΣ, 2= ΓΥΝΑΙΚΕΣ
 ΒΟΗΘΕΙΑ ΑΠΟ ΠΑΙΔΙΑ: 0=ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ, 1= ΝΑΙ, 2=ΟΧΙ

- ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ ΠΟΥ ΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΑΠΟ ΑΚΙΝΗΤΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΚΑΙ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ

		ΑΚΙΝΗΤΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ ΠΑΡΟΝ	
		1,00	2,00
ΑΚΙΝΗΤΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00 2,00	67 3	35 45

- ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ ΠΟΥ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΟΥΝ ΧΡΗΜΑΤΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΚΑΙ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ

		ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΑΠΟΤΑΜΙΕΥ ΣΗ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ 2,00=ΟΧΙ	59 18	26 47

- ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ ΠΟΥ ΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΑΜΟΙΒΗ ΑΠΟ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΚΑΙ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ

	ΑΜΟΙΒΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΠΑΡΟΝ	1,00	2,00
		ΑΜΟΙΒΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	14

- ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ ΠΟΥ ΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΑΜΟΙΒΗ ΑΠΟ ΣΥΝΤΑΞΗ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΚΑΙ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ

	ΑΜΟΙΒΗ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΠΑΡΟΝ	1,00=ΝΑΙ
		ΑΜΟΙΒΗ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

- ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ ΠΟΥ ΔΙΑΜΕΝΟΥΝ ΜΕ ΤΟΝ/ ΤΗΝ ΣΥΖΥΓΟ , ΜΟΝΟΙ , ΜΕ ΤΟ /ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ , ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

ΔΙΑΜΟΝΗ ΜΕ ΣΥΖΥΓΟ	,00=ΟΧΙ	45
	1,00=ΝΑΙ	105

ΔΙΑΜΕΝΕΙ ΜΟΝΟΣ	,00= ΟΧΙ	128
	1,00=ΝΑΙ	22

ΔΙΑΜΟΝΗ ΜΕ ΠΑΙΔΙΑ	,00=ΟΧΙ	130
	1,00=ΝΑΙ	20

ΔΙΑΜΟΝΗ ΜΕ ΟΙΚΟΓ. ΠΑΙΔΙΩΝ	,00=ΟΧΙ	128
	1,00=ΝΑΙ	22

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ : ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΑΤΟΜΑ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΔΙΑΜΕΝΟΥΝ ΚΑΙ ΜΕ ΤΟ ΣΥΖΥΓΟ ΚΑΙ ΜΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

- ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

ΣΥΝΕΙΣΦ. ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ	,00=ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ	3
	1,00=ΝΑΙ	61
	2,00=ΟΧΙ	86

▪ ΕΞΟΔΑ ΣΠΙΤΙΟΥ ΣΤΑ ΟΠΟΙΑ ΠΡΟΣΦΕΡΟΥΝ ΟΙ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΙ

ΕΝΟΙΚΙΟ	,00=ΔΕΝ ΣΥΝΕΙΣΦΕΡΟΥΝ	142
	1,00=ΣΥΝΕΙΣΦΕΡΟΥΝ	8

ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ – ΘΕΡΜΑΝΣΗ	,00=ΔΕΝ ΣΥΝΕΙΣΦΕΡΟΥΝ	141
	1,00=ΣΥΝΕΙΣΦΕΡΟΥΝ	9

ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΑ – ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ	,00=ΔΕΝ ΣΥΝΕΙΣΦΕΡΟΥΝ	121
	1,00=ΣΥΝΕΙΣΦΕΡΟΥΝ	29

ΔΙΑΤΡΟΦΗ	,00=ΔΕΝ ΣΥΝΕΙΣΦΕΡΟΥΝ	104
	1,00=ΣΥΝΕΙΣΦΕΡΟΥΝ	46

▪ ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΑΠΟ ΠΑΙΔΙΑ

ΣΥΝΕΙΣΦ. ΑΠΟ ΠΑΙΔΙΑ	,00=ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΠΑΙΔΙΑ	3
	1,00=ΝΑΙ	47
	2,00=ΟΧΙ	100

▪ ΕΞΟΔΑ ΣΠΙΤΙΟΥ ΣΤΑ ΟΠΟΙΑ ΣΥΝΕΙΣΦΕΡΟΥΝ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

ΕΝΟΙΚΙΟ	,00	147
	1,00	3

ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ – ΘΕΡΜΑΝΣΗ	,00	121
	1,00	29

ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΑ - ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ	,00	122
	1,00	28

ΔΙΑΤΡΟΦΗ	,00	110
	1,00	40

0= ΔΕΝ ΣΥΝΕΙΣΦΕΡΟΥΝ
1=ΣΥΝΕΙΣΦΕΡΟΥΝ

▪ ΑΓΟΡΑ ΠΛΗΘΩΡΑΣ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΠΑΡΕΛΘΟΝ – ΠΑΡΟΝ

		ΠΟΛΛΑ ΤΡΟΦΙΜΑ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΠΟΛΛΑ ΤΡΟΦΙΜΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ	67	37
	2,00=ΟΧΙ	6	40

▪ ΑΓΟΡΑ ΜΟΝΟ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΩΝ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΠΑΡΕΛΘΟΝ – ΠΑΡΟΝ

		ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΑ ΤΡΟΦΙΜΑ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΑ ΤΡΟΦΙΜΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ	44	6
	2,00=ΟΧΙ	32	68

- ΑΓΟΡΑ ΦΑΓΗΤΟΥ ΑΠΟ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ – ΠΑΡΟΝ

		ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ	1,00=ΝΑΙ	34	30
ΠΑΡΕΛΘΟΝ	2,00=ΟΧΙ	8	78

- ΑΓΟΡΑ ΡΟΥΧΩΝ / ΠΑΠΟΥΤΣΙΩΝ ΑΝΑ ΤΑΚΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΑ

		ΣΥΧΝΗ ΑΓΟΡΑ ΡΟΥΧΩΝ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΣΥΧΝΗ ΑΓΟΡΑ ΡΟΥΧΩΝ	1,00=ΝΑΙ	52	55
ΠΑΡΕΛΘΟΝ	2,00=ΟΧΙ	2	41

- ΑΓΟΡΑ ΑΚΡΙΒΩΝ ΡΟΥΧΩΝ / ΠΑΠΟΥΤΣΙΩΝ

		ΑΚΡΙΒΑ ΡΟΥΧΑ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΑΚΡΙΒΑ ΡΟΥΧΑ	1,00=ΝΑΙ	25	40
ΠΑΡΕΛΘΟΝ	2,00=ΟΧΙ		85

- ΑΓΟΡΑ ΡΟΥΧΩΝ / ΠΑΠΟΥΤΣΙΩΝ ΑΠΟ ΛΑΪΚΗ Ή ΚΑΛΑΘΙΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

		ΡΟΥΧΑ ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΡΟΥΧΑ ΛΑΪΚΗ	1,00=ΝΑΙ	96	4
ΠΑΡΕΛΘΟΝ	2,00=ΟΧΙ	28	22

- ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΣΠΙΤΙΟΥ

ΣΠΙΤΙ	1,00=ΝΑΙ	129
	2,00=ΟΧΙ	21

- ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΚΑΛΥΨΗΣ ΕΞΟΔΩΝ ΣΠΙΤΙΟΥ

ΕΝΟΙΚΙΟ

		ΕΞΟΔΑ ΕΝΟΙΚΙΟΥ ΠΑΡΟΝ		
		,00=ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ	1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΕΞΟΔΑ ΕΝΟΙΚΙΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	,00=ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ	126		
	1,00=ΝΑΙ		16	4
	2,00=ΟΧΙ		1	3

0= ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΕΞΟΔΑ ΕΝΟΙΚΙΟΥ

1= ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΚΑΛΥΨΗΣ ΕΝΟΙΚΙΟΥ

2= ΜΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΚΑΛΥΨΗΣ ΕΝΟΙΚΙΟΥ

ΕΞΟΔΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ - ΘΕΡΜΑΝΣΗΣ

		ΕΞΟΔΑ ΘΕΡΜΑΝΣΗΣ ΠΑΡΟΝ	
		1,00	2,00
ΕΞΟΔΑ ΘΕΡΜΑΝΣΗΣ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00	116	12
	2,00	13	9

1= ΥΠΑΡΧΕΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΚΑΛΥΨΗΣ

2= ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΚΑΛΥΨΗΣ

- ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ ΣΤΑ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΑ ΕΞΟΔΑ

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΩΝ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ	1,00=ΝΑΙ	108
	2,00=ΟΧΙ	42

- ΕΞΟΦΛΗΣΗ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ ΕΓΚΑΙΡΩΣ

ΕΓΚΑΙΡΗ ΕΞΟΦΛΗΣΗ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ	1,00=ΝΑΙ	136
	2,00=ΟΧΙ	14

- ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΕΞΟΦΛΗΣΗΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ

ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΕΞΟΦΛΗΣΗΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ	1,00=ΝΑΙ	69
	2,00=ΟΧΙ	81

- ΚΥΡΩΣΕΙΣ ΜΗ ΕΞΟΦΛΗΣΗΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ

ΚΥΡΩΣΕΙΣ ΜΗ ΕΞΟΦΛΗΣΗΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ	1,00=ΝΑΙ	13
	2,00=ΟΧΙ	137

- ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΑΝΟΙΓΜΑΤΑ

		ΔΑΝΕΙΟ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΔΑΝΕΙΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ	9	55
	2,00=ΟΧΙ	3	83

		ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ	3	10
	2,00=ΟΧΙ	2	135

		ΕΙΔΗ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΕΙΔΗ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ	12	21
	2,00=ΟΧΙ	2	115

		ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΗΛ.ΣΥΣΚΕΥΩΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΗΛ.ΣΥΣΚΕΥΩΝ	1,00=ΝΑΙ	49	37
	2,00=ΟΧΙ	11	53

- ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΚΑΛΥΨΗΣ ΕΞΟΔΩΝ ΑΓΟΡΑΣ ΒΑΣΙΚΩΝ ΦΑΡΜΑΚΩΝ

ΒΑΣΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΑ	1,00=ΝΑΙ	139
	2,00=ΟΧΙ	11

- ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΚΑΛΥΨΗΣ ΕΞΟΔΩΝ ΑΚΡΙΒΩΝ ΦΑΡΜΑΚΩΝ

ΑΚΡΙΒΑ ΦΑΡΜΑΚΑ	1,00=ΝΑΙ	69
	2,00=ΟΧΙ	81

- ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΝΟΣΗΛΕΙΑΣ ΑΠΟ ΙΔΙΩΤΕΣ ΓΙΑΤΡΟΥΣ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΚΛΙΝΙΚΕΣ

ΙΔΙΩΤΙΚΟΙ ΓΙΑΤΡΟΙ, ΚΛΙΝΙΚΕΣ	1,00=ΝΑΙ	74
	2,00=ΟΧΙ	76

- ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ

ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ ΧΡΗΜΑΤΩΝ	1,00=ΝΑΙ	82
	2,00=ΟΧΙ	68

▪ **ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ**

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΝ / ΤΗΝ ΣΥΖΥΓΟ

		ΣΥΖΥΓΟΣ ΠΑΡΟΝ		
		,00=ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ	1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΣΥΖΥΓΟΣ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	,00=ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ	3		
	1,00=ΝΑΙ	27	72	4
	2,00=ΟΧΙ	1	38	5

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

		ΠΑΙΔΙΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ		
		,00=ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ	1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΠΑΙΔΙΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	,00=ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ	6		
	1,00=ΝΑΙ		77	23
	2,00=ΟΧΙ		38	6

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΑ ΕΓΓΟΝΙΑ

		ΕΓΓΟΝΙΑ ΠΑΡΟΝ		
		,00=ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ	1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΕΓΓΟΝΙΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	,00=ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ	14	2	
	1,00=ΝΑΙ		78	11
	2,00=ΟΧΙ		33	12

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΕ ΤΑ ΑΔΕΡΦΙΑ

		ΑΔΕΡΦΙΑ ΠΑΡΟΝ		
		,00=ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ	1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΑΔΕΡΦΙΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	,00= ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ	13		
	1,00=ΝΑΙ	3	61	36
	2,00=ΟΧΙ		17	20

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΕ ΑΛΛΟΥΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ

		ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ	54	49
	2,00=ΟΧΙ	9	38

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΥΣ

		ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΙ ΠΑΡΟΝ		
		,00=ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ	1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΙ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	,00=ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΙ 1,00=ΝΑΙ 2,00=ΟΧΙ	4	58 2	59 27

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΦΙΛΟΥΣ

		ΦΙΛΟΙ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΦΙΛΟΙ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ 2,00=ΟΧΙ	80 15	30 25

ΝΕΕΣ ΓΝΩΡΙΜΙΕΣ

		ΓΝΩΡΙΜΙΕΣ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΓΝΩΡΙΜΙΕΣ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ 2,00=ΟΧΙ	44 7	53 46

ΚΑΦΕΝΕΙΟ

		ΚΑΦΕΝΕΙΟ ΠΑΡΟΝ		
		,00=ΔΕΝ ΠΗΓΑΙΝΩ	1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΚΑΦΕΝΕΙΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	,00=ΔΕΝ ΠΗΓΑΙΝΩ 1,00=ΝΑΙ 2,00=ΟΧΙ	28	34 7	18 63

ΕΚΔΡΟΜΕΣ

		ΕΚΔΡΟΜΗ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΕΚΔΡΟΜΗ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ 2,00=ΟΧΙ	33 12	62 43

ΕΞΟΔΟΙ ΜΕ ΦΙΛΟΥΣ

		ΕΞΟΔΟΙ ΜΕ ΦΙΛΟΥΣ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΕΞΟΔΟΙ ΜΕ ΦΙΛΟΥΣ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ 2,00=ΟΧΙ	45 7	49 49

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ / ΘΕΑΤΡΟ

		ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ – ΘΕΑΤΡΟ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ –ΘΕΑΤΡΟ	1,00=ΝΑΙ	11	51
ΠΑΡΕΛΘΟΝ	2,00=ΟΧΙ		88

ΒΟΛΤΕΣ – ΠΕΡΙΠΑΤΟΥΣ

		ΒΟΛΤΕΣ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΒΟΛΤΕΣ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ	86	27
	2,00=ΟΧΙ	13	24

ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

		ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ	48	
	2,00=ΟΧΙ	52	50

ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ ΜΕ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΔΟΥΛΕΙΕΣ

		ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΔΟΥΛΕΙΕΣ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΔΟΥΛΕΙΕΣ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ	37	32
	2,00=ΟΧΙ	6	75

ΕΞΟΔΟΙ ΣΕ ΤΑΒΕΡΝΕΣ – ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ

		ΤΑΒΕΡΝΕΣ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΤΑΒΕΡΝΕΣ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00= ΝΑΙ	35	54
	2,00=ΟΧΙ	1	60

ΤΑΞΙΔΙΑ – ΔΙΑΚΟΠΕΣ

		ΤΑΞΙΔΙΑ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΤΑΞΙΔΙΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ	22	50
	2,00=ΟΧΙ	14	64

ΣΠΙΤΙ

		ΣΠΙΤΙ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΣΠΙΤΙ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ	63	1
	2,00=ΟΧΙ	46	40

ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ – ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ

		ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ- ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ –ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ	61	20
	2,00=ΟΧΙ	16	53

ΝΕΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ

		ΝΕΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΝΕΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ	19	27
	2,00=ΟΧΙ	14	90

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

		ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ	36	2
	2,00=ΟΧΙ	104	8

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

		ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ	69	11
	2,00=ΟΧΙ	36	34

Κ. Α. Π. Η.

		ΚΑΠΗ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΚΑΠΗ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ	6	3
	2,00=ΟΧΙ	53	88

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΣΥΛΛΟΓΟΥΣ, ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

		ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ	29	29
	2,00=ΟΧΙ	10	82

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ / ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

		ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑ	1,00=ΝΑΙ	11	27
ΠΑΡΕΛΘΟΝ	2,00=ΟΧΙ	14	97

ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΤΗΤΑ

		ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΤΗΤΑ	1,00=ΝΑΙ	69	74
ΠΑΡΕΛΘΟΝ	2,00=ΟΧΙ	3	4

ΔΙΑΘΕΣΗ ΓΙΑ ΝΕΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

		ΔΙΑΘΕΣΗ ΓΙΑ ΝΕΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΔΙΑΘΕΣΗ ΓΙΑ ΝΕΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ	1,00=ΝΑΙ	44	65
ΠΑΡΕΛΘΟΝ	2,00=ΟΧΙ	11	30

ΕΝΤΟΝΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ

		ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ	1,00=ΝΑΙ	30	106
ΠΑΡΕΛΘΟΝ	2,00=ΟΧΙ	5	9

ΑΡΓΕΣ ΚΙΝΗΣΕΙΣ

		ΑΡΓΕΣ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΑΡΓΕΣ ΚΙΝΗΣΕΙΣ	1,00=ΝΑΙ	11	1
ΠΑΡΕΛΘΟΝ	2,00=ΟΧΙ	67	71

ΣΥΧΝΕΣ ΑΡΡΩΣΤΙΕΣ

		ΣΥΧΝΕΣ ΑΡΡΩΣΤΙΕΣ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΣΥΧΝΕΣ ΑΡΡΩΣΤΙΕΣ	1,00=ΝΑΙ	7	3
ΠΑΡΕΛΘΟΝ	2,00=ΟΧΙ	76	64

ΔΥΝΑΤΗ ΜΝΗΜΗ

		ΔΥΝΑΤΗ ΜΝΗΜΗ ΠΑΡΟΝ	
		1,00=ΝΑΙ	2,00=ΟΧΙ
ΔΥΝΑΤΗ ΜΝΗΜΗ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	1,00=ΝΑΙ	110	33
	2,00=ΟΧΙ	5	2

ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΝΟΣΗΜΑΤΟΣ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗ

ΝΟΣΗΜΑ	1,00=ΝΑΙ	47
	2,00=ΟΧΙ	103

ΚΙΛΑ

ΚΙΛΑ	1,00=ΝΑΙ	78
	2,00=ΟΧΙ	72

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

ΘΕΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΞΙΩΣΗ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΞΙΩΣΗ	,00=ΔΕΝ ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	119
	1,00= ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	31

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΒΙΩΣΗ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΒΙΩΣΗ	,00=ΔΕΝ ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	15
	1,00= ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	135

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ – ΕΠΑΦΕΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	,00=ΔΕΝ ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	117
	1,00= ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	33

ΜΕΣΟ ΕΚΦΡΑΣΗΣ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΕΚΦΡΑΣΗ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ	,00 = ΔΕΝ ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	128
	1,00 = ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	22

ΑΙΣΘΗΣΗ «ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ – ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ»

ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ - ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ	,00 = ΔΕΝ ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	70
	1,00 = ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	80

ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ
ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΚΟΥΡΑΣΗ

ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΚΟΥΡΑΣΗ	,00 = ΔΕΝ ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	36
	1,00 = ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	114

ΑΓΧΟΣ

ΑΓΧΟΣ	,00 = ΔΕΝ ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	77
	1,00 = ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	73

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ	,00 = ΔΕΝ ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	81
	1,00 = ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	69

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΑΦΩΝ

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΑΦΩΝ	,00 = ΔΕΝ ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	129
	1,00 = ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	21

ΑΣΧΗΜΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΑΣΧΗΜΗ ΔΙΑΘΕΣΗ	,00 = ΔΕΝ ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	134
	1,00 = ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	16

ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΑΥΤΟΕΚΦΡΑΣΗΣ

ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΑΥΤΟΕΚΦΡΑΣΗΣ	,00 = ΔΕΝ ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	141
	1,00 = ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	9

ΘΕΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ

ΞΕΚΟΥΡΑΣΗ

ΞΕΚΟΥΡΑΣΗ	,00 = ΔΕΝ ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	55
	1,00 = ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	95

ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΧΡΟΝΟ

ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΧΡΟΝΟ	,00 = ΔΕΝ ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	103
	1,00 = ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	47

ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ ΜΕ ΝΕΕΣ ΑΣΧΟΛΙΕΣ

ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ ΜΕ ΝΕΕΣ ΑΣΧΟΛΙΕΣ	,00 = ΔΕΝ ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	141
	1,00 = ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	9

ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ	,00 = ΔΕΝ ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	96
	1,00 = ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	54

ΑΙΣΘΗΣΗ ΚΕΝΟΥ

ΑΙΣΘΗΣΗ ΚΕΝΟΥ	,00 = ΔΕΝ ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	114
	1,00 = ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	36

ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗ ΑΠΟ ΕΡΓΑΣΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗ ΑΠΟ ΕΡΓΑΣΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	,00 = ΔΕΝ ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	90
	1,00 = ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΕ	60

ΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΣΤΟΥΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΜΗΝΕΣ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ

ΧΑΡΑ

ΧΑΡΑ	1,00 = ΝΑΙ	78
	2,00 = ΟΧΙ	72

ΛΥΠΗ

ΛΥΠΗ	1,00 = ΝΑΙ	54
	2,00 = ΟΧΙ	96

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ	1,00 = ΝΑΙ	68
	2,00 = ΟΧΙ	82

ΠΛΗΞΗ

ΠΛΗΞΗ	1,00 = ΝΑΙ	65
	2,00 = ΟΧΙ	85

ΑΝΑΚΟΥΦΙΣΗ

ΑΝΑΚΟΥΦΙΣΗ	1,00 = ΝΑΙ	76
	2,00 = ΟΧΙ	74

ΛΥΠΗ ΓΙΑ ΔΟΥΛΕΙΑ

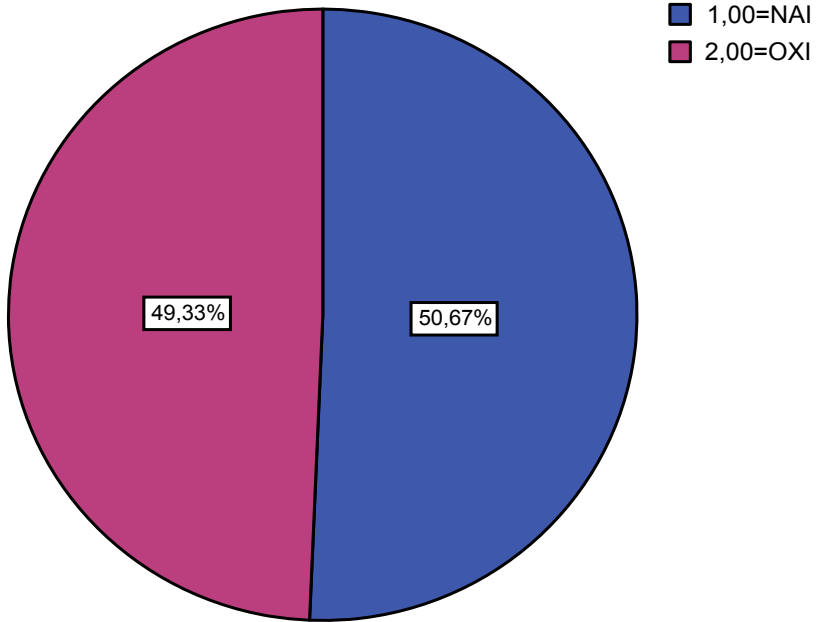
ΛΥΠΗ ΓΙΑ ΔΟΥΛΕΙΑ	1,00 = ΝΑΙ	100
	2,00 = ΟΧΙ	50

ΤΑΣΗ ΓΙΑ ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ

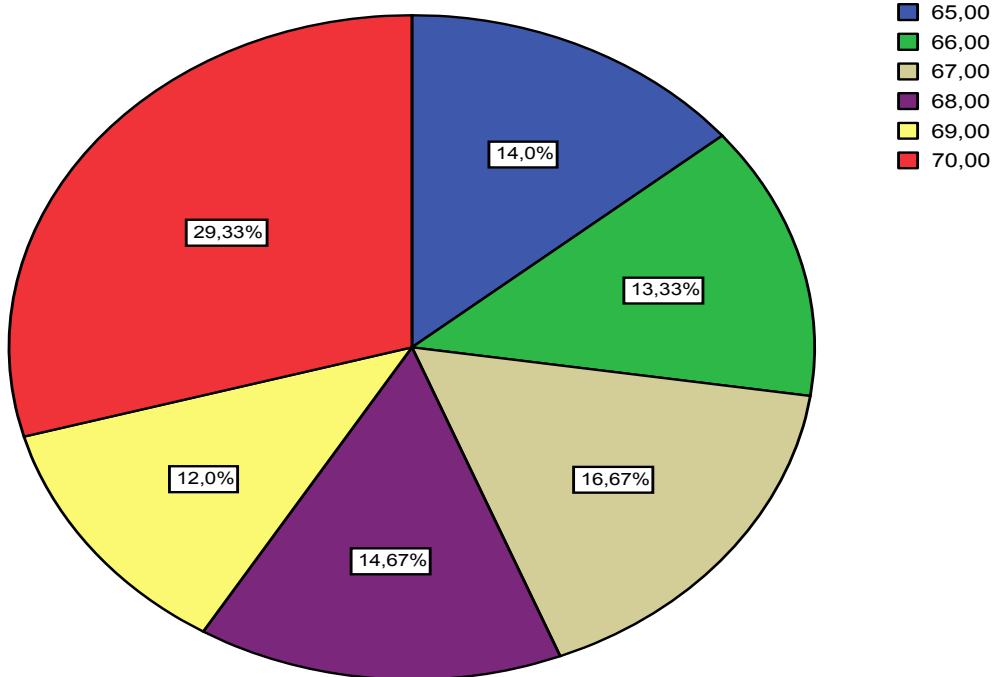
ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ	1,00 = ΝΑΙ	34
	2,00 = ΟΧΙ	116

ΠΙΤΕΣ

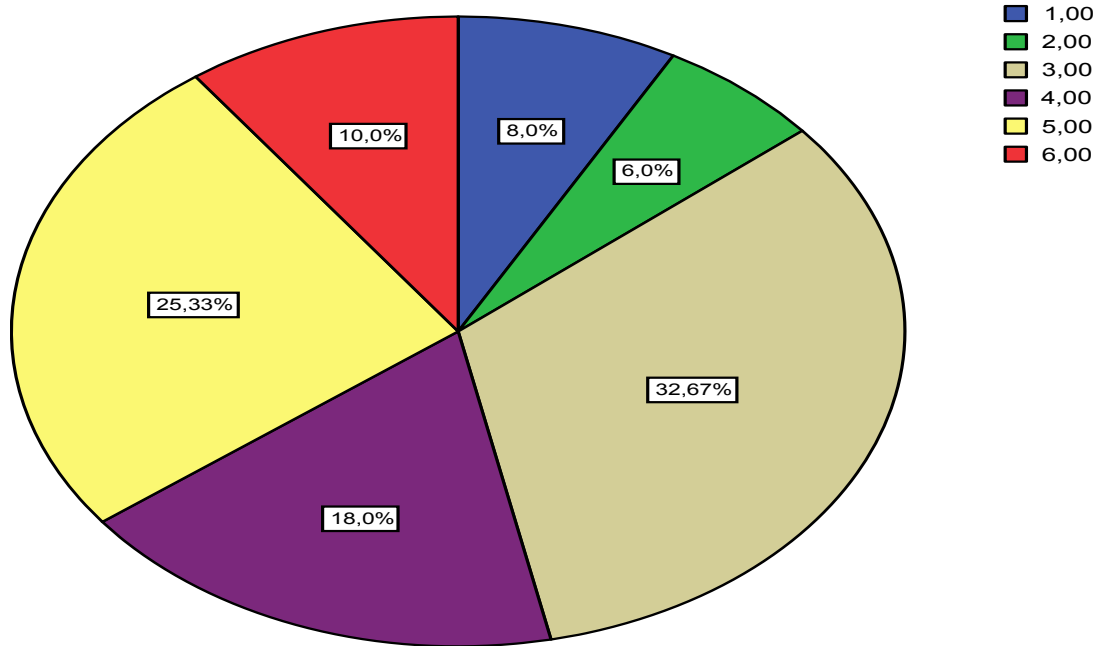
ΦΥΛΟ

ΗΛΙΚΙΑ

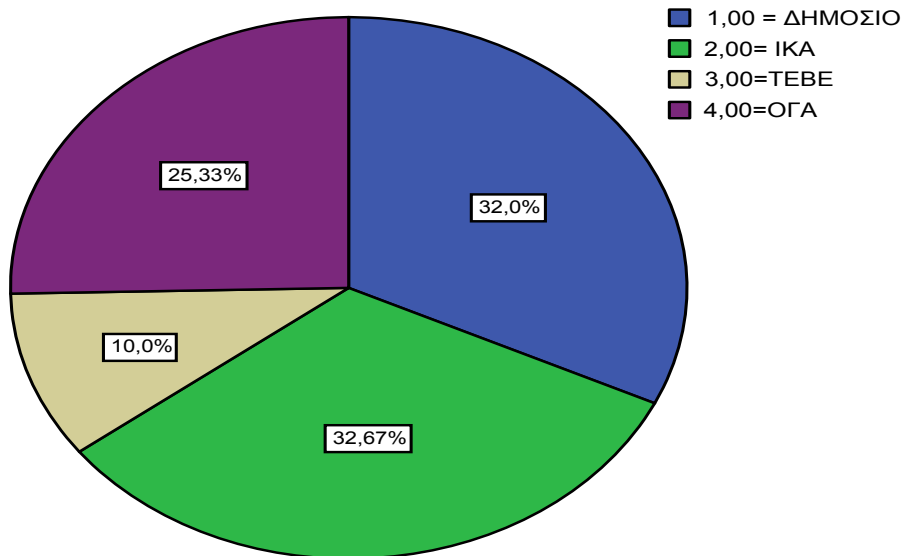

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

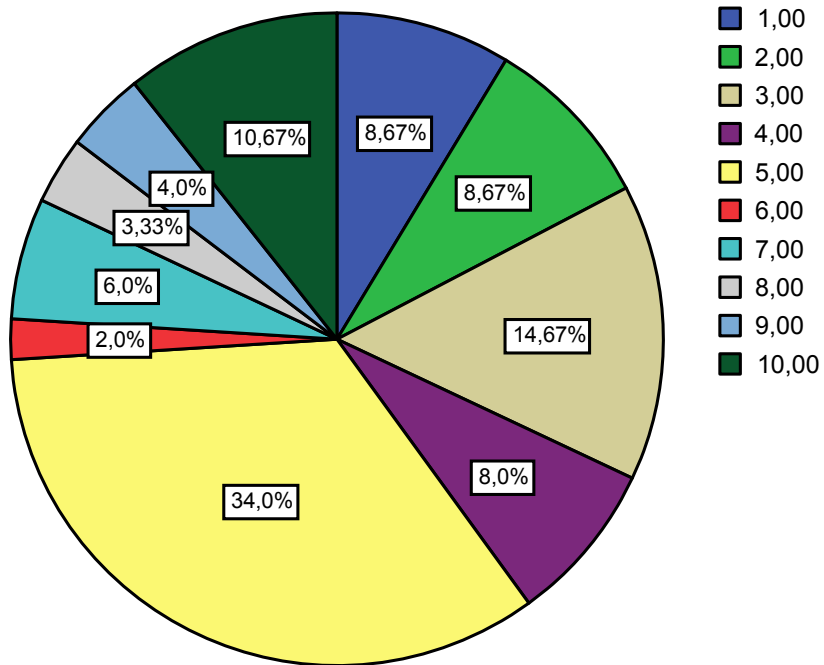

1 = ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ, 2 = ΣΩΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ
3 = ΙΔΙΩΤΙΚΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ, 4 = ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ
5 = ΑΓΡΟΤΕΣ, 6 = ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ

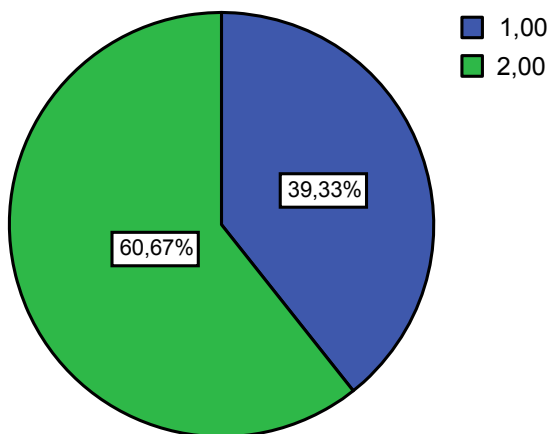
ΤΑΜΕΙΟ

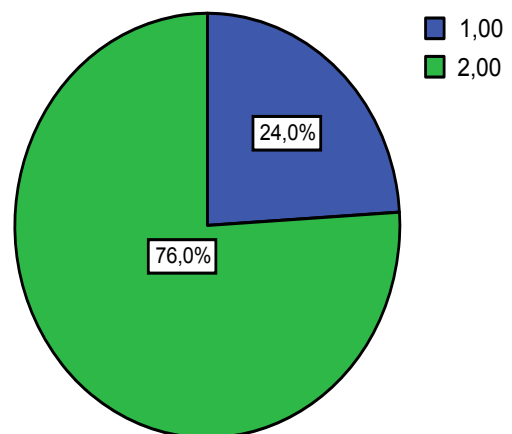
ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ

ΕΠΙΔΟΜΑ ΠΑΡΟΝ

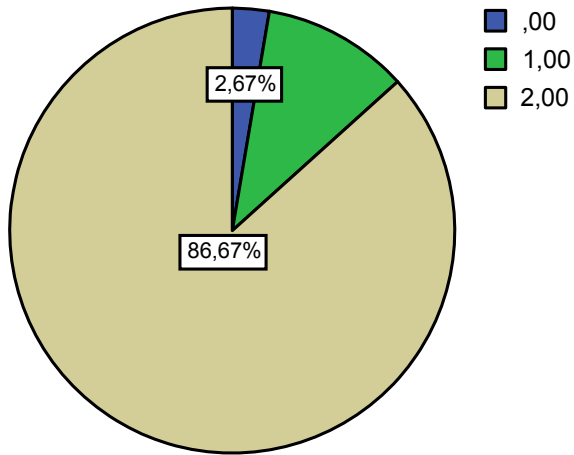

ΕΠΙΔΟΜΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

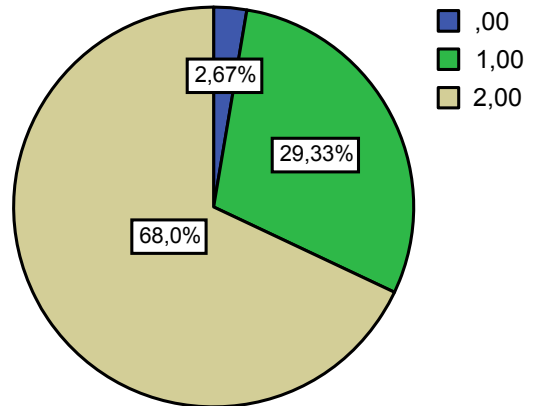

1=NAI
2=OXI

ΒΟΗΘΕΙΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

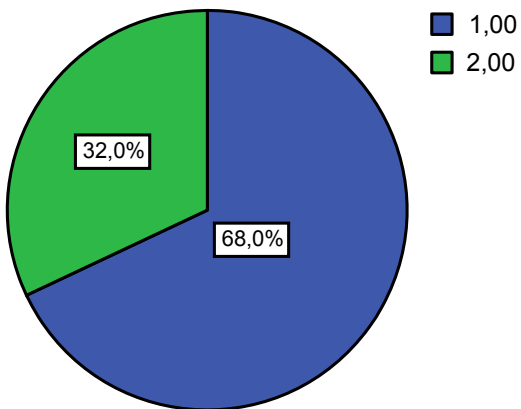

ΒΟΗΘΕΙΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΑΡΟΝ

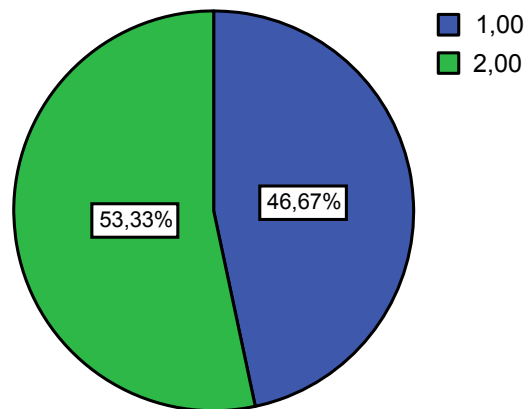

0=ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ ΠΑΙΔΙΑ
1=ΝΑΙ
2=ΟΧΙ

ΑΚΙΝΗΤΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

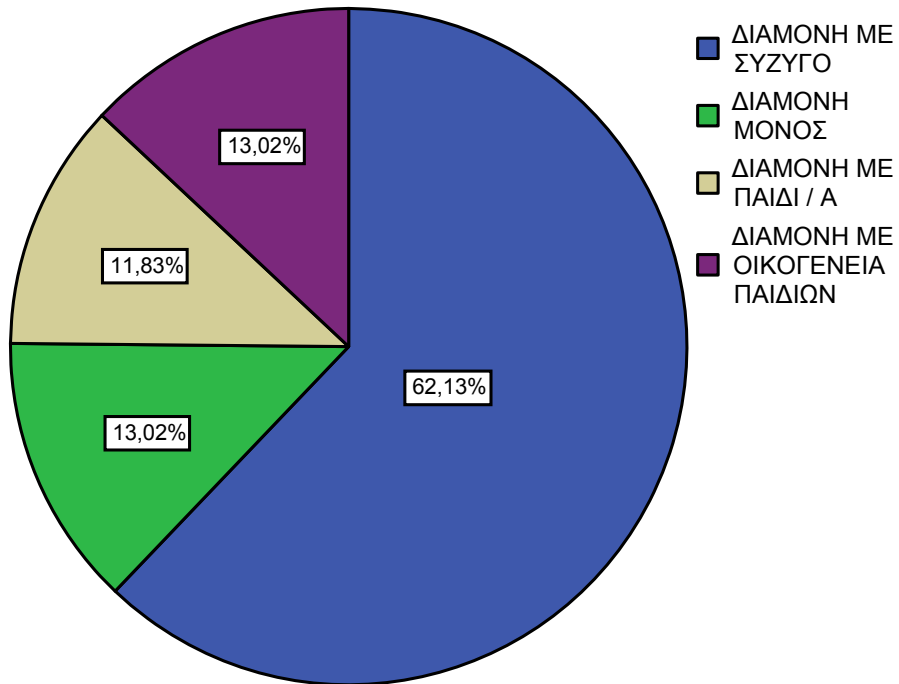

ΑΚΙΝΗΤΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ ΠΑΡΟΝ

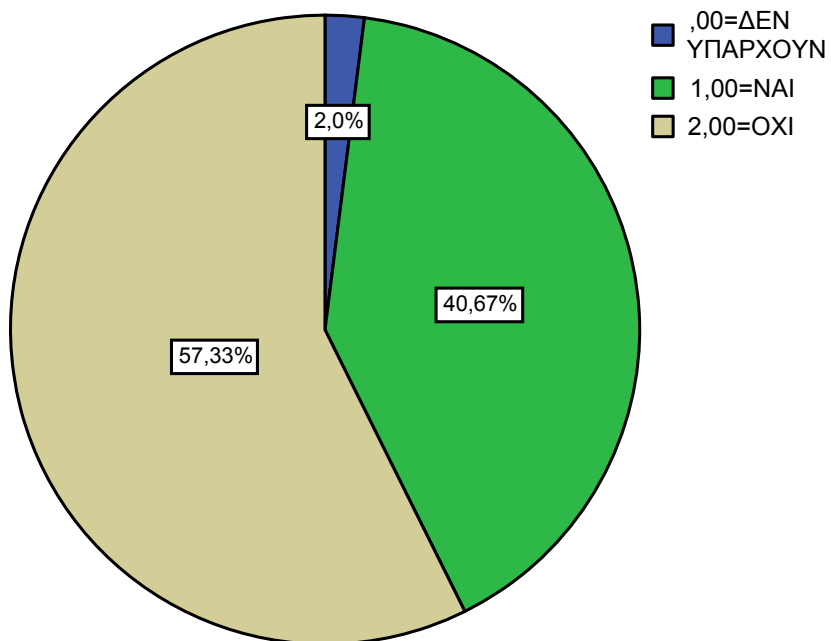

1=ΝΑΙ
2=ΟΧΙ

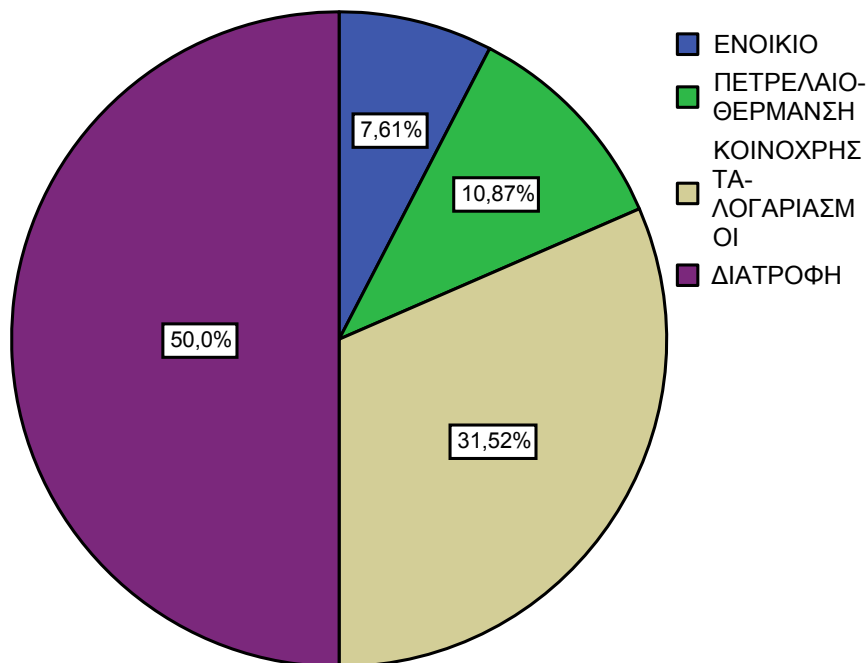
ΔΙΑΜΟΝΗ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΑΤΟΜΩΝ

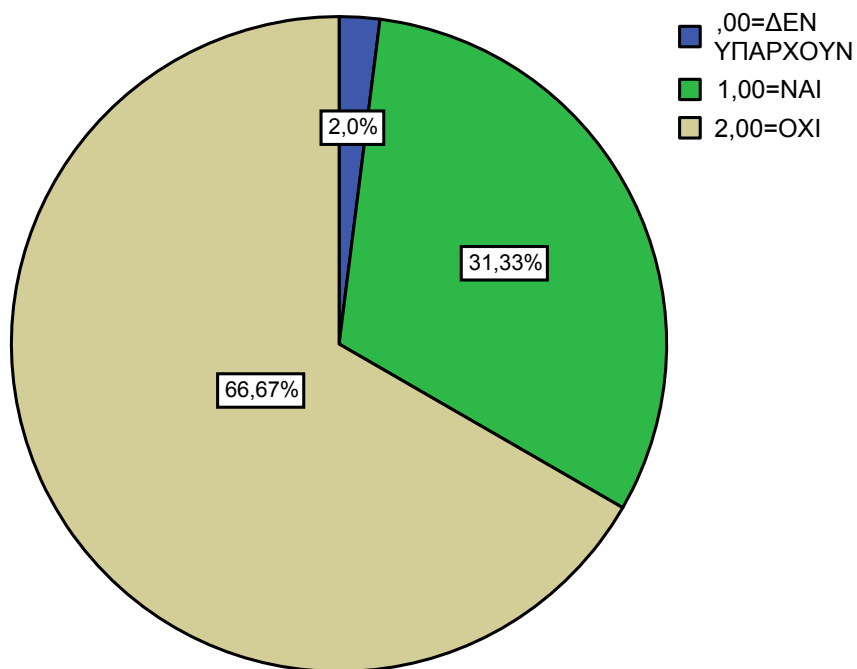
ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΟΥΣ

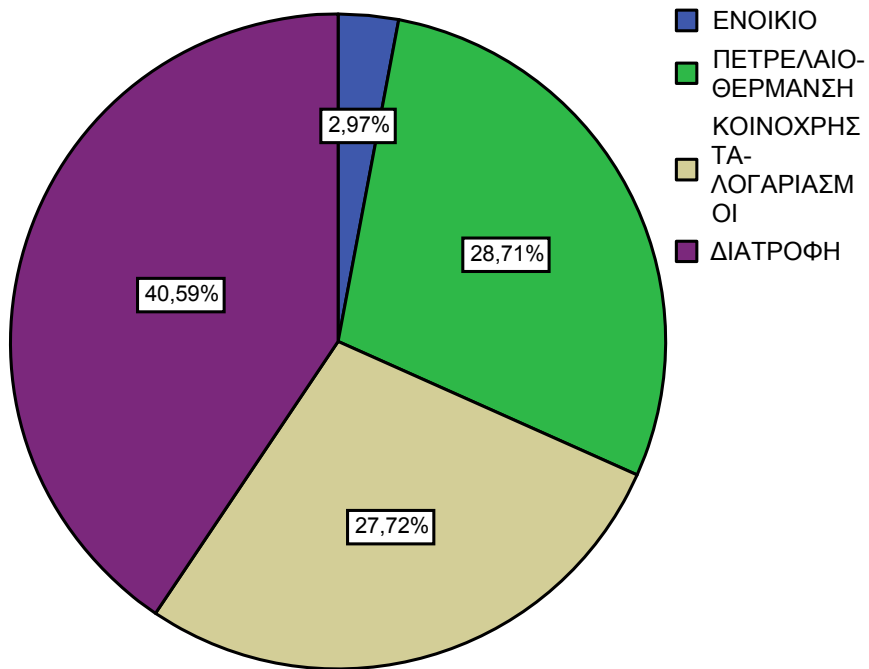
ΕΞΟΔΑ ΣΠΙΤΙΩΝ ΣΤΑ ΟΠΟΙΑ ΣΥΝΕΙΣΦΕΡΟΥΝ ΟΙ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΙ

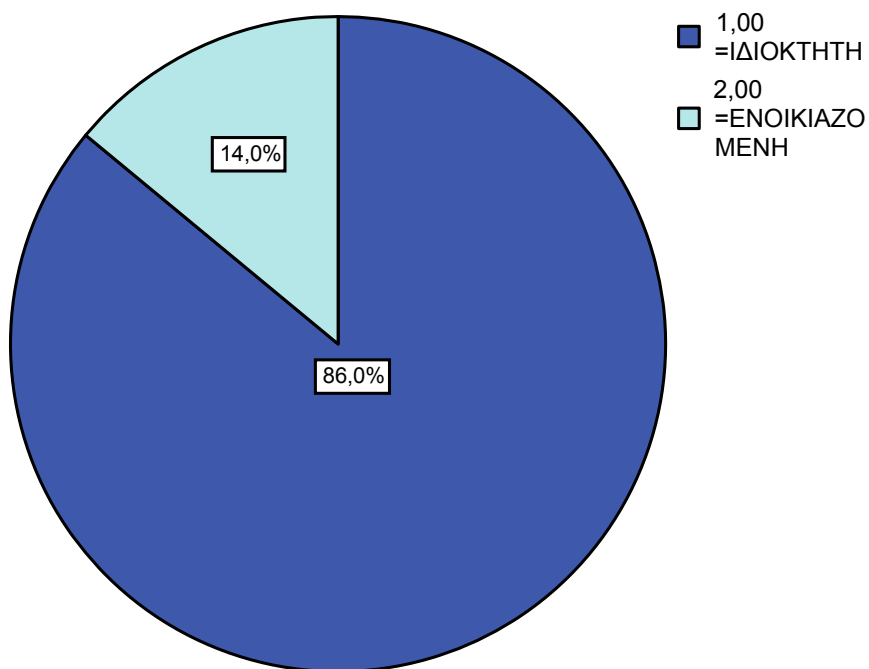
ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΑΠΟ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΟΥΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ

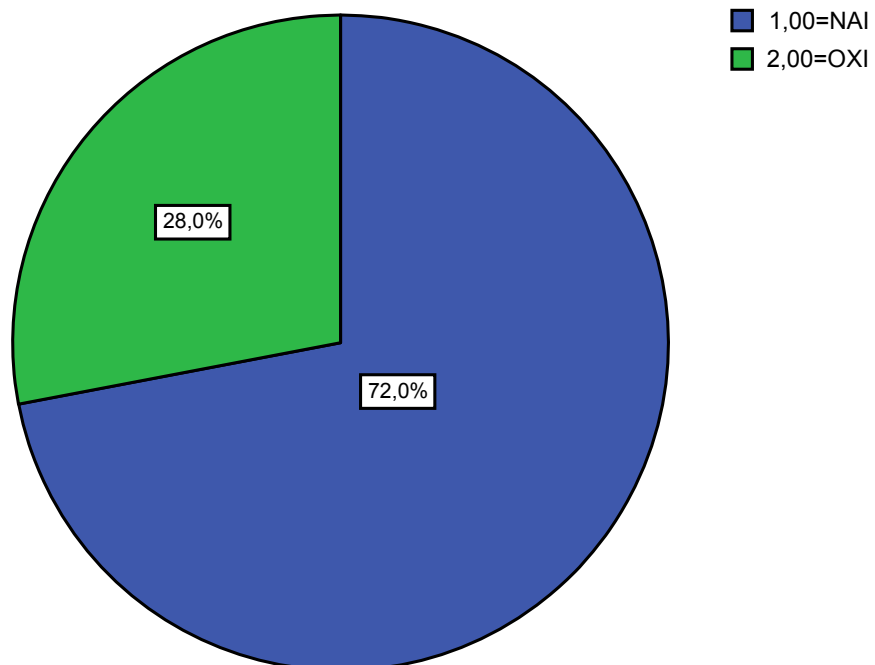
ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ

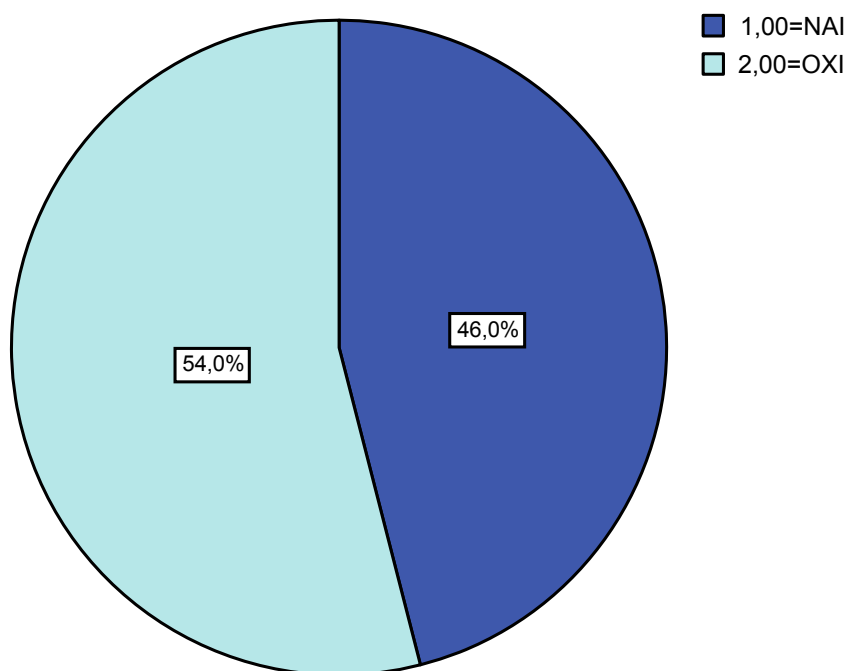
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΔΙΚΤΗΣΙΑΣ ΣΠΙΤΙΟΥ (ΙΔΙΟΚΤΗΤΗ-ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΗ)

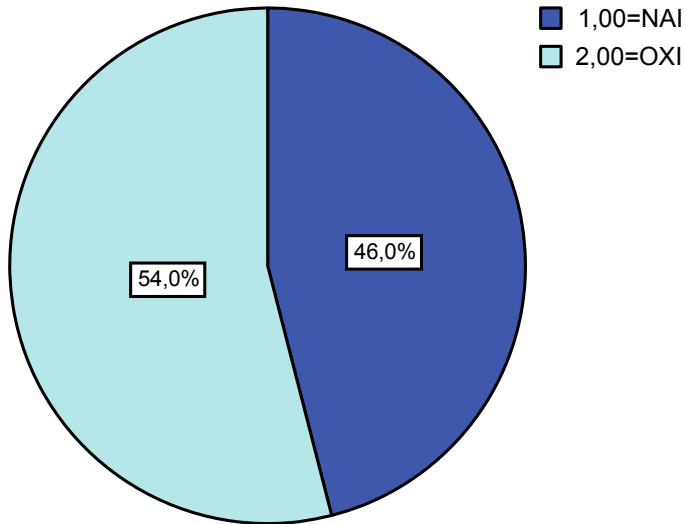
ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΩΝ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ

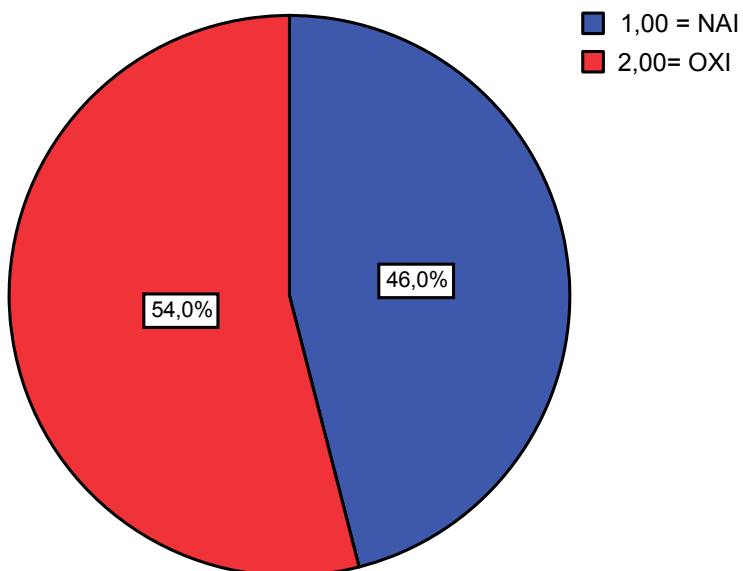
ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΕΞΟΦΛΗΣΗΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ

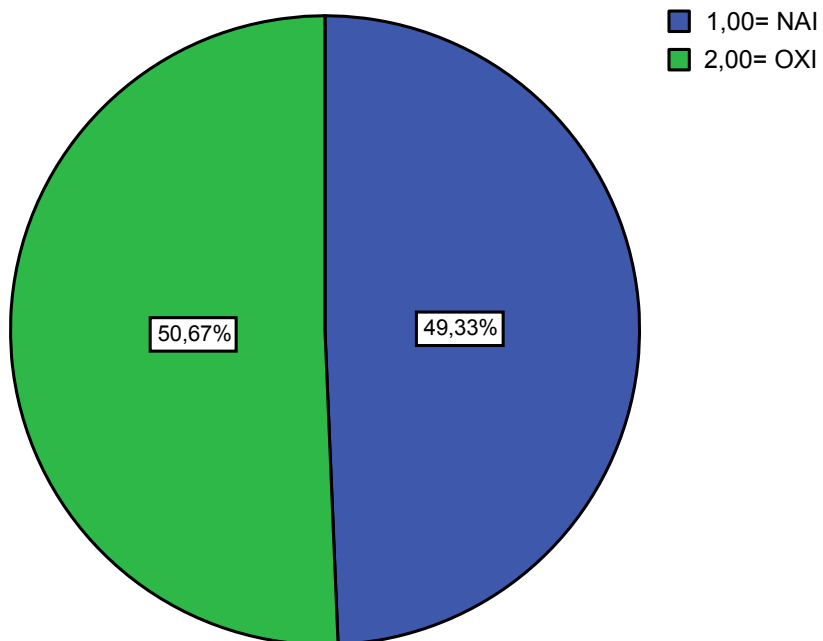
ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΕΞΟΦΛΗΣΗΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ

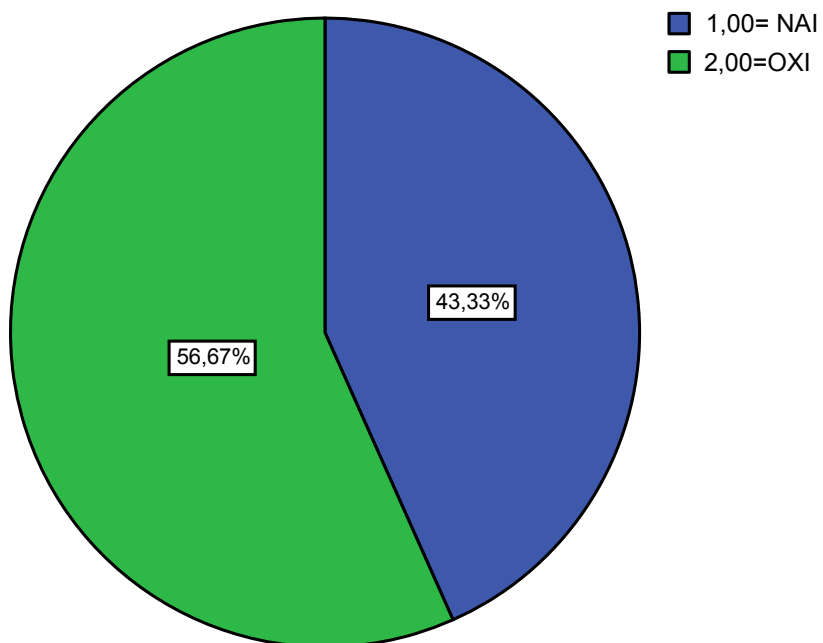
ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΑΓΟΡΑΣ ΑΚΡΙΒΩΝ ΦΑΡΜΑΚΩΝ

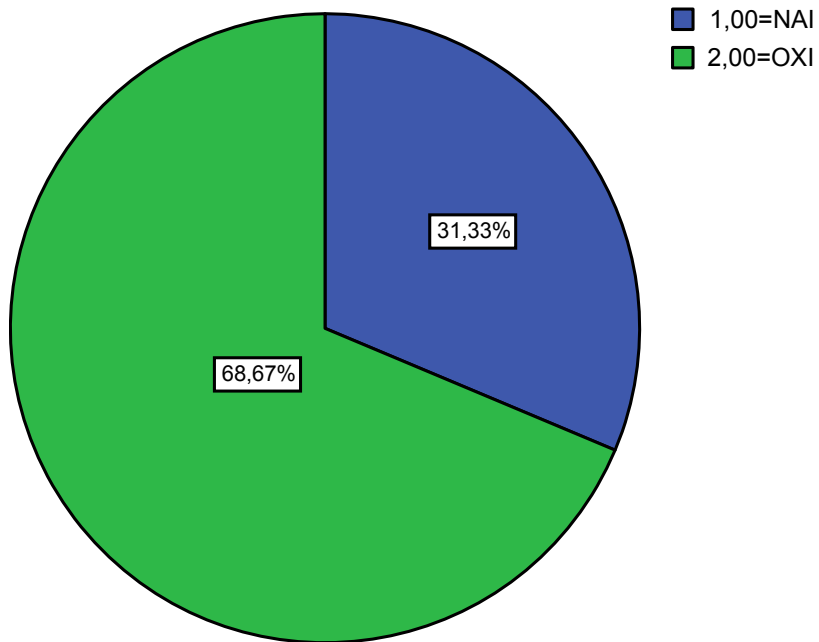
ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΝΟΣΗΛΕΙΑΣ ΑΠΟ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥΣ ΓΙΑΤΡΟΥΣ ΚΑΙ ΚΛΙΝΙΚΕΣ

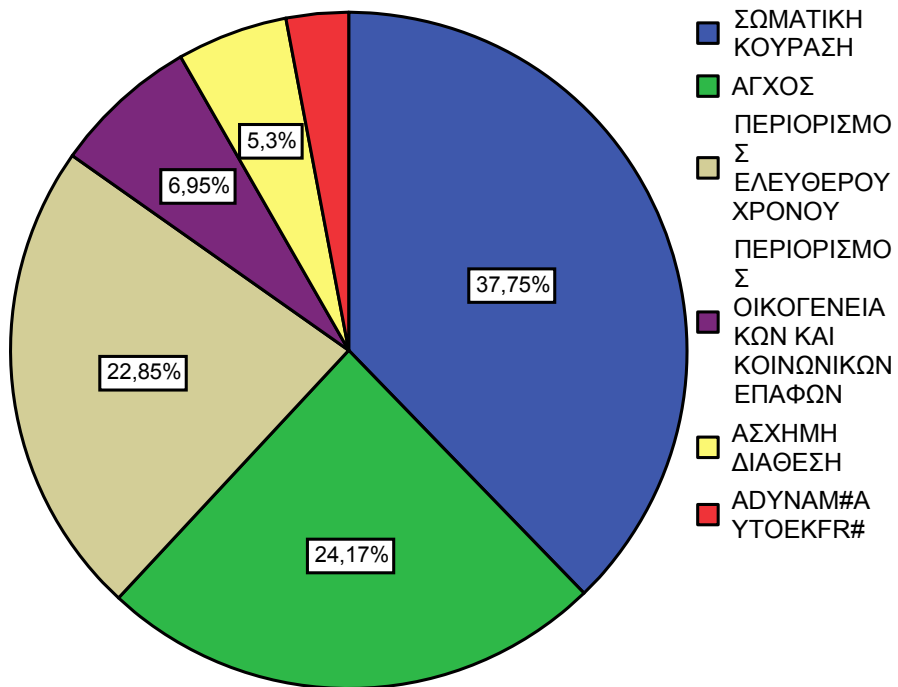
ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ

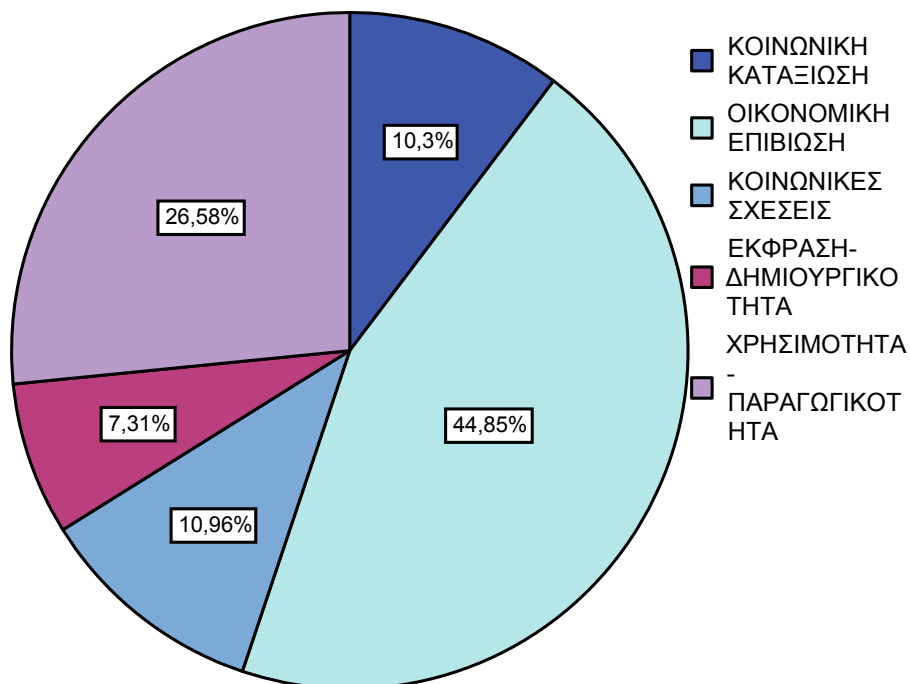
ΝΟΣΗΜΑ

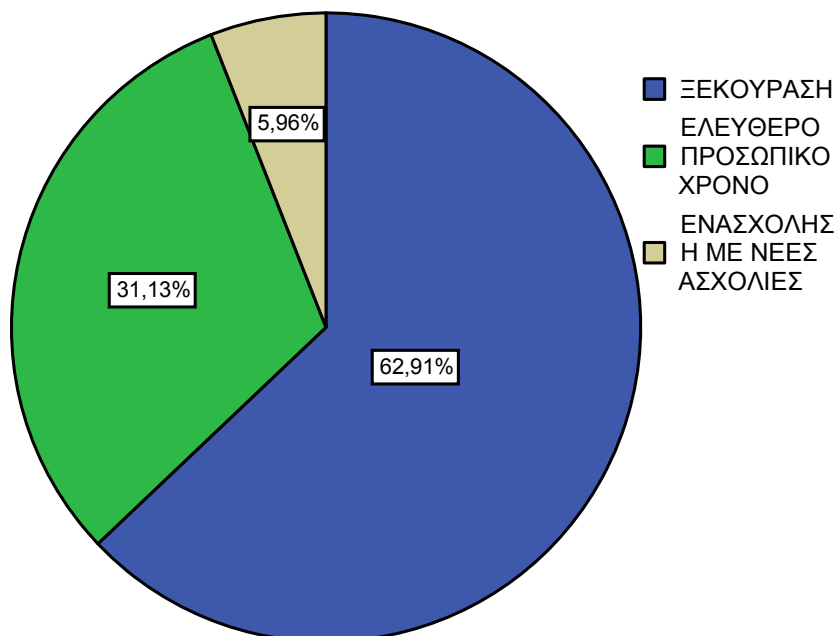
ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

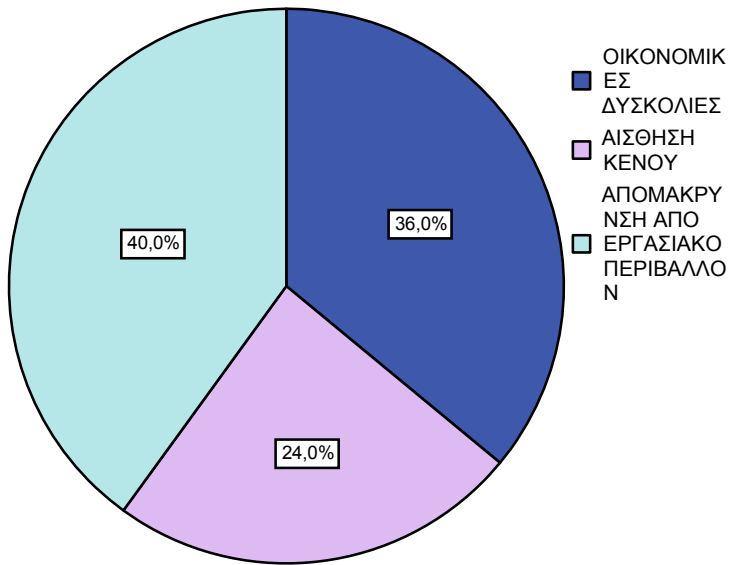
ΘΕΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

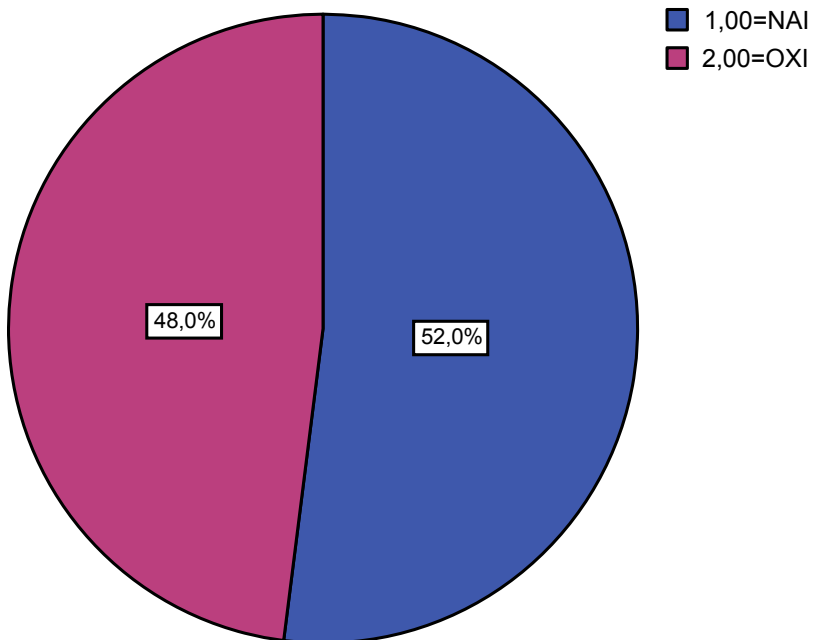
ΘΕΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ

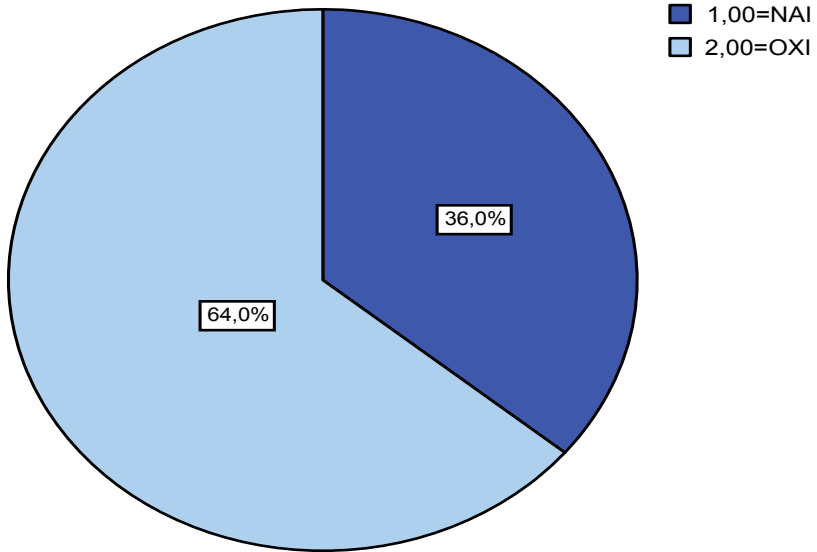
ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ

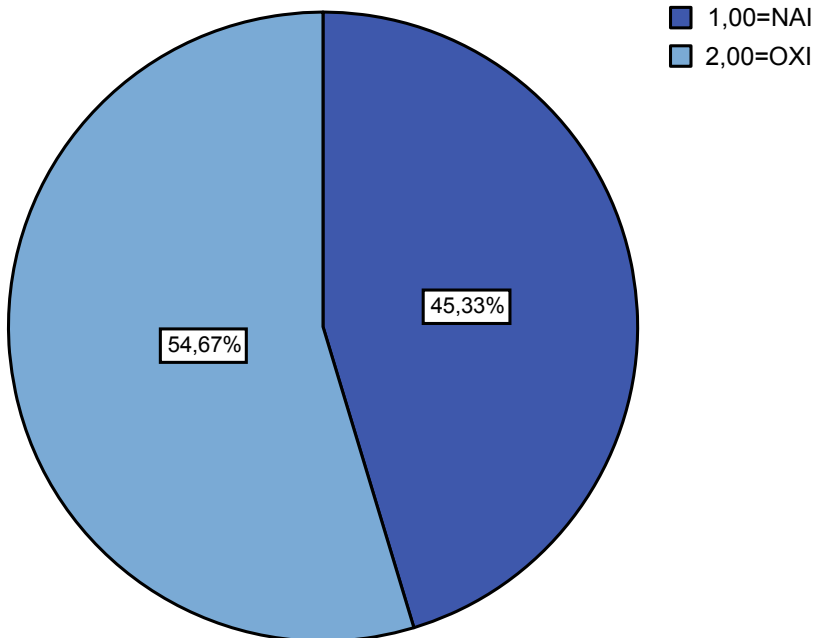
ΧΑΡΑ

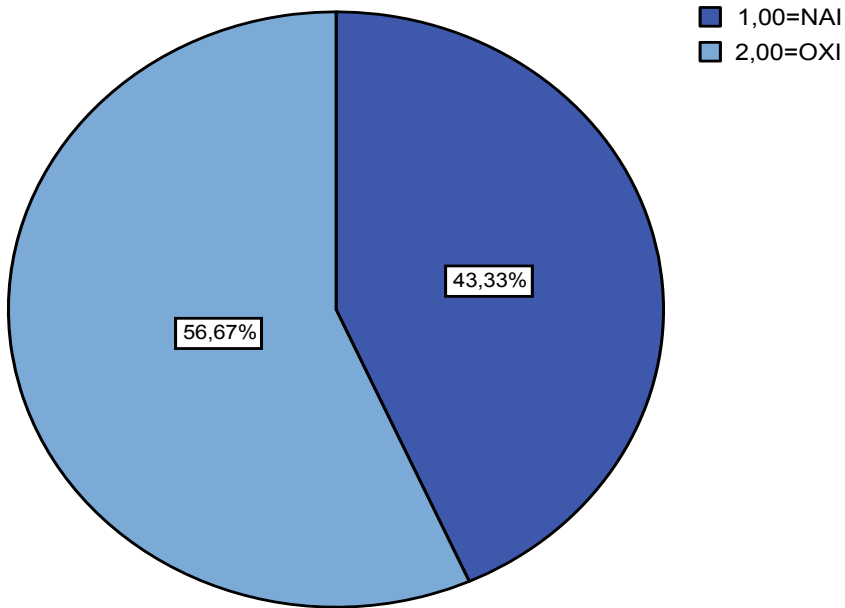
ΛΥΠΗ

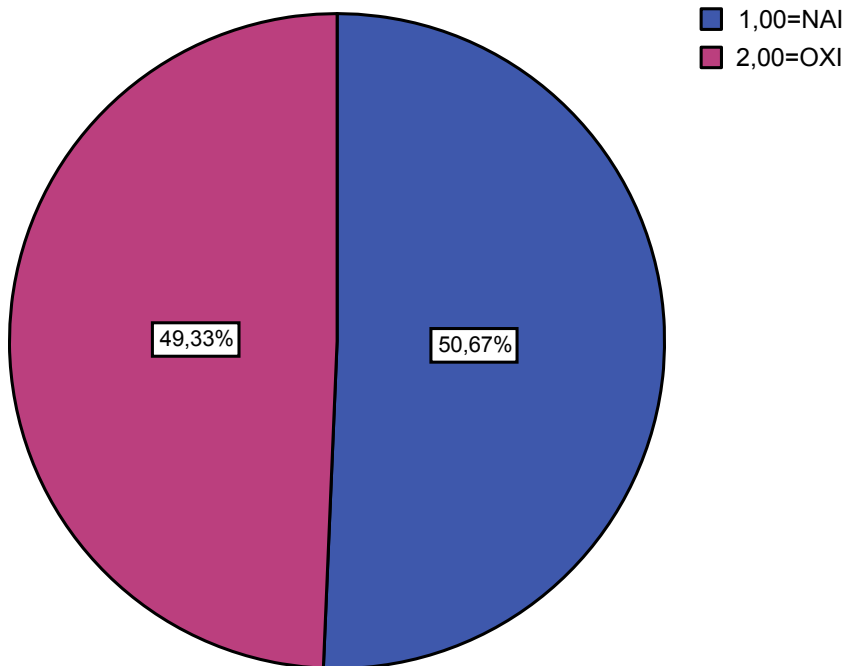
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ

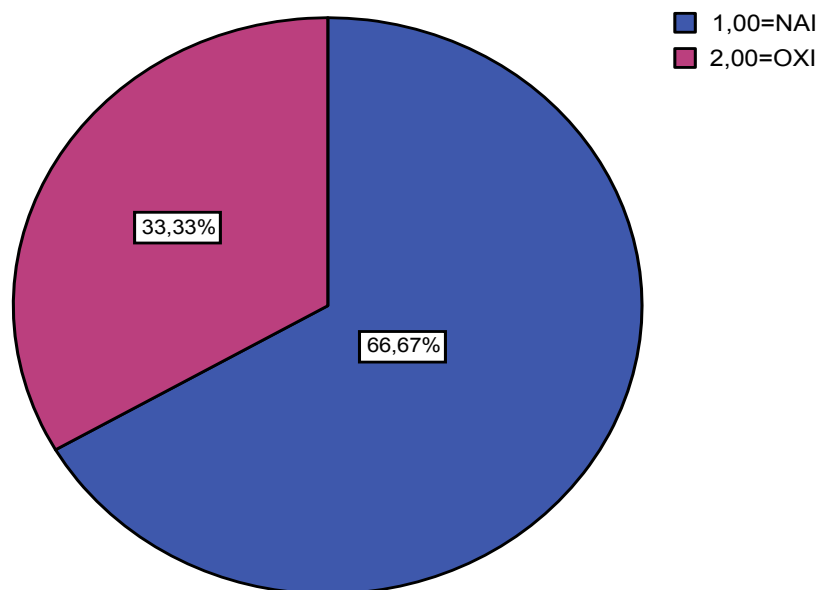
ΠΛΗΞΗ

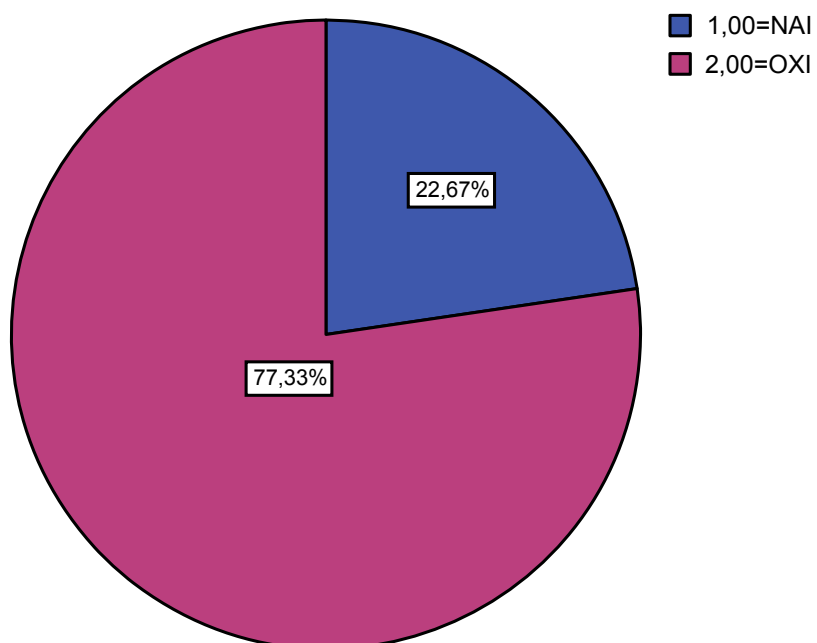
ΑΝΑΚΟΥΦΙΣΗ

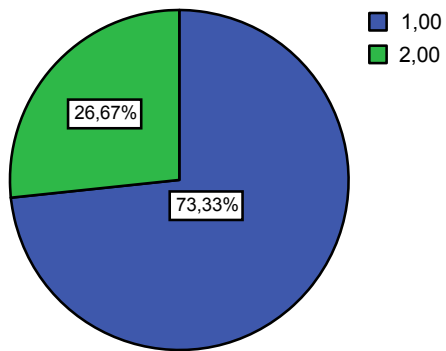
ΤΟΥ ΕΛΕΙΠΕ Η ΔΟΥΛΕΙΑ ΤΟΥ

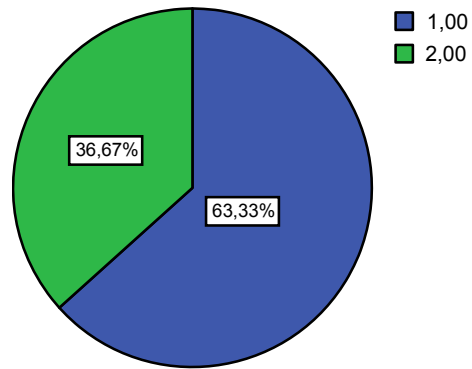
ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ

ΦΙΛΟΙ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

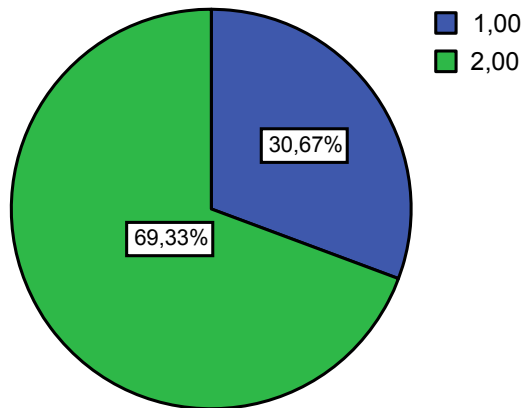

ΦΙΛΟΙ ΠΑΡΟΝ

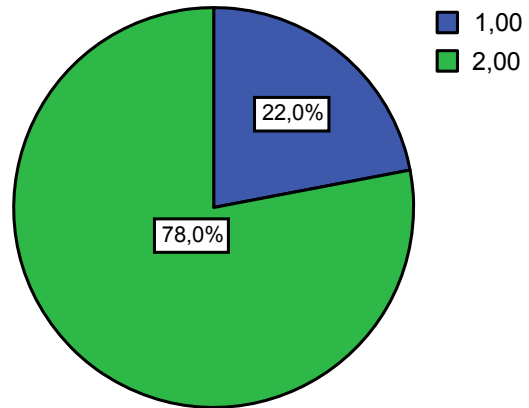

1=ΝΑΙ, 2=ΟΧΙ

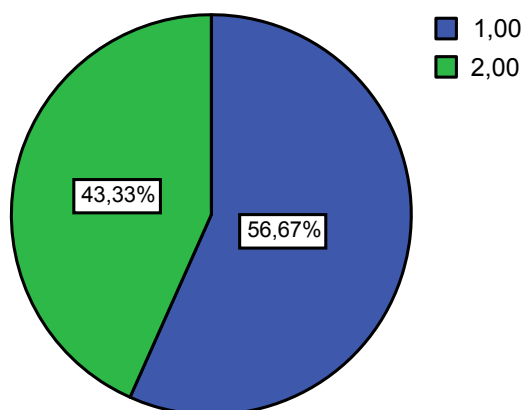
ΝΕΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

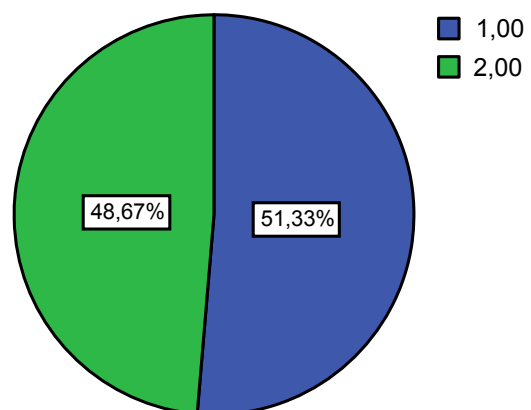
ΝΕΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ ΠΑΡΟΝ

ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

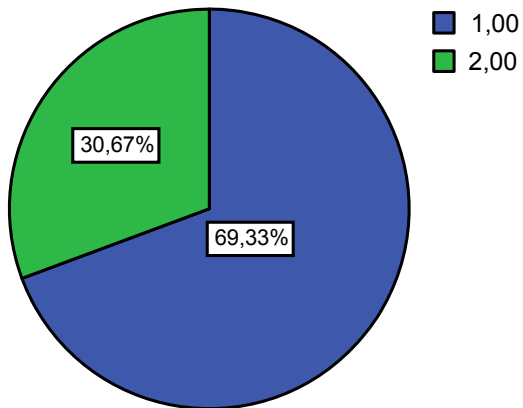

ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ ΠΑΡΟΝ

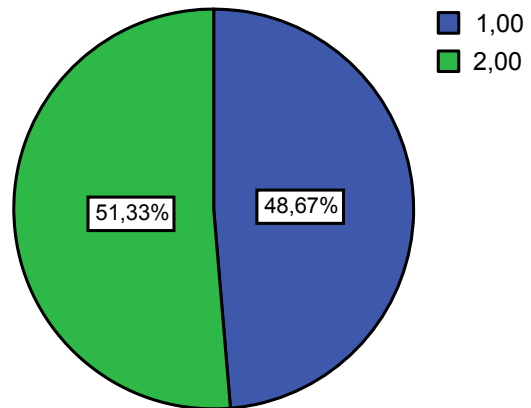

1=ΝΑΙ, 2=ΟΧΙ

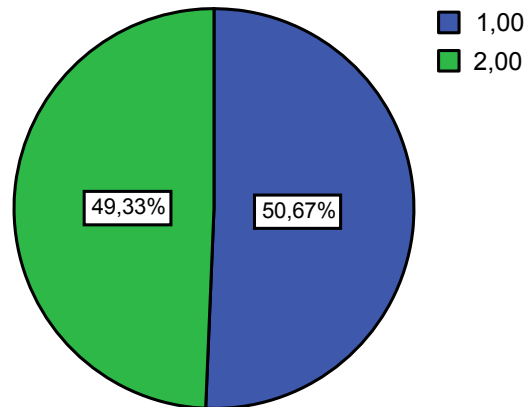
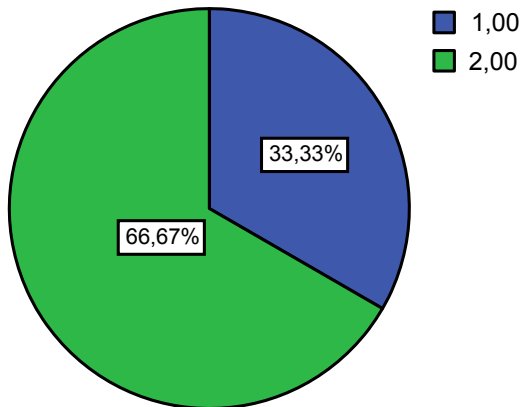
ΠΟΛΛΑ ΤΡΟΦΙΜΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

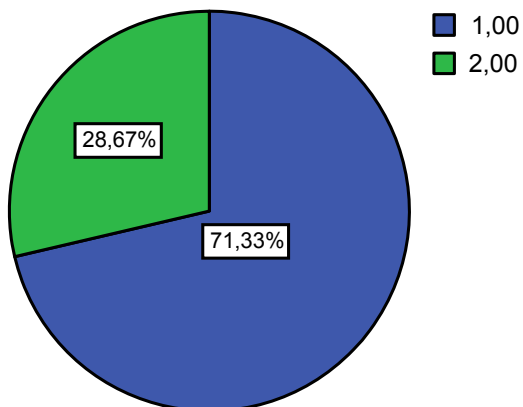
ΠΟΛΛΑ ΤΡΟΦΙΜΑ ΠΑΡΟΝ

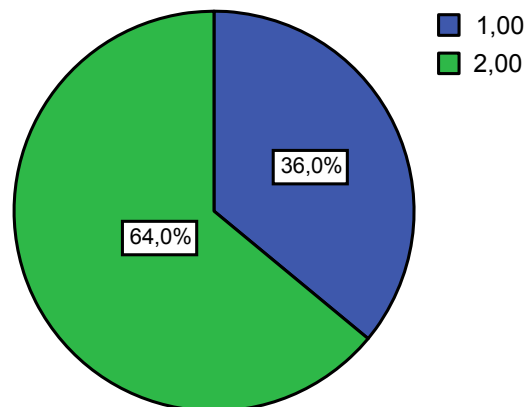
ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΑ ΤΡΟΦΙΜΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΑ ΤΡΟΦΙΜΑ ΠΑΡΟΝ

ΣΥΧΝΗ ΑΓΟΡΑ ΡΟΥΧΩΝ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

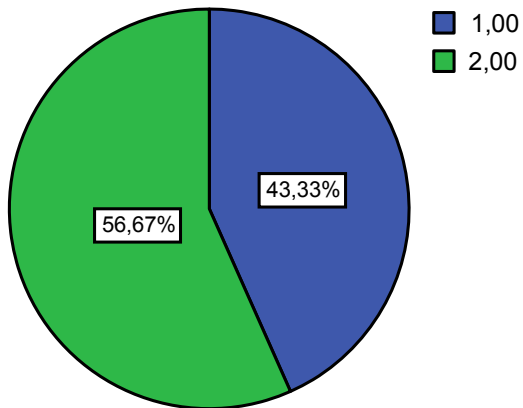

ΣΥΧΝΗ ΑΓΟΡΑ ΡΟΥΧΩΝ ΠΑΡΟΝ

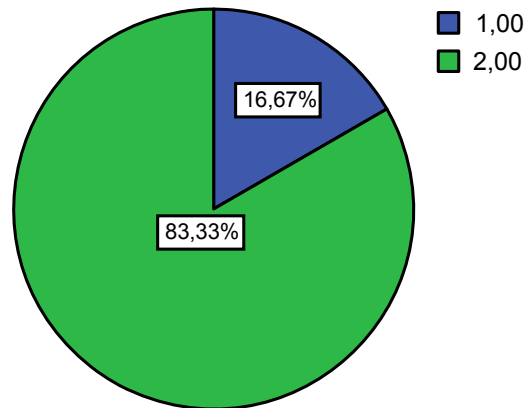

1=ΝΑΙ, 2=ΟΧΙ

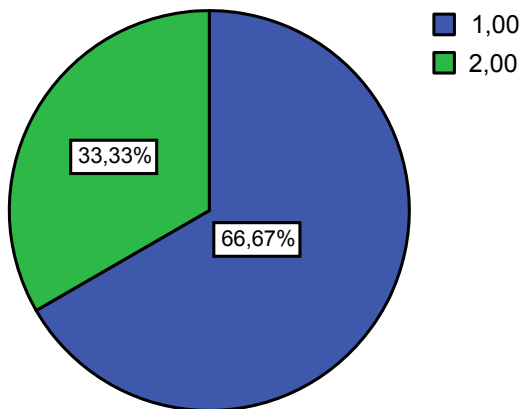
ΑΚΡΙΒΑ ΡΟΥΧΑ ΠΑΡΟΝ

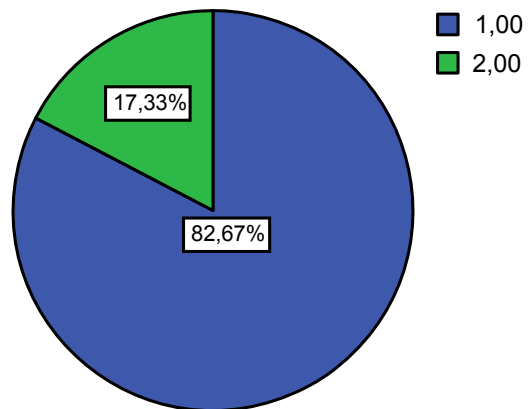
ΑΚΡΙΒΑ ΡΟΥΧΑ ΠΑΡΟΝ

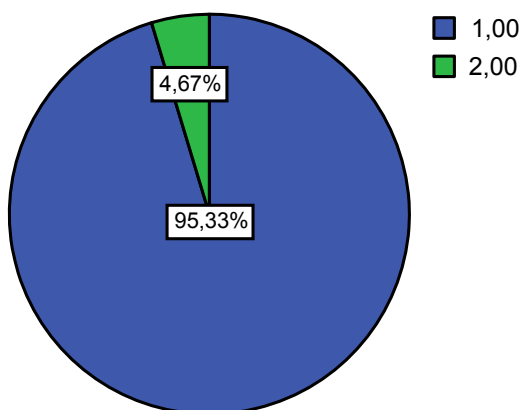
ΡΟΥΧΑ ΑΠΟ ΛΑΙΚΗ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

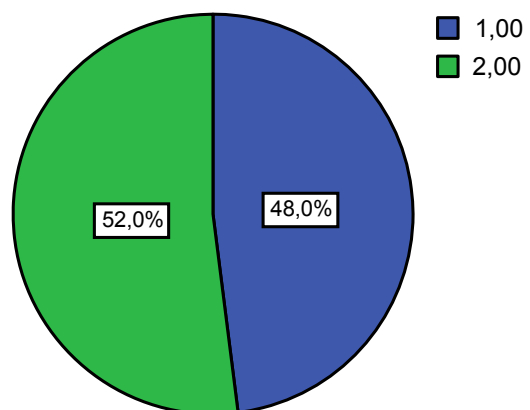
ΡΟΥΧΑ ΛΑΙΚΗ ΠΑΡΟΝ

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

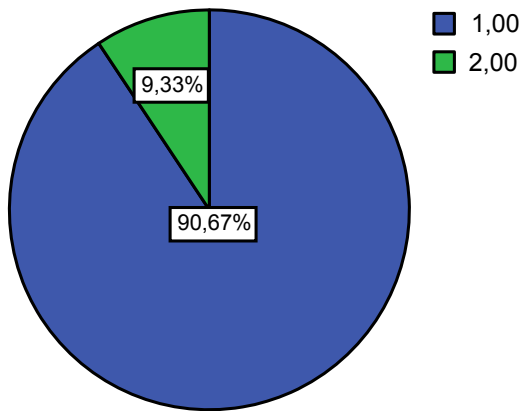
ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΑΡΟΝ

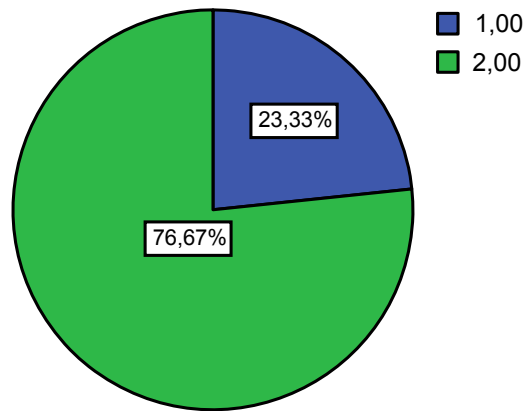
1=ΝΑΙ, 2=ΟΧΙ

1=ΝΑΙ, 2=ΟΧΙ

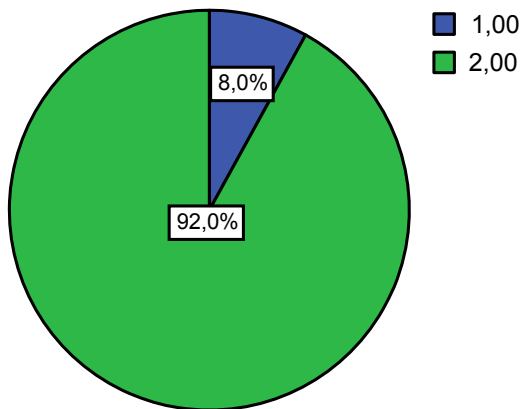
ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

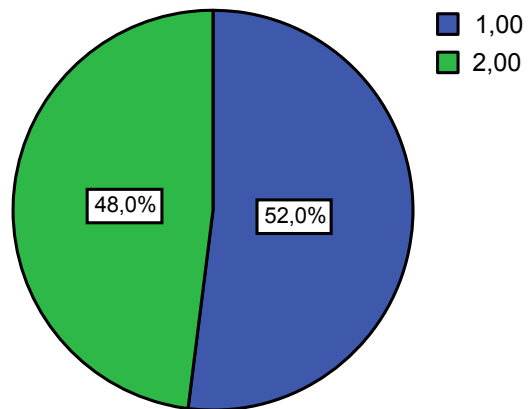
ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΠΑΡΟΝ

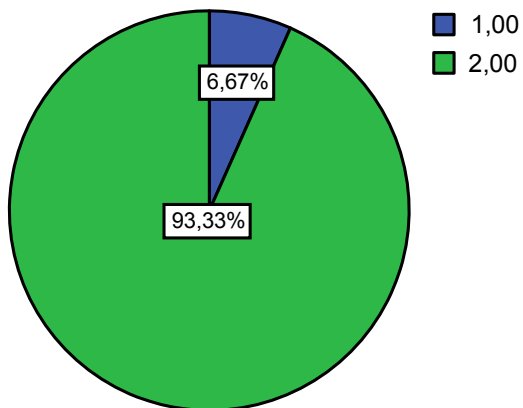
ΑΡΓΕΣ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

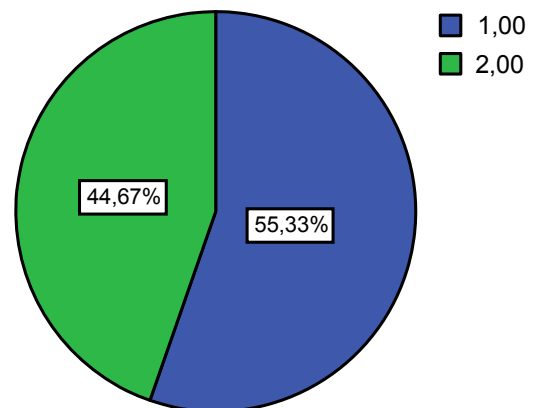
ΑΡΓΕΣ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΠΑΡΟΝ

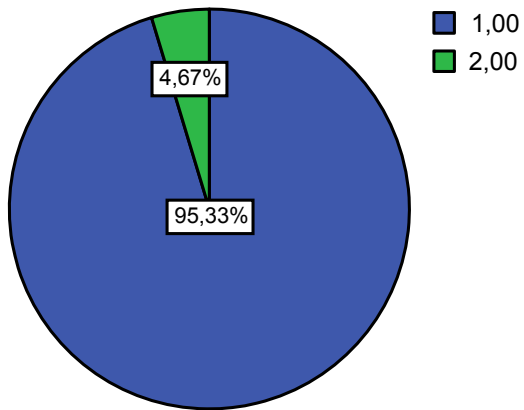
ΑΡΡΩΣΤΕΙΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

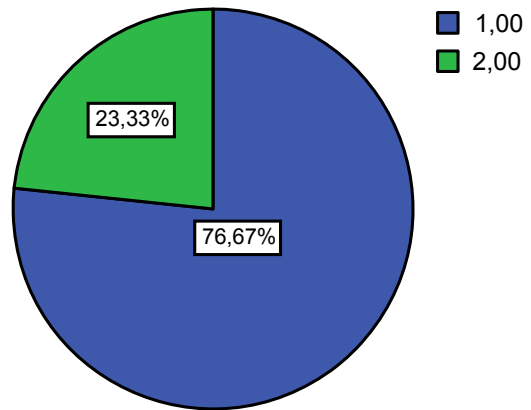
ΑΡΡΩΣΤΕΙΑ ΠΑΡΟΝ

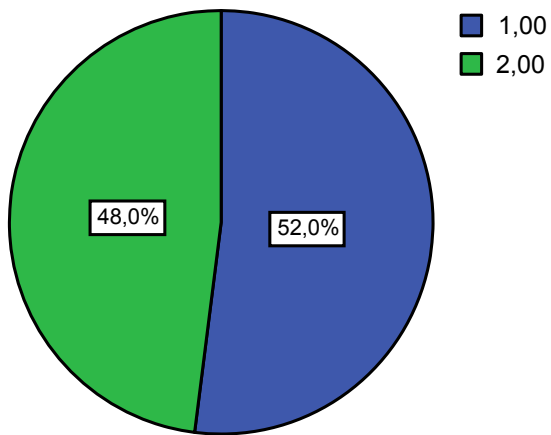
ΜΝΗΜΗ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

ΜΝΗΜΗ ΠΑΡΟΝ

ΚΙΛΑ

1=ΝΑΙ, 2=ΟΧΙ

ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Δύο στους τρεις παίρνουν σύνταξη μικρότερη των 500 €

Τις πιο καλές συντάξεις χορηγούν
τα Ταμεία του Δημοσίου. Στον
αντίποδα ΙΚΑ, ΤΕΒΕ, ΤΣΑ.

Ανάσα για τους χαμηλοσυνταξιούχους το ΕΚΑΣ. Οι μισοί χωρίς
επικουρική σύνταξη

Γράφει η Κατερίνα Κοκκαλιάρη

Λιγότερα από 500 ευρώ τον μήνα παίρνουν δύο στους τρεις συνταξιούχους που καλύπτονται από ταμεία κύριας ασφάλισης. Παρά τις αυξήσεις που δόθηκαν φέτος - οι οποίες κυμαίνονται από 4% έως 9%- οι συντάξεις για τη σημαντική πλειοψηφία των ασφαλισμένων διατηρούνται σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα. Τον «χάρτη» των συντάξεων για το 2004 παρουσιάζει σε έρευνά της η Πανελλήνια Ομοσπονδία Προσωπικού Οργανισμών Κοινωνικής Πολιτικής (ΠΟΠΟΚΠ).

Από την έρευνα προκύπτει πως:

- Ενας στους τρεις συνταξιούχους (33,9%) έχει κύρια σύνταξη μικρότερη από 400 ευρώ.
- Ενας στους τρεις συνταξιούχους (31,1%) έχει κύρια σύνταξη από 401 έως 500 ευρώ.
- Ενας στους πέντε συνταξιούχους παίρνει κύρια σύνταξη από 501 έως 800 ευρώ και
- Δεκαπέντε στους εκατό συνταξιούχους έχουν κύρια σύνταξη μεγαλύτερη των 800 ευρώ.

Ανισορροπίες

Τις καλύτερες συγκριτικά συντάξεις χορηγούν τα ταμεία του ευρύτερου δημόσιου τομέα, δηλαδή οι ασφαλιστικοί φορείς του ΗΣΑΠ, της ΔΕΗ, της ΕΤΒΑ, της Ιονικής- Λαϊκής, του ΟΤΕ καθώς και του ΤΣΠΕΑΘ. Αντιθέτως τις χαμηλότερες συντάξεις παίρνουν οι ασφαλισμένοι του ΙΚΑ, του ΤΕΒΕ και του ΤΣΑ. Με βάση τα στοιχεία της ΠΟΠΟΚΠ φέτος:

Η μέση γενική κύρια σύνταξη είναι 592 ευρώ.

Η μέση κύρια σύνταξη γήρατος αγγίζει τα 610 ευρώ.

Η μέση κύρια σύνταξη αναπηρίας διαμορφώνεται στα 443 ευρώ και

Η μέση κύρια σύνταξης λόγω θανάτου είναι 401 ευρώ.

Οι μεγάλες διαφορές που παρατηρούνται οφείλονται λιγότερο στον τρόπο υπολογισμού των συντάξεων και περισσότερο στο ότι στα μεγάλα ταμεία ΙΚΑ, ΤΕΒΕ, ΤΣΑ κ.λπ. ο μέσος χρόνος ασφάλισης των συνταξιούχων και οι ασφαλιζόμενες αποδοχές είναι πολύ χαμηλότερα από τα αντίστοιχα ασφαλιστικά μεγέθη των ταμείων των ΔΕΚΟ, των Τραπεζών και του Τύπου. Ενας πολύ μεγάλος αριθμός συνταξιούχων των μεγάλων Ταμείων έχει συνταξιοδοτηθεί με λιγότερα από 20 έτη ασφάλισης.

Πατρίκιοι

Πάντως ανεξάρτητα από τους λόγους που διαμορφώνουν το επίπεδο των συντάξεων του κάθε ταμείου αξίζει να σημειωθεί ότι άνω των 1.000 ευρώ κύρια σύνταξη παίρνει μόλις το 5% των συνταξιούχων του ΙΚΑ, 3% των συνταξιούχων του ΤΕΒΕ, 3,3% των συνταξιούχων του Ταμείου Εμπόρων κ.λπ. Αντίθετα το 32% των συνταξιούχων του ΙΚΑ, το 47% των συνταξιούχων του ΤΕΒΕ, το 40% των συνταξιούχων του Ταμείου Εμπόρων και το 80% των συνταξιούχων του ΤΣΑ λαμβάνουν κύριες συντάξεις μικρότερες των 400 ευρώ. Η κατάσταση στις κύριες συντάξεις διαφοροποιείται σε ένα βαθμό με τη χορήγηση του ΕΚΑΣ και με δεδομένο ότι η πλειοψηφία των δικαιούχων του συγκεκριμένου επιδόματος λαμβάνει το μεγαλύτερο ποσό που για το 2004 είναι 141 ευρώ. Ενδεικτικό είναι ότι στο ΤΣΑ το ποσοστό των συνταξιούχων που λαμβάνει το ποσό αυτό ανέρχεται στο 53% ενώ στο ΤΕΒΕ στο 32% του συνόλου των συνταξιούχων.

Ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει ο «χάρτης» των συντάξεων εάν συνυπολογιστεί το σύνολο των καταβαλλόμενων συντάξεων (κύριες και επικουρικές) καθώς και το ΕΚΑΣ. Είναι δηλαδή οι απολαβές που έχει ένας συνταξιούχος από το ασφαλιστικό σύστημα συνολικά και αυτό έχει τη μεγαλύτερη αξία, αφού είναι τελικά τα χρήματα που βάζει στην τσέπη του.

Βοήθημα

Η επικουρική σύνταξη, για όσους είναι δικαιούχοι, αποτελεί ένα σημαντικό αναλογικά ποσό που βελτιώνει το επίπεδο των συντάξεων. Πρέπει όμως να τονισθεί ότι από τους 1.318.950 συνταξιούχους των ασφαλιστικών ταμείων επικουρική σύνταξη παίρνουν μόνο οι 653.940 συνταξιούχοι. Οι υπόλοιποι συνταξιούχοι δεν παίρνουν επικουρική σύνταξη γιατί δεν έχουν επικουρική ασφάλιση (επαγγελματοβιοτέχνες, έμποροι κ.λπ.) είτε γιατί συνταξιοδοτήθηκαν από το ΙΚΑ πριν να θεμελιώσουν συνταξιοδοτικό δικαίωμα στο ΤΕΑΜ (κάλυψε όλους τους εργαζόμενους μετά την 1η Φεβρουαρίου 1983).

Με βάση και τα δεδομένα της επικουρικής σύνταξης οι τελικές κατανομές για τις συντάξεις (κύριες, επικουρικές και ΕΚΑΣ) με βάση τα χορηγούμενα ποσά είναι οι εξής:

- Μέχρι 400 ευρώ παίρνει το 11,8% των συνταξιούχων.
- Από 401 έως 600 ευρώ δικαιούται το 44,5% των συνταξιούχων.
- Από 601 μέχρι 800 ευρώ λαμβάνει το 20,5% των συνταξιούχων.
- Από 801 έως 1000 ευρώ παίρνει το 9,6% των συνταξιούχων.
- Πάνω από 1001 ευρώ δικαιούται το 13,6% των συνταξιούχων.

ΟΙ ΠΛΗΓΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ

Λίγα χρόνια εργασίας, χαμηλοί μισθοί, εισφοροδιαφυγή οι αιτίες για τις συντάξεις φτώχειας

Χαμηλότερες κατά 40% θα έπρεπε να είναι οι κατώτερες συντάξεις, αν τα Ταμεία χορηγούσαν ανταποδοτικές συντάξεις χωρίς το προνοιακό κομμάτι! Τα ποσοστά αναπλήρωσης, με τα οποία υπολογίζονται οι συντάξεις από τα Ταμεία στη χώρα μας, είναι από τα υψηλότερα που υπάρχουν μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, οι συντάξεις που χορηγούνται από τους ασφαλιστικούς φορείς παραμένουν χαμηλές, παρά το ότι για τους περισσότερους συνταξιούχους αποτελούν το μοναδικό εισόδημα.

Οι κυριότερες αιτίες για το χαμηλό επίπεδο των συντάξεων είναι οι εξής:

- Ένας μεγάλος αριθμός εργαζομένων συνταξιοδοτείται με λιγότερα από 20 χρόνια, εξαιτίας της μεγάλης καθυστέρησης που παρατηρήθηκε στη χώρα μας στην ανάπτυξη του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης.

Συμμετοχή

Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1980 περίπου τα 2/5 των εργαζομένων δεν είχαν ασφαλιστική κάλυψη για κύρια σύνταξη. Μόλις πριν από 6 χρόνια (με τη

μετατροπή του ΟΓΑ σε Ταμείο κύριας ασφάλισης), η κύρια ασφάλιση έγινε καθολική για όλους τους εργαζομένους.

- Το χαμηλό επίπεδο των αποδοχών των εργαζομένων έχει ως αποτέλεσμα και χαμηλές συντάξεις. Για παράδειγμα, με έναν μηνιαίο εισόδημα 600 - 700 ευρώ και με 15 - 20 έτη ασφάλισης, η σύνταξη που χορηγεί ένα Ταμείο δεν μπορεί να υπερβαίνει στην καλύτερη περίπτωση τα 500 ευρώ.

- Η μεγάλη εισφοροδιαφυγή που παρατηρείται στη χώρα μας (1 στους 5 εργαζομένους είναι ανασφάλιστος) στερεί από τα Ταμεία σημαντικούς πόρους, ενώ από την άλλη πλευρά εργαζόμενοι για 30 ή και 40 χρόνια έχουν ασφαλιστική κάλυψη για πολύ λιγότερα. Αυτό σημαίνει μικρότερη σύνταξη.

- Η μη αξιοποίηση των αποθεματικών των Ταμείων για πολλές δεκαετίες είναι ένας ακόμη λόγος, που στερεί από τα Ταμεία τη δυνατότητα για καλύτερο επίπεδο συντάξεων. Είναι ενδεικτικό ότι το 1986 είναι ο πρώτος χρόνος που η απόδοση των αποθεματικών των Ταμείων, σε σύγκριση με τον πληθωρισμό, έχει θετικό πρόσημο. Για πολλές δεκαετίες τα αποθεματικά παρέμεναν άτοκα ή με επιτόκια, πολύ χαμηλότερα από τον αντίστοιχο πληθωρισμό.

Χρηματοδότηση

- Η απουσία του κράτους από τη χρηματοδότηση των Ταμείων για πολλές δεκαετίες, δεν δημιούργησε το απαραίτητο κεφάλαιο που θα μπορούσε να συμβάλει σε ένα καλύτερο επίπεδο συντάξεων.

- Η δραματική μεν, αναμενόμενη δε, ανατροπή της σχέσης ασφαλισμένων - συνταξιούχων, δημιουργεί έντονο οικονομικό πρόβλημα στα Ταμεία, σε ένα διανεμητικό σύστημα όπως είναι αυτό που εφαρμόζεται στη χώρα μας. Πριν από 25 χρόνια 3,5 ασφαλισμένοι κατέβαλλαν εισφορές για τη σύνταξη ενός συνταξιούχου. Σήμερα λιγότεροι από 2 ασφαλισμένοι χρηματοδοτούν με τις εισφορές τους τη σύνταξη ενός συνταξιούχου.

- Η απουσία επικουρικής ασφάλισης για έναν μεγάλο αριθμό ασφαλισμένων. Από τους 3.800.000 ασφαλισμένους στα κύρια Ταμεία, περίπου 1.300.000 ασφαλισμένοι (επαγγελματίες, βιοτέχνες, έμποροι, αγρότες κ.λπ.) δεν έχουν επικουρική ασφάλιση. Αυτό σημαίνει ότι θα έχουν και μια συγκριτικά μικρότερη σύνταξη.

- Η μη αναπροσαρμογή των συντάξεων από πολλά Ταμεία (κυρίως από το ΙΚΑ) με βάση τα σημερινά εισοδήματα. Αυτή η αδυναμία των Ταμείων, που οφείλεται στην ενίσχυση από τα ίδια των κατώτερων ορίων συντάξεων, έχει ως αποτέλεσμα συντάξεις που έχουν εκδοθεί πριν από 5, 10 ή και 15 χρόνια και είναι πάνω από τα κατώτατα όρια να μειώνονται σταδιακά και να είναι πολύ μικρότερες από τις αντίστοιχες σημερινές που χορηγούνται με τις ίδιες προϋποθέσεις. Το γεγονός αυτό αποτελεί μια κατάφωρη αδικία σε βάρος όσων έχουν ασφαλιστεί για περισσότερα χρόνια και έχουν πληρώσει περισσότερες εισφορές.

ΠΩΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΝΟΝΤΑΙ ΤΑ ΚΑΤΩΤΕΡΑ ΟΡΙΑ

Από 4 ως 8% οι αυξήσεις των συντάξεων, στο 9% για τους δικαιούχους ΕΚΑΣ

Από 4% μέχρι και 9% θα είναι τελικά οι αυξήσεις, που θα δοθούν στους συνταξιούχους των ασφαλιστικών ταμείων, τα οποία εποπτεύονται από το υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας. Πολλά από τα Ταμεία έχουν ήδη αρχίσει την καταβολή των νέων ποσών, όμως η ολοκλήρωση των αυξήσεων θα πραγματοποιηθεί με την κατάργηση της ειδικής κράτησης στις συντάξεις. Η κατάργηση της εισφοράς, η οποία κυμαίνεται από 1% έως 5%, θα πραγματοποιηθεί από την 1η Ιουλίου 2004.

Στοιχεία

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Προσωπικού Οργανισμών Κοινωνικής Πολιτικής, για συντάξεις μέχρι 397 ευρώ η αύξηση θα είναι 4- 5%. Για συντάξεις που κυμαίνονται μεταξύ 398 και 500 ευρώ, η αύξηση που προκύπτει είναι 5- 6% και μεγαλύτερη αύξηση θα έχουμε στις υψηλές συντάξεις πάνω από 1.500 ευρώ, όπου ποσοστιαία θα φθάσει και το 8%. Όπως είναι φυσικό, οι μεγαλύτερες αυξήσεις δίνονται στους δικαιούχους του Επιδόματος Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΑΣ). Η αύξηση είναι για τους περισσότερους συνταξιούχους της συγκεκριμένης κατηγορίας περίπου 9%. Με βάση τις νέες αυξήσεις, τα κατώτερα όρια των συντάξεων γήρατος διαμορφώνονται στα 411,77 ευρώ στο ΙΚΑ, στα Ταμεία του ευρύτερου δημόσιου τομέα και στους ασφαλιστικούς φορείς των δημοσιογράφων. Χαμηλότερα είναι τα κατώτερα όρια των συντάξεων γήρατος στο ΤΕΒΕ και στο ΤΣΑ (343,2 ευρώ) αλλά και στο ΤΑΕ (398, 32 ευρώ).

Επόμενο

www.ethnos.gr